

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL SOSYOLOJİ ve METODOLOJİ PROGRAMI**

ÇİFTE DIŞLANMA: 2000'Lİ YILLARDA İSVİÇRE'DE KÜRT MÜLTECİLER

(Yüksek Lisans Tezi)

HAZIRLAYAN

20096396 YUDUM ŞİT

DANIŞMAN

YARD. DOÇ. DR. DERYA FIRAT

İSTANBUL-2012

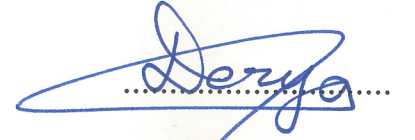
Yudum ŞİT tarafından hazırlanan **Çifte Dışlanma : 2000'li Yıllarda İsviçre'deki Kürt Mülteciler** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / ~~Oyçokluğuyla~~ Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 27 / 12 / 2012

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

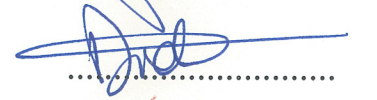
Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Derya FIRAT (Danışman)

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Şükrü ASLAN

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Didem DANIŞ (Galatasaray Ünv.Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa no.</u>
ÖNSÖZ	II- III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
GİRİŞ: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ve AMACI	1-4
1. KLASİK GÖÇ HAREKETLERİ ve SOSYOLOJİNİN GÖÇ OLGUSUNA YAKLAŞIMI	5-10
1.1. Göç Hareketleri.....	11-13
1.2. Zorunlu Göç,Sürgün, Mültecilik, Diaspora.....	24-35
1.3. Sosyolojinin Göç Olgusuna Yaklaşımı	36-40
2. İSVİÇRE'DEKİ TÜRKİYELİ GÖÇÜ.....	41-43
2.1. İsviçre'de Kürt Diasporası.....	44-53
2.2. Türkiye'deki Politik Tarihsel Süreç	54-59
2.3. Vatandaşlık, göç politikaları ve İsviçre.....	60-65
3. GÖÇ ÖNCESİ BİREYSEL GÜZERGÂH VE GÖÇ SÜRECİ	66
3.1. Politik Sosyalizasyon Süreci	67-73
3.2. Politik Angajman Kazanma ve Militantizm Güzergâhı.....	74-86
3.3. Göç Kararı ve Göç Etme Edimi.....	87-94
4. İSVİÇRE'YE SIĞINMADA İLK ADIMLAR VE İSVİÇRE'DE YAŞAM	95
4.1.Barınma,Kamp,Oturum Alma.....	96-107
4.2. Dil Öğrenimi, Eğitim, Çalışma Yaşamı.....	108-113
4.3. Sosyal İlişkiler.....	114-119
4.4. Politik Katılım ve Derneksel Faaliyetler.....	120-127
5. TÜRKİYE ve İSVİÇRE'DE DIŞLANMA DENEYİMLERİ.....	128
5.1. İsviçre ile İlişkiler.....	129-141
5.2.Türkiye ile İlişkiler	142-147
5.3. Çifte Dışlanma	148-168
6.SONUÇ.....	169-172
EK-1: Mültecilerle İlgili Uluslar Arası Sözleşmeler vs.....	173-179
EK-2: Görüşme Cetveli.....	180-181
EK-3:Görüşmeciler Listesi.....	182-184
KAYNAKÇA	185-195
ÖZGEÇMİŞ	196

ÖNSÖZ

Sosyolojiye olan ilgimde, göç hareketlerinin bireyler dolayısıyla toplum üzerindeki etkilerini bilimsel araştırmalarla birleştirmek isteyişimde küçük bir köyden İstanbul'a üniversite okumak için gelen oradan da Avrupa'ya gitmek zorunda kalan ablamın yaşam öyküsünün ve bireysel güzergâhının rolü büyüktür. İstemediği halde politik nedenlerle buradaki yaşamını arkada bırakıp giden ailemden biri olunca bu sürecin bütün bireysel ve toplumsal ağırlığını yaşamış oldum ve bu durum bu türden başka yaşamları da görmeme vesile oldu. Bu tezin konusunu oluşturan bireylerden birisi ablam, diğer bazıları arkadaşlarım olunca ve dünyada onlar gibi ulus-ötesi göç eden milyonlarca insan varken onların bu hareketlerin neresinde olduğu sorusunun cevabını merak eder oldum. Hangi toplumsal koşulların ya da nedenlerin onları göçe zorladığını bilen ve yaşayan biri olarak söz konusu kişilerin bireysel güzergâhlarıyla göç etmelerinde etken olan koşulları birlikte ele alınca ortaya ne çıkacaktı? Kendileri gibi göç etmiş diğer insanlardan bir farkları ya da onlara benzer yönleri var mıydı? Türkiye'de 'vatan' ve 'aidiyet' mefhumları tartışma konusu olan söz konusu kişilerin İsviçre'deki 'vatan' ve 'aidiyet' meseleleri nasıl yaşanmıştı, değişmiş miydi? Bu insanlar kendilerini artık nasıl adlandırıyorlardı; göçmen mi, zorunlu göçmen mi, mülteci mi, sürgün mü? Bir yanda, göçmen, sürgün, yabancı dediğimiz insanlar; öte yanda yakın çevremizden olup da başka ülkede benzer bir durumu yaşayanlar. Bu kişilerin Türkiye'de aidiyetsizlik hissettiklerini bilen biri olarak İsviçre'de de hissettikleri benzeri duygularına 'yeni aidiyetsizlik' adı verilebilir mi? Söz konusu kişilerin deneyimine çifte dışlanma denilebilir miydi? Bu merak ve düşünceler tezin temel sorunsalını ve motivasyonunu oluşturmuştur diyebilirim.

Muhtemelen bir teze konu olacaklarından habersiz İsviçre'de yeni bir yaşama başlamak durumunda kalan sevgili ablam Yeter ve görüşmecilerim, bana yaşantılarını ve yaşadıkları yerleri içtenlikle, dostlukla açtılar. Onlara tek tek ne kadar teşekkür etsem az olacaktır.

Bu tez Mayıs 2011 başvuru döneminde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi C tipi araştırma projeleri kapsamında desteklenmiştir (proje no: 201212).

Tez jürimde olmayı kabul eden Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Didem Danış'a ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Şükrü Aslan'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez henüz fikir aşamasındayken beni yüreklendiren yazma sürecinde bana yol gösteren ve çok şey borçlu olduğum tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Derya Fırat'a çalışmaları için özel teşekkürü borç bilirim.

Çalışma boyunca desteğini ve sabrını eksik etmeyen teze konu olan göç sürecinin tüm ağırlığını yaşayan aileme varlıkları için ve ayrıca arkadaşım İbrahim Akçelep'e destek ve yardımlarından dolayı teşekkür etmek istiyorum.

ÖZET

Elinizdeki bu çalışma ‘2000’li Yıllarda Kürt Üniversite Öğrencilerinin Politik Mülteci Olarak İsviçre’ye Gidişleri ve çifte dışlanmalarını konu almaktadır. Burada söz konusu olan politik göçmenlerin aidiyet/ aidiyetsizlik meselelerini bir grup sığınmacı ve mültecinin özgül deneyimi üzerinden anlama ve anlatma çabasıdır.

Çalışma kapsamında göç sosyolojisi literatürü incelenmiş ve Türkiye’den Avrupa’ya göç tarihine yer verilmiştir. Söz konusu politik ilticacıların ilişki içinde oldukları İsviçre’deki Kürt Diasporası ve yine göçe neden olan Türkiye’deki tarihsel, sosyal ve politik süreç anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaya konu olan politik ilticacıların göç öncesi bireysel güzergahları ve bu bağlamda politik sosyalizasyon ile politik angajman kazanma süreçleri ve militan yaşamları; ayrıca göç etme edimleri ile İsviçre’deki yaşamları ele alınmıştır. Çalışmaya katılanların Türkiye ve İsviçre deneyimi üzerinden; sürgünlük, dışlanma ve aidiyet/aidiyetsizlik gibi meselelerine bakılmıştır.

Anahtar kelimeler: Politik angajman, Avrupa'ya göç, mültecilik, sürgün, aidiyet, 'yeni aidiyetsizlik'.

SUMMARY

This thesis project aims to investigate the immigration of Kurdish university students to Switzerland as political refugees in 2000s and their ‘new the state of not-belonging’ and double exclusion. Our concern is to comprehend and explain the issue of belonging / not-belonging of political refugees referring to the specific experience of some asylum seekers and refugees.

During the research the literatural review of sociology of emigration and the history of emigration from Turkey to Europe is conducted. Apart from that, Kurdish Diaspora in Switzerland, whom those political refugees had been in contact with and the historical, social and political conditions and processes in Turkey which bring forth the emigration are analyzed. In addition to the stories of emigration and their life in Switzerland; the personal trajectories of political refugees, their political socialization, the processes of political engagement and their life as militants are discussed in the research as well. The issues of exile exclusion and the state of belonging/not-belonging are analyzed through the participants’ life experiences both in Turkey and Switzerland.

Keywords: Political engagement, Emigration to Europe, Refugees, Exile, State of Belonging, ‘New state of not-belonging’.

GİRİŞ

Temel olarak göç sosyolojisi literatürü göç eden birey ve grupların göç etme nedenlerini, göç ettikleri ülkeye uyum ve entegrasyonlarını zaman içerisinde yerleşilen ülkede geliştirdikleri kimlik ve aidiyetlerini, köken ülkeyle sürdürdükleri ilişkiyi ele alır. Bu çerçevede göç sosyolojisinin olgusunun aktörleri yani göçmenlerin köken ülkeye veya yerleşilen ülkeye aidiyetleri sürekli bir sorgulama konusudur. Bu sorgulama genelde söz konusu iki ülkeden birine aidiyet biçiminde neticelenir. Günümüzdeki çalışmalar her iki ülkeye aynı anda aidiyeti mümkün kılan birtakım yeni aidiyet biçimleri, kültürel melezleşme türleri, ulusal kimliklerin ötesinde çokkültürlü yaklaşımlar, ulusaşırı kimlikler ortaya koyarlar. Peki göç eden bireyler politik mültecilerden oluştuğunda ve bu kişiler hem köken ülkede hem de göçü alan ülkede dışlanma deneyimlerine sahiplerse bu kişilerin aidiyetlerini nasıl ele alınabilir? Söz konusu olan politik gerekçelerle, güvenli ve özgür yaşam hakkını koruyabilmek için yaşadığı ülkeyi terk etmiş olan sığınmacı olduğunda, bu kişilerin aidiyeti nasıl analiz edilebilir? Köken ve iltica edilen ülkenin her ikisine de aidiyetsiz olunabilir mi? Göçmenlerin yeni aidiyetlerine benzer bir şekilde mültecilerin yeni aidiyetsizliklerinden bahsedilebilir mi? Politik sığınmacı ve mülteciler çifte dışlanma deneyimlerini yaşamış olabilirler mi?

Bu çalışmanın esas amacı, yukarıdaki sorulardan hareketle sığınmacı ve mültecilerin aidiyet/ aidiyetsizlik, dışlanma gibi meselelerine bakmaktır. Türkiye'nin son otuz yılının sosyo-ekonomik durumun sonucu olan Kürt üniversite öğrencilerinin İsviçre'ye politik ilticaları ve bu göçten kaynaklanan kimlik sorunlarının ve aidiyetlerinin yeterince tartışılmadığı kanaatindeyiz. Bu tezin konusunu 2000'li yıllarda Kürt üniversite öğrencilerinin politik mülteci olarak İsviçre'ye gidişleri, çifte dışlanmaları ve yeni aidiyetsizlikleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda tezin örnekleme; 2000 yılından sonra gidenler, İsviçre'ye gidenler, Kürtler, politik olanlar, üniversite öğrencileri olarak sınırlandırılmıştır.

Tez çalışmamıza konu edilen kişiler 1973-1989 yılları arası doğumlulardır. Türkiye'de Kürt nüfusun ağırlıkta olduğu yerlerde doğan görüşmecilerin büyük

çoğunluğunun 80-85 doğumlular olarak 1990'lı yıllarda çocukluklarını ve 1990-2000'li yıllarda ise ilk gençliklerini OHAL döneminden yaşamışlardır. Türkiye'nin içinde bulunduğu 90'lı yıllar ve OHAL konjonktürü, bu sürecin büyük kentlere ve üniversite ortamına yansması tezimize konu olan bireylerin politik sosyalizasyonunda ve siyasi angajman kazanma süreçlerinde oldukça etkili olmuştur. Bu tarihsel ortamda politikleşen ve militan bir eylemlilik içinde olan görüşmecilerimiz bu süreçte, gözaltı, işkence, tutuklama, cezaevi gibi uygulamalarla karşı karşıya kalmışlardır. Birçok görüşmecinin okulu yarım kalmış, bitirenler ise mesleklerini icra edecek ortamı bulamamıştır. Haklarında açılan davaların cezai yaptırım hükmüyle sonuçlanmıştır. Bu süreçte yurtdışına iltica etmeyi cezaevine girmeye 'tercih eden' bu kişiler İsviçre Konsoloslukuna iltica başvurusunda bulunmuşlardır. Böylece, Türkiye'de yaşanan sıkıntılı ve çalkantılı sürece bir yenisi eklenmiş, İsviçre'de mülteci kamplarında başlayan sığınmacı yaşamı mültecilik statüsüne kavuşulsa da dışlanmışlık, ötekileştirme gibi etmenlerden dolayı bir sürgün hayatına dönüşmüştür. Keza görüşmecilerimizin hemen hemen hepsi kendisini 'sürgün' olarak tanımlamaktadır. Dışlanmışlık ve ötekilik görüşmecilerimizin Kürt ve politik bireyler olarak hem Türkiye'deki deneyimlerine hem de İsviçre'de bir yabancı, mülteci olarak yaşadıklarını betimler hale gelmiştir. Bu bağlamda kimlik ve aidiyet meselesi şüphesiz bir ya da birçok aidiyetten ziyade aidiyetsizlikler ve daha doğrusu 'yeni aidiyetsizlik' biçiminde kendini ortaya koymaktadır.

Saha araştırmasında bir niteliksel yöntem olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bunun yanı sıra odak grup çalışması yapılmış ve derinlemesine gözlem teknikleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Türkiye'den İsviçre'ye iltica talebinde bulunmuş yirmi dokuz genç Kürt kadın ve erkek ile derinlemesine yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler süresince yapılmış olan kayıtlar ve tutulan notlar daha sonra deşifre edilerek yazılı metin haline getirilmiş ve elde edilen veri ve bulgularla birlikte çalışmanın amacı doğrultusunda analiz edilerek kullanılmıştır. Görüşülen her kişiye aynı sorular, ancak görüşmenin gidişatına göre bazen farklı sıralarda sorulmuştur. Hazırlanan soru cetvelinde ise Türkiye'deki yaşamlarından İsviçre'ye geliş süreçlerine, İsviçre'deki yaşamdan politik süreçlerin değerlendirilmesine, Türkiye ile kurulan ilişkilerden İsviçre'deki ilişki örüntülerine,

gelecek tahayyüllerinden aidiyet/ aidiyetsizlik biçimlerine kadar göç sürecinin tüm aşamaları öğrenilmeye çalışılmıştır.¹ Araştırmaya başlarken aile ve arkadaş çevresinden yola çıkarak kartopu tekniğinin uygulanması ile yirmi dokuz kişiye ulaşılmıştır.

Saha araştırması 2010 yazında İsviçre'nin değişik kentlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin tamamı Alman ve Fransız kantonlarında yaşayan Türkiye kökenli Kürt mültecilerden oluşmaktadır. Görüşmelerin yapıldığı 2010 yılında 21-37 yaş aralığındaki 29 kişiyle yapılan görüşmelerin 1/3'ü Zürih'de, geri kalanları ağırlıklı olarak; Biel, Cenevre, Lozan, Nüchatel, Aarau, Bern'de gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Montrö, Schaffausen, Fribourg, Schwyz'de görüşme yapılan yerler arasındadır. Görüşülen kişilerin üçte ikisini erkekler, geriye kalan üçte birini ise kadınlar oluşturmaktadır. Doğum tarihleri 1973-1989 yıllarına rastlayan görüşmecilerimiz ağırlık olarak 1980-1985 yıllarında doğmuşlardır. 2010'da çoğu 26-31 yaşları arasında olan görüşmecilerimizin 5-10'lu yaşlarını 1990'lı yıllarda, ilk gençliklerini 1990-2000'li yıllarda geçirmiş ve 1998-2003 tarihlerinde üniversiteye girmiş OHAL'in etkisiyle oluşan Kürt politik kuşağına dahil olduklarını söyleyebiliriz.

Görüşmecilerimizin iki tanesi dışında hepsi Türkiye'de Kürt nüfusun ağırlıklı olduğu şehirlerde doğmuşlardır. Diyarbakır, Mardin ağırlıklı görüşmecilerimizin doğum yerleri, şu şekilde sıralanabilir; Kahramanmaraş, Adıyaman, Şanlıurfa, Ardahan, Ağrı, Batman, Bingöl, Erzincan, Ankara, Kars, Malatya, Manisa, Şırnak, Tunceli. Görüşmecilerin çoğu Türkiye'de üniversite öğrencisidir. Geriye kalanları gazeteci ve öğretmendir. Görüşmecilerin çoğunun babası, köylü ve işçidir, çok azı memurdur. Görüşmecilerden birinin babası tüccardır. Görüşmecilerin İsviçre'deki durumlarına bakılacak olursa; 1/3'ü sığınmacı, 2/3'ü mültecidir. Görüşmecilerin 1/3'den fazlası kendini 'sürgün' olarak tanımlamaktadır. Bir kısmı ise mülteci tanımını kullanmayı tercih etmektedirler. Diğer tanımlama biçimleri ise; gurbetçi, sığıntı, tutuklu, yalnız, öteki, zorunlu göçmendir.²

¹ Bkz. Ek-2' deki görüşme cetveli.

² Bu konu 5. Bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

Bu tez kapsamında, birinci bölümde göç hareketlerine ve sosyolojinin göç olgusuna yaklaşımı ele alınacaktır. Bu bağlamda göç tanımı, türleri, göç hareketleri, zorunlu göç, mültecilik, diaspora teorilerine ve sosyolojinin göç olgusuna yaklaşımına bakılacaktır. Bu bölümde amaç çalışmamıza konu edilen kişilerin göçünün kapsamını incelemek ve mevcut göç sosyolojisi teorileriyle ele alınıp alınamayacaklarını görmektir. İkinci bölümün konusunu İsviçre’de Türkiyeli göçü oluşturmaktadır. Bu bölümde sırasıyla İsviçre’de Kürt Diasporası, Türkiye’deki politik ve tarihsel süreç ile İsviçre’de vatandaşlık ve göç politikaları ele alınacaktır. Üçüncü bölümde söz konusu kişilerin bireysel güzergâhlarına ve göç süreçlerine bakılacaktır. Öncelikle söz konusu kişilerin politik sosyalizasyon ve politik angajman kazanma süreci ve militanlık güzergahı ele alınacaktır. Bu bölüm göç kararı ve göç etme edimiyle tamamlanacaktır. Dördüncü bölümde tez çalışmamıza konu olan bireylerin İsviçre’ye sığınmada ilk adımları ve İsviçre’deki yaşamları ele alınarak sırasıyla; barınma, kamp, oturma alma, dil öğrenimi, eğitim, çalışma yaşamı, sosyal ilişkiler, politik katılım ve derneksel faaliyetleri incelenecektir. Beşinci bölümde ise söz konusu bireylerin Türkiye ve İsviçre’deki dışlanma deneyimleri ve aidiyetleri konu edilecektir. Bu bağlamda; İsviçre ile ilişkileri, Türkiye ile ilişkileri ve çifte dışlanmaları bağlamında ‘yeni aidiyetsizlik’leri ele alınacaktır. Bu bölümün amacı bu teze konu edilen kişilerin çifte dışlanmalarına ve aidiyet/ aidiyetsizlik meselelerine bakmaktır.

1. TARİHSEL GÖÇ HAREKETLERİ ve SOSYOLOJİNİN GÖÇ OLGUSUNA YAKLAŞIMI

Göç tarihi insanlık tarihi kadar eskiye götürülebilir. İnsanoğlu yerleşik hayata geçtikten sonra bile pek çok nedenle hareket halinde olmayı tercih etmiştir ve/veya olmaya mecbur kalmıştır. Göç hareketlerinin devlet politikalarının konusu haline gelme veya sosyal bilimler literatürüne girmesi ise farklı dönemlerde gerçekleşmiştir. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle meydana gelen olağanüstü yer değiştirme ve toplumsal değişiklikler, dünya tarihi ve göç sosyolojisi açısından dönüm noktası olmuştur.³ Uluslararası göç ise modern dünyada küreselleşmenin merkezinde yer alan durumlardan biridir.

Bu bölümde; göçü, göç türlerini, tarihsel olarak göç hareketlerini ele almaya çalışacağız. Ardından çalışmamızın odak noktasında olan kişilerin Türkiye'den İsviçre'ye göç sürecinin de parçası olduğu sığınmacı ve mülteci göçünden bahsedeceğiz. Son olarak sosyolojinin göç olgusuna yaklaşımını ele alacağız.

Modern dünyada göç kısaca, ekonomik, toplumsal veya siyasi nedenlerle insanların bireysel ya da kitlesel olarak yer değiştirme eylemi şeklinde tanımlamak mümkündür.⁴ Daha kapsamlı olarak düşünüldüğünde ise göç, çalışmak ve kendine daha iyi bir yaşam sağlamak amacıyla, insanların bulundukları yerleri terk ederek başka yerlere kesin ya da geçici olarak yerleşmesidir.⁵

³ S. CASTELLS - M.J. MILLER, *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*

⁴ CengizŞAHİN, *Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisi İlişkin Kuramsal Bir İnceleme*, 57-67.

⁵ Sami ÖNGÖR, *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*

Yine göç hareketi, Thomas Faist tarafından; bir mekândan, toplumsal veya siyasal bir birimden, bir diğerine gerçekleşen aktarım ya da yaşanılan yerin, daimi veya yarı-daimi olarak genellikle bir çeşit idari sınırın dışına doğru değiştirilmesi olarak anlatılır.⁶ Ulusal sınırlar içindeki göç, iç göç; uluslararası ve sınır ötesi göç ise dış göç olarak tanımlanabilir. Uluslararası göç literatürde belli bir ülkeden diğer bir ülkeye doğru gerçekleşen nüfus hareketi olarak, Faist tarafından ‘çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus-devlet içindeki iki ya da daha çok konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen, çok boyutlu ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik bir süreç’ olarak tanımlanır.⁷

Çeşitli araştırmacılar tarafından çeşitli göç tipleri ortaya konulmuştur. Petersen göçü beş grupta incelemektedir. İlk kategoride “ilkel göç (primitive migration)” olarak adlandırdığı ekolojik faktörlerin itme etkisi sonrasında oluşan göç hareketleri yer almaktadır. Göçün bu türü göçmenlerin iradeleri çerçevesinde gerçekleşmekle birlikte doğa olayları insanları göçe sevk etmektedir. Petersen’in tipolojisindeki ikinci ve üçüncü kategori zorunlu (forced) ve zorla (impelled) göçtür. Zorla göçte göç etmeye neden olan itici güçlerin varlığına rağmen, karar yine göçmene aittir. Göçmen göç etmese de hayatta kalacağını ve yaşantısına devam edeceğini bilmektedir. Ancak zorunlu göçte göçmenin böyle bir karar hakkı yoktur. Göç etmemesi hayatının akısını olumsuz yönde değiştirecektir. Bir diğer kategori göçmenin keyfi karar vererek göç ettiği serbest göç (free migration)tür. Avrupa’dan Amerika’ya 18.yy boyunca gerçekleşen göç hareketleri bu grubun içinde yer almaktadır. Petersen’in son göç kategorisi, özellikle ulaşım olanaklarının gelişmesiyle birlikte daha sık hale gelen ve toplu olarak göç etmeyi tanımlayan kitlesel göç (mass migration)tür.⁸

Weiner ise, uluslararası göç hareketlerini ülkeye giriş ve ülkeden çıkış çerçevesinden tanımlamıştır. Buna göre göçmenler arasındaki farklılık devletlerin ülkeye giriş çıkışlarda gözettileri politikalarına göre şekillenmektedir. Weiner ülkeye

⁶ Thomas FAIST, **Uluslar arası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar**, 42.

⁷ A.g.k., 30.

⁸ W. PETERSEN, **A General Typology of Migration**, American Sociological Review, 259-263.

girişte ve çıkışta uygulanmakta olan 5 temel politikadan söz etmekte ve bunların göç hareketlerini şekillendirdiklerini ileri sürmektedir. Bir ülkeye giriş kuralları şu şekilde ifade edilmektedir.

- 1- Kısıtsız giriş kuralı: Hiçbir ülke tüm göçmenler için ülkeye serbestçe girişine izin vermemekle birlikte, kimi ülkeler komsu ülkelerinin vatandaşlarına bu hakkı sağlamaktadırlar.
- 2- Destekleyici giriş kuralı: Ülkeler genellikle nüfuslarını ya da ülke içindeki işgücünü arttırmak istediklerinde göçmenlerin ülkeye girişini desteklemektedirler.
- 3- Seçici giriş kuralı: Ülkeye girmek isteyen göçmenlerin belli koşullar dahilinde seçilerek ülkeye alınmasını öngörmektedir.
- 4- İstenmeyen giriş kuralı: Ülkeler çoğu zaman yasal olmayan göçmenlerin ülkeye girişlerini engelleyememekte ya da böyle bir durumla karşılaştıklarında hareketsiz kalmaktadırlar.
- 5- Yasaklayıcı giriş kuralı: Çoğu ülke kısıtlayıcı göç politikaları uygulayabilmekte ancak nadir sayıda ülke yabancıların vatandaşlığa girişine tamamen engel olabilmektedir.

Bunlarla birlikte Weiner ülkeden çıkış kurallarını da şöyle sıralamaktadır:

- 1- Vatandaşlıktan çıkışın yasaklanması: Özellikle totaliter rejimler kendi vatandaşlarının başka bir ülkenin vatandaşlığına geçişini yasaklayabilmektedirler.
- 2- Seçici çıkış kuralı: Belli grupların özellikle etnik anlamda farklılık taşıyan grupların ya da belli amaçlar çerçevesinde ülkeyi terk edenlerin başka bir ülkede çalışma, yasama ve o ülkenin vatandaşı olmasına izin verilmektedir.
- 3- İzin almayı öngören çıkış kuralı: Bu durumda vatandaşların temel vatandaşlık görevlerini yürütmeye devam etmesi koşuluyla ülkeden çıkışlarına izin verilmektedir.
- 4- Teşvik edilen çıkış: Genellikle ülkeler dış kaynaklardan gelecek olan gelirlere ihtiyaç duyduklarında ya da vatandaşlarının belirli bir süre için başka bir ülkede eğitim görmesini istedikleri durumlarda bu süreci desteklemektedirler.
- 5- Sınır dışı etmeyi öngören çıkış: Ülke içindeki belli grupların veya bireylerin ülkede kalmasının toplumun diğer kesiminin güvenliğini veya refahını tehdit ettiği

kanaatine varılması sonucunda bu kişilerin ülkeden sınır dışı edilmesi ya da sürülmesi sürecini öngörmektedir.⁹

Başka bir göç tipolojisi de Moch tarafından 1914'e kadar Avrupa'da hâkim olan gönüllü göç hareketlerini tanımlamak için ortaya konulmuştur. Moch, uzaklığı ve göçmene kaynak olan ülkedeki bağları göz önüne alarak göçü dört kategoriye ayırmıştır. İlk kategoride yerel göç (local migration) yer almaktadır; göçmenler evlilik ya da iş dolayısıyla kendi ülkeleri içinde hareket ederler. İkincisi dönemsel (circular) göçtür ki yakın ülkelere sezonluk olarak yapılan göçleri kapsamaktadır.¹⁰ Bu ayrıma Faist tarafından da başvurulmuştur. Faist'in tanımına göre, 'iki ya da daha çok mekân arasında sıklıkla gerçekleşen göç hareketi yineleyen veya döngüsel göçtür.' Ancak Faist bu tanıma insanların göç ettikleri ülkeden de başka bir ülkeye yöneldikleri göç türü olan sıçramalı ya da sürekli göçü desteklemiştir.¹¹

Moch'un üçüncü kategorisinde zincir (chain) göç yer alır. Buna göre göçmenler genellikle kent merkezleri başta olmak üzere belli bir hedef ülkeye ya da bölgeye yönelmekteler. Son kategoride ise kariyer (career) göçü yer almaktadır. Bu tür göç hareketleri geçmişte aile bağlarından çok kilise tarafından kontrol edilirken zamanlar bürokratlar ve güncel olarak da birtakım kuruluşlar tarafından kontrol edilmektedir.¹²

Başka devletlerin sınırları arasında dolaşan ya da doğdukları yer dışında yaşamakta olan bireylerin hepsine göçmen denilemez, çünkü bu bireyler arasında gittikleri yerlerde uzun süre kalmayan turistler ile iş adamları bulunmaktadır.

Bu durum geçici ve kalıcı göçmen gibi ayrımları beraberinde getirir. Sosyal olarak da birçok farklı göçmen grubu sayılabilir. Bunlardan bir tanesi geçici emek göçmenleri -aynı zamanda konuk-isçi ya da deniz aşırı sözleşmeli işçiler olarak da adlandırılmaktadırlar- dir. Diğerleri; yöneticiler, profesyoneller, vb gibi yüksek nitelikli

⁹ M. WEINER, On **International Migration and International Relations**, 445.

¹⁰ Moch'dan aktaran R. SKELDON, **Migration and Development**, 62.

¹¹ FAIST, 43.

¹² SKELDON, a.g.k.

ve becerili göçmenlerin olduğu gruptur. Bunlar, ulusüstü birliklerin ülke içi emek pazarlarında yer almakta ya da nadir bulunan becerilerini uluslararası işgücü piyasasında değerlendirmek için iş aramaktadırlar. Çoğu ülkenin istediği ve desteklediği göçmen türü de bu gruptur.¹³

Göçe ilişkin diğer bir ayırım gönüllü ve Petersen'in göç tipolojisinde de rastladığımız zorunlu göç arasında yapılmaktadır. Gönüllü göç, göçmenlerin ekonomik ya da ailevi faktörler nedeniyle isteğe bağlı hareketlerini içermektedir. Zorunlu göç ise doğal felaketler, savaş ve bunun gibi insan eliyle yapılmış yıkımlar ya da “kalkınma projeleri” sonucu göçmenlerin ülkelerini mecburen terk etmek zorunda kaldıkları nüfus hareketlerini kapsamaktadır. Gönüllü ve zorunlu göç ayrımının yapılması son yıllarda özellikle mülteci ve sığınmacılar gibi siyasi içerikli göçmenlere verilen önemin artmasıyla birlikte önem kazanmıştır.

Bir başka göç türü düzensiz/belgesiz/kayıt dışı olarak adlandırılan göçmenlerdir. Bunlar transit olarak ülkeden geçmekte olabilecekleri gibi hedefledikleri ülkeye yasadışı yollardan giriş yapan ya da vizesi bittikten sonra yasadışı yollardan ülkeden kalmaya devam eden kimseleri kapsamaktadır.¹⁴

Diğer göçmen grupları ise siyasi önemi ağır basan sığınmacı ve mültecilerdir. Bu bölümün ikinci kısmında da sığınmacı mültecilere ilişkin daha ayrıntılı bilgi verilecektir. Sığınmacılar koruma istemek amacıyla bir başka ülkeye giden ancak henüz mülteci statüsüne sahip olmayan göçmenler olarak tanımlanabilir.

Aile birleşmeleri yoluyla göç etme de uluslararası nüfus hareketlerinin bir türüdür. Daha önceden göç etmiş bulunan aile bireylerine katılım yoluyla gerçekleşmektedir. Çoğu ülke aile birleşimlerini yasal göçmenler için bir hak olarak kabul etmektedir.

¹³ S. CASTELLS, *International Migration at the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues*, 270.

¹⁴ Gülay TOKSÖZ, *Uluslar arası Emek Göçü*, 111.

Başka bir grupta da geri dönen göçmenler bulunmaktadır. Bu göçmenler bir süre dışarıda yaşadktan sonra kendi ülkelerine geri dönen göçmenlerdir. Çeşitli göç ve göçmen tipolojilerini ele almaya çalıştıktan sonra bir sonraki alt bölümde tarihsel olarak göç hareketlerine bakılacaktır.

1.1. Göç Hareketleri

Göç tarihinin insanlık tarihiyle başladığı defalarca pek çokları tarafından dile getirilmiştir. Modern dönemde göç olgusu, Yeni Dünya'yı keşfetme ve ticari ilişkilerle başlayarak devamında kolonizasyon dönemi ve Sanayi Devrimi ve bunu izleyen süreçte gözlemlenir. Söz konusu hareketler göç literatüründe önemli bir yer tutar. Sömürgeleştirme, savaşlar, imparatorlukların oluşumu ya da çözülmesi kimi halkların yeni yerleşimlere, yaşamlara başlamasını ya da zorlanmasını beraberinde getirmiştir. Farklı bölgeler arasında gerçekleşen kitlesel göçler, yeni kentlerin ve devletlerin kurulmasına neden olurken, kıtalar arası göç ise Amerika'nın keşfi ile denizaşırı bir boyut kazanmıştır. 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'da yaşayan birçok insan kitleler halinde okyanus ötesindeki Amerika kıtasına göç etmiş ve buraya yerleşmiştir. Bu göç hareketinin arkasında ekonomik etkenler itici güç olarak bulunmaktadır. Yeni kıtadaki geniş topraklardaki tarım yapma olanağı ve deniz aşırı ticaretin gelişmesi insanların kitleler halinde bu kıtaya yerleşmelerine neden olmuştur. Bu durumun yanı sıra 15. ve 18. yüzyıllarda Afrika'dan çok sayıda insan köle olarak çalıştırılmak üzere Amerika kıtasına taşınmış; 19. yüzyılda milyonlarca insan Çin ve Hindistan'dan Avrupa'ya ve Amerika'ya sözleşmeli işçi olarak göç etmiş; 20. yüzyılda meydana gelen iki büyük dünya savaşı sonucunda milyonlarca insan yurdunu terk etmek zorunda kalmıştır.¹⁵

Ortaçağın bitmesiyle Avrupalı devletlerin gelişerek dünyanın geri kalanını sömürgelestirmesi farklı göç biçimlerini beraberinde getirmiştir. Avrupa emperyalizmi göç hareketlerine yön vermiştir. İngiltere, Fransa, İspanya, Hollanda ve Portekiz gibi ülkeler kurdukları sömürgelere nüfuslarını yerleştirmeye başlamışlardır. İngiltere'den Kuzey ve Güney Amerika ve diğer sömürgelere başlayan bu hareketlere zamanla diğer Kıta Avrupa'sı ülkeleri de dâhil olmuştur.

¹⁵ Anthony GIDDENS, *Göçmenlerin Emek Piyasası Üzerindeki Etkisi, Sosyoloji Başlangıç Okumaları*, 522-527.

Fransızlar Kanada'nın Quebec bölgesine ve Kuzey Afrika'ya yerleşmişlerdir. 1846-1932 yılları arasında, sayıları milyonları bulan kişiler, İngiliz adalarından Kuzey Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Karayipler'e göç etmiş; İtalyan ve Almanlar da bu kervana katılmıştır.

Sömürülen bölgelerde insanların köleleştirilmesi ve sürgün edilmesi emek göçünün erken dönemdeki halidir. Avrupa, aynı zamanda fakat farklı yönde Güney ve Kuzey Amerika, Asya ve Afrika'dan hammadde ve insan emeğinin dolaşımına neden olmuştur. 17. ve 18. Yüzyılda Avrupalılar, Güney Amerika, Karayipler ve Brezilya'ya köle götürmeye başlamışlardır. 19. Yüzyılda köleliğin yerini sözleşmeli işçilik almıştır. 1830'lardan itibaren Çin ve Hindistan'dan gelen sözleşmeli işçiler; İngiliz, Fransız, Alman, Hollanda sömürgeleri ile Kuzey ve Güney Amerika'da köleliğe benzer ağır koşullarda çalışmışlardır.¹⁶ Bu şekilde çalışan insanlar için sözleşmeli işçilik Hindistan'daki katı kast sistemi ve sömürgelerdeki yoksulluktan kaçmanın çaresi olarak görülüyordu.

Batı Avrupa, 18. ve 19. yüzyılda sanayileşme sürecine girmiş oldu. Sömürgelerden elde edilen gelirlerle yeni imalat biçimleriyle ticari tarımı da geliştirmeye başlamıştır. Bu durumda, esnaflar, zanaatkarlar, kiracı çiftçiler kent yoksullarına ve ücretli emekçilere katılmışlardır. Bu yerinden edilmiş kitleler Avrupa'da kentlerdeki ıslah ve yoksul evlerinde kontrol altına alınmaya çalışılarak vasıfsız ve ucuz emek gücü olmaları yolunda çaba harcanmıştır. Bununla birlikte 1800 ve 1860 yılları arasında İngiltere ve Almanya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelen bir göçten bahsedilmektedir. 1848'de gerçekleşen Sanayi Devrimi, her ne kadar yeni teknolojileri beraberinde getirmiş olsa da kol gücünün ana eksende olduğu bir üretim sistemini yerleştirmiştir. Bu süreçle hızlanan göç hareketleri, 20. yüzyılda şekil değiştirerek devam etmiştir. Patrick Manning bu süreci şöyle değerlendirmektedir: “Uluslararası işçi göçü, 20.Yüzyılın başında yılda üç milyon

¹⁶ P. STALKER'den akt. Castells- Miller.

işçi ile zirve yapmış, 1930 ila 1960 arasında daha düşük bir seviyede seyretmiş ama 1970'lere gelindiğinde yine yükselmiştir.”¹⁷ Tüm bu süreçte, iki büyük Dünya Savaşı ile pek çok iç savaş da mülteci göçüne yol açmıştır. Özellikle 1945'ten sonraki dönemde ivme kazanan mülteci göçünün yanı sıra SSCB'nin çözülme süreci ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile göç tarihi açısından önemli bir dönem başlamış oldu. Ortaya çıkan belirsiz durum ve ekonomik kaygılar göç hareketlerinin de hızlanmasında etkin bir rol oynamıştır.

Castles ve Miller, Göçler Çağı isimli eserlerinde 1945 ila 1970'lerin yılların başlarına kadar olan dönemde sanayileşmiş ülkelere yönelik üç ana göç yolu çizmişlerdir.

- Avrupa çevresindeki ülkelerden Batı Avrupa'ya “misafir işçi sistemi” vasıtasıyla işçi göçü,
 - Kolonyal ülkelerin “koloni işçisi” göçü,
 - Öncelikli olarak Avrupa'dan, daha sonraki dönemlerde ise Asya ve Latin Amerika'dan Kuzey Amerika'ya ve Avustralya'ya yönelik “kalıcı göç”.
- Buna ek olarak, etnik göç kapsamına alınamayacak iki büyük göç hareketine işaret etmişlerdir.
- II. Dünya Savaşı'nın sonunda Avrupalı mültecilerin kitlesel göç hareketi,
 - Koloni ülkelerinin kendi bağımsızlıklarını kazandıktan sonra kolonide bulunan Batılı çalışanların kendi ülkelerine dönmesini kapsayan göç hareketi.¹⁸

1850'den 1914'e kadarki süreçte gelen göçmenler İrlanda, İtalya, İspanya ve Doğu Avrupa'dan sanayileşme süreci başlamadan önce ayrılmışlardır. Göçmenler Amerika'ya bağımsız tüccar ve çiftçi olma hayaliyle gitmişlerdir. Fakat umduklarının tersine demiryolu işçiliği, çiftliklerde hayvan bakıcılığı, kovboyluk ya da gelişmekte olan sanayide işçilik yapmak zorunda kalmışlardır.

¹⁷ Patrick MANNING, **Migration in World History**, 157.

¹⁸ CASTELLS - MILLER, 96.

Literatürde 1820 ile 1987 yılları arasında 54 milyona yaklaşan insanın Amerika'ya girdiği varsayılmaktadır. Bu anlamda Amerika'nın göçmen ülkesi olarak büyük bir yeri vardır. Amerika'ya göç 1880'lere kadar düzensiz hatta çeşitli kampanyalarla özendirilen bir haldeydi. Bunun yanında 1880'lerden itibaren başlayan ırkçı kampanyalar Çinli ve Asyalıları ülkeden uzak tutmayı amaçlayan yasaları da beraberinde getirmiştir. Kanada, Amerikan Devrimi sonrasında İngiltere, Fransa, Almanya ve diğer Kuzey Avrupa ülkelerinden göç almaya başlamıştır. Amerika'daki kölelikten kaçan birçok Afro-Amerikalı bu ülkeye sığınmıştır:1860 yılı itibariyle Kanada'da 40 000 siyahın yaşadığı anlatılmaktadır. Kanada'nın göçle nüfusu giderek çoğalırken Çin, Japonya, Hindistan gibi yerlerden de Kanada'ya göçler başladı. Amerika'da olduğu gibi Kanada'da da Asyalı göçü önlenmeye çalışılmıştır.¹⁹ 1895 ile 1914 arası dönemde Kanada Güney ve Doğu Avrupa'dan büyük miktarda göç almıştır. Kanada Güney ve Doğu Avrupa'dan gelen göçü önlemeye çalışırken 1923'ten 1947'ye kadar Asyalı göçmen kabul etmemiştir.

Öte yandan Avustralya'daki göç sürecine bakacak olursak; İngiltere 1788 yılında sömürgeleştirdiği Avustralya'ya çalıştırılmak üzere suçlu göndermeye başlamıştır. Başlangıçta kadınlardan ziyade erkekler gönderilmişlerdir. Daha sonraları, kadınlar da hizmetçi ya da yerleşimcilerin eşi olmak üzere yollanmışlardır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren İngiltere, Avustralya'nın emek ihtiyacını karşılamada yetersiz kalınca, ucuz emek ihtiyacı Çin, Hindistan ve Güney Pasifik adaları gibi bölgelerden karşılanmaya başlanmıştır. Göç alan birçok ülkede olduğu gibi burada da ırkçı politikalarla Asyalı göçü engellenmeye çalışılmıştır.

Avrupa'dan denizaşırı göçlerin yanı sıra aynı sürelerde kıta içi göçler de yaşanmıştır. Batı Avrupalılar denizaşırı göç ederken Polonya, İtalya, İrlanda gibi ülkelerdeki işçiler Avrupa içinde sanayi ve tarımda çalışmak üzere göç etmiştir. İlk

¹⁹ D. Kubat (1987) akt. CASTELLS - MILLER, 79.

sanayileşen ülke olan İngiltere, Avrupa içinde büyük emek göçünü de yaşayan ilk ülke olmuştur. İngiltere, emek ihtiyacını en yakın sömürgesi olan İrlanda'dan karşılamaya çalışmıştır. Avustralya'da durum farklı olmamıştır. İngiltere'ye İrlandalılarından sonra ikinci göçü 1875 ile 1914 yılları arasında Rusya'daki pogromlardan kaçan 120 000 Yahudi mülteci oluşturmuştur. Başlarda Londra'nın doğusuna yerleşen Yahudilerin çoğunluğu giyim sanayisinde işçi olmuştur. Yahudi yerleşimi de ırkçılıktan nasibini alarak göçü sınırlayan yasaları beraberinde getirmiştir. 1905 Yabancı Uyruklular Kanunu ve 1914 Yabancı Uyrukluları Sınırlandırma Kanunu bu tür yasalara örnek verilebilir.²⁰

19. yüzyılın ortalarından itibaren Polonya'nın Prusya, Avusturya Macaristan İmparatorluğu ve Rusya arasında paylaşılması sonucu etnik olarak Polonyalı fakat Prusya (daha sonra Almanya) vatandaşlığına geçen işçiler de göç etmiştir. Batıya göç eden bu işçiler daha çok Ruhr havzasında oluşmaya başlayan maden sanayisinde çalışmaya başlamışlardır. Ayrıca Ukraynalılarla beraber büyük toprak sahiplerinin de emek ihtiyacını karşılamışlardır. Alman hâkimiyetini azaltır kaygısıyla Prusya hükümeti 1885'te 40 000 Polonyalıyı sınır dışı etmiştir. 1890 itibariyle de katı kontrollerle beraber Polonyalı işçiler sezonluk geçici işçi olarak istihdam edilmeye başlanmışlardır. Yakınlarını getirmelerine izin verilmemiştir. Polonyalı geçici işçiler Alman işçilere göre daha zor koşullarda daha az maaşla çalıştırılmışlardır. Karşı durmaları durumunda sınır dışı edilme, tutuklanmalarla karşılaşmışlardır. Tarımda çalıştırılan bu işçilerin Ruhr havzasında, sanayide çalışmalarına izin verilmemiştir.²¹ Polonyalılar dışında İtalyan, Hollandalı ve Belçikalılar da Alman sanayileşme sürecine katkıda bulunan Avrupa içi göçmen gruplara dâhil olmuşlardır. Castles ve Miller'in aktardığı üzere Dohse'ye göre 1907'de Almanya'da 950 000 göçmen işçi çalışıyordu.²²

²⁰ Akt, CASTELLS - MILLER, 82.

²¹ Dohse'den akt. CASTELLS - MILLER, 84.

²² A.g.k.

Fransa'ya bakıldığında durum farklı değildir: Çoğunluk İtalya, Almanya, İsviçre, Belçika'dan olmak üzere daha sonra Portekiz ve İspanya'dan gelen yabancılar Fransa'da yaşamaktaydılar. Yabancı işçilerin çoğu genelde olduğu gibi Fransız işçilerin çalışmak istemediği ağır işlerde çalışmak durumunda kalmışlardır. Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte, çoğu göçmen silâh altına alınmak ve silah sanayisinde çalışmak için ülkelerine dönmüştür. Almanya işgal ettiği yerlerden zor yoluyla işçi toplamıştır. Fransız hükümeti, Kuzey Afrika, Çin Hindi sömürgeleri ve Çin'den işçi istihdam etmeye çalışmıştır. Ayrıca Portekiz, İspanya, Yunanistan ve İtalya'dan da işçi toplanmıştır. Savaşanlar savaş esirlerini de zorla çalıştırmışlardır. 1918 ile 1945 yılları arası uluslararası emek göçünün azaldığı yıllardır. Nedenleri olarak; ekonomik durgunluk, göçmenler konusunda uygulanan ırkçı politikalar sayılabilmektedir. Bu politikalar yabancıların Avustralya Amerika gibi ülkelere gelmelerini ve çalışmalarını engelleyici yasaların çıkmasına neden olmuştur. Örneğin Amerika'daki çok sayıda Meksikalı ya ülkelerine geri dönmeye zorlandığı ya da iş bulamadığı için Amerika'yı terk etmiştir. Amerika'daki siyahlar da ülke içinde kendilerine daha güvenli yerler bulmaya çalışırken büyük yerleşim yerlerinin gettolarında ayrımcılığa ve ırkçılığa maruz kalmışlardır. Yine bu dönemde Hitler Almanya'sından kaçan Yahudiler de Amerikan kanunlarında kendilerine mülteci statüsü bulamamışlardır.

Fransa iki dünya savaşı arası çok sayıda göçmeni barındırmış nadir Avrupa ülkelerindendir. Fransa'da bu dönemlerde yabancı sayısında ciddi bir artış olmuştur. Öyle ki 1930'lardaki bunalımda bu yabancıların sayısı işten atmalar, sınır dışı etmelerle düşürülmüştür. 1920'lerdeki ekonomik büyüme için gerekli ucuz işgücünü sağlayan yabancı emekçiler sonrasındaki ekonomik krizlere bahane gösterilmişlerdir.²³

²³ Cross'dan akt. CASTELLS-MILLER, 89.

Birinci Dünya Savaşından sonra emek göçü dışında yeni bir uluslararası göç sürecinden söz edebiliriz. Osmanlı ve Habsburg devletlerinin çözülmesi, Avrupa’da birçok yeni devletin oluşmasına yol açmıştır. Bu devletler millileşme adına yeni göç dalgaları başlatmışlardır. Yunan, Yahudi, Macar, Sırp, Polonyalı, Bulgar, Türk kökenli gruplar yeni yerler bulmaya çalışırken sığınmacı hareketlerini de başlatmışlardır. Aynı zamanda bu yıllar, nüfus değişimlerine de sahne olmuştur. Ayrıca Rus Devrimiyle başlayan iç savaştan kaçanlar ile Hitler’in iktidarıyla başlayan Nazizme bağlı ırkçılıkla toplu yok etmelerden kaçan Yahudileri de bu göç dalgasına eklemek gerekir. Bu zorunlu göç yeni bir olgu değildir. Bu göç süreci Afrika’dan Avrupa ya da Amerika’ya zorla getirilen kölelerin göçü kadar eskiye götürülebilir. 15. Yüzyıl ortalarında İspanya ve Portekiz’den kovulan Yahudiler ile Avrupa’nın çeşitli yerlerinden kaçan Protestanlar da zorunlu göç ya da sığınma hareketlerine örnek verilebilir. Yine Fransız Devrimi’ne muhalif olanların komşu ülkelere kaçıp sığınmaları örnek gösterilebilir. Şüphesiz 18 ve 19. Yüzyıllar sığınmacı hareketlerinin yoğun olduğu dönemlerdir. Bu yüzyıllarda uluslararası alanda zorla göç ettirilen ya da göç etmek durumunda kalanların sayısının 12 milyon kişi dolayında olduğu tahmin edilmektedir.²⁴ Bu dönemde zorunlu göçler çeşitlenmiştir: Avrupa’da başlayıp tüm dünyaya yayılan Endüstri Devrimi ile hızla gelişen teknoloji, ulaşım, kentleşme sayesinde dünya hızla küçülmeye başlamış, çıkar çatışmaları da aynı hızla büyümüştür. Bu çatışmalar sonucu savaşlar, savaşlar sonucu yerinden edilen kitleler hızla artmıştır. Kimi zaman ise İrlanda da olduğu gibi açlık insanları zorunlu göçe itmiştir. Kırım Savaşı ile yerlerinden edilen Çerkez halklarını da unutmamak gerekir.

Birinci Dünya Savaşı sonucu zorunlu göçlere tekrar dönecek olursak; bu dönem uluslararası sığınmacı hareketlerinin ve zorunlu göçün ulaştığı boyutlar açısından oldukça önemlidir. Değişik etnik kökenden insanları bir arada tutan imparatorlukların dağılmasının ardından şiddet, açlık nedeniyle yerlerini terk eden insanların sayısı oldukça fazla olmuştur. En çok zarar gören göçmen grupları her

²⁴ Khalid, KOSER, **International Migration, A Very Short Introduction**, 2.

yüzyılda olduğu gibi bu yüzyılda da sığınmacı ve mültecilerdir denilebilir. Rusya’da Bolşevik Devrim ve rejim değışikliği sırasında milyonlarca insan yerinden edilmiştir. Birçoğu mülteci olarak başka ülkelere sığınmıştır. Bunlara kısa süre sonra dağılan imparatorluklardan gelenler de katılacaktır.²⁵ Ermeniler, Asuriler, Süryaniler ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus değışimi sonucu zorunlu göçe tabi tutulan Türkler ve Rumlar sayılabilmektedir. 1926 yılında Avrupa’daki mülteci sayısı dokuz buçuk milyon olarak tahmin edilmektedir. Bunların çoğunluğunu Soğuk Savaş dönemi zorunlu göç mağdurları oluşturmaktadır.²⁶

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası göçlerde artış gözlenmiştir. Avrupa ve Asya’da milyonlarca kişi sığınmak için yer aramıştır. Göçün nitelikleri değışmiştir. Sömürgeciliğin tasfiyesi ve kurulan yeni ve bağımsız devletlerle beraber yeni göç dalgaları görölmeye başlanmıştır. Savaş başladıktan iki yıl sonra, 21 milyon sığınmacı ve mülteci Avrupa’ya yayılmıştır. Asya’daki savaşlar yüzünden de çok sayıda kişi yerinden edilmiş ve sığınma aramak zorunda kalmıştır. Örnek verecek olursak; Hindistan’ın 1947’de bölünmesi sonucu 14 milyon Hindu ve Müslüman, Hindistan ve Pakistan arasında yaşayabilecekleri yerler aramaya başlamışlardır. İsrail’deki Araplar, Kuzey Avrupa’daki Yahudiler, Endonezya’daki Çinliler, Seylan, Birmanya ve Doğu Afrika’daki Güney Asyalılar da daha sonraki yıllarda artarak devam eden sığınma hareketlerine katılmışlardır. Sovyetler Birliği’nin çözölmesiyle birlikte milyonlarca eski Sovyet vatandaşı da kendilerine yeni yerler bulmak zorunda bırakılmıştır. Dolayısıyla büyük çaplı sığınma ve göç hareketi yaşanmıştır.

Ayrıca; 19. yüzyılda Avrupa’ya komşu ülkelerden akan göç 20. yüzyılda komşu göçmenlerle sınırlı kalmamıştır. 1945’ten 1970’lere kadar az gelişmiş ülkelerden çok gelişmiş ülkelere doğru işçi göçü olmuştur. Avrupa’nın ‘muhteşem 30 yılı’ olarak adlandırılan süreçte Dominique Schnapper’ın dediği gibi Avrupa’nın

²⁵ Gunther, BEYER, **The Political Refugee: 35 Years Later**, 28.

²⁶ Kim, SALOMON, **Refugees in the Cold War**, 32.

ekonomik kalkınmasını gerçekleştirdiği bu yıllarda, çok yoğun bir göçmen işgücü kullandığı ve kalkınmasını bu işgücüne borçlu olduğu söylenebilir.²⁷ Batı Avrupa, Amerika'nın kuzeyi, Avustralya'nın endüstriyel bölgelerine doğru akan bu göç, 1973-4'te petrol krizi de denilen süreçle birlikte yavaşlamıştır. Avrupa ülkeleri bu krizi bahane ederek sınırlarını yabancı göçmen işçilere kapatmaya başlamışlardır. Bu süreci aile birleştirme programları ile ülkeye geri dönüş yardımları izlemiştir. Başlangıçta misafir işçilik ya da geçici işçilik olarak yaşanan bu göçler sonraki yıllarda, yerini aile birleşimlerine, kalıcılığa bırakır. Aynı dönemlerde eski sömürgeci ülkelere doğru yaşanan sömürge işçilerinin göçü ile Avrupa'dan ve sonra Latin Amerika ve Asya'dan Kuzey Amerika ve Avustralya'ya kalıcı göç de İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan göçlerden sayılabilmektedir. Stalker'a göre; İkinci Dünya savaşıdan sonra Avrupa'ya göç dört ana dönemde incelenebilmektedir.²⁸

1940'ın sonu ve 1950'lerin başındaki kitlesel göç hareketleri: Savaş sonrası yaşanan bu hareketler, Almanya, Polonya, eski Çekoslovakya arasındaki sınırların değişmesi sonucu ortaya çıkmıştır. 15 milyon kişi bu sürece katılmıştır. 1950'lerin ortalarından itibaren yavaşlayan bu göç hareketleri 1963'te Berlin duvarının yapılmasına kadar sürmüştür.

1950'lerin başından 1973'e sözleşmeli işçi göçü: Ekonomik büyüme bir taraftan da ucuz işgücüne olan ihtiyacı doğurmuştur. Başlangıçta Almanya, Fransa ve İngiltere işgücü açıklarını savaş nedeniyle yerlerinden olanlardan karşılarken, sonra sanayileşmesi daha yavaş olan İtalya, Portekiz'den karşılamaya çalışmışlardır. Giderek zenginleşen ve işgücü talebi artan Fransa, eski sömürge Kuzey Afrika'ya, İngiltere, Karayipler ve Hindistan'a, sömürgesi olmayan Almanya ise Yugoslavya ve Türkiye'ye yönelmiştir.

Burada bir parantez açarak, ağırlıklı olarak bu kategoride yer alan Türk dış göçünü de diğer göçleri de dünyadaki sosyoekonomik ve politik gidişattan bağımsız

²⁷ Dominique SCHNAPPER, *Öteki ile İlişki*.

²⁸ STALKER'dan akt. Gülay TOKSÖZ, *Uluslararası Emek Göçü*, Böl.1., 'Geçmişten Günümüze Göçün Tarihi ve Göç Süreçleri'

düşünemeyeceğimizi belirtelim. Ülkeler arası zenginlik-fakirlik, azgelişmişlik-çok gelişmişlik gibi ayrımlar Türkiye ve benzeri ülkelerden ekonomik nedenli göçü tetiklemiştir. 1956 ile beraber Avrupa, Avrupa Ortak Pazar ülkeleri oluşumuyla beraber çok yoğun işgücü göçü almaya başlamıştır. Nermin Abadan Unat, 1960 Askeri Darbesi'nin ardından yaşanan ekonomik sıkıntılar, işsizlik, döviz darlığı gibi etkenleri ortadan kaldırmak için düşünülen bir “demografik çözüm” olarak Almanya ile Türkiye arasında kurulan ilişkiler sonucunda bir “toplum mühendisliği” planlaması ile misafir işçi uygulamasının başladığını söylemektedir.²⁹

Türkiye de artan işgücünün istihdamı, döviz girdisi gibi hayallerle göç veren ülkelere biriydi. 1950’li yıllardaki bu göçler diğer göç veren ülkelere farklı olarak Türkiye’de ikili anlaşmalara dayanmamaktaydı. Dolayısıyla göçler bireysel girişimler ya da özel aracılar yoluyla gerçekleşiyordu. Türkiye’den işçiler ilk önceleri meslekteki bilgilerini artırmak amacıyla gitmişlerdir. Bu gidişlerde Avrupa’ya daha önce yerleşmiş bazı serbest meslek mensupları ile eşi Alman olan bazı iş adamları büyük rol oynamışlardır. Alman Dışişleri Bakanlığı’nın desteği ile 1956 ile beraber sanat alanında staj yapmak üzere Almanya’ya giden Türkiyeliler olmuştur. Bu gelişmeler, Almanya’ya Türkiye’den göçü tetikleyecek özel aracıları da beraberinde getirmiştir. Bu iki ülke arasında sanatkârlar mübadelesine dönüşmüştür. Batı Almanya ve Türkiye arasındaki bu mübadele 1960 yılının başlarında bakanlıklar arası bir komisyona devredildikten hemen sonra Türkiye’de 27 Mayıs 1960’ta darbe olmuştur. Hazırlanan 1961 Anayasasıyla kazandıkları yurtdışına serbestçe çıkma ve girme hakkından dolayı Türkiye vatandaşlarının, bu tarihlerdeki yurtdışına göçü hızlanmıştır. Bu anayasal hak, çeşitli özel firmaların da yurtdışına işçi gönderme sürecini başlatmıştır.

Öte yandan yurtdışına göçler artık devlet tarafından yönlendirilmeye başlanmıştır. Türkiye ile Almanya arasında 1 Eylül 1961’de yürürlüğe giren bir

²⁹ Nermin ABADAN-UNAT, **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, 58.

işgücü mübadele anlaşması imzalanmıştır. Takip eden yıllarda, Avusturya, Belçika, Hollanda, Fransa, İsveç ile de benzer anlaşmalar imzalanmıştır. Böylelikle göçler, Türkiye’deki İş ve İşçi Bulma Kurumu’nun yurt çapında hazırlamış olduğu listelerden yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde daha önceki bireysel göçmenler yerini konuk işçilere bırakmıştır. Buna göre; göç dönüşümlü bir şekilde işçinin bir yılına yurtdışına gitmesi ve bir yılın sonunda dönmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Bu pek uygulanamamıştır. İşçiler de işverenler de buna uymak istememişlerdir. İşçiler iş sürelerini uzatmaktan yana tavır koymuşlardır. Bu modelde işçilerin ailelerini getirmelerine izin verilmemiştir. Göçmen işçiler, kolektif yatakhane ya da yurt denilebilecek yerlerde kalmışlardır. Türkiye’den Avrupa’ya göç eden işçilerin çoğu kır kökenli ve vasıfsız olmuştur. 1970’li yıllarda konuk işçilik yerini kalıcı işçiliğe bırakmaya başlamıştır ve bu bağlamda Türkiye ile işçilere yönelik sosyal güvenlik anlaşmaları imzalanmıştır. Başlangıçta Avrupa’ya gitmek için İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla gerçekleşen ve ‘anonim’ olarak adlandırılan göçü, ‘nominal’ olarak adlandırılan göç takip etmiştir. Buna göre; göçler daha önce göç eden işçilerin verdiği bilgilerle işverenlerin doğrudan istedikleri işçiler adına çağrı göndermesi ile beraber gerçekleşmiştir.³⁰ Bu zincirleme göç etme şekli göç edilen yerlerdeki hemşeri örüntüleri, vb. durumları beraberinde getirmiştir.

1974’ten 1980’lerin ortasına-kapıların kapanması: 1960’ların sonlarından itibaren kitlesel işçi göçlerine karşı çıkışlar başlamış ama kapıların kapatılması 1973’te petrol krizi olarak da anılan süreçte başlamıştır. Bu süreçte göç politikalarında kutuplaşmalar meydana gelmiştir. Yeniden dönüşümlü göç ilkesini savunanlarla göçmenlere karşı ayırıcı politikaları eleştirenler karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde Avrupa’daki hükümetler işçi alımını durdurmuş ve var olan işçilerin de geri dönmelerini beklerken işçiler kalmayı tercih etmişlerdir. Bu tartışmalar Türkiye’den gelen göçmen işçileri azaltmıştır. Türkiye’de İş ve İşçi Bulma Kurumu’nun listelerinde sayıları artarak devam eden ve katı göç yasalarından dolayı çalışma izni

³⁰ Gabby Strasburger’den akt. Derya Fırat, **Göçmenlerle İlgili Fransız Sosyolojik Düşüncesinin Çözümlemesi**, 76.

alamayan çok sayıda potansiyel göçmen işçi, yıllarca beklememek için 1970'lerin başında illegal yollara başvurmak durumunda kalmıştır. Turist olarak gidip izinsiz işçi olmuşlardır. Bu durumda göç süreci yavaş olsa da kalan göçmenlerin aile birleşmeleriyle devam etmiştir. Aile birleşimleri yurtdışına kalıcı yerleşmeyi getirmiştir. Bu dönemlerde daha önce göç veren ülkeler olan İtalya, Portekiz, Yunanistan gibi ülkeler de göçmen işçi alımı yapmaya başlamışlardır.

1980'lerin ortalarından 2001'e sığınmacı, mülteci ve kayıt dışı göçmenler: Bu dönem özellikle Doğu Avrupa'da komünizmin yıkılmasına yol açan politik ayaklanmalar dönemidir. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki krizden kaçanlar dünyanın dört bir yanındaki huzursuzluklardan dolayı Avrupa'ya sığınan insanların arasına katılmışlardır. 1989-98 arası Avrupa'ya yoğun bir iltica göçünün olduğu yıllara denk gelmektedir.

Günümüze gelindiğinde; bugün doğdukları ülkenin dışında yaşayan insanların sayısı 120 milyonu aşmaktadır.³¹ Birleşmiş Milletler kaynaklarına göre dünyada 100 milyon göçmen vardır ve bunlardan 20 milyonu sığınmacı durumundadır. Bu durumdan Türkiye de payına düşeni almıştır. Küresel anlamda yaşanan ekonomik, politik değişimlerin, kargaşaların bir yansıması olan uluslararası göçe daha çok kaynak olagelmış Türkiye, son çeyrek asırda göç alan ülke olmuştur. Aldığı göçlerin çoğunluğu transit göç denilen türdendir. Bu göç kapsamında politik ve ekonomik istikrarsızlık içindeki ülkelerinden Batı ülkelerine geçmek için Türkiye'yi bir geçiş olarak kullanan insanların göçü incelenmektedir. İran Devrimi, Sovyetler Birliği'nin yıkılması, Irak'taki çalkantılar, Yugoslavya'nın dağılması, Afganistan'daki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye göç akışı yoğunluk kazanmıştır. Burada Türkiye'nin coğrafi konumunun önemli rol oynadığından bahsedebiliriz. Yalnız sözünü ettiğimiz göçler büyük oranda düzensiz göçlerden oluşmaktadır. Bunun nedeni olarak; bu göçmenlerin varmak istedikleri Batı ülkelerinin sertleşen göç politikaları, kaçak göçmenleri sınır dışı etmeleri, caydırıcı cezalar, iltica başvurularını uzunca süreler bekletmeleri gibi nedenler sıralanabilir.

³¹ ABADAN-UNAT, 344.

Ayrıca 11 Eylül Olayı ile birlikte göçmenlere dönük dışlayıcı tavır ve politikaların çoğalması söz konusu olmuştur. Avrupa Birliği'ne girme çabasında olan Türkiye'nin Batı'ya açılan kapılardan biri oluşu; sınır kontrollerini sıklaştırması ve mültecilik başvurusunda bulunan göçmen adaylarını kendi topraklarında tutmaya çalışmasına yol açmıştır. Mültecilik başvurusunun yıllarca sürmesi ya da sonuçlanmaması olasılığı Doğu'dan Batı'ya, Güney'den Kuzey'e göç etmek isteyenler açısından Türkiye'de sıkışma ve kalmayı beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin göç ve sığınma politikalarını da düzensiz göçün nedeni olarak değerlendirebiliriz. Öyle ki; 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi sınırlama koşulu ile taraf olan ve sadece Avrupa'dan gelecek sığınmacılara mülteci olma hakkı tanıyan Türkiye bunu 1994'deki İltica Yönetmeliği ile de değiştirmemiştir. Bu yönetmeliğe göre; gelenlere geçici sığınma hakkı vererek onların üçüncü bir ülkede mülteci statüsü elde edene kadar kalmaları söz konusudur. Buradan hareketle; Türkiye, coğrafi çekinceye kaynaklı yabancı ('Türk soyundan olmayan ve Türk kültürüne bağlı olmayan') mültecilerin yerleştiği bir ülke olamamaktadır. Bu da Türkiye'yi, uluslararası göçün transit ülkelerinden biri haline getirmektedir. Bu bekleme sürecinde; kâğıtsız olarak yaşayan düzensiz göçmenler çeşitli zorluklar yaşayabilmektedirler. Yaşanan uzun ve zorlu süreç, bekleyen göçmenleri zaman zaman enformel iş dünyasına girmek zorunda bırakmaktadır. Türkiye'de, Doğu ve Güney ülkelerinden gelenlerin mülteci olarak kabul edilmemesinden dolayı söz konusu kişiler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne başvuru yapabilmektedirler. Başvurularını Van, Ankara, İstanbul gibi illerde yapan bu kişiler uzun süreler mültecilik statüsü beklemektedirler.

1.2. Zorunlu Göç, Sürgün, Mültecilik, Diaspora

Uluslararası göç çalışmalarında zorunlu ve gönüllü göç ayrımını yapmak önemlidir. Bazı araştırmacılara göre sosyolojik teorilerde zorunlu ve gönülsüz göç ihmal edilmiştir.³² Tezimiz; Siyasi kısmen de savaş mültecileri şeklinde zorunlu ve gönülsüz göçten oluşan Kürt göçünü konu ettiği için bu çalışmada gönüllü ve gönülsüz göç ayrımı önemli bir yer tutmaktadır. Görüşmecilerin sürgünle bağlantılı travmatik anlatıları da bu ayrımı önemli kılmıştır. Bu konuya görüşmecilerin anlatıları bağlamında Dördüncü ve Beşinci Bölümlerde daha ayrıntılı değinilecektir.

İnsanlar zorunlu kaldıkları için istekleri dışında ya da daha güzel bir yaşam için bulundukları yerden ayrılmaktadır. Göç eden insan, yeni gelinen yer ile bırakılan yerin arasında sıkışıp kalmıştır. Bunun yanında yaşadığı yerde ırkı, dini, bir toplumsal gruba mensubiyeti, siyasi görüşü yüzünden hayatı tehdit altında olan kişiler doğdukları, büyüdükları yerden ayrılmak zorunda kalmış ve artık hayatının geri kalanını gittiği yerde ilk aşamada sığınmacı sonra belki mülteci olarak geçirecektir. Zorunlu ya da gönüllü göç ayrımını günümüz koşullarında yapmak daha güçtür. Şiddet, insan hakları ihlalleri, politik baskılar, etnik-dini çatışmalar, işkence zorunlu göçü beraberinde getirir. Politik bireyler, kendi ülkelerinde insani yaşama koşulları kalmadığı için sığınmacı hareketlerine katılmaktadırlar. Thomas Faist'in değindiği gibi; kuraklıktan kaçan insanlar, işsizlikten kurtulmaya çabalayanlar, çeşitli doğal afetlerden kaçanlar da göçe her zaman gönüllü olmayabilirler.³³ Yine Thomas Faist'in aktardığı üzere; Petersen, göçmenlerin terk edip terk etmeme kararı vermek

³² Cohen 1996; Richmon 1988; Abu-Lughod 1998'dan akt. Minoo Alinia, **Diaspora Mekanları: Kürt kimlikleri öteki olma deneyimleri ve aidiyet politikaları**, 80.

³³ FAIST, 48-49.

için hala biraz güçlerinin bulunduğu mecburi göç ile bu güce sahip olmadıkları zorunlu göçü birbirinden ayırmıştır.³⁴

Yukarıda da ifade edildiği gibi; zorunlu göç, silahlı çatışma veya şiddetten, doğal ya da insan eliyle meydana gelen felaketlerden kaçan bireylerin kendi iradeleri dışında göç etmeye yönelişlerini ifade etmektedir. Zorunlu göç özellikle uluslararası göç literatüründe sığınmacıları, insan ticaretine konu olanları ve hükümetlerin zorunlu nüfus mübadeleleri sonucu yerinden olan kimseler için kullanılmaktadır.³⁵ Zorunlu göç farklı başlıklar altında incelenebilmektedir. Kimi araştırmacılar tarafından ‘çatışma nedeniyle yerinden olma, kalkınma politikaları ve projeleri nedeniyle yerinden olma ve felaketler nedeniyle yerinden olma’ şeklinde üçe ayrılırken; kimileri tarafından ‘siyasi istikrarsızlık, savaş, zulüm; insan hayatını tehdit edecek duruma gelen ekonomik çöküş ya da ekolojik krizler; etnik, dini ve kabile ayrımı’ nedeniyle göç etme şeklinde kategorileştirilebilmektedir.³⁶

Edward Said, gönüllü ve gönülsüz göç ayrımıyla ilişkilendirilebilecek; ‘seçme ile geri dönüş imkânına’ vurgu yaparak ‘yurduna geri dönüşü engellenen herkesin sürgün olduğu’ sonucuna varsa da sürgünler, mülteciler, başka ülkeye yerleşenler ve göçmenler arasında bazı ayrımlar yapar. Said’e göre; ‘başka bir ülkeye yerleşenler genellikle kişisel ya da toplumsal nedenlerle yabancı bir ülkede gönüllü olarak yaşarlar; teknik olarak yeni bir ülkeye göç eden herkes göçmendir.’ Fakat Edward Said burada örneklerle isabetli ayrımlar yapmaktadır. Şöyle ki: ‘Sömürge memurları, misyonerler, teknik uzmanlar, paralı askerler ve kiralık askeri danışmanların da bir nevi sürgünde yaşadıklarını ama sürülmüş olmadıklarını ya da Afrika, Asya ve Avustralya’daki beyaz yerleşimciler sürgün olmuş olsalar da millet

³⁴ Petersen’den akt. FAIST, 49.

³⁵ TOKSÖZ, 109-110.

³⁶ William B. WOOD, **Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas**, 615.

kurucu olmaları nedeniyle artık sürgün olarak değerlendirilmediklerini anlatmaktadır.³⁷

Diasporalara gelecek olursak; sürgün ve diaspora aynı olmasalar da birbirileriyle yakından bağlantılıdır. Sürgün daha çok bireysel bir durumu; diaspora kolektif bir durumu çağırır. Diaspora kelimesi, Yunanca dia, 'içinden' ve speirein, 'dağılma' kelimelerinden gelir.³⁸ Tarihteki örnekleri Yahudi, Ermeni ve Rum diasporalarıdır. Safran diasporaları belli kriterlerle anlatır.³⁹ Buna göre, diaspora içinde büyük oranda geri dönüş isteği barındırır. Bizim çalışmamız için Safran'ın diaspora kriterleri yeterli değildir. Çünkü görüşmecilerimizin Kürt diaspora topluluğuna mensup bireyler olarak geri dönüş, toprak, vatan ile ilgili sözü edilen diaspora tanımına uymadıkları söylenebilmekle beraber görüşmecilerimizden bazıları geri dönecek bir vatanlarının olmadığını söylemişlerdir. Buna ilişkin örnekler Dördüncü ve Beşinci Bölümlerde yer verilecektir. Cohen de diasporaları belli özelliklere göre anlatır.⁴⁰ Cohen'e göre vatanından uzak herkes diaspora olmaktadır. Cohen, diasporayı homojen topluluklar ve ulus-devletin sınırlarıyla anlatmış olur. Yani diaspora dağılmayı dolayısıyla topraksızlaşmayı, vatansızlığı, hareketli olmayı akıllara getirirken onu bir toprak parçasına geri dönüş, yurtsallıkla anlatan özellikler ve kriterler bu çalışma için yetersiz kalmaktadır. Diasporayı sosyo-kültürel bir süreç olarak ele alan Paul Gilroy, Stuart Hall, James Clifford gibi düşünür ve araştırmacılar; kökler ve rota, çifte bilinç, değişmekte olan aynı ve farklılık oyunu gibi kavramlar kullanmaktadırlar. Hall diasporaların özelliklerinden heterojenlik ve melezliğe vurgu yapar.⁴¹ Clifford diasporik yaşamının, ayrışma ve karışmayı, bir yerde yaşarken diğer yeri hatırlamayı beraberinde getirdiğini belirtir.⁴² Gilroy ise diasporayı modernite tarihiyle birlikte anlatır, diasporayı aynı zamanda ideolojik ve siyasi yönleriyle ele alır.⁴³

³⁷ Edward SAID, **Kış Ruhu**, 36.

³⁸ Avtar Brah'dan aktaran ALİNİA, 98.

³⁹ William Safran'dan aktaran ALİNİA, 99.

⁴⁰ Robin Cohen'den aktaran ALİNİA, 101-103.

⁴¹ Stuart Hall'den aktaran ALİNİA, 104.

⁴² James Clifford'dan aktaran ALİNİA, 106.

⁴³ Paul Gilroy'dan aktaran ALİNİA, 107.

Brah'ın ifade ettiği gibi; diaspora 'dağılma' ya işaret eder ve dağılmanın gerçekteştiği bir yere,'vatan' mefhumuna da işaret etmiş olur.⁴⁴ Sözü edilen 'vatan' ya da 'yurt' un sınırları belli bir toprak parçası mı yoksa sembolik mi olduğu diasporaların kendi özgün deneyimlerine bakılarak anlaşılabilir. Bir diğer deyişle her diaspora kendi özgün tarihi ve koşullarıyla değerdendirilmelidir. Çünkü aksi değerdendirmeler 'vatan'ı dışında yaşıyan herkese diaspora adını vermemize aracı olabilir. Zira Gilroy diasporayla ilgili şunları söylemiştir:

' Diaspora, karakteristik olarak zorunlu dağılma ve isteksiz yayılma süreci ortaya çıkmış ilişkisel bir ağı ifade eder. Her ne kadar maksatlı olsa da, sadece devinim ifade eden kelime değildir, acil hareket eylemi bu kelimeyle bütünleşiktir. Bunun ışığında kovulma faktörleri baskın bir etkiye sahiptirler. Yol açtıkları bu aciliyet diasporaya yolculuk veya göçebelikle eşanlı bir kelime olmaktan daha fazla anlam yüklüyor. Yaşamın kendisi tehlikede olup kelime, özgür iradeyle seçilmiş yer değıştirme deneyiminden ziyade bir kaçışı çağrıştırmaktadır.'⁴⁵

Zorunlu göç kategorisinde incelenen mültecilik/sığınmacılık özellikle 20.yy.ın getirisi olan paylaşım savaşlarının yol açtığı kitlesel göçün sonucu olarak dünya gündeminin ilgi odaklarından biri haline gelmiştir. Ülkelerdeki siyasi istikrarsızlık, iç savaşlar, etnik temizlik hareketleri insanları, kendi ülkelerini terk ederek başka ülkelerde yaşamlarını sürdüreceğ yerler bulmaya itmiştir. Aynı zamanda bu gelişmeler birçok ülkenin ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş ve siyasi sığınmacıların/mültecilerin yanı sıra ekonomik anlamda da mültecileri ortaya çıkarmıştır.⁴⁶

⁴⁴ Brah'dan aktaran ALİNİA

⁴⁵ Gilroy'dan aktaran ALİNİA, 108.

⁴⁶ TOKSÖZ, 119-120.

Mülteci ve sığınmacı kavramları arasındaki ayrım bir göçmenin yasal anlamda hangi statüde bulunduğunu yansıtmaktadır. Kavram karmaşasını gidermek adına ilk bölümde de değinildiği üzere sığınmacı ya da sığınma arayan, bir ülke sınırlarına giren ancak henüz yasal bir başvuruda bulunmayan ya da başvuruda bulunmuşsa hakkında henüz yasal bir karar verilmemiş olan kimsedir. Diğer bir tanımla, hava yolu ya da başka bir araç ile ulaştığı ülkede, ilk işlem olarak sığınma isteğinde bulunan kişi ya da ülkesini terk ederek, mülteci olduğu iddiasıyla bir başka ülkeye sığınan, ancak henüz mülteci olup olmadığı hakkında yetkili ulusal otoriteler ve/veya BMMYK tarafından karar verilmemiş kimselerdir.⁴⁷

Mülteci ise sığınma başvurusu olumlu sonuçlanan ve o ülkede mülteci olarak kalmasına izin verilen, dolayısıyla birtakım hakları elde etmiş olan kimseleri ifade etmektedir. Mültecilik hukuksal bir statüyü belirtirken sığınmacılık daha çok fiili bir durumu ifade etmektedir. Sığınmacıya sağlanan haklar mültecilere sağlananlara göre daha sınırlı düzeyde kalmaktadır. Ulusal ve uluslararası kuruluşlar konuya ilişkin farklı noktaları vurgulayabileceklerinden, genellikle bu kavramlardan bir tanesini kullanmaktadırlar.⁴⁸

Göçmen, çoğunlukla ekonomik ve kültürel nedenlerle, daha iyi bir yaşam beklentisiyle ülkelerini terk ederek başka bir ülkeye yerleşen kimseler; sığınmacı, ülkesini terk ederek, mülteci olduğu iddiasıyla bir başka ülkeye sığınan, ancak henüz mülteci olup olmadığı hakkında yetkili ulusal otoriteler ve/veya BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) tarafından karar verilmemiş kimseler olarak; mülteci ise 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesine göre; "İrkı, dini, milliyeti veya belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğramaktan haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya bu korku nedeniyle faydalanmaya gönüllü olmayan; ya da bu tür olayların sonucunda bir uyruğa sahip olmaksızın ve eski yaşam yeri olan

⁴⁷ CASTLES - MİLLER, 145.

⁴⁸ R. AYBAY, *Yabancılar Hukuku*, 20.

ülkesinin dışında kalmış olarak, dönüş yapamayan veya bu tür bir korku sebebiyle dönmeye gönüllü olmayan kimseler" olarak tanımlanabilir.

Dünyadaki 190 devletten 140'ı bu sözleşmeyi ve bu sözleşmeyle ilgili 1967 protokolünü imzalamıştır. Şu an Cenevre sözleşmesi, mülteciler hukukunu belirleyen evrensel ölçüttür. Bu sözleşmeye imza atan devletler mültecilerin ülkeye girmelerine izin vermek ve geçici veya kalıcı olarak ülkede yaşamalarını garanti etmek suretiyle mültecileri koruyacaklarını taahhüt etmektedirler. Mülteciler için oluşturulan organizasyonlar, özellikle BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) mülteciler ve diğer göçmen kategorileri arasındaki ayrımın yapılması arayışındadırlar. BMMYK'nın mülteci tanımı Afrika Birliği Teşkilatı (The Organization for African Unity-OAU) tarafından genişletilmiştir. Buna göre mülteci; dış saldırılar, işgaller, yabancı hâkimiyeti ve kamu düzeni ciddi biçimde rahatsız eden olaylar yüzünden evini terk ederek baksa bir ülkeye gitmeye 'mecbur bırakılmış' kimselerdir. ⁴⁹1984'te Cartagena Deklarasyonu'nu kabul eden Latin Amerika Hükümetleri, yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışma, insan hakları ihlalleri ve kamu düzenini sarsan olaylar nedeniyle ülkesinden kaçmak zorunda olanları da mülteci olarak nitelendirmişlerdir.

Mülteci ve sığınmacılar kimilerince aynı anlamda kullanılmaktadır. Özellikle bugün az gelişmiş ülkelerden sığınmacı gruplar çeşitli ülkelerden sığınma talebinde bulunmaktadırlar. Bunlar kişisel olarak yaşadıkları eziyetten kaçmanın yanı sıra hayatta kalmak için ihtiyaç duydukları ekonomik ve sosyal yapıların yıkılmış olmasından kaynaklanan yaşam mücadelesinden de kurtulmak amacıyla sığınma talebinde bulunmaktadırlar. Bugünkü sığınma ihtiyacının kaynağı, şartlarını gelişmiş ülkelerin belirlediği sömürsüzleştirme ve küreselleşme süreçleridir.⁵⁰

Mülteciler, ırka, dine, milliyete belli bir sosyal gruba üyeliğe ve siyasi düşünceye ilişkin yapılan ayrımcılığa karşı korunurken bugünün bölgesel ve iç

⁴⁹ WOOD, 622.

⁵⁰ CASTLES - MİLLER, a.g.k.

çatışmaları, 1951 Sözleşmesini temel alan uluslar arası korumaları yetersiz kılmaktadır. Süreç mültecilerin aleyhine işlemeye devam etmektedir. Küreselleşme söylemleriyle birlikte geliştirilen kalkınma modelleri de mültecilerin aleyhine isleyen süreçler olmuşlardır. Bunlara göre Afrika, Asya, Latin Amerika ülkelerinin küresel piyasa yapısına uyum sağlayamadıkları ve bu bölgelerden gelen kitlelerin Batı ülkelerinin istikrarını olumsuz etkileyecekleri vurgulanmaktadır. Bu anlamda küreselleşme özellikle zorunlu göçmenler söz konusu olduğunda serbest hareketin önünü açmaktan ziyade, yeni fiziksel ve kültürel duvarların oluşumunu tetiklemektedir.

Avrupa’da mültecilerle ilgili yaşanmışlıklar 300 yıldan fazla süredir devam etmektedir. Bu süreçte mülteciler farklı algılanmıştır; bir dönem kahraman olan mülteciler bir dönem caniler ya da bir dönem misafir olan mülteciler başka bir dönem düşman olarak algılanmıştır. Özellikle 1990’lar itibariyle sığınmacı rakamlarının en üst düzeye ulaşması Avrupa’da kapıların tamamen kapatılması adına önlemlerin alınmasını pekiştirmiş ve mülteci sorunu mümkün olduğunca bölgeden uzağa taşınmaya çalışılmıştır.

Bu noktada dünyadaki mülteci nüfusuna genel olarak bakmakta fayda vardır. 1980’lerden itibaren, dünya genelinde sığınmacı ve mültecilerin sayısında artış yaşanmıştır. Bu kişiler ekonomik değil zorunlu göçmenlerdir. Devletler, mültecileri koruyacaklarını, onları baskı gördükleri ülkelere geri göndermeme ilkesine bağlı kalacaklarını taahhüt etmişlerdir. Mülteciler açık bir yasal statüye sahipler. Ancak diğer zorunlu göçmenlerin böyle bir statüsü olmadığından ihmale ve suiistimale daha açık halde oldukları söylenebilir. Zorunlu göçmenler çoğu zaman devletlerin iç ve dış politika malzemesi yapılmaktadır. Sığınılan ya da sığınılmaya çalışılan hedef ülkelerdeki baskı ve şiddet, insan hakkı ihlalleri kaynak ülkelere eşdeğer olabilmektedir.

Dünyada, 1975’te 2. 4 milyon olan mülteci nüfusu, 1985’te 10.5 milyona ve 1990’da 14.9 milyona ulaşmıştır. Soğuk savaştan sonra mültecilerin sayısı 18.2 milyona kadar çıkmıştır. 2000 yılından itibaren ise, bu nüfus 12.1 milyona kadar

inmiştir.(UNHCR, 1995:2000a.) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre; mülteciler, ülke sınırları içinde yerinden edilmişler, ülkelerine geri gönderilen mülteciler 1995'te 27.4 milyona ulaşp 2000 yılında 21.1 milyona düşmüştür. Mülteciler genellikle Afganistan, Irak, Burundi, Sierra Leone, Sudan, Somali, Bosna, Angola, Eritre ve Hırvatistan gibi savaşın, şiddetin, baskının, kaosun yaşandığı ülkelerden gelmektedirler.

Sığınmacılar, ise başka ülkelerden koruma bekleyen ve mülteci statüleri henüz karara bağlanmamış kişilerdir. Bu kişiler uzun süren bekleme sürelerinde çeşitli baskılara maruz kalabilmektedirler. Kimi ülkelerde çalışmalarına dahi izin verilmeyen sığınmacılar, yetersiz sosyal yardımlarla geçinmeye çalışırlar. Sığınmacı olarak gittikleri ülkelerde kabul edilmeyen kişiler, kendi ülkeleri tarafından kabul edilmediklerinden veya pasaportları olmadığından dolayı geldikleri ülkelere geri gönderilemezler. Bu da kendi ülkelerinde çeşitli politik ve ekonomik baskılara maruz kalmış bu kişilerin yeniden belki de daha fazla baskılanmasına yol açmaktadır. Sığınmacılar görece daha gelişkin ülkelerde kayıt dışı ekonominin bel kemiği olan büyük bir kitleyi oluşturur aynı zamanda. Batı Avrupa, Amerika, Kanada, Avustralya'da 1980'lerde yıllık sığınma başvurusu; 323.000'lere kadar yükselmiştir, soğuk savaş sonrası bu rakam 828.645'e varmıştır.⁵¹1995 yılından itibaren başvurularda bir düşüş olmakla beraber2000 yılında tekrar yükselmiştir. Bu düşüş ve yükselişlerde ülkelerin mülteci statülerine ilişkin değişikliklerinin de etkili olduğu söylenebilir.

80'li yılların sığınmacılığın ve mülteciliğın yoğunlaştığı yıllar olduğu aşikâr. Özellikle savaş, çatışma, politik nedenli sığınmacılığın yoğunlaştığı zamanlardır diyebiliriz. Kişiler, politik baskı, şiddet, temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması ya da tamamen yok sayılması sonucu başka bir ülkenin korumasına ihtiyaç duyarlar. Savaş, insan hakları ihlalleriyle beraber ekonomik eşitsizlikler de insanları başka bir yerde bu eşitsizlikleri telafi etmeye itebilir. Dünyaya bakıldığında; Asya, Latin Amerika, Afrika'daki çatışmanın ve kaosun hâkim olduğu bölgelerden Avrupa,

⁵¹ UNHCR, 1995:253

Kuzey Amerika, Avustralya, Kanada gibi yerlere sığınmacı göçü 80'lerle birlikte artmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması bu göçü daha da artırmıştır. Bu artış ve beraberinde getirdiği göçmen emeği talepten fazla olunca, bu sığınmacılar kimilerince 'sorun' teşkil etmeye başladı ve sığınmacıların mülteci statülerine kavuşmaları katı göç ve mültecilik yasaları getirilerek engellenmeye çalışıldı. Ki günümüzde de ekonomik ve politik eşitsizliklerin yoğun bir şekilde devam ettiği bölgelerden gelen sığınmacılar hedefledikleri Avrupa, Amerika vb. yerlere mülteci olarak ulaşmakta oldukça güçlük çekmektedirler.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre bazı ülkelerin sığınmacı ve mülteci sayıları, kaynak ülkelerinin bazılarına bakacak olursak; Kanada, 1980'lerden itibaren yoğun bir mülteci nüfusu kabul etmiş ülkelerdendir. Bu ülkeye sığınan ve kendilerine mülteci statüsü verilenlerin büyük bir kısmının kaynak ülkeleri; Çin, Hindistan, Sri Lanka, Meksika, Afganistan, Somali, Kolombiya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kosova gibi ülkelerdir. Bununla beraber Kanada'nın bugünkü kozmopolitliği düşünüldüğünde; farklı ülkelere göçmenlerin olduğu bir Kanada akla gelecektir. 1980'li yıllarda yıllık 21.000 kişiye mültecilikle beraber oturma izni veren Kanada'da 90'lı yıllarla beraber bu rakam 9.000'in altına inmişti. Bu rakamlar 2000'lerde tekrar yükselişe geçmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, 2000'lere kadar 2 milyondan fazla mülteciye oturma izni vermiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sığınmacı göçüne kaynaklık eden ülkeler arasında; Meksika, Çin, Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri bulunuyordu. 2001'deki 11 Eylül saldırıları sonrasında mülteci kabulü bir süre durduruldu, sonrasında kabuller tekrar başladıysa da mülteci sayılarında azalma oldu. 2001'de yasalaşan bir kanunla Amerika Birleşik Devletleri, kendi vatandaşı olmayıp şüpheli bulunduğu kişileri daha kolay tutuklamaya başladı. Ve böylece tutuklu sığınmacılar çoğaldı. Potansiyel şüpheli gözünü bakılabilen sığınmacılar ve göçmenlerin tutuklanmalarında artışlar gözlenmiştir.

Avrupa Birliği ülkelerine gelecek olursak; 2000'li yıllara kadar Avrupa'daki sığınmacılara en çok kaynaklık eden ülkeler, Yugoslavya, Irak, Türkiye, Romanya,

Bosna Hersek, Afganistan, Sri Lanka, İran, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Somali gibi ülkelerdir. Bu ülkelerden gelen sığınmacı sayısı 2.5 milyondur. Söz konusu ülkelerin dışında; Vietnam, Cezayir, Bulgaristan, Nijerya, Rusya, Çin, Lübnan, Pakistan, Hindistan, Arnavutluk gibi ülkeler de sığınmacılara kaynaklık etmiş ülkelerdir. Coğrafi yakınlıklar ile eski sömürge bağları sığınma hareketlerinde belirleyici olabilmektedir. Sanılanın aksine; dünyadaki sığınmacı ve mültecilerin çoğu gelişmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır.⁵² Bu çoğunluğa sadece politik göçmenleri değil çevresel felaketlerden kaynaklı ekolojik göçmenleri ve ekonomik eşitsizlikler nedeniyle ekonomik göçmenleri de dahil edebiliriz. Örneğin; İran'dan sığınmacıların yoğun olarak gittikleri bir yer olarak söz edilebilir.

Türkiyelilerin bu tablo içindeki yerine bakacak olursak; 12 Eylül sonrasında insan hakları ihlalleri ve devlet ile PKK arasında yaşanan çatışma yoğun bir iltica göçüne neden olduğunu görmekteyiz. Türkiye, Avrupa'ya en çok mülteci veren ülkeler arasındaydı. 1985-1994 yılları arasında Avrupa Birliği ülkelerine sığınma başvurusu yapanlar içinde Türkiye kökenliler toplam 264 bin kişiyle üçüncü sırada yer alıyor.⁵³ BMMYK'nın hazırladığı bir rapora göre Türkiye, 1997-2002 arasındaki beş yıllık dönemde, AB'ye aday olan ülkelere yapılan iltica başvurusu sayılarında 23.389 başvuruyla birinci sırada bulunuyor. 1980'lerde, iltica başvurusunda bulunan Türkiyeliler arasında darbe nedeniyle ülkeyi terk edenler en büyük grubu oluşturuyordu; 1980'lerin sonlarından itibaren ise onların yerini Kürtler aldı. Bölgedeki çatışmadan beslenen güvensizlik ortamı Kürtlerin Avrupa'ya iltica etmelerinde itici bir güç oluşturmuştur. Kürtler ve onlarla beraber Türkiye'yi terk eden ya da etmek zorunda kalan Süryaniler, Keldaniler ve Yezidiler gibi diğer toplulukların Türkiye'den ayrılışı Türkiye'de pek görünür olmasa da oldukça büyük bir kitleye işaret eder.⁵⁴

⁵² FAIST, 25.

⁵³ Böcker ve Havinga'dan aktaran Didem Danış, **Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye**, 216-224.

⁵⁴ Östen Wahlbeck'den aktaran a.g.m.

Söz konusu olan kişilerin korunması konusunda; “mültecilerin tanınması, mültecileri hayatlarının ve özgürlüklerinin tehlike altında olacağı bir ülkeye geri göndermeme (non-refoulement), ayrımcılık yapmama ve mültecilere temel insan hakları çerçevesinde muamele etme” gibi maddeler yer almakta ve bunlar uluslar arası sözleşme ve yasalarla garanti altına alınmış bulunmaktadır.⁵⁵

Sığınma süreçlerine bakıldığında sığınmacıların bu haklardan yararlandırılmadığı, özellikle sığınmacıların çoğu farklı ülkelerde farklı muamelelere maruz kalıp; hapisanede, kapalı kamplarda veya havaalanlarının transit bölümlerinde gözaltına alındığı izlenmektedir. Çoğu durumda gözaltındaki haklarına ilişkin bilgi verilmemekle birlikte hukuki danışma almalarına, BMMYK veya ilgili sivil toplum kuruluşlarına erişimleri de engellenmektedir. Gözaltına alma, yalnızca “kanunlarda belirtilmiş olan kimlik tespiti yapmak, mülteci statüsü ya da sığınma başvurularının dayandırıldığı hususları tespit etmek, mülteci ya da sığınmacıların sığınma talebinde bulunmayı düşündükleri ülkenin yetkililerini yanıltmak için seyahat veya kimlik belgelerini yok ettikleri veya sahte belge kullandıkları durumlarla basa çıkmak ya da milli güvenliği ve asayişini korumak” için uygulanabilmektedir.⁵⁶

Sığınmacıların gözaltına alınmasına alternatif yöntemler de uygulanabilmektedir. Bunlar; ‘izleme’ yani sığınmacılardan belli aralıklarla göç bürosu ya da polis karakoluna gelerek rapor vermesinin istenmesi ve sığınmacının bu durumda belirli bir adreste oturmak ve adres değişikliklerini de otoritelere bildirmek zorunda olması; ‘garantör ya da kefil bulma’ yani yetkili otoritenin sığınmacıdan, kendisinin duruşma ya da resmi görüşmelerde bulunmasından sorumlu olacak bir garantör bulmasını istemesi; ‘kefaletle serbest bırakma’ yani hâlihazırda gözaltına alınmış olan sığınmacıların taahhütname veya teminat verilmesi suretiyle serbest

⁵⁵ M. LYNCH, **Forced Back: International Refugee Protection in Theory and Practice**, 23.

⁵⁶ UNHCR,2001

bırakılması; ‘açık merkezler’ yani sığınmacıların, belli zamanlarda ayrılıp geri dönebilecekleri toplu bir yerleşim merkezine yerleştirilmesi gibi yöntemlerdir.⁵⁷

Castles ile Miller’in belirttiği gibi ister gönüllü olsun ister zorunlu olsun göç nedeni ister politik ister ekonomik koşullardan kaynaklansın tüm göç hareketlerinin birbiriyle ilişkili olup ortak tarihsellikleri bulunur. Kolonyalizm, askeri müdahaleler, soğuk savaş, yerinden edilmeler, sürgün, modernleşme sonucu eşitsiz gelişimler, günümüzün dünyasında göç olgusunun temel etmenlerini oluşturmuştur. Uluslararası göç ve hareketlerinin ulusaşırı dünya ekonomisinin ucuz işgücü ihtiyacının sonucu olarak ortaya çıktığı görülse de 1980 ile 1990’lar boyunca uluslararası göçün büyük kısmını mülteci göçü oluşturur. Öte yandan sanıldığı gibi aksine Avrupa ve Birleşik Devletler küresel göçün sadece bir kısmını almıştır.⁵⁸ Küreselleşmenin en önemli sonuçlarından biri şüphesiz ki küresel düzlemde hareketlilik. Sermaye ve mal hareketinin yanı sıra insan dolaşımı da yani öğrencilerin, turistlerin, göçmenlerin, mültecilerin hareketliliği küreselleşmenin sonucudur diyebiliriz. Bir sonraki bölümde sosyolojinin göç olgusuna yaklaşımını tartışmaya çalışacağız

⁵⁷ BMMYK,2001

⁵⁸ Mekonnen Tesfahuney’den aktaran ALINIA, 77.

3.3. Sosyolojinin Göç Olgusuna Yaklaşımı

Sosyoloji literatürü içinde göç olgusunun Fransız sosyolojisi ve Anglosakson gelenek içinde farklı yaklaşımlar altında ele alındığını görmekteyiz. Fransız göç literatürüne bakacak olursak üç hâkim yaklaşımın bulunduğunu söyleyebiliriz: ‘Sosyo-tarihsel, kurumsal ve karşılıklı etkileşim yaklaşımları.’ Göç olgusunu tarihsel bir çizgi içinde ele alan sosyo-tarihsel yaklaşım, iş piyasasının durumunun göçmenin nasıl algılandığını ve geldiği ülkenin toplumu ile bütünleşmesinin koşullarını belirlediğini öne sürerken göçmenin özellikleri tarihin belirlediği ulusal, toplumsal ve kentsel bağlamda ele alınmaktadır. Sosyo-tarihsel kurama göre iş piyasası sadece yerel halkı değil aynı zamanda göçmeni de etkilemektedir. Bu yaklaşımda, göçmenin toplum tarafından algılanmasında iş piyasasının koşullarının etkin olduğunu savunulur. Kurumsalcı yaklaşım ise göçmen statüsünü hukuki çerçeve kapsamında toplumla bütünleşme içinde inceler. Vatandaşlık kavramı, hukukta tanımladığı hali ile ele alınırken Fransız tarzı bütünleşmenin koşulları ve biçimleri ile göç dalgasının yol açtığı sorunlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu ekol, Fransız tarzı bütünleşmenin ve vatandaşlık tanımının benimsenmesi için çalışmaktadır.⁵⁹

Diğer iki yaklaşımdan farklı olarak karşılıklı etkileşim yaklaşımı, Fransız toplumu ve onun hukuki çerçevesinin dışına çıkmaya çalışarak göçmene odaklanır yani “göçmenlerin göç ettikleri ülkedeki deneyimlerini yeniden kurmak için göçmenlerin kendilerinden”⁶⁰ yola çıkar. Yöntem olarak Şikago Okulu’ndan etkilenen bu yaklaşım, kentsel ekoloji analizini benimseyerek Fransız toplumu ile yaşanan gündelik hayattaki çatışmaları kendine temel alarak aslında göçmenin gelinen ülkenin toplumun bir üyesi haline geldiğini ispatlamayı amaçlar. En tanınmış

⁵⁹ S. BEAUD- G. NOIRIEL, *Göçmenlerin ‘Bütünleşmesini’ Düşünmek*, Çev. Derya Fırat.

⁶⁰ NEJMA, MONKACHI, *Sınırdaki İki Örnekten Hareketle Göç(ler) Sosyolojisini Yeniden Düşünmek: Kazablanka’daki Fransızlar ve Paris’teki Amerikalılar*, Çev. Enes Kabakçı, 59.

temsilcisi Abdelmalek Sayad olan bu ekol, göçmenlik deneyimini anlamak için aynı kökenli kişilerin oluşturduğu ağları, cemaatten ayrılma, gelinen toplumla bütünleşme ve söz konusu toplumla kültürel uyum gösterme aşamalarını kavramaktan geçtiğini belirtmektedir. Sayad'ın belirttiği gibi göçmenlik aynı zamanda evrilen bir süreçtir. Başta köyü için para biriktirmeye çalışan kısa süreli Cezayirli göçmen zamanla bireysel nitelikte göç hareketlerinde bulunmakta dolayısıyla birinci evrede yerleşilen toplumdan kendini soyutlarken ikincisinde köken ülke ile arasında mesafe koyarak içine yerleştiği toplum ile hızlı bir bütünleşme sürecine girmektedir.⁶¹

Amerikan sosyolojisinin (Şikago Okulu'nun) göç olgusuna yaklaşımı kentsel ekoloji temellidir. Fransa'da yapılanların aksine ABD'de gerçekleştirilenler, kurumlara ve özel girişimlerin taleplerine cevap vermeyi amaçlayan araştırmalar oldukları için saha araştırmalarına, katılımcı gözlem temelli monografik araştırmalara ve kent araştırmalarına ağırlık verilmişti.⁶² Fransa örneğinden farklı olan bir başka nokta da Amerika'nın "ırk" kavramı ile sorunlarının olmasıdır. Fransız araştırmacılar, "etnisite" üzerine yoğunlaşmazken Amerikalı meslektaşları okullarda öğrencilere uygulanan kotalardan, ırkçı söyleme kadar pek çok durumla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Noiriell'in de altını çizdiği gibi Fransız ve Amerikan göç sosyolojilerinin birleştiği nokta, asimilasyon kavramı olmuştur. Ancak her iki okul da bu kavrama zıt açılardan yaklaşmışlardır.

Yukarıda sözü edilen sosyolojinin göç yaklaşımları göç modellerinin aşamaları olarak da kabul edilebilir. Bu bağlamda; ilk aşamada, göç modelleri itici (push) ve çekici (pull) etkenler temelinde göçü anlamaya çalışmaktaydı. Sanayileşme döneminde geri kalmış olan bölgelerin ya da ülkelerin iterken, gelişmiş bölgelerin ya da ülkelerin çektiğini varsayan bu model, Avrupa ülkelerinin çevre ülkelerden işçi alma taleplerini de bu bağlamda açıklamaktaydılar.

⁶¹ Abdelmalek SAYAD, **Çifte Yokluk: Göç Ederken Kurulan Hayallerden Göçmen Olmanın Acılarına**, Çev. Bediz Yılmaz.

⁶² NOIRIEL - BEAUD, 17.

İkinci aşamada ise işçi göçü ve mülteci akışlarının göç veren ülke ile göç alan ülkenin birbirleriyle olan ilişkilerinin (tarihsel, ekonomik, kültürel ve toplumsal olabilir) bu akışlarda önemli olduğunu savunmuşlardır. Çevre-merkez göç modeli olarak da adlandırabileceğimiz bu model, göç alan ülkeler (merkez) ile göç veren ülkeler (çevre) arasında ikili meta, insan, bilgi akışlarının olduğunu göstermektedir. Bir önceki bölümde Dünya Sistemleri Teorisi ve sonrasında ortaya çıkan yeni yaklaşımlardan beslenen bu göç modeli de yeterli olmamış, yeni bir göç modeline ihtiyaç duyulmuştur.

Üçüncü aşama, Ulusaşırı Toplumsal Alanlar Teorisi'dir. Faist, bu iki göç modelinin günümüz hareketlerini (insan, meta, bilgi akışlarını) anlamak için yeterli olmadığını; küreselleşme ile göç koşullarının ve nedenlerinin de değiştiğini bize göstermektedir. Faist'in da belirttiği gibi artık günümüzde göçler, tekil yolculuklar olarak gerçekleşmemekte; göçmenlerin yaşamlarının içsel bir boyutu haline de gelmektedir. "Uluslararası göçmenler –eğer yinelenen göç çoksa, transit göçmenler çoklu ve sınır-bozucu, ailesel, ekonomik, sosyal, dini kültürel ve siyasal ilişkiler sürdürmek yoluyla siyasi sınırları aşan bağlar inşa ederler."⁶³

Ulusaşırı toplumsal alanlar ulus-devletlerin uluslararası sınırlarını genişletmektedir. Göçmenler, mülteciler ve göç alan ve veren ülkedeki hareketsiz olan kişilerin yaşadıkları ulusaşırı toplumsal alanlar, mekânsal anlamda hareketli olan ve olmayan kişilerin sahip olduğu çeşitli kaynak ve sermayelerin yanı sıra ulus devlet tarafından yapılan düzenlemeler, sunulan fırsatlar ve uygulanan kısıtlamalar dizgesinden oluşmaktadır. Faist, ulusaşırı toplumsal alanların beş aktörlü bir ilişkiler ağından oluştuğunu belirtmektedir: "Göç alan ülkenin hükümeti, göç alan ülkedeki sivil toplum örgütleri, göç veren ülkedeki yöneticiler, göç veren ülkedeki sivil

⁶³ FAIST, 34–36.

toplum örgütleri ve ulusaşırı grup–göçmen ve/veya mülteci grupları veya ulusal, dini ve etnik azınlıklar- ulusaşırı toplumsal alanları oluşturan ilişkilerin taraflarıdır.”⁶⁴

Sosyal bilimlerin gelişimi ile paralel olarak göç teorilerinin de kesin sınırlarla çizili ve tek ila çift yönlü hareketlerle tasvir ettiği göç modellerinden, kapıların ve köprülerin geçişkenliğini ve çoklu, sınır-bozucu akışlar etrafında şekillenen bir modele doğru evrildiğini söyleyebiliriz. Asu Aksoy'un da belirttiği gibi “eski yaklaşımdan farklı olarak, göçmenlerin bağlarını kopararak yeni bir toplumsal düzene ait olma mücadelesi verenler olarak değil, ülkeler arası bağlarını aktif olarak kullanan ve değerlendiren, kararlarında tek bir ülke, toplumsal düzen, sosyallikle sınırlı kalmayan, vatandaşlık pratiklerinde çok-ülkeli olarak davranabilenler olarak kavramsallaştırılmışlardır.”⁶⁵

Ancak Aksoy'un da altını çizdiği gibi bu tanımlamalar, günümüz dünyasındaki göç hareketlerini ve akışları açıklamaya yetmemektedir. Ulusaşırı göç/diaspora çalışmaları, hala ulus merkezli bir perspektiften olgularını ve araştırma nesnelerini açıklamaya çalışmakta oldukları için, ulusal bakıştaki basite indirgeyici tavrı da tekrarlıyorlar.⁶⁶ Dolayısıyla ulus-devletin bakış açısı olan göç olgusunu çözülmesi gereken bir sorun olarak görme tavrının ötesine geçilemediği gibi kendini de tekrarlayan bir durum içine girmiş oluyor. Bizim de bu çalışmamız sırasında alternatif bir tanımlama ve bakış açısı geliştirebilmemiz için öncelikle göç olgusunun aktörlerini nasıl kavramsallaştıracağımızı belirlememiz gerekmektedir. Bu nedenle ulusal bir kimlik üzerinden göçmen stereotipleri oluşturma tehlikesine karşı göçmenlik deneyimleri bakış açısını savunuyoruz. Aksoy'un da vurguladığı gibi

⁶⁴ A.g.k. 271.

⁶⁵ Asu AKSOY, *Göçmenlik Deneyimine Kozmopolit Perspektiften Bir Bakış*, 427.

⁶⁶ AKSOY, 430.

birey bu kimliklerin ötesine geçme potansiyeli taşır. Deneyim ise hayata katlanmayı, hayatın içinden geçmeyi, hem de düşünerek geçmeyi ifade ediyor.⁶⁷

Çalışmamıza konu olan kişiler politik göçmen (sığınmacı ve mülteci) olup İsviçre'deki Kürt Diaspora topluluğuyla ilişkili olduklarından, göç çalışmalarını kavramsallaştırmaya çalışan kuramların çoğunun daha çok ekonomik göçleri konu etmesi bu kuramların mülteci göçünü açıklamakta yetersiz kaldığı söylenebilir. Söz konusu olan hem Türkiye'de hem de İsviçre'de dışlanmaya maruz kalmış yani çifte dışlanmış politik göçmenler olunca birçok teorinin yetersiz kaldığı görülmektedir. Çalışmamıza konu olan kişiler, Appadurai'in ifade ettiği Nermin Abadan Unat'ın aktardığı üzere 'diasporik kamusal alanlar'⁶⁸ yaratmış Kürt topluluğuna dâhil edilebilir. Bu durum da sınırlarla ifade edilmesi güç bir milliyetçiliği, uluslaşırılığı akıllara getirmektedir. Bu tez çalışmasındaki göçmenler aynı zamanda karmaşıklığı, heterojenliği, sosyo-kültürel ve politik süreçleri barındıran ve 'vatan'/ 'yurt'/ 'anayurt' ile kurdukları ilişkinin farklılığı nedeniyle daha çok yurtsuzluk/ vatansızlık ve aidiyetsizlikle ilişkilendirilerek anlatılmaya çalışılacaktır.

⁶⁷ AKSOY, 431, 432.

⁶⁸ ABADAN UNAT, 298.

2. İSVİÇRE'DEKİ TÜRKİYELİ GÖÇÜ

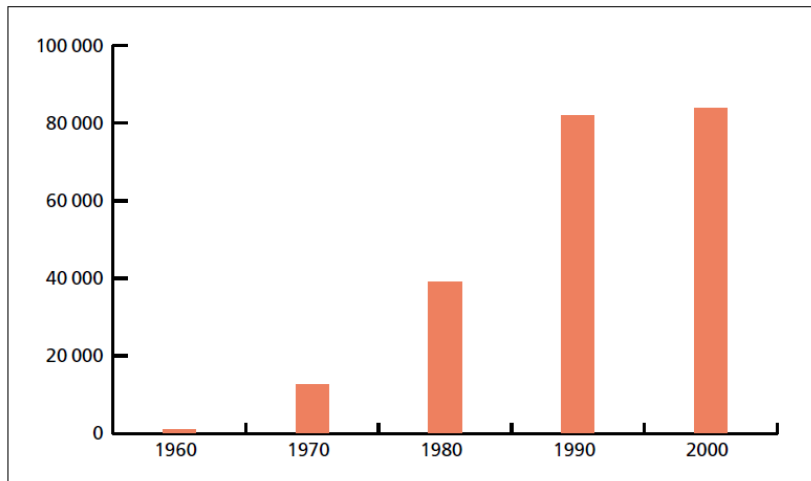
Bu bölüm İsviçre'deki Türkiyeli göçünün tarihsel süreçleri; İsviçre'deki Türkiyeli zorunlu politik göçmenler, mülteciler, sürgünler ve özellikle Kürt Diasporası; söz konusu diasporanın oluşmasında etkili olan Türkiye'deki politik tarihsel süreç ve İsviçre'de vatandaşlık ve göç politikaları ele alınacaktır.

Binlerce Türkiyelinin 1980 Darbesinden sonra kaçıp sığındığı birçok Avrupa ülkesinden biri de İsviçre'dir. Bunun yanı sıra Türkiye'den İsviçre'ye doğru gerçekleşen bir ekonomik göç sürecinden bahsetmek gerekmektedir. Göçmenlerin İsviçre'ye veya diğer Avrupa ülkelerine göç nedeni temel olarak ekonomik ve politiktir. Göçün bir diğer nedeni ise aile birleşmeleridir. 1960 ve 80 yılları arasında Türkiye'de yaşanan ekonomik durum nedeniyle İsviçre'ye göç, öncelikle ekonomik nedenli olmuştur. 1980 sonrasında 12 Eylül 1980 Askeri Darbesinin ardından sendikacılar, öğrenciler ve özellikle solcu militanlar, İsviçre'ye sığınma talebinde bulunmuşlardır. 1990'lı yıllarda PKK ve Türk ordusu arasındaki çatışmalar, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinden gelen Türkiye Kürtlerinin İsviçre'ye siyasi sığınmacı olarak göç etmelerine neden olmuştur. 1982'de İsviçre'nin kati surette sınırlarını ekonomik nedenli göçe kapatması sonucu bu tarihten günümüze kadarki dönemde, Türkiye'den İsviçre'ye göçün ekonomik niteliğini kaybederek siyasi sığınma ve aile birleşimi ile sürdüğünü söylemek mümkündür.

Türkiye'den İsviçre'ye ilk göç dalgası; 1960'lı yıllarda başlar. Bu ilk göç dalgası, vasıfsız işçi göçünü kapsar. İsviçre'deki işgücü talebi, öncelikle İtalya'dan

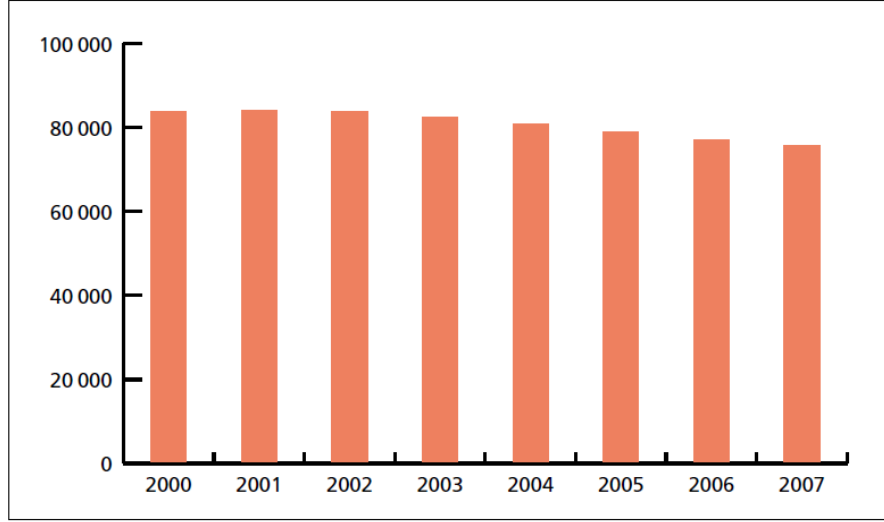
gelen göçmen işçilerle karşılaşmıştır. Sonrasında İsviçreli iş adamları, işgücü açığını kapatmak için; sırasıyla İspanya'ya, Portekiz'e, Yugoslavya'ya, Yunanistan'a ve Türkiye'ye yönelmiştir. İkinci Dünya Savaşını izleyen ilk 20 yıl boyunca İsviçre'nin göçmen işçiler nezdinde yürüttüğü politikanın genel olarak; misafirperver ve liberal olduğu söylenebilir. Ekonomik gerekliliklere tabi olan ve döngüsel bir niteliğe sahip olan bu politika, yabancı işçileri farklı şekilde istihdam ediyordu: Mevsimlik oturma belgesi (A Tipi -9 ayla sınırlı), geçici oturma belgesi (B Tipi-1 yıllık ve yenilenebilir, uzun süreli oturma (C Tipi).Mahning ve Piguet'e göre, bu yıllarda İsviçre'nin belirgin bir göç ve entegrasyon politikası olduğu söylenemez. Türkiye'den İsviçre'ye ikinci göç dalgası; 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonucunda siyasi sığınmacılardan ve muhalif hareketlerin mensuplarından oluşmaktadır. Üçüncü göç dalgası ise; daha çok Türkiyeli Kürt sığınmacıları içerir. Bu son iki göç dalgası, Wottreng'e göre Türkiye'deki ekonomik koşullar nedeniyle 'sahte siyasi sığınmacıları' da kapsar. Dördüncü göç dalgası olarak mültecilik başvurularını ve aile birleşimini gösterebiliriz. Aşağıdaki tablolarda İsviçre'deki Türkiyeli nüfusa ilişkin yıllara göre sayısal bilgiler yer almaktadır.

Grafik 1: 1960'dan 2000'e İsviçre'deki Türkiyeli nüfusu

Birinci grafiğe göre İsviçre'ye göç 1980 itibariyle 2000'e kadar önemli oranda artış göstermiştir.

Grafik 2: 2000'den sonra İsviçre'deki Türkiyeli nüfusu

İkinci grafikte görüldüğü üzere 2000’li yıllardan sonra İsviçre’deki Türkiyeli nüfus sayısında 2002’den 2007’ye doğru azalma görülmektedir.⁶⁹

⁶⁹ Grafik 1 ve grafik 2, Diaspora und Migranten- gesellschaften aus der Türkei in der Schweiz (Katharina Haab, Claydio Bolzman, Andrea Kugler, Özcan Yılmaz) adlı rapordan alınmıştır. <http://www.bfm.admin.ch/content/dam/data/migration/publikationen/diasporastudie-tuerkei-d.pdf>.

2.1. İsviçre’de Kürt Diasporası

Kürt Diasporasının en büyük bölümünü Avrupa'daki Kürt toplulukları oluşturmaktadırlar. Kıta Avrupa’sındaki Kürt Diasporasının yaklaşık %55'inin Türkiye'den gelmiş göçmen ve mültecilerden oluştuğu tahmin edilmektedir. Kıta Avrupa’sındaki Kürt diasporasında Türkiye kökenliler yayginken, Birleşik Krallık'taki Kürt topluluğu büyük oranda Iraklı Kürtlerden oluşmaktadır.⁷⁰

Avrupa'daki Kürt topluluklarının kökeni 19. yüzyılın sonlarına kadar sürülebilir; örneğin başlangıçta 1898'de Kahire'de kurulmuş olan ilk Kürt gazetesi, Kürdistan, çeşitli baskılar sonucu Cenevre'ye daha sonra da Birleşik Krallık'a taşınmıştır.⁷¹ Bununla birlikte Avrupa'daki Kürt varlığı küçük sayılarda kalmış, 20. yüzyılın ilk dönemlerinde de etkin bir sayıya ulaşılmamıştır. Bununla birlikte zamanla Avrupa'daki sayıları artan Kürt topluluğu özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında bölgede etkin bir azınlık haline gelmiş örneğin 1948'ten itibaren bir süre boyunca Paris'te Bulletin du Centre d'Études Kurdes isimli yayını yayımlamışlardır.⁷² 1960'lardaki Avrupa ekonomisinin büyümesiyle birlikte başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine birçok Kürt işçi olarak gitmiş ve yerleşmiştir. Avrupa'daki Kürtlerin sayısı, diğer yerlerdeki Kürt diasporası gibi, Orta Doğu'daki çeşitli sebeplere dayanan, birbiriyle bağıntılı veya bağıntısız birçok şiddet olayı, savaş ve yıkım sebebiyle sonraki yıllarda giderek artmıştır.

⁷⁰ Kendal NEZAN, **The Kurds: Current Position and Historical Background, Kurdish Culture and Identity.**

⁷¹ [Kurdish Diaspora](#), Encyclopedia of Diasporas.

⁷² NEZAN, a.g.k.

Bazı internet kaynaklarının verilerine göre; Almanya'da 500.000 - 600.000, Fransa'da 100.000 - 120.000, Hollanda'da 70.000 - 80.000, İsviçre'de 60.000 - 70.000, Belçika 'da 50.000 - 60.000, Avusturya'da 50.000 - 60.000, İsveç'te 25.000 - 30.000, Birleşik Krallıkta 20.000 - 25.000, Yunanistan'da 20.000 - 25.000, Danimarka'da, 8.000 - 10.000, Norveç'te 4.000 - 5.000, İtalya 'da 3.000 - 4.000, Finlandiya 'da 2.000 - 3.000, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık 15.000-20.000 ve Kanada'da 6.000'i aşkın Kürt yaşamaktadır.⁷³ Diasporalar Ansiklopedisi de diaspora dağılımını, benzer sayılarla ifade etmiştir.

Özellikle Avrupa'daki ilk Kürt topluluklarının geçmişi daha erken dönemlere dayandırılabilse de, genel olarak Kürt Diasporası özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan birçok siyasî gelişme, silahlı ihtilaf, savaş, şiddet olayı ve yıkım sebebiyle olmuştur. Örneğin, 1946'da Kürt Cumhuriyeti'nin İran tarafından mağlup edilmesi sonrasında bölgedeki birçok Kürt Irak'a ve Sovyetler Birliği'ne kaçıp sığınmıştır. 1950'lerde gerçekleşen, 1953 tarihli İran'daki darbe ile 1958 tarihli Bağdat'ta yaşananlar mültecilere yol açmış; İran'daki darbe sonrasında bazı Kürtler Sovyetler Birliği'ne ve Doğru Avrupa'ya sığınırken, Bağdat'taki bazı Kürtler Birleşik Krallığa ve İran'a sığınmıştır. Sonrasında özellikle bağımsız bir Kürt devletini hedefleyen hareketlerin yenilgisi sonucu birçok Kürt Avrupa ve Kuzey Amerika gibi bölgelere, Batı'ya iltica etmiştir. Sayılarının 200.000 civarı olduğu tahmin edilen bu mülteci gruplarının Batı'daki Kürt Diasporasının temelini oluşturduğu ve ilk kalıcı Kürt toplulukları olduğu düşünülmektedir.

1990'lara doğru Irak'taki Kürt köylerinin yıkımı da Kürt Diasporasının oluşumunda önemli bir rol oynamış, birçok Kürt ülke dışına çıkmıştır. Türkiye'de 1980 Askerî Darbesi ve sonrasında ortaya çıkan ve etkinliğini hâlen koruyan Kürt Hareketi ve ortaya çıkan çatışmalar ve şiddet olayları sonucu birçok Kürt başta

⁷³ Kürt Diasporası, <http://www.ansiklopedika.org/K%C3%BCrtler>

Avrupa olmak üzere Batı'ya göç etmiştir.⁷⁴ Aynı zamanda gerek zorunlu şehirleşme gerekse şiddet olayları sebebiyle ülkesi içinde yerinden edilen kişilerin sayılarının 1,7 milyon ile 2,5 - 3 milyon⁷⁵ arasında olduğu tahmin edilmektedir.

Genel olarak Kürt topluluklarının yaşadıkları ülkelerdeki asimilasyonuna yönelik çabalar Kürt topluluklarında birçok karşıt hareketin doğmasına sebep olmuş, meydana gelen şiddet olayları ve çatışmalar, İran'da 1979'dan, Türkiye'de ise 1984'ten bugüne kadar varlığını korumuş ve korumaya devam etmekteyken Irak'ta 1961'den 2003'e kadar varlığını sürdürmüştür. Bununla birlikte Kürt Diasporasının oluşumundaki tek faktör tarihî coğrafi bölgelerindeki ihtilaflar ve siyasi gelişmeler değildir: özellikle ekonomik sıkıntılar ve dünya ekonomisindeki çeşitli olaylar Kürt Diasporasının oluşumunda önemli bir yere sahip olmuş; örneğin 1960'larda Batı Avrupa'da gerçekleşen ekonomik patlama bölgeye birçok Kürt topluluğun göç etmesine sebep olmuştur.

1970'lerin ortalarına kadar Batı'daki Kürt Diasporasının çoğunluğu ya işçi statüsüyle gelmiş kişilerdi (Almanya'daki "konuk işçi" olgusu) ya da siyasi mültecilerdi ki bu ikinci grup, yani siyasi mülteciler, sıklıkla orta sınıf mensubu kimselerdi. Bununla birlikte 1970'lerin ortalarından itibaren bir değişim başlamış, örneğin çiftçiler ve bunların yanı sıra bir dönem gerilla olarak savaşmış kişiler de bölgeye gelmiş ve büyük ölçüde diasporanın oluşum sürecine katılmıştır.

İsviçre'de de durum farklı olmamıştır. 1970'lerin sonuna kadar İsviçre'deki Türkiyeliler, yasadışı çalışma sorunu açısından ele alınıyordu. 1990'dan itibaren bu soruna artan sığınmacı talepleri eklendi. Bu tarihe kadar; Rumlar, Ermeniler, Süryaniler, Keldaniler gibi Hristiyan azınlık mensupları siyasi sığınma talebinde bulunuyordu. Tezgören'e göre; bu taleplerin çoğu, sonuca yani mülteci statüsüne varmıyordu. 12 Eylül 1980'den 1988'e kadar siyasi sığınma talepleri artmıştır. Bu

⁷⁴ A.g.y.

⁷⁵ K. KİRİŞÇİ- G. M. WİNROW, **Kürt Sorunu Kökeni ve Gelişimi**.

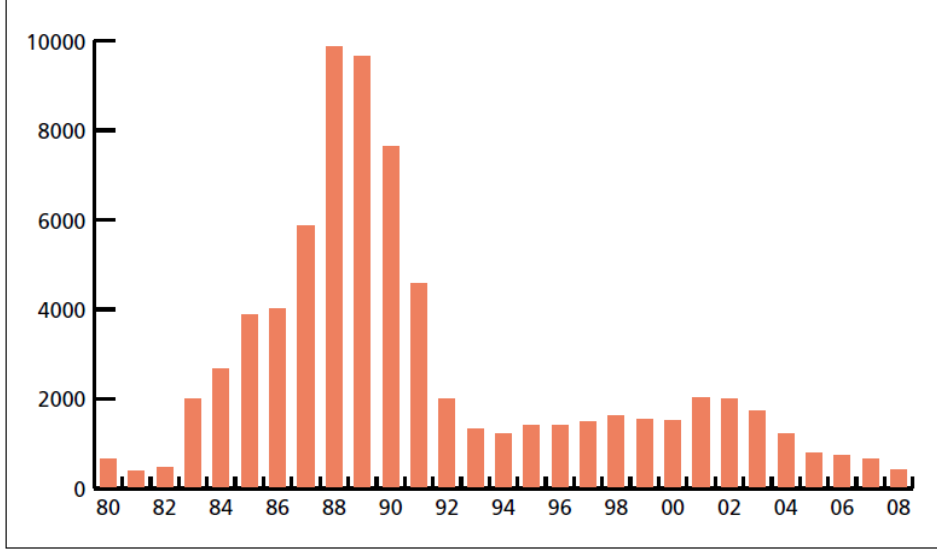
dönemde İsviçre kamuoyunu meşgul eden en önemli sorun, söz konusu taleplerin ekonomik nedenli göçmenler tarafından kötüye kullanımıydı. Bu çerçevede İsviçre'deki ilk mültecilik yasası, 1979'da kabul edildi ve 1980'de yürürlüğe girdi. Bu yasa siyasi nedenlerle ekonomik nedenleri kesin bir biçimde birbirinden ayırıyordu. Mülteciliği, 1951 Cenevre Antlaşma'sına göre; ' . . . ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen her şahıs..' (1951 Sözleşmesi Madde 1A- 2) şeklinde tanımlanıyordu.

Türkiye'den gelen göç dalgasını önlemek amacıyla sınır kontrolü sıklaştırıldı ve Türkiye'den gelenler için 1954'te kaldırılan vize uygulaması, polis ve işverenler arasında yıl boyunca süren polemikler sonucunda 1982'de tekrar yürürlüğe girmiştir. İsviçre'nin iç siyasetinin baskıları sonucunda mültecilik hakkı tanınmasının koşulları ağırlaştırıldı. Bu yeni kanuna göre sığınma talebinde bulunan birey, mültecilik nedenlerinin öncelikle yerelde yani kantonal düzeyde, sonrasında da federal düzeyde ifade etmeliydi. Bu her iki merciden de sırasıyla onay almalıydı. Bu yasadan önce uzun süren mültecilik talebi değerlendirme süreleri kısaltılmıştır. 1981'deki bu yasa 1983 ve 1991 arasında birçok kez gözden geçirildi ve de mültecilik koşulları zorlaştırılmış, mültecilik başvurularına cevap verme süreci hızlandırılmış, sığınmacıların emek pazarına erişimi sınırlandırılmış, yasaklanmış ve geri gönderim kararları daha sıkı bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllardan sonra; Türkiye'den gelen sığınma talepleri azalmıştır; buna rağmen İsviçre'de mülteci statüsü tanınan kişilerin sayısında artış gözlenmiştir.

Tablo 1: Türkiye’den gelenler açısından İsviçre’nin sığınma siyasetinin anahtar tarihleri

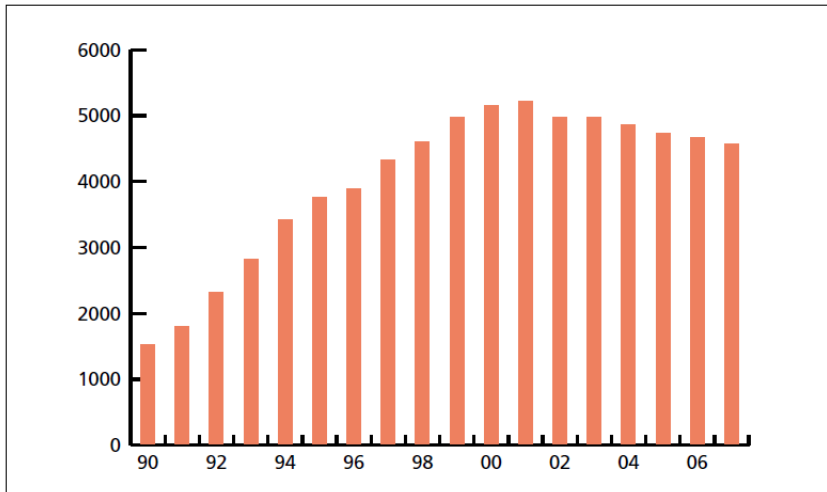
1980 öncesi	Özellikle Hristiyan azınlık mensupları tarafından yapılan birbirinden ayrı sığınma talepleri,
1980 sonrası	Türkiye’deki 12 Eylül Darbesi sonrası siyasi mültecilerin sayısının artması ve İsviçre’de siyasi sığınma taleplerinin ekonomik nedenli göçmenler tarafından kötüye kullanımına dair tartışmaların başlaması
1981	1979’da kabul edilen ilk mültecilik yasasının yürürlüğe girmesi. Bu yasa siyasi nedenlerle ekonomik nedenlerin kesin bir biçimde birbirinden ayırmıştır.
1982	Türkiye’den gelenlerden vize talep edilmeye başlanması.
1983-89	Türkiyeliler tarafından artan sığınma talepleri karşısında mültecilik yasasının sertleştirilmesi: Sığınmacılık sürecinin hızlanması, emek pazarına ulaşımın sınırlandırılması ve yasaklanması, geri gönderim kararlarının daha sıkı bir şekilde uygulanması.
1990’lardan sonra	Türkiye’den gelen sığınma taleplerinin azalması ve buna paralel olarak mülteci statüsü tanınan kişilerin sayısının artması.

Grafik 3: 1980'den sonra İsviçre'de Türkiyeli sığınma talebinde bulunanların sayısı

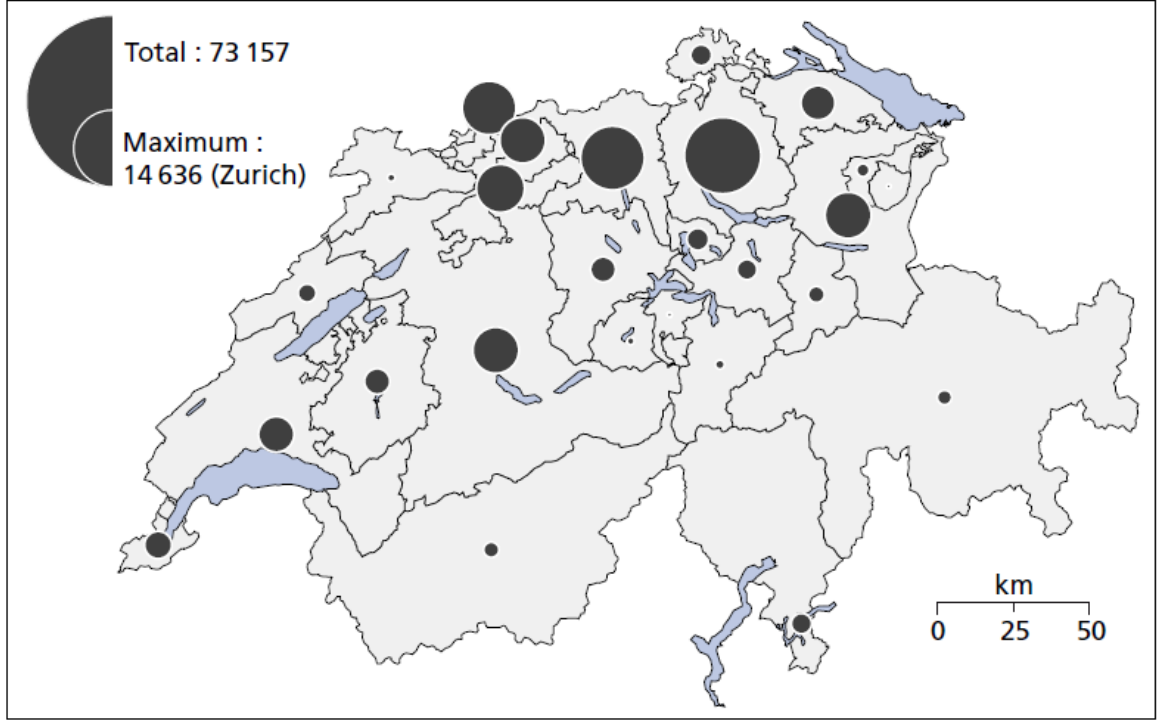

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere 1980'li yıllarda İsviçre'ye Türkiyeli sığınmacı sayısında artış gözlenmiştir.

Grafik 4: 1990'dan sonra İsviçre'de mülteci statüsüne kavuşmuş Türkiyelilerin sayısı

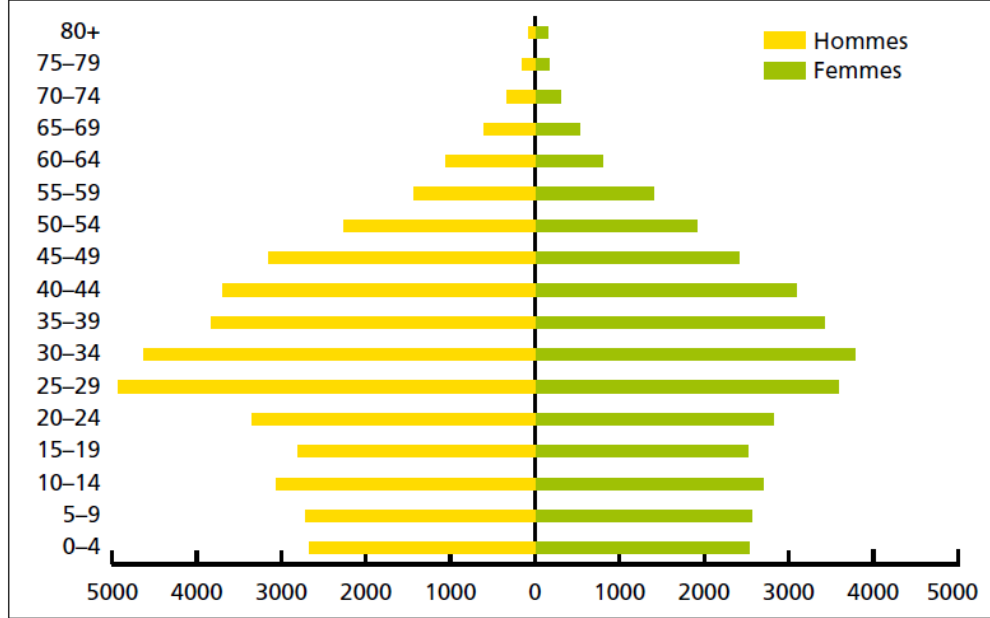
İsviçre'deki Türkiyeli nüfusun Kantonlara göre dağılımı

Kürt Diasporası; Türkiye'nin batısında, Avrupa'da, Ortadoğu'da, Kuzey Amerika'da ve Avusturalya'da yayılmış ve çok önemli hale gelmiştir.⁷⁶ Avrupa'da yaklaşık olarak 1 milyon Kürt yaşamaktadır. 2009'da İsviçre'de çoğunluğunu Türkiye'den gelenlerin oluşturduğu 70 000 Kürt yaşamaktadır. İsviçre'de bulunan Türkiye kökenli Kürtlerin yarısına yakını mülteciler oluşturmaktadır. Yukarıdaki haritada da görüldüğü üzere; söz konusu göçmenlerin çoğu, İsviçre'nin Zürih, Aarau, Basel gibi Alman kantonlarında ikamet etmektedirler. Basel'de yaklaşık 12 000 Kürdün yaşadığı tahmin edilmektedir. İsviçre'de yaşayan Kürtlerin çoğunluğu, Maraş, Pazarcık ve Erzincan kökenlidir.

⁷⁶ Martin VAN BRUÏNESSEN, *The Kurds in Movement : migrations, mobilisations, communications and the lobalisation of the Kurdish question.*

Grafik-5- İsviçre’de yaşayan Türkiyeli nüfusun yaş ve cinsiyete göre dağılımı

Yukarıdaki grafikte 25-29 ile 30-34 yaş aralığındaki nüfusun fazla olduğu görülmektedir. Bu yaş aralığındaki kişilerin İsviçre’deki Türkiyeli ilk kuşak ya da ilk kuşağın çocukları olmaları ihtimalinin düşük olduğu göz önüne alındığında tez çalışmamıza konu olan 2000’lerde İsviçre’ye göç eden politik mültecilerin yaş aralığına denk geldiği düşünülebilir.⁷⁷

İlk kuşak Kürt göçmenler, kendilerini öncelikle Türk olarak tanımlıyorlardı ama zaman içerisinde özellikle de 1980’den sonra Kürt Diasporası, Kürt kimliğine daha fazla vurgu yapmaya başladı.1980’li yıllarda iltica talebinde bulunan, çoğunluğunu siyasi angajmana sahip gençlerin oluşturduğu göç dalgası, Kürt

⁷⁷ Grafik 3-4-5 ile tablolar, Diaspora und Migranten- gesellschaften aus der Türkei in der Schweiz (Katharina Haab, Claydio Bolzman, Andrea Kugler, Özcan Yılmaz) adlı rapordan alınmıştır. <http://www.bfm.admin.ch/content/dam/data/migration/publikationen/diasporastudie-tuerkei-d.pdf>.

kimliğinin tanınmasını sağladı. Avrupa’da doğup büyümüş, her tür politik baskıdan uzak yaşayan ikinci kuşak Kürtler ise Kürt kimliği ve siyaseti için gittikçe artan bir ilgi içerisindedirler. Bu kimlik arayışı kuşkusuz PKK’nin kuruluşu ve Türk Ordusu ile arasındaki çatışmayla daha da güçlenmiştir.⁷⁸

Yaklaşık 80 yıl boyunca Türkiye’de yasaklı olan Kürt dili ve Kürt medyası diasporada gelişme fırsatı yakalamıştır.1983’te Paris’te kurulan Kürt Enstitüsü, Kürtçenin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve İsveç’te Kürtçe dergi ve kitaplar yayımlanmıştır. Avrupa ülkeleri tarafından göçmenlere sunulan anadil eğitimi, bu dilin korunması ve gelişmesi için önemli bir etmen oluşturmuştur.1995’te ilk Kürt televizyonu diasporada kurulmuştur. Bu televizyon; Türkiye, Ortadoğu, Avrupa’da uydu aracılığıyla izlenebilmektedir. Diasporadaki Türkiyeli Kürtler Türkiye’de kalanlarla ilişkilerini; televizyon, internet gibi araçlarla sürdürmektedirler.

Diasporadaki Kürt dernekleri özellikle kültürel ve siyasi alanda faaliyet göstermektedirler. Bu derneklerin başlıcaları; KOMKAR ve FEKAR’dır.Kürtler arasında en örgütlü ve toplumsal tabanı en güçlü olan örgütlenme PKK’dır. Daha çok sosyalist kökenli Kürt entelektüellerinin bir arada oldukları ve düşünsel düzeyde üretim ve faaliyette bulundukları KOMKAR örgütünün tabanı PKK kadar güçlü değildir. Özellikle Abdullah Öcalan’ın yakalanmasından sonra bu derneklerin Kürt sorunu karşısında siyasi duyarlılık yaratmaya yönelik faaliyetleri ve eylemleri artmıştır. Diasporadaki Kürt hareketine destek verenlerin yanında İslami cemaat ya da tarikatlara destek veren Kürtler de bulunmaktadır.

AB üyesi olmayan, çok dilli, konfederal yapısı ve geçmişten gelen görece tarafsız yapısıyla göçmenlerinin nüfusuna oranla fazla olduğu İsviçre’ye 1980’li

⁷⁸ VAN BRUÏNESSEN, a.g.k.

yıllarda Türkiye’den sığınanların sayısı önemli ölçüde artmıştır. Bu artışın nedenleri arasında Türkiye’de yaşanan 1980 Askeri Darbesi ile Türk Ordusu ve PKK arasındaki savaş gösterilebilir. Bazı araştırmacılar, İsviçre’de sığınma arayanların etnik kökeni ile ilgili herhangi bir çalışma olmamasına rağmen, 1981-2000 yılları arasında Türkiye’den başvuran sığınmacıların çoğunluğunun Kürt olduğunu savunmaktadır.⁷⁹ 2000’li yıllara gelindiğinde Türkiyeli mülteci sayısının İsviçre’de toplam mülteci nüfusuna oranı büyük bir artış göstermiştir.⁸⁰ İsviçre’ye 2000’li yıllarda iltica başvurusunda bulunan ve çalışmamıza konu olan 30 görüşmeciden bir tanesi dışında hepsinin Kürt olduğunu söylemek mümkündür.

⁷⁹ FİBBİ et al., **Second Generation Immigrants from Turkey in Switzerland**, 217-240.

⁸⁰ FİBBİ, a.g.k.

2.2. Türkiye’deki Politik Tarihsel Süreç

Bu çalışmaya konu olan İsviçre’de bir grup Türkiyeli Kürt sığınmacı veya mülteci genç insanın neden, hangi nedenlerden dolayı sığınmacı oldukları da bu çalışmanın bir ayağını oluşturuyor. Doğdukları, gençlik yıllarının bir kısmına kadar yaşadıkları Türkiye’den sığınmacı veya mülteci olarak İsviçre’ye hangi koşullarda geldiklerine bir sonraki bölümde de değinilecektir. Bu çalışmaya konu olan Kürt bireylerin tamamı Türkiye Kürtlerinden olduğu için Türkiye’deki Kürtlerin konumuna ve sorunlarına tarihsel olarak bakmak gerekmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun dağılma süreci Ortadoğu’daki değişiklikleri beraberinde getirdi. 1916’da İngiltere ve Fransa, Osmanlının Ortadoğu’daki topraklarını aralarında paylaşmak için gizli Sykes Picot anlaşmasını imzaladılar.Sykes Picot 1920 yılındaki Sevr Anlaşmasına temel oldu.Sevr Anlaşması’nda Irak ve Suriye gibi bir Kürdistan devletinin de olma ihtimali vardı.Batılı devletlerin muhtemel bir Kürt devletine destek vermesi Ciment’in de dediği gibi petrol yönünden zengin olan Kürt Musul bölgesinin denetimiyle ilgiliydi.⁸¹ Ancak 1923’te taze kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve müttefik devletler Lozan Anlaşmasını imzaladılar ve Kürt bölgesi İngiliz egemenliğindeki Irak, Fransız egemenliğindeki Suriye ve Türkiye arasında bölünmüş oldu.⁸² Bu tarihle beraber her üç Kürt bölgesinde günümüze kadar devam eden ve etmekte olan sorunlar yaşanmaya başlandı. Türkiye’de kurulan yeni laik, modern ve Türk ulusu merkezli cumhuriyette de Kürtler sorunlar yaşamaya başladı. 1924’te bütün Kürt okulları, medreseleri, yayınları, örgütleri yasaklandı. Bu beraberinde direniş hareketlerini ve şiddetle bastırılan isyanları getirdi. Entessar, ‘tepkisel hareketler’in,

⁸¹ James Ciment’dan aktaran ALINIA, 51.

⁸² A.g.k.

baskın ‘etnik gruplar’ tarafından kontrol edilen bir devletten dışlanmasına tepki olarak çevrenin örgütlediği hareketler olduğunu söyler.⁸³ 1936-1938 yılları arasında Dersim isyanı yaşandı. Bu isyanda 40.000 Kürdün öldürüldüğü ve 3.000 Kürt ailenin de yaşadıkları Dersim bölgesinin dışına sürüldüğü söylenmektedir.⁸⁴

1938 Dersim İsyanı ve sürgününden sonra bir süre suskun kalan Kürtler 1949’dan sonra 1970’li yıllara kadar aktif eylemlilikler gerçekleştirmemekle birlikte, toparlanmaya ve bilinçlenmeye başladılar. Çok partili döneme geçiş ile eşzamanlı görülen bu sürenin en bilinen olayı 49’lar davası olarak gündeme gelen, 49 Kürt aydınının tutuklanmasıdır.

“Kürt yurtseverliği 1960’lı yıllarda iki kanaldan gelişmekteydi. Bunlar sosyalist kanal ve milliyetçi kanallardı. Sosyalistler genelde TİP içerisindeki ‘Doğulular Grubu’, milliyetçiler ise Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi’nde örgütleniyorlardı.”⁸⁵

1961 yılında, işçi ve köylünün haklarını arama misyonundaki Türkiye İşçi Partisi(TİP)’in kurulması ile birlikte başta Kürt öğrenciler olmak üzere, çok sayıda Kürt sol çizgideki bu partiyi destekledi. Kürtler bu parti içerisinde, Kürtçe edebiyat çalışmalarına katıldılar, Deng isimli bir dergi ve Dicle-Fırat isimli bir gazete çıkarttılar. TİP içerisindeki Kürtlerin, Kürt ulusal mücadelesini öncelikli olarak ele almak istemeleri, parti içerisinde Türk sosyalistler tarafından hoş karşılanmaz ve Kürt ulusal mücadelesinin gerekliliğine inan Kürtler partiden ayrıldılar. 1960’lı yılların sonlarında ise, Kürt aydınları tarafından kurulan Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO), Kürt Siyasi tarihinde yerini alacaktır. DDKO fikri TİP’in doğu mitingleri sırasında atılmıştır. “DDKO Türkiye’de ilk ulusalcı, demokratik ve ayrı

⁸³ Nader Entessar’dan aktaran ALINIA, a.g.k.

⁸⁴ Ötsen Wahlbeck’dan aktaran ALINIA, 53.

⁸⁵ Ahmet ÖZER, **Beş Büyük Kavşakta Türkler Ve Kürtler**, 568

örgütlenmeyi hedefleyen Kürt demokratik gençlik örgütüydü.”⁸⁶ Ankara’nın ardından, İstanbul, Ergani, Silvan, Kozluk, Diyarbakır ve Batman’da da DDKO’lar kuruldu. DDKO’lar Kürt sosyalistlerinin, Türkiye sosyalistleri ile aralarındaki ilk yol ayrımıdır. 1938’den sonra Kürt siyasi suskunluğunu ilk kez bozan bu örgütün ömrü çok uzun olmamış, 1971 askeri müdahalesi ile kapatılmıştır. Kürt gençleri ve aydınları 68 rüzgarının etkisi altındaki bu dönemde Kürt kimlik bilincini, sosyalist çerçevede ele alma fırsatını bulmuşlardır. Mesut Yeğen, Kürtlerin asimile edilmesindeki aksaklıkları, Kürt öğrenci ve aydınlarının yürüttükleri ulusal çalışmalarla açıklar.

“Bir kısım Kürt elit, bütün yüzyıl boyunca, Kürt idealini modern siyasi enstrümanları kullanarak geleceğe taşımakta kararlı oldu. Kürdistan gazetesiyle başlayan bu serüveni, Kürt Teavün Ve Terakki Cemiyeti, Azadi, ve Hoybun örgütleri, Doğu mitingleri, Devrimci Doğu Kültür Ocakları, Halkın Emek Partisi ve irili ufaklı yasadışı örgütler devam ettirdi. Kürt idealinin bu modern vasıtalar yoluyla canlı tutulması da Kürtlerin asimilasyonun aksatmış olsa gerek.”⁸⁷

DDKO’ların kapatılması çalışmaların yasa dışı olarak sürdürülmesine yol açmıştı. 1971 sonrasında KOMAL (1974), Riya Azadi (1975), DHKD (1975), Kawa (1976), KİP (1976) PKK (1978) gibi Kürt örgütleri kurulmuştur. Bunlar arasında en bilinen ve zorunlu göç ile birebiri bağlantısını kuracağımız PKK’ dir. Diyarbakır’ın Lice ilçesinde kurulan bu örgüt, 1980 öncesinde kurulmasına rağmen, bu dönem öncesinde tanınmadığı için 12 Eylül askeri darbesinden çok fazla etkilenmemiştir. İlk eylemini 15 Ağustos 1984 yılında, Şemdinli ve Eruh ilçe merkezlerini basarak gerçekleştiren bu örgüt, darbe nedeniyle Suriye ve Lübnan’a yerleştirdiği mensuplarını, 1986’da Türkiye’ye yerleştirmeye başlamıştır.

⁸⁶ ÖZER, a.g.k., 571

⁸⁷ Mesut YEĞEN, **Müstakbel Türk’ten Sözde Vatandaşa: Cumhuriyet Ve Kürtler**, 15

1987 yılında ise Doğu İllerinde Olağanüstü hal ilan edildi. 1983’de konulan Kürtçe konuşma yasağı daha da sertleşti. Bunlara rağmen Türkiye değişen dünya düzenine uyum sağlamaya çalışıyor ve bu durum Kürt hareketinin rahatlamasına neden oluyordu. “Neo-liberal ekonomi politikalarının sosyal devleti aşındırması, tarımsal alandan kopan geniş kitlelerin kentlere geldiklerinde istihdam olanaklarından yoksun kalması ve kente entegrasyonunu sağlayacak olanakların bulunmaması, enformel sektöre yönelmeleri gibi etkenler, kimlik arayışını güçlendirici etkide bulundu. Kırsal alandan kopuş geleneksel yaşam tarzını ortadan kaldırırken, kentlerde yaşanan marjinalleşme, Kürt hareketinin dayanışma ve aidiyet hissi veren etnik kimlik söylemini, bu kesimler üzerinde etkili kıldı.”⁸⁸ Bu dönemde yalnızca dağda değil, şehirlerde de benzer taleplerde bulunan insan sayısındaki ve eylemliliklerindeki artış göze çarpar. Kırdan kente göç ile aşiret bağlarındaki zayıflama, feodal yapının sorgulanması, eğitim kurumlarına ulaşımın kolaylaşması, iletişimin kolaylaşması Kürt hareketinin de ivme kazanmasına ve daha da yaygınlaşmasına zemin hazırladı. “Toprak mülkiyetinin adaletsiz dağılımı nedeniyle çoğu ortakçı olan yoksul köylüler, tarımda makineleşme sonucunda proleterleşme sürecine girdiler. Bu süreç aynı zamanda Kürt toplumunda yeni bir olgunun, modern anlamda bireyin ortaya çıkış süreci anlamına da geldi.”⁸⁹ Ancak Mesut Yeğen, PKK’nin 1984 yılındaki eylemi ile Kürt meselesine yeni bir boyut geldiği fikrine katılmaz. Yeğen, Kürt meselesi 200 yıllık tarihsel boyutuyla ele alınması gerektiğine dikkat çekerek, meselenin son sürecinin 1989 sonrası başladığını vurgular. “1989 sonrasını be genel seyrinde yeni bir dönem kılan, hiç şüphesiz, öncelikle Kürt meselesinin ulaştığı hacim, üzerine yükselmeye başladığı popüler zemindir.”⁹⁰ Burada değinilen popüler zeminden kasıt, uluslararası çapta gelişen demokrasi ve insan hakları söylemleridir. Polonya ve Güney Afrika rejimlerinin çöküşleri ve

⁸⁸ Handan ÇAĞLAYAN, *Analar,Yoldaşlar,Tanrıçalar-Kürt Hareketinde Kadınlar Ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*, 89

⁸⁹ ÇAĞLAYAN, 91

⁹⁰ YEĞEN, 33

sonrasında doğu bloğunun çözülüşü insan hakları ve demokrasi mitlerinin modern siyaset içerisindeki stratejik konumunu giderek sağlamlaştırmıştır.⁹¹

1990 sonrası Kürtler açısından önemli olan bir olay ise Körfez savaşıdır. “17 Ocak 1991 günü ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin Irak’a başlattıkları askeri hareket, Irak’ın Kuveyt’ten çekilmesi ve Birleşmiş Milletlerin 36.paralelin kuzeyini Bağdat yönetimine yasaklaması kararıyla sonuçlandı. Kararla birlikte Kuzey Irak’ta büyük bir otorite boşluğu doğdu, örgüt bu boşluktan hemen yararlanmaya yöneldi ve silahlı gücünün önemli bir bölümünü Kuzey Irak’a geçirdi, buraya yerleşmeye başladı. Yeni kamplar kurdu, mevcutları güçlendirdi. Irak ordusunun kuzeyden çekilirken bıraktığı silah ve mühimmata el koydu ve bu gelişmelerden sonra ağır silahlar kullanmaya başladı.”⁹² Örgütün Irak’a yerleşmesi ile birlikte güçlenmesi, kitlesel olarak da artmasını beraberinde getirdi. Şehirlerde örgüt için eylem yapan kitleler büyüdü. Mart 1990’da Nusaybin ve Cizre’de gerçekleştirilen kitlesel gösteriler örnek alınarak, birçok şehir ve ilçe merkezlerinde eylemlilikler yaygınlaştı. Silahlı eylemi destekleyen bu gösteriler ve kırsalda yaşayanların da örgütü desteklemesi nedeniyle, bu olaylarla eşzamanlı olarak, köy boşaltmalar yaşandı.

10 Temmuz 1987 tarihli Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında 285 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin, Olağanüstü Hal Bölge Valisine tanıdığı, yetkisi altında bulunan bölgede güvenlik nedeniyle köy, mezra ve benzeri yerleşim birimlerini boşalttırma, yerlerini değiştirme, birleştirme ve bu amaçla kamulaştırma ve diğer işlemleri görevinden ötürü yapabilme yetkisi çerçevesinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde, yaklaşık olarak 3800 köy boşaltılmıştır. Bunun dışında OHAL döneminde “Köy yakmalar, güvenlik

⁹¹ YEĞEN, 35

⁹² ÖZER, 633

sorunuyla bağlantılı mecburi göç, geçim sıkıntısı, hayvan barınaklarının yakılması, köyden uzaklığı belirli mesafenin dışındaki arazinin işlenmesine izin verilmemesi, örgüte yiyecek verildiği gerekçesiyle hayvanların mera alanlarında, yaylalarda otlatılmasına izin verilmesi, köylülerin köy dışından temin ettikleri erzakların örgüte verildiği gerekçesiyle kısıtlanması ve karneye bağlanması, özellikle kış mevsiminde yolların kapalı olması nedeniyle köy dışına sık sık erzak alınmaya gidilmemesinin yarattığı sorunlar, koruculuğun dayatılması; köylülerin koruculuğu kabul etme veya köyü terk etme dayatması ile karşı karşıya bırakılması, köy korucularının uyguladığı baskı, çoğu okulların kapalı olması, çocukların eğitim olanaklarının oldukça sınırlı olması, seyahat güvenliğinin olmaması, PKK ve devlet güçlerinin arasında kalınması”⁹³ gibi uygulamalarla karşı karşıya kalınmıştır.

Tez çalışmamıza konu olan kişiler 1973-1989 yılları arası doğumlulardır. Türkiye’de Kürt nüfusun ağırlıkta olduğu yerlerde doğan görüşmecilerin büyük çoğunluğunun 80-85 doğumlular olarak 1990’lı yıllarda çocukluklarını ve 1990-2000’li yıllarda ilk gençliklerini yaşamış oldukları düşünüldüğünde yukarıda bahsi geçen OHAL döneminden etkilendikleri anlaşılabacaktır.

⁹³ Zorunlu Göç Ve Etkileri, **Diyarbakır Kalkınma Merkezi, Eğitim, Araştırma, Uygulama, Danışmanlık, Üretim ve İşletme Kooperatifi**, 17

2.3.Vatandaşlık, Göç Politikaları ve İsviçre

Ulus-aşırı göçler ile birlikte ulus devletler vatandaşlık ile ilgili ‘sorunlar’ yaşamaya başlamışlardır. Çünkü göçler homojen ulus vatandaşlığı fantezilerini bir nevi ortadan kaldırmıştır. Vatandaşlık, Turner tarafından kişilerin hakları ve devlete karşı yükümlülüklerinin somutlaştığı bir kurum olarak ifade edilerek toplum, politika, ekonomi, kültür ve kimlikle bağlantılandırılmaktadır.⁹⁴

Bauböck vatandaşlığı, siyasal bir topluluk içindeki bütün vatandaşların haklarının eşitliğini gösteren ve bu hakları garanti altına alan bir dizi kurum olarak ifade eder.⁹⁵ Vatandaşlık konusunda biçimsel olarak (tanımında vs..) bir eşitlik mevcut olsa bile uygulamalarda bu eşitliği görmek her zaman mümkün olmamaktadır. Vatandaşlık genelde çoğunlukta olan etnik grubun çıkarlarını besler. Bir görüşmecimizin ifadesiyle göç edilen ülkede ‘yaşama sıfırın altında başlayan’ bazı göçmen grupları için vatandaşlık kurumunun eşitlikçi ilkeleri uygulamada eşitlikçi olmamaktadır.

Vatandaşlık çeşitli ilkelerin üzerine inşa edilmiştir. Bu ilkeler: Kan bağı (jus sanguinis) ve toprak bağı (jus solis) ‘tir. Kan bağı ilkesine göre babanın milliyetine göre çocuğa vatandaşlık tanınmaktadır. Bu ilke, Almanya, Avusturya gibi etnik topluluk ve (ırksal) milliyetçilik bilincinin yerleşik olduğu ülkelerde bu ilke uygulanmaktadır. Dışarıya göç veren birçok Batı ve Kuzey Avrupa ülkesi bu ilkeyi, kendi vatandaşlarının ülke dışında doğan çocuklarına vatandaşlık hakkı vererek

⁹⁴ Bryan S. Turner’ dan akt. ALINIA, 70.

⁹⁵ R. Bauböck’den akt. CASTLES -MİLLER, 59.

hayata geçirmektedir. Bununla birlikte ülke dışında doğan birkaç kuşak sonraki göçmenler de dönüp vatandaşlık isteyebilmektedir. Örneğin 1989'dan sonra eski Doğu Bloğu ülkelerinden çok sayıda kişi, ailesinde birkaç kuşak öncesine kadar bir Alman'ın varlığını kanıtlayabildiği takdirde Alman vatandaşı sayılmıştır.

Toprak bağı (jus solis) ilkesine göre ise; bir devletin sınırları içinde doğan herkes vatandaşlık hakkını kazanmaktadır. Bu ilke, ABD, Kanada, Avustralya gibi ülkelerde uygulanmaktadır. Tüm devletlerin vatandaşlık anlayışları yukarıdaki iki ilkenin biri ya da bu birleşmesinden oluşmuştur. Vatandaşlığa kabul için dil yeterliliği, entegrasyonun kanıtlanması, düzenli iş gibi yasal koşullar farklı ülkelerde birbirine benzer görünse de uygulamada farklıdır. İsviçre, Almanya uzun bekleme süreleri ve karmaşık bürokratik uygulamalarla vatandaşlığı göçmenlere bir lütuf gibi sunmaktalar. İsveç, Kanada gibi göçmenleri kısa zamanda vatandaşlığa geçme konusunda teşvik eden ülkeler bunu entegrasyonu kolaylaştıran bir süreç olarak görmektedir. İsviçre, Almanya gibi ülkeler ise vatandaşlığı özünde asimilasyon olan 'başarılı' bir entegrasyonun sonunda kazanılan ödül olarak değerlendirmektedir. Vatandaşlığı kültürel asimilasyona bağlayan devletlerin uyguladıkları politikalar göçmenlerin dışlanmasına ve dezavantajlı konuma düşmelerine yol açmaktadır.⁹⁶ Göçmenlerin vatandaş olamadıkları ülkelerde vatandaşlığa geçiş önemli bir sorunken, elde edilen vatandaşlığın boyutu da aynı derecede önemlidir. Yani bu; iş, siyaset, kültürel ilişkiler, refah sistemleri gibi toplumsal alanlarda eşit fırsatlardan yararlanmaları demektir.⁹⁷

Giderek daha fazla kültürün bir arada yerleştiği Avrupa ülkelerini düşündüğümüzde vatandaşlık kurumu daha karmaşık hale gelmiş oluyor. Birçok kültürün ve ulus bireyinin bir arada olduğu Avrupa'da yeni vatandaşlık biçimleri ortaya çıkmıştır ve çıkmaya devam etmektedir. Çifte vatandaşlık, vatandaşlıkta

⁹⁶ P STALKER, *The Work of Strangers: A Survey of International Labour Migration*, 65.

⁹⁷ S CASTLES- A DAVIDSON, *Citizenship and Migration: Globalisation and the Politics of Belonging*, 84.

çeşitli ara kategoriler bunlara örnek verilebilir. Castles ile Davidson bu çeşitliliğin, göçmen ve diğer azınlıklara uyarlandığını ve bunun belli haklardan dışlanmaları ile belirsiz yasal statülerinin bir sonucu olduğunu ifade ederler.⁹⁸

Avrupa ülkeleri, ucuz işgücü sağlayıcıları olmuş ve olmaya devam eden göçmen olgusuna rağmen göçmenlerin vatandaşlık hakları konusunda göçmenlerin lehine tutumlar sergileme konusunda direnerek, göçmenlerin kaynak ülkelere geri dönmeleri konusunda daha çok ilgilenmişlerdir. Söz konusu zorunlu göçmenler, sürgünler, sığınmacılar, mülteciler olduğunda geri dönüş boşuna bir söylem olmaktan öteye gidememektedir. Demokrasi ve insan hakları konusunda ‘nam salan’, birçok uluslararası sözleşmenin mimarı ve tarafı olan Avrupa ülkelerinin göçü ve göçmeni sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel olarak ve güvenlik açısından ‘sorun’ addeden sosyo-politik ve ekonomik uygulamaları düşündürücüdür. Avrupa genelinde 1980 ile 90’lı yıllar aşırı sağcı, ırkçı partilerin göçmenler üzerinden yaptığı politikalar ve kamuoyundan aldıkları destekle muhafazakâr partilerin yanında liberal ve sosyal demokrat partilerin de tutumlarında değişikliklere neden olmuştur. Avrupa ülkeleri gerek ulusal düzeyde gerekse Avrupa Birliği düzeyinde yürüttüğü çalışmalarla yeni göçleri önlemeye çalışmaktadır. Sığınmacı ve kayıtdışı göçmenler başta olmak üzere göçmenleri ‘sorun’ olarak gören, topluma uyum sağlamamanın sorumluluğunu tek başına onların taşıdıklarını iddia eden AB ülkeleri, yeni göçleri engellemeye çalışmaktadır. Göçün engellenmesiyle ilgili girişimlerin başarısızlıkla sonuçlandığı 90’lı yıllar Avrupa Birliği kapsamında ortak göç ve sığınma politikalarının arttığı yıllar olmuştur. Bu yıllarda sınır kontrolleri, mültecilik kriterlerinin ağırlaştırılması gibi uygulamalar ortaya çıkıp yoğunlaşmıştır. Avrupa Birliği ülkelerinden gelen göçmenlerle diğer ülkelerden gelen göçmenlerin Avrupa’daki eşitsiz konumları Avrupa Birliği ülkeleri dışında ülkelere gelen göçmenlerin aleyhine olmaktadır. Uluslar arası göçte devletlerin yabancıların girişi ve yerleşimine ilişkin düzenlemeleri; dış sınır kontrolleri, vize alma zorunluluğu, uzun dönemli oturum ve çalışma izinleri, iç kontroller, sürekli oturum izinleri ve vatandaşlık haklarının

⁹⁸ CASTLES - DAVIDSON, 103.

kazanılması şeklinde sayılabilir. EFTA⁹⁹ ve Avrupa Birliği üyesi ülke vatandaşlarıyla diğer ülke özellikle üçüncü dünya ülkeleri vatandaşlarının yerleşilen ülkelere girişleri, yerleşimleri, yerleşilen ülkelerdeki yabancılıkları farklılaşmaktadır. Üçüncü grubun farklılığı bir dizi eşitsizlik ve kötü muamele barındırmaktadır. AB, EFTA ve OECD ülke vatandaşlarının bir Avrupa ülkesine girerken vize alma zorunluluğu yoktur, diğer ülke vatandaşlarının ise ülkelere girişte başlayan vize almak gibi yerine getirmeleri gereken bir dizi yükümlülük bulunmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri 1990 yılında vize istenecek 61 ülke üzerinde anlaşmışlardır. Schengen ülkelerinin kendi aralarında aldıkları kararla, bir ülke için alınan vizenin tüm Schengen ülkelerinde geçerli olması uygulamasını başlamışlardır. Ayrıca aynı kararlarla bir Schengen ülkesinden oturma alan bir göçmen diğer Schengen ülkelerinde üç aya kadar kalabilmektedir.

Görüşmecilerimizin sığınmacı ve mülteci olarak yaşadıkları ülke olan İsviçre vatandaşlığına kabulde jussanguinis ilkesini uygulamaktadır. Bu ilke; ülkelerin vatandaşlık kanunlarına göre, arzuları üzerine bireylerin kendi ailelerinin veya atalarının sahip oldukları vatandaşlığına geçebilmelerini sağlayan kan bağına bağlı olarak atfedilecek hukuk ilkesidir. Bu ilke, Fransız ve Amerikan vatandaşlığının nominal olarak dayandığı, herhangi bir vatandaşlığın ülke toprakları içerisinde dünyaya gelmesiyle kazanılmasını sağlayan diğer hukuk ilkesi Jussoli ilkesinden farklılık göstermektedir.¹⁰⁰ İsviçre’de ikinci kuşaklar için bile bu ilke geçerlidir, İsviçre’de doğan yabancıların çocukları hayatlarının tamamını orada geçirirler bile vatandaş olma hakkına sahip değillerdir.

Daha öncede belirtildiği gibi, İsviçre’de 1980’lerde mülteci sayısında belirgin artışlar olmuştu, buna karşın devlet birçok talebe karşı yeknesak politikalar

⁹⁹ European Free Trade Agreement- Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması Ülkeleri (Avrupa Birliği’ne katılmamış olan İzlanda, İsviçre, Norveç, Lichtenstein’i kapsar.)

¹⁰⁰ Yvonne RIAÑO-WASTL- Doris WALTER, “**Historical Shifts in Asylum Policies in Switzerland: Between Humanitarian Values and the Protection of National Identity**”, 2.

geliştirmemiştir. Bu yüzden mültecilerin taleplerine cevaplar standarttan düşük seviyede idi.¹⁰¹ Ancak son yirmi yılda, yabancılar hukuku, AB üyesi olan ve olmayan göçmenler ile beyaz yaka ve mavi yaka mülteciler olarak iki temel eğilimde daha sıkı ve yasaklayıcı olarak büyümüştür.¹⁰² Ayrıca, İsviçre yasalarına göre yabancılar ve iltica hukuku arasında bir bölünme vardır. İltica yasası altında, iki kategori vardır: şiddetten kaçan veya sivil şiddet tehdidi altında ve siyasi kovuşturması olan insanlar.¹⁰³ Bu bölünmeler yatay tipolojileri değil, daha ziyade, mültecilerin ve sığınmacıların düşük basamakta, Avrupa ve beyaz yakalı işçilerin onların üstünde yer aldığı göçmen hiyerarşisi oluşturmaktadır. İltica yasası, Mülteciler İsviçre Federal Ofisi (Swiss Federal Office for Refugees-FOR) aracılığı ile federal düzeyde yürürlükte iken, 26 kantonun uygulamalar üzerinde tavsiye ve fiili karar verme gücü çok yüksek seviyededir.¹⁰⁴ İsviçre'ye giren sığınmacılar ülkeye girerken, ülke genelinde olan 8 farklı federal merkezden birine gönderilir. Bu merkezler mültecinin hangi kantona gönderileceğine karar verir. Merkez ilgili kantondaki ulusal nüfusa göre değil, kantonun büyüklüğü ve genel göçmen nüfusuna göre karar vermektedir.¹⁰⁵ Bu karar verme sürecinde mülteci tercihi veya aile, arkadaş konumu göz önünde bulundurulmaz. Örneğin aile üyeleri Fransız Kantonunda olan bir mülteci pekala bir İtalyan Kantona gönderilebilir. Holzer ve arkadaşları tarafından 1988-1996 yılları arası analiz edilen 1800 göçmen başvuru dosyasına göre kanton boyutu, alt birimlerde yabancı nüfus yoğunluğu, dil farkı ve yabancılara karşı siyasi görüşler dikkate alındığında, merkezi olmayan sistemin doğası nedeniyle iltica kuruluna sığınma taleplerinin tutarlı ve adil değerlendirilmesi İsviçre iltica sistemi için hala çok zor.¹⁰⁶ Bu nedenle mültecinin gönderildiği bir kantondaki işleyiş sadece birkaç kilometre uzaklıktaki komşu kantonda çok farklı olabilir. Öte yandan merkezîyetçilik yönünde son zamanlardaki birkaç hamle toplumda ülkeye giren mültecilerin sadece

¹⁰¹ Yvonne RIAÑO - Doris WASTL-WALTER, "Historical Shifts in Asylum Policies in Switzerland: Between Humanitarian Values and the Protection of National Identity", 1704.

¹⁰² Chloe B. ECOFFEY, *Asylum in Switzerland: a Challenge for the Church*.

¹⁰³ ECOFFEY, a.g.k.

¹⁰⁴ Thomas HOLZER et al. *Discriminating Decentralization: Federalism and the Handling of Asylum Applications in Switzerland, 1988-1996*, 251-255.

¹⁰⁵ A.g.k.

¹⁰⁶ HOLZER, a.g.k.

sayısı değil aynı zamanda nerede yaşıadıkları ve ne yaptıklarının kontrolü konusundaki endişelerin arttığını göstermiştir.

Sonuç olarak yukarıda sözü edilen İsviçre'nin katı vatandaşlık kanunu altında mültecilerin oy kullanımını gerçekleştirmeleri ve bu nedenle İsviçre doğrudan demokrasi sisteminde yer almalarını zorlaştırmaktadır. Bu durum, Türkiye'den gelen siyasi mülteciler için rahatsızlık oluşturmaktadır. Çalışmamıza konu olan Türkiyeli Kürtler bu türden bir rahatsızlıktan söz etmişlerdir. Söz konusu kişilerin politik olarak aktif olmuş olmaları Türkiye'den sürgün edilme nedenleri olmuştur. Hepsi eğitimli olan bu kişilerin politik katılımsızlıklarının bir nedeni de aşırı sınırlayıcı vatandaşlık yasasıdır. Bu yasa öfkeye ve hayal kırıklığına yol açmaktadır. Görüşmecilerimizin politik yaşama katılım süreci Dördüncü Bölümde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

3. GÖÇ ÖNCESİ BİREYSEL GÜZERGÂH VE GÖÇ SÜRECİ

Konumuzu oluşturan İsviçre'ye Türkiye'den göç eden genç sığınmacıların Kürt politik göçmenler olması, Türkiye'de ise Kürt Hareketinin 90'lı yıllarda üniversitelerdeki örgütlülüğüne dâhil olan politik militanlar olması nedeniyle görüşmecilerimizin göç öncesi bireysel güzergahlarının ele alınacağı bu bölümde, öncelikle göç öncesi, Türkiye'deki politik sosyalizasyon ve politik angajman kazanma süreçleri ve militanlık güzergahları ele alınacaktır. Göç kararını etkileyen hatta göçü zorunlu hale getiren Türkiye'deki militan yaşamlarının ele alınacağı bu ilk kısımdan sonra göç kararı ve göç etme edimi ele alınacaktır.

3.1. Politik Sosyalizasyon Süreci

Sosyalizasyon kavramı, ortak yaşamın kurallarının toplum içinde bir sonraki kuşaklara aşılması olarak tanımlanabilmektedir. Sosyolojide sosyalizasyon özel bir anlama sahiptir ve de toplumun içinde yaşayan bireyleri biçimlendirme sürecini tanımlar. Sosyalizasyon, bireylerin bir toplumun kodlarını normlarını ve değerlerini içselleştirme sürecidir.¹⁰⁷

Sosyalizasyon kavramını sosyolojinin kurucusu Durkheim’a kadar götürebiliriz, Durkheim’a göre sosyalizasyon süreci çocukta, ileriki yıllarda siyasal toplumun ondan bekleyeceği talep edebileceği belli başlı fiziksel, entelektüel ve moral bir takım durumların oluşmasına yol açan süreçtir.¹⁰⁸ Sosyalizasyon “toplum içindeki yaşamın” öğrenilme biçimidir. Böylelikle birey bir toplumun ya da grubun üyesi haline gelir. Sosyalizasyon bireyin toplumsal bir kimlik oluşturması ve böylelikle toplumla bütünleşmesi amacıyla bireye değerler ve normların aktarım sürecidir.

Sosyologlar genel olarak birincil ve ikincil sosyalizasyon süreçlerini birbirinden ayırırlar, aile ve okul içindeki sosyalizasyon birincil sosyalizasyon süreci olarak kabul edilir. Arkadaş grupları, farklı sosyalizasyon ortamları (Sendika, dernek, siyasi parti vb.) ve medya ikincil sosyalizasyonun içinde gerçekleştiği yerlerdir. “Birincil sosyalizasyon¹⁰⁹, bireyin çocukluk döneminde başından geçen ve onu toplumun bir üyesi haline getiren ilk sosyalizasyondur, ikincil sosyalizasyon¹¹⁰ ise,

¹⁰⁷ Akoun et ansart, 481

¹⁰⁸ Emile DURKHEIM, **Education and Sociology**, s.52.

¹⁰⁹ Paradigma yayınlarından çıkan çevirisinde asli sosyalizasyon terimi kullanılmıştır.

¹¹⁰ Paradigma yayınlarından çıkan çevirisinde tali sosyalizasyon terimi kullanılmıştır

zaten sosyalleşmiş olan bireyi kendi toplumunun nesnel dünyasındaki yeni kısımlara sokan herhangi bir sonraki süreçtir.¹¹¹

Bireyler, yaşamları boyunca bilişsel ve duygusal olarak olgunlaştıkça politik yönelimlerini ve davranış kalıplarını geliştirdiği bir süreç yaşarlar siyasi sosyalizasyon bu sürecin adıdır.¹¹² Siyasi sosyalizasyon bireylerin siyasi temsil, kanı ve tutumlarının oluşum ve dönüşüm mekanizmalarının bütünüdür. Annick Percheron'a göre sosyalizasyon bireyin gittikçe karmaşıklaşan toplumsal durumlara adapte olmasını içerir. Tüm sosyalizasyon süreçlerinde olduğu gibi siyasi sosyalizasyonda da bu süreç her etapta iki karşıt hareketle gerçekleşir. Bunlardan ilki asimilasyon adı verilen bireyin toplumsal çerçeveyi değiştirme çabasıdır. İkincisi ise uyum sağlama diye adlandırılan bireyin toplumun beklentilerini karşılamak için kendi davranışlarını değiştirmesi sürecidir.¹¹³ Luchmann'a göre ise siyasi sosyalizasyon hiçbir zaman bütüncül ve bitmiş değildir, sürekli bir inşa sürecidir. Ve bu inşa birey ve toplumun karşılıklı etkileşiminde gerçekleşir. Siyasi sosyalizasyon süreci yetişkin yaşına bu süreç sonlanmaz.¹¹⁴

Durkheim'a göre aile, çocuklarına genetik sosyal ve kültürel mirasını aktarır. Birincil bir grup olarak aile, özel ilişkiler, üyeleri arasındaki birlik duygusu, güçlü bir dayanışma ve onu oluşturan bireylerin ortaklaşa paylaştığı değerlerle tanımlanır.¹¹⁵ Her ailede çocuklara değerlerin aktarımı çok önemli bir yer tutar. Ailevi soy zincirinin sürdürülmesi açısından "bir insan grubun kendini bir soy zincirinin parçası gibi en azından- kısmi olarak- tanımlaması için ortak geçmişe referanslar, ortaklaşa paylaşılan anılar gerekir ve aynı zamanda bu grup kendi sırası geldiğinde bunların

¹¹¹ P. LUCKMAN – T. BERGER, *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, Çev. Vefa Saygın Öğütle, 191

¹¹² Eric BARNOUW, *International Encyclopedia Of Communication*, 675.

¹¹³ Annick PERCHERON, *La Socializasyon Politique*, 226.

¹¹⁴ Sébastien MICHON, *Études et politique: les effets de la carrière étudiante sur la socialisation politique*.

¹¹⁵ DURKHEIM, 39-40.

aktarımından kendilerini sorumlu hisseder.”¹¹⁶ Söz konusu aktarım bağlamında aktarılan kültürün içeriği oldukça belirsizdir Smain Laacher’e göre kültür aktarıcıları (aileler) belirli bir kültürü aktarmaktan ziyade, varoluşları sürecince biriktirilmiş bir deneyim stoku aktarırlar. Burada unutulmaması gereken çocuğun pasif bir varlık olmadığı ve sosyalizasyon sürecinin sadece biriktirme üzerinden değil bir seçme ve yeniden yorumlama mantığıyla işlediğidir.¹¹⁷

Sosyalizasyon aktörü ve ortamı olarak aile, siyasi sosyalizasyon sürecinde de etkindir. Herbert Hyman’a göre bireysel siyasi yönelimler temel olarak ailevi sosyalizasyonun ürünüdür. Aile, kuşaklar arasındaki kültürel değer ve modeller aktarılır siyasi bir ortam oluşturur. bireylerin siyasal alanla ilk temasları aile içinde kurulur. Sebastian Michan’e göre ailenin yarattığı siyasi iklim birçok kuşağı kesen bir siyasi homojenleşme yarattır.¹¹⁸

Deneyimlerini aktaran görüşmecilerin bir tanesi dışında hepsinin ailesi Türkiye’de yaşamaya devam etmektedir. Çoğu Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğusunda yaşamaktadır. Bir kısmı politik ya da ekonomik nedenli geldikleri Manisa, Mersin gibi kentlerde ikamet etmektedir. Görüşmecilerin aktardığı üzere ezici çoğunluğun aileleri alt ve orta gelir grubuna mensuptur. Bir ya da iki tane görüşmeci, ailelerinin ekonomik olarak daha iyi düzeyde olduğunu anlattılar. Şüphesiz ki aile, sosyalizasyonun ilk yeri olması bakımından önemlidir. Birey doğduğu aile ortamından etkilenir, ona göre şekillenebilir. Ailenin sosyo-ekonomik, kültürel, politik, dini özellikleri, içinde yetişen bireye yansır. Manisa’dan bir ve Ankara Haymana’dan bir görüşmeci dışındaki görüşmeciler Doğu ve Güneydoğu illerinde doğmuşlardır. Hepsi Kürt olan görüşmecilerin çoğunun doğdukları aile ve ortamdan sosyal ve politik olarak etkilenmiş olduklarını söyleyebiliriz. Bazı

¹¹⁶ D. HERVIEU-LÉGER, *La Religion pour mémoire*.

¹¹⁷ Smain Laacher’dan akt. Sébastien Michon,, a.g.m.

¹¹⁸ Lazarsfeld et al. Akt. Sébastien Michon a.g.m.

görüşmecilerin anlatılarından yola çıkarak siyasi aktarım sonucu bir mirasla politikleştiklerini söyleyebiliriz.

‘ Ailem aslında politik bir yerden geliyor. Politik bilincim lisede hatta ortaokulda oluştu diyebilirim. Babam 10 yıl Manisa’da parti başkanlığı yapmış bir kişi. Onun dışında Kürt meselesi konusunda o kadar duyarsız değil yani ailem.’(16.08.10-Zürih-Erkek-31)

‘Ailem yurtsever bir aile. Dersim zaten çok siyasi bir yer. Etkilenmemek elde değil. Benim ailemin desteklediği örgüt Kürt Hareketi. Babam memur, ambulans şöförü.’(08.08.2010-Cenevre-Kadın-28)

‘ Babam işçi ve Kürt hareketiyle ilişkileri olan biri, sendikacılık yapan bir insan. Ondan dolayı bizim de birtakım sorunlarımız ve ilişkilerimiz vardı. ‘Dediğim gibi babamdan dolayı evimizde hep bir hareketlilik vardı ve birileri sürekli gibi gidip geliyordu. Bundan ben de etkilendim. Bundan kaynaklı lisede aktivitelerim oldu.’(10.08.2010-Sion-Kadın-26)

Görüşmecilerin ailelerinin hepsi için politik olarak bir homojenlikten söz edilmemektedir. Bu görüşmecilerin anlatılarında görülmektedir.

‘Babam işçi emeklisi annem ev hanımı. Alevi Kürt bir aile. Politik durumu sosyal demokrat bir aile.’(2010-Ağustos-Lozan-Erkek-32)

‘Annem politik değil ama babamın politikaya ilgisi var ama aktif değil. Kürt düşmanı diyeceğim ama öyle değil biraz da yaşadığı yerle ilgili. Sonuçta Batman’ın bir köyünde oturuyor ve imam. Kardeşlerim daha politik tabi. Üniversite okuyanlar özellikle. Fikri anlamda

politikler. Herhangi bir pratik durum yok yani. Ekonomik olarak çalkantılı. Babam çiftçiydi ve durumu iyiydi 90'lara kadar. 90-2000 arası kötü bir durumdu. 2000'den şimdiye kadar daha iyi şimdi imam olduğu için memur statüsünde.'(18.08.2010-Schwyz-Erkek-28)

Abla ağabeylerin, çevrenin, ortamın, ailenin politik sosyalizasyon ve angajmana etkisi yadsınamaz. Anlatılar bunu destekler niteliktedir.

'İlk olarak aslında büyük ablamın çalışmaları vardı. Ben ortaokuldayken o kırsala gitti ve 7 senelik bir kırsal süreci vardı. O süreçte polisin çok baskısı vardı. Ailenin durumu çok yoktu ve polis "kızınızdan haber alırsanız bize haber verin biz de size ekonomik yardım yapalım diyordu." Bu tarz şeyler de vardı. Oldukça baskı kuruyorlardı. Yani politik bilinçlenmem çocukluktan gelen bir şeydi.'(Zürih-2010-Kadın-23)

'Ben ortaokuldayken abim saflara katılmıştı, sonra biz de merak ettik neden katıldı diye. Tabii bizim kasabanın doğru yol ve CHP ağırlıklıydı. 15 -20 kadar kişinin gerillaya katılımı vardı. Tabi devletin baskıları vardı. Ve devlet çok karalamalar vardı. Ajanlaştırma falan vardı. Biz de bir süre devletin karalamalarından etkilendik. Alevi düşmanı falan diye düşünüyorduk. Abim gittiğinde benzer düşüncelerim vardı ama abim gittikten sonra sorgulamaya başladım.'(15.08.2010-Zürih-Erkek-31)

Öte yandan modern toplumlarda okul ailenin yanı sıra bir sosyalizasyon mercidir. Durkheim'ın deyişiyle "örgütlenmiş ahlaki ortam" olarak, okul, kolektif bir biçimde birbirinden ayrılmaksızın bir bütün olan düşünceler, davranış biçimleri ve

tutumları öğrenciye kazandırmak suretiyle, öğrencinin kimliğini biçimlendirir.¹¹⁹ Eğitim, Durkheim’a göre yetişkin kuşakların toplumsal yaşam için yeterince olgun olmayan gençler üzerinde uyguladığı bir edimdir. Eğitim yoluyla çocuk, sadece ileriki yıllarda siyasal toplumun ondan bekleyeceği belli başlı ortak değerleri kazanmakla kalmaz ama aynı zamanda, farklılaşmış toplumlar için gerekli olan uzmanlaşmayı da gerçekleştirir.¹²⁰

Eğitim sürecinin bireylerin sosyalizasyonuna etkisi farklı sosyologlar tarafından farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Bu yaklaşımlardan ilki okulu bir kurum olarak ele alan yaklaşımdır; okulu kurum olarak ele alan yaklaşım Durkheimci bir bakışla geleneksel toplumlarda dinsel sosyalizasyonun yerine getirdiği işlevleri modern toplumlarda okulun üstlendiğini söyler. Okul bireylerin, modern toplumların laik ve evrensel değerlerine göre sosyalizasyonu sağlar. Bu ortak değerlerin bireye kazandırılması toplumsal bütünleşmenin ön koşuludur ama bunun yanı sıra okul eğitimi bireyleri özerk kılmaya da çalışır. Bu yaklaşım aynı zamanda okulda verilen eğitim kültürünün yansız ve evrensel olduğunu ve de liyakat üzerine kurulu bir bakışa sahip olduğunu savunur. Böylece toplumdaki meritokratik yanılşamayı da besler.¹²¹

Okul, Daniel Gaxie’nin de ifade ettiği gibi sadece siyasi sorunların kavranması için gerekli entelektüel araçlar sağlayan bir kurum değil ama aynı zaman da siyasi sorunlarla ilgilenme yatkınlığının edinilmesine olanak sağlayan bir ortam olma özelliğine de sahiptir.¹²² Okulun siyasi sosyalizasyon ortamı olarak işlevinin önemine işaret eden çalışmalar 1990’lı yıllardan sonra artmıştır. Bir deneyim kurulma yeri olarak okul, öğretmenlerin etkinliği, gizli müfredat, arkan grupları ve

¹¹⁹ DURKHEIM, a.g.k.

¹²⁰ A.g.k.

¹²¹ Dubet FRANÇOIS – Danilo MARTUCELLI, *Théories de la socialisation et définitions sociologiques de l’école*, 527-528

¹²² Dubar’dan akt. Michon , a.g.m.

bireyi ileriki yaşama hazırlayan siyasi katılım pratikleri gibi karmaşık siyasi sosyalizasyon etmenlerini içinde barındıran bir ortamdır.¹²³

Deneyimlerini incelediğim kişilerin hepsi Türkiye’de bir üniversiteye yerleşmiştir. Politik ilticacı olan görüşmecilerin yalnızca bir kısmı Türkiye’deki üniversite eğitimlerini tamamlamıştır. Çoğunun üniversite eğitimi Türkiye’den ayrılmak durumunda kaldıkları için yarıda kesilmiştir. Türkiye’de; açık öğretim fakültesine girmiş bir görüşmeci, iki yıllık meslek yüksekokulu mezunu bir kişi, kazanıp yerleştiği dört yıllık fakülteye cezaevine girdiği için hiç başlamayan bir kişi olup, geri kalanlardan ancak çok az bir kısmı dört yıllık fakültelerden mezun olmuş çoğunun eğitimi yarıda kalmıştır. Görüşmecilerin hepsi üniversite eğitimi için başka kentlere gitmiştir. Bunlar; İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Malatya, Mersin, Adana, Konya, Eskişehir, Niğde gibi kentlerdir.

Sosyalizasyon aktörü ve ortamı olarak ailenin yanı sıra okul bir sosyalizasyon mercidir. Görüşmecilerin anlatılarından, siyasi aktarım sonucu bir mirasla politize oldukları ve abla ağabey, çevre, ortam, ailenin politik sosyalizasyonlarında etkili olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

¹²³ Sophie Ecole MAURER, *Famille Et Politique: Socialisations politiques et apprentissage de la citoyenneté Bilan des recherches en science politique*

3.2.Politik Angajman Kazanma ve Militanlık Güzergâhı

Politik angajmanı politik sosyalizasyon sürecinden ayırmak hiç de kolay değildir. Politik sosyalizasyonu konu alan çalışmalar daha çok çocukluk ve ilk gençlikle ilgilenir; birincil politik sosyalizasyon mercii olan aile ve okulda, siyasi değer ve yatkınlıkların aktarımını ele alır. Politik angajman politik sosyalizasyonun mekanik bir sonucu değildir. Birey birincil politik sosyalizasyon sürecinde bir politik angajman kazanmaz, olsa olsa çeşitli politik yatkınlıklar daha kesin bir biçimde ifade etmek gerekirse “politik angajman yatkınlığı” edinir. Angajman yatkınlığı politik sosyalizasyondan çok politik angajmanın konusunu oluşturur.

Pascal Perrineau’ya göre angajman kavramı “edime geçme”yi ifade eder. Politik olarak angaje olmak, temel olarak daha az yoğun eylemliliklerden (oy vermek) daha yoğun eylemliliklere (illegal siyasi bir örgüt militanı olmak) kadar uzanan, siyasi bir eylemliliğe sahip olmayı içerir.¹²⁴ Bu anlamıyla angajman mobilizasyon arzusunu ifade eder burada söz konusu olan maddi bir çıkarı veya bir amacı savunma ve talep etme mantığı içinde gelişen “birlikte eylemektir”.¹²⁵ Öyleyse politik angajman kamusal tartışma içinde bir konum alma edimidir. Ve bu açıdan bireyleri kendilerinin ve diğerlerinin gözünde sınıflandıran bir kimlik boyutu taşır.¹²⁶

Politik sosyalizasyon sırasında edinilen siyasi değer ve yatkınlıklar, biyografik kırılmalar, coğrafi yer değiştirme, mesleki yaşamın deneyimleri tarafından sınanır. Bu sınamanın sonucunda politik değer ve yatkınlıkların bazıları bireyde

¹²⁴ Pascal PERRINEAU, *Engagement politique. Déclin ou mutation?* 13

¹²⁵ NEVEU, Eric, *Sociologie des mouvements sociaux*, 9

¹²⁶ NEVEU, a.g.k.

siyasi bir angajmana dönüşebilir veya bu türden bir angajmana yol açmaz. Bunun yanı sıra bireyin tarihsel bir “olay” ve/veya tarih içinde özgün bir politik konjonktürel durumla karşılaşma anı da, bireyin politik angajmana sahip olmasına, siyasi edime geçmesine yol açabilir.

Tarihsel olay ya da durum etkisine görüşmecilerin anlatılarında rastlanmaktadır. Bir görüşmeci içine doğduğu tarihin ve yerin sonucu olan 90’lı yıllarda Türkiye’nin doğu ve güneydoğusundaki sosyo-politik koşulların siyasi angajman kazanmasındaki etkisine değiniyorken; bir diğeri yine yaşadığı coğrafya ile bağlantılı etkilere değinmektedir.

‘Türkiye’deki politik bilinçlenme sürecim, ben 1980 doğumluyum, bizim orası benim doğduğum büyüdüğüm bölge Türkiye’de politikleşmiş bir bölgeydi. Örgütlerin etkin olduğu bir bölgeydi. Bunun da etkisi bana özellikle benim şahsıma etkisi oldu. 1990’lardaki Kürt ulusal demokratik mücadelesinin yükselmesi, gerilla hareketinin oluşması ve bu dönemde köydeydik hatta kırsal alanda yaşıyorduk. Özellikle küçük yaşta gerilla ile karşılaşma o dönemde bilinç gelişti. Gittikçe ulusal demokratik değerlere ilgi ve bu şekilde peyderpey üniversiteye kadar devam etti.’(11.08.2010-Biel - Erkek- 30)

‘Eğer kendi politikliğimden bahsedeceksem köyü bir tarafa atamam. Çünkü köyde başladı politik durumu. Beni üniversitede aktifleştiren de köy yani yaşadığım coğrafyaydı. Ben 7-8 yaşında gerillayla tanıştım. Onlarla oturup yemek yiyordum. Bir idol olarak görüyordum onları. Tabi daha sonra toplumsal çatışmaya tanık oluyorsun ve bunlar seni politik olmaya itiyor. Kürdistan’daki hiçbir çocuk çocukluğunu yaşayamıyor çok erken yaşlarda politikleşiyor.’(18.08.2010-Schwyz- Erkek-28)

Julie Pagis Fransa'daki 68 kuşağının politik sosyalizasyonunu ve angajmanını incelediği doktora tezinde, yatkınlıklara dair değişkenler (variables dispositionnelles) ile durumsal değişkenleri (variables situationnelles) birbirinden ayırır.¹²⁷ Yatkınlıklara dair değişkenler; bireyin politik angajmanında, yaşanmakta olan tarihsel olay veya olaylar öncesine tekabül eden bireysel güzergâhın uzun zamanına gönderme yapar.¹²⁸ Bireyin politik angajman yatkınlığını da içeren, siyasi sosyalizasyon sırasında edinilen politik değer, kanı ve tutumları, politik yatkınlıklara dair değişkenleri oluşturur. Durumsal değişkenler ise, yaşanmakta olan olayların kısa süreli zamanına gönderme yapar.¹²⁹

Söz konusu kişilerin siyasileşmesindeki, Türkiye'de yaşadıkları yılların özgün politik konjonktürel durumunun yarattığı “dönemin olayları” öncesine tekabül eden, politik sosyalizasyon sırasında bireysel güzergâh boyunca edinilen siyasi değer, kanı ve tutumları yani Pagis'in terimleriyle ifade edecek olursak “politikleşmenin” yatkınlıklara dair boyutunu “politik sosyalizasyon” başlığı altında ele aldık; “durumsal” değişkenleri ise “politik angajman”ı söz konusu ettiğim bu bölümün konusunu oluşturmakta. Politikleşmenin durumsal boyutu kısaca söylemek gerekirse “habitus”e indirgenemeyecek ve bir siyasi olay veya olaylar bütünüyle ilgili değişkenleri kapsar. Politikleşmenin “durumsal boyutu” üç ana başlık altında incelenebilir¹³⁰ : “tarihsel olay/olaylarla ilişkilene (olaya maruz kalma) derecesi”, “biyografik uygunluk” ve “toplum içindeki genel duygusal ekonomi”.

¹²⁷ Julie PAGIS, **Les Incidences biographiques du militantisme en mai 68 : Une enquête sur deux générations familiales : des « soixante-huitards » et leurs enfants scolarisés dans deux écoles expérimentales (Vitruve et Ange-Guépin).**

¹²⁸ Julie PAGIS, « Engagements soixante-huitards sous le regard croisé des statistiques et des récits devie », 93-114

¹²⁹ A.g.m.

¹³⁰ A.g.m.

Doug Mcadam, “biyografik uygunluk” (“disponibilité biographique”), kavramıyla militanlığı çok zaman alan ve riskli kılan ailevi, mesleki ve mali herhangi bir zorlamanın olmaması durumu olarak ifade eder.¹³¹ Tarihsel olay nezdinde “biyografik uygunluk bireysel güzergâhlarla kritik an arasındaki karşılaşmaların aldığı biçimi analiz etmek için en önemli etmendir. Görüşmeciler söz konusu olduğunda, bu bir “biyografik uygunluk” olarak kabul edilebilecek en önemli etmen, bu kişilerin üniversiteye girişidir. Lise ve üniversiteyle başlayan ve süreç içinde devam eden, bu türden hareketli bir kamusal-siyasal alanda bulunma, olaylarla ve farklı kolektif dinamiklerle (dernekler, sendikalar, legal illegal politik örgütler ve partiler vs.) karşılaşma ve doğrudan temas anlarını çoğaltır: Yani bir politik alanda ne kadar farklı militan gruplaşma varsa bu genel olarak angajmanı kolaylaştıran bir faktördür.¹³²

Görüşmecilerin hemen hepsi politik bilinçlerinin başladığı, en önemlisi pekiştiği yer olarak okudukları üniversiteleri işaret etmişlerdir. İçine doğdukları aile ve sosyal ortamın sosyal ve politik olarak etkilediği söz konusu bireylerin sadece bazıları ortaokul ve liseyi politik bilinç kazandıkları yer olarak anlatırken; hepsi aslen, politik bir edime geçtikleri, siyasi bir eylemliliğe sahip oldukları yerin üniversite olduğunu ifade ettiler. Görüşmeciler, yaşadıkları yerlerden üniversite okumak için daha büyük yerlere gitmişlerdir. Çoğunlukla büyük şehirlerde yaşamaya başlayan bu kişilerin; hem üniversiteli oluşları hem de yeni bir ortamla karşılaşmaları onlara yeni özellikler kazandırmıştır. Birçok görüşmeci, üniversite yaşamı ve büyük kentin Kürt kimliklerini daha fazla benimsemelerinde, politik ya da daha politik olmalarında çok önemli olduklarını vurgulamaktadırlar.

‘Dediğim gibi zaten politik bir aileden geliyorum. Belli başlı ilkeleri biliyorum zaten. İl olarak da devletin yıllarca girmeye ve asimile

¹³¹ Doug MCADAM, *Freedom Summer*, 44.

¹³² Nouveau MANUEL, *De Science Politique; Jous La Direction De: Antonin Cohen, Bernard Locroix, Philippe Rihtart, La Decouverte*, 86.

etmeye çalıştığı bir yer. Birçok sorunla karşı karşıya geliyoruz ve bunları sorgulamaya başladığım zaman lise dönemindeydim. Üniversiteye gelince bu sorgulama daha da olgunlaştı ve politik eylemselliğe dönüştü.’(08.08.2010-Cenevre-Kadın-28)

‘ Liseye kadar politik ve dini bir yönüm vardı. Üniversiteyle beraber din tamamen gitti ve politikliğim aktif bir konuma geldi. Belki büyük şehir kültürel çelişkiyi daha aktifleştirdi. Giderilemeyecek çelişkilerdi yani. Aldığım politik zeminin büyük kentteki azınlıkla birleşmesi beni müthiş itti ve ben içine girdikçe hoşuma gitti.’ (18.08.2010-Schwyz-Erkek-28)

‘Tabi ki üniversiteye başlamanın politik bilinçlenmeye çok ciddi bir katkısı oluyor. Daha öncesinde daha duygusal olan daha çok ilgi düzeyinde olan şeyler, daha nitelikli bir şeye dönüşüyor üniversite ortamında. Farklı öğrenci kesimiyle ilişkiler. Daha farklı sosyal yapılar içinde ilişkiler olsun ve eğitimin nitelik olarak farklı olması belli bir bilinç geliştiriyor. Politik etkinliğin fazla olması bunun daha da geliştiriyor.’(11.08.2010-Biel -Erkek- 30)

Yukarıdaki anlatılar, aynı zamanda üniversite ile beraber gelinen yeni ortamın ve büyük kentin politizasyona olan etkisine işaret etmektedir. Küçük yerlerden daha büyük yerlere üniversite okumak için gitmenin ve yeni bir ortamla karşılaşmış olmanın politik angajman kazanma ve militan güzergahlarında önemli bir yer tuttuğu görüşmeciler tarafından ifade edildi.

‘Büyük kent, Ankara’da okuma imkânı buldum. O açıdan benim için bir şanstı. Kozmopolit bir yapısı var ve çok büyük. Çıktığımız köyde, küçük şehirlerden çok daha büyük ve çok daha fazla farklılaşan bir şehir. Çok farklı görüşleri tanıma, çok farklı insanları tanıma imkânım oldu. Beraberinde büyük bir şehir olmasından kaynaklı ilgi

duyduğunuz görüşleri ideolojik yapılanmaları daha örgütlü bir şekilde bulma imkânı vardı. Büyük şehrin böyle imkânları vardı. Üniversite yaşamının da, üniversite daha çok entelektüel bir yapılanma olduğu için Ankara’da diyebilirim en azından, bu entelektüel yapının kendini içine çeken bir yapısı var. İçine çekiyor seni dışında kalamıyorsun böyle bir durumda. Muhafız ve solcu bir kültürün olduğu zaman o çevrelerle ilişkiliniyorsun zaten. Doğal olarak karşılaşıyorsun bir şekilde. Bir yerde kesişiyor yollarımız.(10.08.2010-Lozan-Erkek-31)

Politikleşme sürecinde duyguların rolüne çok az çalışma değinmiştir. Pagis, politikleşmenin durumsal değişkenleri başlığı altında, “toplum içindeki genel duygusal ekonomi”ye yer verir. Böylelikle, “toplum içindeki genel duygusal ekonomi” kavramı aracılığıyla siyasi angajmanda etkili olan toplumsal-duygusal durumsal değişkenleri inceleme fırsatı bulur. Christophe Traïni et Johanna Siméant’a göre siyasi angajman, ahlaki yargılar, taktiksel veya ekonomik bir fayda üzerine kurulu değildir. Politik angajman, güçlüye karşı çıkma cesareti, zayıfın yanında yer alma, başkaları tarafından yürütülen bir mücadeleye sempati duyma gibi duygular üzerine temellenir.¹³³ Goffman’a göre başkaldırı bir adaletsizlik duygusuna bağlıdır. Ayrıca bu başkaldırı, otoritenin (egemen sistemin) eylemini haksız olarak görmek ve egemen sisteme uygun olmayan eylem biçimlerine başvurmayı meşrulaştırmakla mümkündür.¹³⁴ Hoşnutsuzluk ve öfke bireysel düzeyde deneyimlendiğinde bireylerin siyasi angajman kazanmasını tetikleyen temel faktördür.¹³⁵ Görüşmecilerin, ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarını anlatırken sınıfsal eşitsizliğe ve toplumsal adaletsizliğe atıfta bulunduğunu görmekteyiz.

¹³³ C. TRAAİNİ – J. SİMÉANT, *Sociétés en mouvement, Introduction / Pourquoi Et Comment Sensibiliser À La Cause? , Emotions... Mobilisation!* 12.

¹³⁴ Akt. Nouveau Manuel, 520

¹³⁵ TRAAİNİ, C. – SİMÉANT, J., a.g.k., s.25.

‘ Ailem Türkiye’deki alt sınıfı oluşturuyor. Yoksulluk sınırında yaşayan bir aile.7 kardeşiz. Ben 3. sıradayım ve benden 4 tane küçük kız var. Hepsi kız.3’ü şuan üniversitede okuyor. En küçüğü ilkokula gidiyor. Ama dediğim gibi alt tabakayı oluşturuyoruz. Babam işçi emeklisi.’(10.08.2010-Montrö-Erkek-27)

Görüşmecilerden biri haksızlıktan doğduğunu belirttiği öfke duygusunun etkisiyle politik olarak daha aktif olduğunu ifade etti.

‘Üniversiteye gittiğimde kitap okuyordum ama her zaman bu bilinç vardı. Üniversitedeyken ana dil kampanyası vardı. Dilekçeyi kendim verdim ve örgütlü bir yapının içinde değildim. Dilekçenin cevabının evet ya da hayır olacağını düşünüyordum. Ama okuldan kovulmalar, soruşturmalar beni aşırı öfkeliendirdi. Kendimde bir ay ceza aldım. Ama bu bir ay bir yılıma neden oldu. Çok etkilendim. Psikolojik olarak. Ailede etkilendi. Bundan sonra da haksızlığa uğradığımızı daha açık bir şekilde gördüm ve böylece aktif olarak siyasete başladım.’(19.08.2010-Aarau-Kadın-28)

‘Haksızlığa dayanamıyordum. Göz göre göre insanlar ölüyordu ve buna karşı çıkmak gerekiyordu ve alternatif tek mücadele yeri Kürt hareketiydi ve bende ona katıldım.’(08.08.2010-Nüchatel-Erkek-26)

Yukarıdaki görüşmecinin yaşadığı duygunun benzeri adaletsizlik duygusu ve hoşnutsuzluk bireylerin politik angajman kazanmasını tetikleyen temel faktörlerdendir.

Ayrıca Laserfeld, berelson, Gaudet’e göre bir kişi toplumsal olarak nasıl bir durum içinde bulunuyorsa siyasal olarak da öyle düşünür. Kişinin toplumsal nitelikleri politik tercihlerini belirler.¹³⁶ Bu bağlamda söz konusu bireylerde adaletsizlik ve hoşnutsuzluk duygusu yaratan bir diğer durum ise etnik kökeni nedeniyle ayrımcılığa uğramak olmuştur. Farklı görüşmecilerin benzer anlatıları politik angajman kazanma ve militanlıkta etnik kökeni nedeniyle ayrımcılığa uğramak ve bunun beraberinde getirdiği haksızlığa uğrama duygusunun önemini vurgular niteliktedir.

‘Lise yıllarımda daha çok komünist akıma kapılmıştım ama üniversiteyle birlikte Kürtlüğümün verdiği etkiyle Kürt mücadelesine katıldım. Üniversitenin Kürt bölgesinden ayrı olması diğer halkın bize yaklaşımı ulus bilincini açığa çıkardı. Metropol olması beni halkıma yaklaştırdı ve halkımın farklı olup ezildiğini fark ettim.’(08.08.2010-Fribourg-Erkek-28)

‘Üniversiteye kadar muhaliflik vardı ama bu etnik temelli ya da etnik bir aidiyetten değil. Daha çok çelişkilerden dolayı vardı. Üniversitede ise şunu fark ettim; birçok çelişkimiz etnik durumumuza dayanıyordu. Biraz daha bu belirginleşti. Bunun için çok araştırmaya gerek yok zaten yaşamın içinde bu kendini belli ediyor. Ondan sonra tabii çevremizde arkadaşlarımız vardı. Mesela okurken daha politik ve Kürt kökenli hocalarımız vardı.’ (2010-Bern-Kadın-30)

Lisenin sonuna kadar Dersim’deydim ve başka bir yere gitmek istiyordum ve İstanbul’a gittim. İstanbul beni çok korkutuyordu çünkü haberlerde falan hep sorunlu bir yerdi ama ilk gittiğimde denizi ve martıları gördüm, çok güzel bir coğrafyası vardı ve ben burada

¹³⁶ Paul F. LAZARFELD - Bernard BERELSON - , Hazel GAUDET, **The People's Choice. How the Voter makes up his Mind in a Presidential Campaign**, 93.

yaşayabilirim dedim. Sonrası her öğrenci gibi yurda gittim okula başladım. Sonrası Kürt olup kötü koşullarda çalışıp yaşayanlarla muhatap olduk. Önce ideolojik olarak örgütlendim ama pratik benim için daha önemliydi. Yaşanması çok kötü koşullarda yaşıyorlardı ve halkımız bunu hak etmiyor diye düşünüyordum. Zorla yerinden edilmiş ve bu kötü koşullara hapsedilmiş bir halktı ve bunu asla hak etmiyordu. Türkiye kendini sen sanıyordu ki, insanlar sadece Kürtçe konuştuğu için bunlara maruz bırakılıyordu.(2010-Cenevre-Kadın-28)

Politik angajmanın oluşmasında bir diğer faktör toplumda ortak bir veya birçok “yorumlama çerçevesi”nin oluşmasıdır. Ortak yorumlama çerçevesi ortaya çıkan adaletsizlik, hoşnutsuzluk ve öfke gibi duyguları ideolojik olarak bağlar ve eğer herhangi politik bir hareket bu yorumlama çerçevesini harekete geçirebilirse, bireylerde politik angajmanın oluşumuna yol açar. Bir yorum çerçevesinin birçok insan tarafından sahiplenebilmesi için öncelikle inandırıcı ve güvenilir olması ikinci olarak da egemen inançlar ve dönemin politik ajandasının önemli başlıklarıyla etkileşime girmesi gerekir.¹³⁷ Görüşmelerimiz 90’lı ve 2000’li yılların üniversite okuyan Kürt gençleri için, Kürt Hareketinin ortak bir yorumlama çerçevesini harekete geçirebildiğini göstermiştir.

‘Türkiye’de bir aidiyet olgusu vardı. Çatışmalı sürecin en şiddetli yaşandığı yerde büyüdüm, Diyarbakır’da yani. O dönem de okuduğum okul ve şartlar itibariyle, Diyarbakır ve bölgeden izole bir biçimde okudum. Biraz zengin çocukları ve burjuva kesimiyle özel kolejde okudum. Bunun getirdiği bir anlam verememe vardı. Babamdan kaynaklı, politik bir geçmişi olan ve siyasetle uğraşan, içeri girmiş bir

¹³⁷ Akt. Nouveau Manuel, 521

adam. Özcesi batı metropollerine göçle birlikte babamın cezaevi süreci vardı ve biz Kürdistan'dan çıkmak zorunda kaldık. Yalova'ya yerleştik. Orda okuduğum lisede ismimden ve geldiğim yerden dolayı insanlar ceketimin arkasından bakıp kuyruğum var mı yok mu ona bakıyorlardı. Mağarada mı yaşadım, araba var mıydı yok muydu. Kimse konuşmuyordu ve izole oldum. O süreçte ÖDP ile bir diyalogum oldu. Bana geldiklerinde ezilen halklardan yana olduklarını ve sosyalizmden bahsettiler. Devrim ve devrimcilik olgusu, sosyalizm gibi kavramlarla tanıştım. Bir süre sonra kimliğimden ve aidiyetimden kaynaklı onlarla da ayrışmam oldu. Ve derken Kürt legal siyasi partisi HADEP' DE kendimi bulmam ve gençlik çalışmalarına girmem. Bir yandan babamın durumu beni öfkeliendiriyordu. Bir ötekileşme olgusu bir de babamın yaşadığı mağduriyet durumu beni daha çok hırslandırıyor. Babam belediye başkanıyken yardım yataklıktan alınması ve evimizin 500-600 askerle basılması. Halkın iradesini hiçbir şeye sayıp böyle uygulamalar oluyorsa bu vatan kimin vatani, bu ülke kimin ülkesi ki bize bunu reva görüyor gibi sorgulamalara gittim. Benim yaşımdaki gençler beni ötekileştiriyorsa ben kimim? Sorgulayınca da mücadele olgusuyla karşılaştım. Ve mücadeleye katıldım.' (15.08.2010-Zürih-Erkek-31)

Görüşmecilerden bazılarının eylem repertuarlarına bakıldığında; anadil kampanyası, özgür yurttaş kampanyası gibi politik kampanyalar, mahalle çalışması, açlık grevi, dergi ve gazete çıkarma, politik eylemlere katılma, propaganda yapma, gibi farklı eylemler görülmektedir.

'Politik çalışmalara katıldım ve anadil kampanyası vardı ve dilekçeleri verdik. Gözaltılar falan başladı. Ben okuldayken ceza

almadım ama üniversiteden sonra davalar açıldı. Tabi o dönem Kürt hareketi içinde de sorunlar vardı. Osmanlar süreci yaşandı ve herkes etkileniyordu. Sonra yeni bir atılım başlatılıyordu ve önderlik beni sahiplenen bin genç yok mu diyordu. İşte önderliği sahiplenme girişimine başladık ve sonra özgür yurttaş hareketi başladı. Tabi o önderliği savunmak üzerine avukatlarla konuştuk, yasal bir sorun yok ama devlet karşısında suçlu olabilirsiniz süreçten dolayı. Tabii bunu göze alıp dilekçeleri verdik. Sonra toplantı alıp bölgelere dağıldık. Ben yine kendi alanıma döndüm. Üniversiteye gelip okula ve çalışmalarına devam ediyordum. O dönem “Öcalan benim siyasal irademdir” dilekçeleri ile Kürt diline yönelik kampanyalar vardı. Daha sonra bu kampanyalar özgür yurttaş kampanyasına evrilmişti. O dönem biraz yoğun bir süreçti. 15 şubat komplosuna yönelik bir eylemimiz vardı. Önderliğe dönük tecritten dolayı parti binasında açlık grevini girdik dönüşümlü olarak. Öncesinde Newrozdan dolayı 10 aylık ceza almıştım. Sonraki süreçlerdeki eylemlerden dolayı 9 yıldan fazla ceza çıktı. Öğretmenlik hakkım da yoktu. Yapacak doğru düzgün bir şey kalmadı yani.’(16.08.2010-Zürich-Erkek-31)

‘Politik anlamda bir aktivitenin içinde olmaya çalıştım. Tabi bununla beraber gözüaltıyla tutuklamayla karşılaşıyorsun. Gözüaltına alındın ve orda darbe de aldım. O olaydan ceza da aldım. Sistem sana diyor git istediğin şeyi yap ama halkını savunma. Şahsen bunu asla tercih etmedim. Yani üniversite süreci beni daha çok aktifleştirdi daha çok tepkiselleştirdi ve okul hayatımı devam edemez oldum. Daha çok ne yapabilirim halkım için diye. Göz ardı edilen bir şey var bence biz bunu ailemize rağmen yapıyorduk. Bu çok zordu yani ailenin acı çektiğini bilerek bunu yapıyorsun. Ama bunu yapmak zorundaydık. Nitekim sonrası bir daha gözüaltı ve tutuklanmam. (Temmuz 2010-Bern-Erkek-26)

‘İstanbul’da 7-8 yıl yaşadım. Üniversiteyi okudum. Bu süreçte bir birtakım davalar oldu. Daha sonra üniversitedeyken Kurtuluş Hareketi

dergisinin genel yayın yönetmeniydim ve seçim çalışmalarında Gündem Gazetesinin kapatılması ve yerine çıkan yayın da kapatılmıştı. O dönem dayanışma amacıyla bizim yayınevinden gündem gazetesi yerine üç gazete çıktı, gergin bir süreçti ve çok sayıda dava açıldı. Bu davalardan dolayı ceza aldım. (10.08.2010-Lozan-Erkek-32)

‘Türkiye’de ya sistemin istediği tek tip insan olacaksın, başka bir renkte olduğun da sana tahammülü yok. Nedenleri şöyle söyleyeyim. Dezavantajlı gençlik grupları için Avrupa birliği projelerinde yer aldım. Gerek aktif gerekse destek amaçlı yer aldım. Avrupa’dan gelen gazetecilere akademisyenlere, delegasyonlara politik amaçlı tercümanlık yaptım. Halka bedava hizmet veren bir kuruluştaki 4 yıl gönüllü görev yaptım. 2006 Diyarbakır’da gelişen Diyarbakır Serhildanları bittikten sonra orada olduğum gerekçesiyle gözaltına alındım, ki orada değildim, böyle bir durumla karşılaştım. İlk mahkemede tahliye ikinci mahkemeyeyle beraat aldım ama ikinci bir ceza daha aldım. Güya bir araç ele geçirip örgüt flamalarının ve posterlerinin olduğu bir poşet bulunmuş ve benim parmak izlerim oradaymış bu yüzden altı yıl ceza aldım. Acaba bu ülkede yaşayabilmek için paranoyak mı olmak gerekiyor diye düşündüm. Aman şu poşete dokunmayayım içine poşet konabilir, aman şu çitaya dokunmayayım flama takılabilir, şu kapıya dokunmayayım eylemden sonra bir eylemci dokunabilir. (15.08.2010-Zürih-Erkek-31)

Yukarıdaki anlatıda görüldüğü gibi görüşmeciler, kimi zaman içinde bulundukları eylemler değil de yapmadıkları şeylerden dolayı sorunlar yaşamışlardır. Bu alt bölümde konu edilen kişilerin politik angajman kazanma ve militan güzergahları söz konusu edilmiştir. Buna göre; politik angajman kazanma ve militanlıkta, tarihsel olay ve durum etkisi, biyografik uygunluk, yeni bir ortamla

karşılaşma, duygular ve ortak bir yorumlama çerçevesinin etkili olduğu sonucu çıkmaktadır. Söz konusu kişileri etkileyen tarihsel olay ve durum olarak; 90'lı yıllarda Türkiye'nin başta Kürtlerin yoğunluklu olarak yaşadığı yerler başta olmak üzere birçok yerinde yaşanan çatışmalı ortam, sosyo-politik koşullar görülmektedir. Görüşmeciler söz konusu olduğunda, biyografik uygunluk olarak kabul edilebilecek en önemli etmen, bu kişilerin üniversiteye girişidir. Üniversite okumak için doğup yaşamış oldukları yerlerden daha büyük kentlere giden görüşmecilerin politikleşmesinde yeni bir ortamla karşılaştıkları üniversiteler ve büyük kentler etkili olmuştur. Görüşmecilerin politik angajman kazanma ve militanlıkta; sınıfsal eşitsizlik, toplumsal adaletsizlik ile etnik kökeni nedeniyle ayrımcılığa uğramak ve bunun beraberinde getirdiği haksızlığa uğrama duygusunun etkisi görülmektedir. Ayrıca söz konusu 90'lı ve 2000'li yılların üniversite okuyan Kürt gençleri için, Kürt Hareketinin ortak bir yorumlama çerçevesini harekete geçirebildiğini göstermiştir.

3.3. Göç Kararı ve Göç Etme Edimi

Bu alt bölüme konu olan kişilerin hiçbirisinin İsviçre'ye göç kararını isteyerek vermediğini yani yaşanan göçün zorunlu ve gönülsüz olduğunu belirterek başlamak gerekiyor. Onları bu karara götüren çeşitli nedenlerden söz etmekte fayda var. Türkiye'de yaşanan çatışmalı ortamda doğmuş büyümüş, eğitim almış bu bireylerin bu ortamdan etkilendikleri oldukça açık. 1990'lı yıllarda çocukluklarını ve 2000'li yıllarda gençliklerini yaşamış olan bu bireyler, dönemin politik ve sosyal durumunun etkisiyle oldukça etkilenecek, üniversitede politik gençlik hareketlerine katılmışlardır. Hemen hepsi Kürt Hareketine bağlı olarak kendilerinden Yurtsever adıyla bahsetmişlerdir. Türkiye'de üniversitede birer politik aktör olarak çeşitli faaliyetler yürütmüş olan bu bireyler çeşitli gözaltılar, tutuklamalar, mahkeme süreçleri yaşamışlardır. Hepsinin dava dosyası mevcuttur. Bazılarının dosyası sonuçlanmış ve ceza almışlardır. Bazılarının yargı süreci ise devam etmektedir. Bu çerçevede görüşmecilerimiz için politik ilticacı olarak İsviçre Devleti'ne başvuruda bulunmanın onlar için kaçınılmaz olduğunu söyleyebiliriz. Söz konusu kişiler için cezaevine girmek yerine yurtdışına sığınmak önemi azımsanmayacak bir yaşam alternatifi haline gelmiştir.

Gönüllü ve gönülsüz göçmenler arasında doğdukları ve yaşadıkları yerlerden geldikleri yerlerin erişimine ilişkin seçme özgürlüğünün olup olmamasına göre bir ayırım yapılabilmektedir. Gönülsüz göçmenler kendi 'ülke'lerinden dışlanırlar. Bu yüzden zorunlu ve gönülsüz göçmenler ile sürgünler geri dönüş imkânına sahip olmamakla beraber geri dönecekleri bir 'vatan/ ülke/ yurt'ları bulunmamaktadır. Edward Said, gönüllü ve gönülsüz göç ayrımıyla ilişkilendirilebilecek; 'seçme ile geri dönüş imkânına' vurgu yaparak 'yurduna geri dönüşü engellenen herkesin

sürgün olduğu' sonucuna varsa da ama bunun yanı sıra sürgünler, mülteciler, başka ülkeye yerleşenler ve göçmenler arasında bazı ayrımlara dikkat çeker.¹³⁸

Göç etmek zorunda kalmış olan görüşmeciler, İsviçre'nin Ankara Başkonsolosluğu aracılığıyla göç etme edimlerini gerçekleştirmişlerdir. Dava dosyalarını ve Türkiye'den gitmek zorunda olduklarını bildiren dilekçelerini İsviçre Başkonsolosluğu'na bildirmişlerdir. Aynı süreçte davaları Yargıtay'da olan bu kişiler konsolosluğun dosyalarını incelemesinden sonra görüşmek için Ankara'ya çağırılmışlardır. İsviçre'ye sığınmaları uygun bulunan söz konusu kişilerin başvuru sonucunu bekleme süresi birkaç ay ya da bir yıl ile iki yıl arasında değişmiştir. Başvurusu olumlu sonuçlanan görüşmeciler, konsolosluk tarafından kendilerine verilmiş vize ile Türkiye'den İsviçre'ye göç etmişlerdir. Görüşmecilerden birisi yurtdışına neden ve nasıl çıktığını şu şekilde özetlemektedir.

‘İkinci dönem gözaltına alındım. İlk gözaltımdı benim. Ondan sonra 2002 yılında tekrar gözaltına alındım. 2003 yılında tekrar alındım. 2004 yılında tekrar alındım. Defalarca alındım. 2005 yılında tutuklandım. 7 ay cezaevinde kaldım.Cezaevinden çıktım. 1,5 ay kadar dışarıda kaldım.Sonra tekrar tutuklandım.3,5 ay cezaevinde kaldım tekrardan. Bir yıl geçti. Bu süre zarfında arada okulu da ihmal etmemeye çalışırken birkaç dersi verdim. Sınıf atladım. 4.sınıfa geldim. Son sene tekrardan gözaltına alındım. 3 ay cezaevinde kaldım tekrardan. Cezaevine girmeden önce arkadaşlarım konsoloslukla Avrupa'ya çıkabileceğimi söylediler. O arada başvurdum. Başvuru yaptıktan sonra tutuklandım. Süreç artık devam ediyordu. Tekrardan

¹³⁸ Bkz.1.2. Bölüm

konsolosluğa cezaevinde olduğumu artık dışarı çıkabileceğimi söyledim. Onlar da benimle bir mülakat yaptılar. Mülakat sonucunda bana iki aylık bir turist vizesi verdiler. Vizeyi aldıktan sonra İsviçre'ye uçakla geldim,Zürih'e. Bir yetkili karşıladı beni. Bu yetkili bana eşlik etti Basel'e kadar.

Orada bir iltica kampına başvuru yapabileceğimi söyledi. İlk Basel'de kaldım. Orda başvuru yaptım ve bir ay sonra başka bir kampa gönderildim ve 9 ay sonra oturma izni aldım. Sonra ev tutup yaşamaya başladım.'(2010-Zürich-Erkek-26)

Görüşmecilerin hiçbirisinin İsviçre'ye gönüllü olarak göç etmediği anlatılarda ifade edilmektedir. Cezaevine girmek yerine İsviçre'ye gönülsüz ve hatta zorunlu olarak göç edildiği anlaşılmaktadır. Bir kadın görüşmeci yurtdışına çıkmayı istemediği halde cezaevinde kalmayı göze alamadığını belirtmektedir.

'Aslında Avrupa'ya gelmek gibi bir fikrim yoktu ama üniversitedeki siyasi yaşamımdan dolayı hakkımda dava açılmıştı ve ciddi gerekçeler olmadığı halde süreçten dolayı ceza alma ihtimalimiz yüksekti. Açıkçası o süreyi cezaevinde geçirmeyi göze alamadım. 6 yıl 3 aylık bir cezaydı. Yurtdışına çıkmayı istemediğim halde cezaevinde kalmayla kıyaslanamayacak bir şeydi.'(Temmuz-2010-Bern-Kadın-35)

Bir diğer görüşmeci, bir yandan kendisinin üzerinde ciddi bir polis baskısı öte yandan ise cezaevine girmesini istemeyen ailesinin talebi nedeniyle göç ettiğini ifade etmektedir.

‘Aslında ben istemiyordum aile baskısı vardı. Cezaevine girecektim ve bunu biliyordum. Ya yurtdışına çıkacaktım ya da bağlı olduğum ajansın Güney Kürdistan ayağı vardı oraya gidecekti. Çünkü ciddi bir polis baskısı vardı ve kendimi ifade edeceğim bir yol kalmamıştı. Dağa da gitmek bir seçenektir ve ben savaşılamayacağımı düşünüyordum o yüzden bu yolu seçtim.’(08.08.2010-Nüchatel-Erkek-26)

Görüşmeciler açısından uzun süreler cezaevinde kalmak kaygısı birincil göç nedenini oluşturmaktadır.

‘Başlarda çıkmayı düşünmüyordum, önce gözaltına alındım ama yine de Avrupa yoktu kafamda ta ki 2007 yılında 7 ay cezaevinde kaldım bu üçüncü alınışımdı ve bırakılsaydım aradan ne kadar zaman geçerse geçsin yine alınacaktım. Bende seçenekleri düşündüm ya cezaevine girecektim ya da o günün koşullarında gerilla saflarına katılacaktım ya da yurtdışına çıkacaktım. Tercihimi yurtdışından yana yaptım. İyi mi yaptım kötü mü yaptım hala karar veremedim.’(Temmuz-2010-Aarau-Erkek-28)

Bir görüşmeci ekonomik kaygıyla değil özgür olmak için İsviçre’de olduğunu ifade etmektedir.

Paranoyalarla mı yaşayacağım ya da 6 yıl cezaevi ve asosyal bir insan ve onun akabinde beni cezalandıran bir mantaliteye 15 ay vatan borcu diye askere gitmek. Tamam benim hayalini kurduğum şeyler var burada ama burası bana açık cezaevi olduktan sonra bıraktım. Ha hiçbir ekonomik ve sosyal kaygı olmadan buraya gelmeden Türkiye’de normal standartlarda yaşıyordum. Yani ekonomik kaygılardan çok özgürlük kaygısıyla şu an buradayım.’(15.08.2010-Zürih-Erkek-31)

Bir görüşmeci, göç etme nedenini anlatırken; ne Türkiye’de çocukluğunda Şırnak’tan Mersin’e ne de Türkiye’den İsviçre’ye göç etme ediminin isteyerek olduğunu ifade edip her iki deneyim arasında bir paralellik kurmuştur.¹³⁹

Bu gün geldiğim yer İsviçre. Ne ben ve ailem ilk göç ettiğimizde isteyerekti ne de benim buraya göçüm isteyerekti. Zorunluluktandı yani. Ya cezaevine girecektim ya da dağa çıkacaktım ya da buraya gelecektim. Ben kendime böyle bir alternatifi uygun gördüm. Zorla da olsa burada buldum kendimi.’(Temmuz 2010-Bern-Erkek-26)

‘Siyasi sorunlar vardı. Kayıt yaptım aslında. Ben aslında okulu birincilikle bitirdim. Ondan sonra siyasal çalışmalar yürüttüm. 2000’de tutuklandım. O sırada sınava girip kazandım. Aradan bir süre geçti. 7 ay kaldım içerde. Okula geç kaldığım için okulu dondurdum. 2009 da İzmir’e tekrar gidince okula devam etmek için, gözaltına

¹³⁹ Bu türden paralel yaklaşımlara bir sonraki bölümde Goffman’ın ‘Yorumlama Çerçevesi’ kavramıyla daha ayrıntılı değinilecektir.

alındım. Ben de Türkiye’yi terk etme kararı aldım.’(Ağustos-2010-Zürih-Erkek-23)

Bir görüşmeci Türkiye’de can güvenliğinin olmadığı gerekçesiyle göç edimini açıklamaktadır.

Türkiye’de can güvenliğim olmadığını, özgürlüğümün kısıtlandığını, bundan sonraki yaşamımda da birçok sorunla karşılaşabileceğimi düşündüm. Bundan dolayı Türkiye’den çıktım, ayrıldım.’(Ağustos-2010-Schaffhausen-Erkek-28)

Bir başka görüşmeci daha önce Türkiye’den çıkma şansına sahip olduğunu ancak bunu seçmediğini, hakkında davalar açılınca buna mecbur kaldığını ifade etmektedir.

‘Benim daha önceden de Türkiye’den çıkma şansım vardı. Babam memurdu ve yeşil pasaportum vardı ama ben çıkmayı düşünmedim. Burada yaşayıp üniversiteyi okumak istiyordum. Ama politik faaliyetlerimden dolayı davalar açıldı ve bir kaç davadan kıl payı kurtuldum ama bir kaç tanesinden ceza almam söz konusu oldu. Türkiye’de kalmanın ve cezaevine girmenin bir işe yaramayacağını gördüm. Mesela mahkemede hâkim bana kendi söyledi “bu senin şon şansın” dedi. Kâtip de babama “Hâkim çok uğraştı ceza vermek için ama yeterince kanıt bulamadı” demiş böyleydi yani.’(Ağustos-2010-Biel-Erkek-30)

Türkiye’de üniversite öğrencisiyken politik nedenlerden dolayı cezaevine giren ve altı yıl kalan bir kadın görüşmeci çıktıktan sonra okuluna devam ederken

tekrar gözaltına alındığını ve bunun üzerine yurtdışına çıkmak zorunda kaldığını ifade etmektedir.

‘Politik nedenlerden kaynaklı olarak yurtdışına çıktım esasında. Arama kararının sonrasında devam eden bir mahkeme vardı.6 yıl cezaevinden sonra tekrar okula devam ettim. Tekrar gözaltılar başlayınca okul soruşturma başlattı. Tekrar okuldan uzaklaştırma cezası, hakkımda örgüt üyeliği de dâhil 25 yıla kadar bir hapis cezası istendi. Tekrar cezaevini göze alamadığım için çıkmak zorunda kaldım.’(10.08.2010-Lozan-Kadın-31)

Cezaevine girmek ve yurtdışına çıkmak arasında bir tercih yapmak zorunda kalan neredeyse bütün görüşmecilerimiz yurtdışına çıkmışlardır.

‘Ceza aldım. Daha önce cezaevine girdim. Sonra tutuksuz yargılanıyordum ve ceza çıktı. İki seçeneğim vardı ya cezaevine girecektim ya da yurtdışına çıkacaktım. Yurtdışına çıktım.’(Ağustos 2010- Aarau-Kadın-28)

Göç deneyimlerini paylaşan politik ilticacı görüşmecilerin hepsinin Türkiye’den ayrılma nedeni aynıdır. Hepsi çeşitli arkadaşlık, akraba ağları sayesinde haberdar oldukları konsolosluk yoluyla İsviçre’ye sığınmayı daha güvenli bir iltica biçimi olduğu için seçmişlerdir. Ayrıca sığınma taleplerini Türkiye’deyken ilettikleri İsviçre’nin Ankara Başkonsolosluğu tarafından kendilerine vize verilebileceği ve bu sürecin görece kolay olduğunu bildikleri için İsviçre’yi tercih etmişlerdir. Aralarında aynı dönemde veya kentte üniversitede bulunmuş ve birbirleriyle arkadaş olan

görüşmecilerin bazıları, zincirleme bir şekilde ama farklı tarihlerde ve farklı yerlerden İsviçre'ye göç etmişlerdir.

Ulus-ötesi göç, araştırmalarda son zamanlara kadar gönüllü göç kapsamında değerlendirildi. Said, '[...]Gerçekten de mülteci çağıdır bu içinde yaşadığımız çağ, yerinden edilmiş kişi çağı, kitlesel göç çağı.' Demiştir.¹⁴⁰ Kürtler, Said'in ifade ettiği 'yerinden edilmiş insanlar' grubuna girmektedir. Kürt göçü temelde gönüllü değildir; 1960'lardaki emek göçünü göz ardı etmeksizin Kürt göçünün, ağırlıklı olarak zorunlu göç olduğunu söyleyebiliriz. Politik mülteciler ve savaş mültecileri Kürt topluluklarını oluşturur. Çalışmamıza konu olan, Türkiye'de 90'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başındaki Kürt üniversite öğrencilerinin İsviçre'ye göçü; OHAL sürecinde yaşanan toplu yerinden edilmelerden farklı olarak politik faaliyetler içerisinde olmalarından dolayı gerçekleşmiştir. Bu açıdan zorunlu göç ve devlet terörü mağduru olan Kürt halkının göçünden farklılaşır ve askeri darbeler sonrasında Avrupa'ya sığınan Türkiyeli politik göçmenlerinininkiyle benzerlikler taşır.

¹⁴⁰ SAİD, 29.

4. SIĞINMADA İLK ADIMLAR VE İSVİÇRE'DE YAŞAM

Bir mahalleden başka bir mahalleye ya da bir şehirden başka bir şehre yerleşmek söz konusu olduğunda bile zorlanabilen insan bir ülkeden bir ülkeye yerleşmeye gittiğinde üstelik bu gidiş kendi isteği dışında gerçekleşiyorsa daha çok zorlanabilmektedir. İltica talebi kabul edilen görüşmecilerimiz Türkiye'den çıkış yaparak İsviçre'ye gelmişlerdir. Aşağıda İsviçre'ye gelen genç sığınmacıların yaşadıkları anlatılacaktır. Bir önceki bölümde sözü edilen göç edimine ek olarak bu bölümün ilk kısmı İsviçre'ye sığınma sürecine ayrılmıştır. Bu bölümün odak noktası, görüşmecilerin İsviçre'de Kürt ve sığınmacı/ mülteci olmaktan kaynaklı deneyimlerine dayanmaktadır. Bu çerçevede; bu bölümde; barınma ve kamp yaşamı, oturma, dil öğrenimi, eğitim, çalışma yaşamı, sosyal ilişkiler ve politik katılım ile derneksel faaliyetler ele alınacaktır.

4.1. Barınma, kamp, oturma alma

İsviçre'ye sığınmada ilk adımlar bir önceki bölümde belirtildiği gibi Türkiye'deyken atılmıştır. İsviçre'nin Ankara Başkonsolosluğu aracılığıyla ilk başvurular yapılmıştır. Türkiye'de cezaevine girmemek için bu yola başvuran söz konusu kişilerden durumlarını anlatıp belgeledikleri bir dosya istenmiştir. İncelemelerin yapıldığı 1 yıl ila 2 yıl arasında değişen zamanı Türkiye'de geçiren bu kişiler, iltica taleplerini kabul eden konsolosluk aracılığıyla Türkiye'den İsviçre'ye gitmişlerdir. Mülteci olma sürecini bir görüşmecimiz şu şekilde anlatmıştı:

'İsviçre'ye 2009'un Nisan ayında iltica başvurusunda bulunmuştum. Sorunlarım olduğunu ve ülkeden çıkmam gerektiğini söylemiştim. Beni çağırıp belgeleri istediler ben de belgeleri verdim. Daha sonra beni arayıp başvurumu kabul ettiklerini söylediler ve yasal bir şekilde çıktım.'(2010-Zürih-Erkek-26)

Görüşmecilerin çoğunun kendinden önce aynı biçimde sığınmacı olarak giden bir arkadaşı, tanıdığı vasıtasıyla konsolosluk yoluyla İsviçre'ye iltica ettiğini hatırlatmak gerekir. İsviçre'ye ilk gittiğinde söz konusu arkadaşları tarafından karşılandıklarını ifade eden görüşmecilerimiz arkadaşlarının kendilerine maddi manevi birçok anlamda yardımcı olduklarını eklemişlerdir. İsviçre'de ilk olarak resmi yetkililerce sorgulanıp önce ilk yaşam alanlarını oluşturan 'ilk kamp'larına, sonrasında ise mülteci kamplarına yerleştirilmişlerdir. Bu alanların dışlama ve

haklardan mahrumiyet alanları olduğunu söyleyebiliriz. Mülteci kampları bir hukuk devleti içerisinde haklardan ya da hukuktan mahrum öznelerin bulunduğu bir hukuksuzluk uzamıdır. Mülteci kampları Arendt'in de söylediği gibi tüm haklarını kaybetmiş insanların devletten isteyebileceği bu küçük yaşam alanıdır. Bu alanı Agamben hukuksuzluk mıntıkası olarak yorumlamıştır. Agamben'e göre; İstisna halinde ortaya çıkan hukuksuzluğun ister normal durumlarda ister toplama kampı olsun ister mülteci kampı olsun, buralarda gerçekleştiğini ve bu alanların ortak özelliği hiçbir hak ve hukukun olmamasıdır. Bu hukuksuzluk alanları bir tür istisna yoluyla meşrulaşmakta olup içinde yaşamakta olduğumuz siyasi uzamın matrisleridir.¹⁴¹

Agamben “eğer kampın özü istisna durumunun somutlaştırılmasına ve ardından da, çıplak hayat ile hukuk kuralının belirsizlik eşiğine girdiği bir mekânın yaratılmasına dayanıyorsa, o zaman şunu kabul etmek zorundayız: İçinde işlenen suçlar ne kadar farklı olursa olsun, adı ne olursa olsun ve nerede olursa olsun böyle bir yapının inşa edildiği her türlü yerde bir kampı karşı karşıyayız.”¹⁴² demektedir. Bu alıntıdan yola çıkarak çalışmamıza konu olan sığınmacıların oturma alanı kadar kaldıkları mekânları Agambenci anlamda bir kamp olarak nitelendirebiliriz.

Sığınmacıların kaldığı kamp Goffman'ın ‘Total Kurum’ u ile de benzerlikler taşımaktadır. Goffman, “Total Kurum”u şu şekilde tanımlar. Total kurum, belli bir süre için toplumun genelinden koparılmış ve resmi yönetimlerce sınırlandırılmış bir hayat süren çok sayıda bireyin kaldığı ve çalıştığı mekân olarak tanımlanabilir. Total kurumların temel özelliği hayatın farklı alanları (uyuma, çalışma, yemek yeme, tuvalete gitme vs.) arasındaki olağan sınırların ortadan kaldırılmasıdır. Total kurum içinde, yaşamın tüm alanları, yönleri aynı ve tek iktidarın yönetimi altındadır. Kurum içindekilerin gündelik yaşamının her aşaması ortaklaşa ve kalabalık gruplar halinde

¹⁴¹ MUHLE, Maria, **Le Camp Et La Notion De Vie**, 68-75.

¹⁴² Giorgio , AGAMBEN, **Kutsal İnsan: Egemen iktidar ve Çıplak Hayat**, Çev. İsmail Türkmen, 226.

yaşanır, herkes aynı muameleye tabi tutulur ve aynı şeyleri hep beraber yapmaları beklenir. Tüm gündelik hayat edimleri, her bir faaliyet bir sonrakini takip edecek şekilde sıkıca planlanmıştır. Faaliyetlerin tamamı sabit bir sistem, resmi kurallar ve yönetici kadrolar tarafından yukarıdan dayatılır. Yürütülen farklı faaliyetlerin tümü, kurumun resmi amaçlarını ifa etmek üzere tasarlanan tek bir rasyonel plana göre düzenlenir. Total kuruma girişte, bireyler kurum öncesi rollerinden ve bazen de vatandaşlık haklarından mahrum edilirler. Bireylerin, kuruma giriş sürecinde kişisel biyografileri kayıt altına alınır, fotoğrafları çekilir, beden tetkikleri yapılır, saçları kesilir, kişisel eşyaları alıkonulur ve kıyafetleri kurumsal olanlarla değiştirilir. Böylece bireyler kendilik tanımlarının önceki kaynaklarının birçoğundan vazgeçmek zorunda bırakılırlar.¹⁴³

Birçok görüşmecimiz ilk kaldıkları yerleri cezaevine benzetmiştir ve bir tanesi de burası için ‘toplama kampı’ demiştir. Özellikle erkek görüşmeciler, ilk kampta çok kalabalık odalarda, bazen aynı yatakta başkalarıyla yaşamak zorunda kaldıklarını ve çok zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

‘Buradaki toplama kampının bende yarattığı şey, Türkiye’de ben cezaevinde kaldım 1.5 ay gibi bir süre.Çıktım ve çıktıktan bir 20 gün sonra buraya geldim.Buradaki toplama kampı kısmi cezaevi gibi bir yer.Sabah 8’den sonra çıkabiliyorsunuz ama akşam 5’ten önce dönmeniz gerekiyor.Cezaevi gibi tasarlanmış gibi bir yerdi.Onun etkisi olmuştu biraz.İçeri girer girmez cezaevi hissine kapılmıştım.Çok kalabalık bir yerdi.400 kişinin birden kaldığı bir

¹⁴³ Erwing GOFFMAN, *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patientes and Other İnmates*

bina. Aynı odada 20'nin üzerinde insan kalıyor.10 gün öyle geçirdim. O bayağı ağır gelmişti.'(10.08.2010-Montrö-Erkek-27)

İsviçre'deki kamp koşullarının özellikle sığınmacıların ilk tutulduğu kamp koşullarının beklentileri karşılamadığını ve maddi manevi yeterli olmadığını kampı deneyimleyenler tarafından ifade edildiğini belirtmek gerekir. Bu durumun sığınma talebi resmi makamlarca onaylanarak İsviçre'ye gelen bir görüşmecideki yansıması ise şöyle olmuştur:

'Kamp ortamlarını beklemiyordum. Sonuçta ben kaçak gelmedim ve resmi yollardan geldim. Konsoloslüğün kabul etmesinden dolayı daha rahat şartlar bekliyordum ama onu bulamadım. Kamp ortamı oldukça zor.Beklentiler dersin hiçbir şekilde karşılanmadı. İlk kampta hele tanımadığın adamlarla kalmak.16 kişi aynı odada kalmak kötüydü. Sağlık durumlarını bilmiyorsun ve soramıyorsun ama onunla aynı yatakta yatıyorsunuz.'(08.08.2010-Fribourg-Erkek-26)

Görüşmecilerin anlatılarından hareketle gündelik hayatın tüm yönleri ve edimlerinin aynı mekânda gerçekleşmekte olduğunu gündelik hayatın tüm aşamalarının kamp yönetiminin kararlarınca planlandığını; iktidarın resmi amaçlarını yerine getirmek üzere tek bir rasyonel plan çerçevesinde tasarlanmış olduğunu; ve bunun kişiliklerinden "arındırmak" (stripping) olduğunu saptayabiliriz. Bu özellikler göz önüne alındığında tüm kapatılma mekânları gibi söz konusu kampların Goffman'ın tanımıyla Total kuruma bir örnek teşkil ettiğinden bahsedebiliriz.

Agamben'e göre ise kamp, belirsizlik mıntıkasında içleme ve dışlama arasında bazılarını (fakirler, mülteciler,...) marjlarda tutmaya yarar ve onları iktidarın keyfilğine bırakır. Söz konusu istisnai durumda uygulanan bütüncül tahakküm,

tarafllara bir düzeni öngörmelerini ve kurmalarını yasaklar. Ayrımların, farklılıkların anlamını yitirdiği bu belirsizlik m ntıkasının g r şmecilerdeki etkisi olumsuz olmuştur.

‘İsviçre’ye ilk geldiğim gün burada yaşayan iki arkadaşım vardı Bern kampında kalan bir hafta onlarla kalmak istiyordum. Arkadaşımla 2 gün kaldıktan sonra gözaltına alıp sorguladılar. Neden geldin, nerden geldin dediler. Tabii ben neden geldiğimi anlattım ve bıraktılar. Büyük bir önyargı var yabancılara karşı, belki haklı yanları var ama bu kimlik ve aidiyetler üzerinden olmamalı. Suçlu kişidir halklar ya da kimlikler değil. Ama buradaki anlayışa göre gelen her yabancı suçludur ve kriminal bir yönü vardır. Bana göre yanlış. Ben ilk kampa geldiğimde toplama kampı gibiydi, hapishane gibiydi. Mesela girişte üstünü başını arıyorlar. Mesela Türkiye’de rahatça üst aratmazsın ama burada insanlar burada kendini mahkûm gibi görüyor ve polise karşı çıktığında bile polis şiddetiyle karşılaşıyorsun.(Temmuz 2010-Aarau-Erkek-27)

Se medikleri zorunda kaldıkları bir yaşama başlamış g r şmecilerimizden biri dünyanın farklı yerlerinden farklı insanlarla bir arada kalmak zorunda kaldıkları kampta en büyük l kslerinin hayatta kalmak olduğunu şöyle anlatmıştı:

‘Gerçekten de cezaevini aratmayan koşullarda bir yaşama razı olmanız gerekiyor çünkü sonuçta burası yabancı ve onlar sizi buraya alırken aslında sizin sadece can güvenliğiniz olduğunu en azından biri tarafından  ld r lmeyeceğinizi düşünüyorlar ve bunu sizin için bir şans olarak görüyorlar ve buna razı olmanız gerekiyor.Onun dışındaki diğer her şeye katlanmanız gerekiyor.çünkü her şeyden önce  lmeyeceğinizi biliyorsunuz.Böyle bir durum.Katlanmamız gereken

şey çok yoğun toplu yaşama alanları.Tanımadığınız 40 insanla aynı mekanda kalmak zorundasınız.Kimisi cinayet işlemiş insan, kimisi madde bağımlısı.Toplumun her kesiminden dünyanın her tarafından insanlar var.Herkes bu durumda daha agresif , daha çok sorunu var. Psikolojik sorunu olanlar var.Aslında onlarla yaşarken can güvenliğiniz yok diyebilirim.’(Ağustos 2010-Schaffhausen-Erkek-28)

Hiçbir görüşmeci için ilk tutuldukları alanlar, mülteci olana kadar sığınmacı olarak kaldıkları kamplar kolay yerler olmamıştır. İsviçre’nin farklı kantonlarına dağıtılmak üzere ilk toplandıkları yerler ilticacılar için neredeyse oradaki en zor yerler olmuşlardır. İlk girerken kıyafetlerini çıkarıp aranmalardan, gözaltında kalmalara, birden fazla kişiyle aynı ve küçük odalarda kalmalara kadar farklı ve kötü denilebilecek muameleye maruz kalınmıştır. Politik kimliklerinden dolayı Türkiye’de uzun süreler cezaevinde kalmaktansa Avrupa’ya iltica talebinde bulunan görüşmecilerin hepsi İsviçre’de yaşadıkları karşısında şaşırılmışlardır. Bir planla, programla ya da çok büyük beklentiyle gelmemiş olsalar da geçmişte kafalarında İsviçre’ye dair ‘ileri demokrasinin yaşandığı ’ ülkelerden biri gibi bir düşünce varsa da bu imajın artık değiştiğini ifade etmişlerdir.

Söz konusu kişiler oturum alıp mülteci statüsünü elde edene kadar kalacakları kamplara yerleştirilmişlerdir. Bu yeni barınma kamplarının ilk kamplardan daha yaşanılır olduğu görüşmecilerce ifade edilmiştir. Kamp yaşamının zorluklarından başka gittikleri ülkenin dilini bilmemekten kaynaklı yaşadıkları zorluklardan söz etmişlerdir. Dil bilmemekten kaynaklı iletişim kuramamak, kendini ifade edememek gibi sorunları sıkça yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu sorunlara görüşmecilerin anlatıları üzerinden yalnızlaşma, dışlanma eklenmektedir.

Çok kötü bir durum.Başlı başına farklı bir kültür ve dil.Hakikaten de bir insanın dilini bilmediği yere gitmesi kadar ağır bir şey yok.Ben kendimi sudan çıkmış balık gibi hissediyordum.Dili bilmiyorsun, kültürü bilmiyorum.Ama geliyorsun ilticacı olarak başlıyorsun.Bir ülkeye ilticacı olarak başvurduğunda oranın en alt tabakasından başlıyorsun.Bunun başka bir anlamı yok yani.En alt tabaka sensin.Herkesin rahatlıkla üstüne basıp çıkabileceği tabaka.bu tabi çok kolay da değişmiyor.mesele ben 2,5 yıldır buradayım ama.Şeyden kaynaklı değişmiyor,insanların sana bakışı değil sadece, senin kendine olan güvenin de zedeleniyor.çünkü ben geldim buraya 28 yaşındaydım. Belli bir yerden gelmiştim.Belli bir düzey vardı , üniversite 4. Sınıf öğrencisiydim.Yaşadığın belli bir şey var, birikimin var ama buraya geldiğinde o insanların sana bu yaklaşımı bir süre sana kendine öyle bir bakış getiriyor. Sen hiçbir işe yaramaz bir istilacı parçacısın yani.Dilin yok.Gerçekten de kültürsüz diye de yaklaşıyorlar sana.Bir şey yaşamamışsın, bilmiyorsun, cahilsin.Buraya adapte olma anlamında modül dedikleri şeyler vardı.Biraz seminer gibi bizi bilgilendirme toplantıları vardır.Orada bazen öyle şeyler öğretiyorlardı ki tüylerim diken diken oluyorlardı.Mutfak dersi veriyor, işte yemeğin dibi tutarsa ne yaparsın.Böyle sorular vardı, bu büyük bir ciddiyetle gelen mültecilere verdiği ders bu, adapte etme, uyum sağlama adı altında.bunları duyunca insan şok oluyor.Acaba bunlar beni ne zannediyor diyor,.Böyle vahşi bir doğada hiçbir şey görmemiş, medeniyetin olmadığı, suyun olmadığı, elektriğin olmadığı.Doğal bir ortamdan mı geldiğimi düşünüyorlar?O insanların sana yaklaşımı o.O insandaki güveni, ben fazlasıyla kendime güveni olana bir insandım, ama hakikaten zedeliyor.Buraya geldiğimde onların bu yaklaşımı beni mahvediyor.Sen bir hiçsin yani, seni öyle görüyor.Sen de bir süre psikolojik olarak o şeye giriyorsun.bu beni çok zorladı.Yalnızlık çok zordu.Yalnızlık kadar bana ağır gelen bir şey yoktu gerçekten.Yalnızlık tanrısallaştır diyorlar ya ama yalan.Yalnızlık tanrısallaştırmıyor.Başka insanlar da yapabilir ama

beni mahvetti.Bir nevi sosyal bir insan olmamdan kaynaklı, yaşadığım geçmişten kaynaklı, 6 yıl cezaevinde kalmamdan kaynaklı tecritsin, yalnız kalmaya alışıyorsun.O yaşadıklarım olmasaydı dayanamazdım burada.(2010-Lozan-Kadın-31)

Agamben'e göre "bio-iktidarın en öncelikli hedefi insan bedeninde yaşayan ve konuşan, zoé ve bios, insan-olmayan ve insan arasındaki mutlak ayrımı yani hayatta kalışı üretmektir".¹⁴⁴ Hayatta kalışın üretilmesi, öznellik yitimiyle, kimliksizleştirmeyle gerçekleşir. Amaçlanan bireyi değiştirmek, dönüştürmek, Foucault sözünü ettiği disipline edici teknikler aracılığıyla uygulanan bir tür normalleştirmenin ötesinde, bireyin öznelliğinin tüm içeriğinden arındırılması ve böylelikle insanın çıplak insana indirgenmesidir. Yani insan olmaktan çıkmış insan, haklarından arındırılmış, bireyselliği yok edilmiş, "çıplak hayat"a indirgenmiş olarak düşünüldüğü zaman anlaşılır oluyorlar. Çıplak hayata indirgeme ve çıplak hayat üzerindeki tasarruf hakkı, kampta egemenin iktidarının mutlak göstergesidir. Başka türlü ifade edersek bütüncül tahakkümün koşulunu söz konusu tasarruf hakkı oluşturur. Agamben'in bahsettiği çıplak hayat sadece bir Yahudi'nin toplama kampındaki durumunu değil aynı zamanda bir mültecinin ya da göçmenin haklarının bütününe kaybetmiş ve bunları yeniden elde etme imkânını da kaybetmiş bireylerin yaşamını niteler.

Çalışmamıza konu olan kişilerin sığınmacı olarak kaldıkları alanların iktidarın keyfi uygulamaları polisin üst araması gibi) dolayı bütüncül tahakkümün tezahürlerinin görüldüğü bir belirsizlik mıntıkasını (oturumun ne zaman alınacağını belirsiz olması gibi) geçmişlerinden ve bireyselliklerinden olarak çıplak hayata indirgenmiş oldukları söylenebilir. Ayrıca görüşmecilerin gündelik hayatın tüm yönleri ve edimlerinin aynı mekânda gerçekleşmesi, gündelik hayatın tüm

¹⁴⁴ Giorgio AGAMBEN, **Tanık ve Arşiv: Auschwitz'den Artakalanlar**, çn.: Ali İhsan Başgöl, 156.

aşamalarının kamp yönetimince planlanması, (düzenli olarak imza atmak, kampa giriş çıkış saatlerinin belli olması vs.) kişiliklerinden arındırmayı çağrıştırmaktadır. Total kurum ve kamp arasındaki en önemli paralellik de belki de budur. Bu açıdan görüşmecilerimizin kamp deneyimi hem Agambenci anlamda kamp kavramsallaştırmasıyla hem de Goffman'ın total kurum tanımlamasıyla benzerlik göstermektedir.

‘Bir kere yeni bir ülkeye geliyorsunuz ve bu büyük bir sorun. Ben şimdi sığınmacıyım burada. Özellikle politik, akademik bir bilincin var ve berduş bir yaşam değil bu. Ama buradakiler için bunların hiçbir önemi yok. Mesela siyahî insanlar uyuşturucu işi yapan ve seni onlarla aynı kefeye koyuyorlar. Sen kimsin ve neler yaşadın kimsenin umurunda değil ve en çok zorlayan bu oldu.’(Ağustos-2010-Schwzy-Erkek-28)

Türkiye’de bu kadar derin hissetmiyorsunuz. Türkiye’de kimliğinize yapılan saldırılara karşı cephe alıyorsunuz. Ama burada daha zorunlu hissediyorsunuz bazı şeyleri. Buraya komple ait hissetmiyorsunuz. Buradaki hiçbir şey benim ruh halimle ya da benimle ilgili değil. Aynı cezaevi gibi. Uygulamaları da böyle.(2010-Nüchatel-Erkek-35)

Öte yandan söz konusu mülteci kampları bir tür hapisane gibi değerlendirilebilir. Gönüllü diye nitelendirilen göçteki seçme özgürlüğü de tartışmaya açıktır. Abu-Lughod; ‘gönüllü ama göç etmeye mecbur kalmış’ biri ile ‘aniden zorunlu olarak ‘vatan’ından kopan’’ biri arasında gerçek bir fark olduğunu ortaya koyarak sürgünlerin durumunu, sürgündeki hayatın bir parçası olamayan ve olmak istemeyen bir ‘hapisane’de yaşamak olarak tarif eder.¹⁴⁵ Bu tarifi benzeri çalışmamıza konu olan kişiler tarafından da görüşmeler esnasında sık sık dile

¹⁴⁵ Abu-Lughod 1988:61-62.

getirilmiştir. Tüm bunlar beraberinde düşünüldüğünde görüşmecilerin bazıları için İsviçre'nin bütünüyle hapishane ya da kampa dönüşmesi söz konusu edilebilir.

1951 Sözleşmesi kimin mülteci durumuna düşeceğinin tanımını yapmış, ancak ülkelerin mültecileri kabul ederken uygulayacakları prosedürlere ilişkin açıklamalara yer vermemiş, bunun ulusal karar vericilerce insan haklarını gözetecek biçimde yapılmasını bırakmıştır. Sığınma başvurusu bekletilen insanların durumlarının ne olacağı konusunda Cenevre Sözleşmesinde açık bir hüküm bulunmayışı, çeşitli ülkelerde sığınmacıların toplumsal yardım, kamu hizmetlerinden yararlanma, çalışma hakkı, konuttan yararlanma ve alıkonma koşulları gibi konularda farklı muameleler görmelerine neden olmaktadır. Bu muamelelerin da insan haklarını gözetip gözetmediği de ülkeden ülkeye kentten kente hatta kişiden kişiye değişebilmektedir. Hak ihlalleri konusunda da suiistimale açık bir durum ortaya çıkabilmektedir. Mülteci kabul sürecinde göç büroları, mültecilerle birebir yaptıkları görüşmelerde başvuru sahibinin gerçekten mülteci konumunda olup olmadığına ilişkin öncelikle genel bir inançsızlıkla, şüphecilikle ise başlamaktadır. Mültecilik statüsü verilmesinin belli başlı kriterlere sahip olmakla birlikte Cenevre Sözleşmesinin 1. maddesinde yer alan mültecinin “zulüm göreceğine dair haklı bir korku”ya sahip olması gerekliliği başvuruyu değerlendirenin yorumuna bırakılmıştır ve hala muğlak alanlardan birini oluşturmaktadır. Esas itibarıyla sığınma aramak bir suç değildir ve gözaltına alınmış olan sığınmacının neden dolayı bu işleme tabi tutulduğunu bilmeye ve bu emre itiraz etmeye hakkı bulunmaktadır. Mültecilerin statüsüne karar verme sürecine ilişkin insan hakları boyutunu da içeren genel prensipler belirlenmiştir.¹⁴⁶

Oturum alma süreleri görüşmecilerin hiçbirisi için aynı değil. Bazıları çok uzun süre belirsizlikle yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bir görüşmecinin oturum beklerkenki duygu ve düşünceleri ise şöyledir.

¹⁴⁶ Bu prensipler için bkz. Ek-1.

‘Türkiye’deki baskıdan kurtulmak değişiklik olabilir. Olumlu anlamda o var. Türkiye’de bir geleceğim yoktu. Beraat almama rağmen bu bozuldu bu da senin her şeyini engelliyor. Cezaevinden çıktıktan sonra devam bitene kadar hiçbir şey yapamadım. Boş, bomboş bir hayat. Beraat bozulduktan sonra mecburen İsviçre’ye geldim. Ne oldu. Belirsizlik gitti artık sanıyorsun ama burada da bir belirsizlik oluştu. Oturum hakkı diye bir süreç çıktı karşıma ve bu da belirsiz. Ev yok, anca karnını doyurabileceğin bir para ve her şey ortak; banyo, tuvalet, mutfak. Bunlar kesinlikle İsviçre’nin ayıbı. Yani İsviçre’nin vatandaşlarının yıllık geliri 50 bin ve bana verdikleri 4 bin 500 gibi bir şey. Durumumu ortada yani. Burasının verdiği tek şey cezaevine girmemek.’ (Ağustos-2010-Fribourg-Erkek-26)

Çalışmamıza konu olan her görüşmecinin oturum alma süresi farklılaşmıştır ki bazıları hala sığınmacı olarak kampta yaşamaya devam etmektedir. Bu belirsizlik hali Agamben’in kampı bir belirsizlik mıntıkası kavramını akıllara getirmektedir. Kimine on ayda gelen oturum hakkı kimine bir, iki, üç ya da daha fazla zamanda gelebilmektedir. Bu durumun belirleyicisi sığınmacı konumundaki kişilerin dosyaları, durumları olmakla beraber bu kişileri en çok zorlayan ise durumların onlarla ilgilenen kişi ve kurumların reflekslerine de bağlı olmasıdır. Bu koşullar, görüşmecilerimiz tarafından açık açık bir düşmanlığın tezahürleri olarak değerlendirilmektedir.

‘Ben oturum iznini çok çabuk aldım. Kamp yönetimindekiler bunu hazmedemediler bana “ne yalanlar attın” diyorlardı bu bir. İkincisi kamptan çıkmam gerekirdi, ama devlet bu entegre olmamış bunu süründürelim diyordu. Zürih’te 80’in üzerinden eve başvurdum reddedildi. Daha sonra 3-4 metrekarelik bir yer buldum. Ev sahibim Türk’tü. O anlattı, belediye evini verme diye baskı yapıyormuş. Bu da faşizan bir yaklaşım. Başka olarak kampta kaldığım ve ev

bulamadığım dönemde her Allahın günü odamı dağıtıyorlardı, çıkmadığım için.’(Ağustos-2010-Zürih-Erkek-31)

Mülteci kabul sürecinde göç büroları, mültecilerle birebir yaptıkları görüşmelerde başvuru sahibinin gerçekten mülteci konumunda olup olmadığına ilişkin öncelikle genel bir inançsızlıkla, şüphecilikle ise başlamaktadır. Mültecilik statüsü verilmesinin belli başlı kriterlere sahip olmakla birlikte Cenevre Sözleşmesinin 1. maddesinde yer alan mültecinin “zulüm göreceğine dair haklı bir korku”ya sahip olması gerekliliği başvuruyu değerlendirenin yorumuna bırakılmıştır ve hala muğlâk alanlardan birini oluşturmaktadır. Esas itibariyle sığınma aramak bir suç değildir ve gözaltına alınmış olan sığınmacının neden dolayı bu işleme tabi tutulduğunu bilmeye ve bu emre itiraz etmeye hakkı bulunmaktadır.¹⁴⁷

Oturum olarak mültecilik statüsü kazanmış olan görüşmeciler kamp yerine kiraladıkları evlerde kalmaya başlamışlardır. Sığınmacıyken, kendilerine haftalık 70 İsviçre Frankı ödenen söz konusu kişiler mülteci olduklarında bu rakam 300’ e yükselmiştir. Sığınmacı olarak barındıkları kamplarda maddi manevi zorlandıklarını ifade eden görüşmeciler ev aradıklarında sırada çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır. Ev sahiplerinin öncelikli olarak evlerini İsviçrelilere kiralamak istediğini belirten görüşmeciler İsviçre’de uzun yıllardır yaşayan göçmenlerin de kendilerine nazaran ev bulmada avantajlı olduğunu da eklemişlerdir.

¹⁴⁷ BMMYK, **Mültecilerin Korunması: Sivil Toplum Kuruluşları için Alan El Kitabı**, çev. Alev Örsel, Mart 2003, <http://www.unhcr.org.tr/docs/ProtectionNGOs/Chp1.doc>

4.2. Dil Öğrenimi, Eğitim, Çalışma Yaşamı

Görüşmecilerin gittikleri yerde yaşadıkları sorunların başında dil bilmemekten kaynaklı yaşadıkları sorunlar gelmektedir. Görüşmeciler, devletin ve bazı sivil toplum kuruluşlarının kendilerine başlangıç seviyesinde kurslara gitme imkânı sağladığını anlatmışlardır. Bu ilk kurslardan sonra yine belediyeye bağlı ya da sivil toplum kuruluşlarına bağlı daha üst seviye kurslarda dil öğrenmeye çalışan görüşmecilerin yanı sıra üniversitelerin dil fakültelerine de başlayan görüşmecilerden söz edilebilir. Görüşmecilerin hepsi birincil hedefleri olarak dil öğrenmeyi göstermişlerdir. Bir görüşmecinin anlatısı dil ile ilgili problemleri anlatır niteliktedir.

‘Bir de dil problemi çok önemli. Diyorum ki Kürtçenin eğitimini alabilseydim ve bu imkânlar kendi ülkemde yoktu ve Türkçeyi zorla öğrendim ve burada Almancayı zorla öğrenmeye çalışıyorum. Hep bir entegrasyon sorunu var yani. Türkiye’de Türklere burada İsviçrelilere. Bu kolay bir şey değil yani. İnsanın psikolojisi de bozuluyor ama üstesinden gelmeye çalışıyoruz.’ (Ağustos-2010-Schwzy-Erkek-28)

Goffman’a göre deneyimin çerçeveleri; toplumsal deneyimin örgütlenmesinin bilişsel ve pratik düzeneğidir. Bu deneyimin çerçevesi sayesinde başımıza gelenler ve olaylar karşısında nasıl bir tavır alacağımıza karar veririz. Bir çerçeve hem bir durumu yorumlama biçimimizi hem de bir eylem içinde nasıl davranacağımızı yapılandırır.¹⁴⁸ Türkiye’de kendi ana dilleriyle eğitim alamamaktan kaynaklı problemlerin benzerini İsviçre’de de yaşadıklarını ifade eden görüşmeciler için şimdinin deneyimleri geçmişten gelen deneyimler ve hatıralar için karşılıklı olarak

¹⁴⁸ GOFFMAN, *Frame Analysis*.

yorumlayıcı çerçeve oluşturmıştır. Kuşkusuz travmatik deneyimlerin oluşturduğu bu çerçeve bir travmanın diğerini çağrıştırmasıyla da oldukça pekişir.

Türkiye’de üniversite öğrencisi olan görüşmecilerin çoğu dil problemlerini çözdükten sonra ilk yapmak istediklerinin üniversite eğitimlerini tamamlamak ya da yeni bölümlerde okumak olduğunu ifade etmiştir. Görüşmelerin yapıldığı tarihlerden önce gelenlerin bazıları üniversitelerin lisans bölümlerinde eğitim görmekteydi, bazıları ise Türkiye’de okudukları bölümlerle bağlantılı yüksek lisans bölümlerinde eğitimlerine devam etmekteydi. Görüşmecilerin Türkiye’deki eğitim güzergâhları düşünüldüğünde kültürel olarak bir sermayelerinin olduğu söylenebilir. Türkiye’deki eğitimlerine devam edip avukatlık, öğretmenlik, vb. meslek gruplarına dâhil olacakken İsviçre’ye gitmek zorunda kalmaları yabancılık, yalnızlık, özlem gibi duyguların yanı sıra niteliksiz işgücüne indirgenmeye ve böylelikle de bir ölçüde iradi kırılmaya neden olmuştur. Görüşmecilerin belirttiği dil ve eğitim meseleleri Türkiye’de olduğu gibi yeni gidilen yerde de sorun teşkil etmektedir.

Eğitim konusunda İsviçre’nin Fransız kantonlarındaki görüşmeciler Alman kantonlarındaki görüşmecilerden daha rahat olduklarını anlatmışlardır. Örneğin; Alman kantonlarındaki bazı görüşmeciler Türkiye’deyken üniversite mezunu oldukları için, İsviçre Devletince bir kere üniversite okuduklarından ikinci kez okuyamayacakları gibi bir gerekçeyle dil öğrendikten sonra çalışmaya yönlendirilmişlerdir. Devletin yardımı olmaksızın özel burs yerlerinden burs alarak okumaya çalışan görüşmeciler bulunmaktadır. Görüşmecilerden biri Türkiye’de okuduğu bölümle ilgili İsviçre’de iş bulamadığını, hizmet sektörü, vb.. yerlerde çalışmak istemediği için ısrarla üniversite okumak istediğini anlatmıştır. Yukarıda sözü edilen iradi kırılmanın ortadan kaldırılma çabası olarak İsviçre’de üniversite okumakta kararlı olduklarını anlatan görüşmeciler, yarım kalmış üniversite eğitimlerini tamamlamak istediklerini belirtmişlerdir.

Alman kantonlarından olan Zürih'ten bir g r   meci  niversite okumak için onlarla ilgilenen resmi yetkililerle yaşadıklarını anlatırken Alman kantonlarının bu g r   mecinin ve diğer g r   mecilerin anlatılarından da yola çıkararak eğitim konusunda dezavantajlı olduğu g r  lmektedir.

Biz ilk  niversiteye devam etmek istiyoruz dediğimizde bize siz çalışmak zorundasınız dediler. Bizde  alı mayaca ız,  niversite okuyaca ız dedik. Bize ülkenize d n n dediler. Bizde kaçak gelmedi imiz ve madem bizi kabul ettiniz o zaman  niversite hakkımız bile olmayacaksa neden konsoloslukta bize ne yapacağımız sorulduğunda  niversite okuyaca ımızı söylemiştik. Bu biliniyordu dedik. Sizin Türkiye'de yaşama hakkınız engellenmi ti o yüzden size sadece yaşama hakkınızı verdik başka bir hakkınız yok. Resmi olarak okul hakkımız yok zaten ancak kendi parasını kazanırsa okur. Çalışma koşulları için Zürih daha iyi ama okul için Fransız kantonları daha iyi. Orda  niversite okumak isteyen birinin bütün ihtiyaçları karşılanıyor ama burada böyle bir şey yok.(2010-Zürih-Kadın-23)

G r   mecilerin neredeyse hiçbirisi g r   meler yapıldığı sırada  alı mamaktaydı. Oturum alana kadar resmi olarak çalışma şansları olmayan söz konusu kişilerden oturum alanlar da dil öğrenmek ve  niversite okumakla meşgul olduklarından daha çok devletin sosyal yardımlarıyla geçindiklerini ifade etmişlerdir. Az da olsa eğitimlerine devam ederken çeşitli hizmet sektörlerinde (garsonluk, v.b...)  alı anlar olmaktadır. Meyve toplayıcılı ı, v.b...dönemsel işlerde kısa süreli çalıştıklarını anlatanlar da olmuştur. Bu i lerin çoğu resmi olarak yapılmamaktadır. G r   mecilerin anlattığı üzere; bunun sebebi bu i lerin karşılığında alınabilen ücretin oldukça pahalı bir ülke olan İsviçre'de yetersiz kalmasıdır.

Görüşmecilerimizin anlatılarından yola çıkarak göç alan toplumların, tüm ulus-ötesi göçmenleri, geçmişlerinden ya da özgünlüklerinden bağımsız, birbirinden farksız sadece göçmen olarak gördükleri söylenebilir. Ancak göçmenlerin kendileri için ise farklılıkları önemlidir çünkü bu farklılıklar onların yeni ülkedeki gündelik yaşamından yeni ülkeyle kurdukları her düzeydeki ilişkilerinde büyük etkiye sahiptir.

‘Türkiye’den gelen kim olursa olsun ister eğitimsiz olsun ister on üniversite bitirmiş olsun onların gözünde aynı. Asıl dertleri kötü ve ağır işlerini yaptırmak çünkü yaşlı nüfusu fazla bir ülke ve çalışanı az dolayısıyla bütün kötü ve zor işler başka yerlerden gelen insanların elinde. O yüzden mesela üniversiteye girişi zorlaştırmışlar. Mesela 30 yaşına kadar hiç eğitim almamış birinin üniversiteye gitme hakkı var ama bu nerdeyse hiç işlenmiyor. Şimdi temizlik yapacak kadar ya da bir restoranda çalışacak kadar dil bil yeter onlar için.’(2010-Nüchatel-Kadın-37)

Bir görüşmeci, Türkiye’de yarım kalan üniversite öğrenimini İsviçre’de tamamlamayı istemekle beraber bu konudaki umutsuzluğunu ifade etmektedir. İsviçre’de vasıfsız bir eleman olmak istemediğini de eklemektedir. Diğer görüşmecilerin de çalışma ve iş yaşamı ile ilgili aşağıdaki görüşmeciyle hemfikir oldukları görülmektedir.

Bu ülkenin bir yerlerine gelebilmek. Türkiye’de olduğum seviyeye tabii ki gelemem. İstanbul teknik üniversitesindeki gibi diplomamı alacak ve mühendis olacak seviyeye gelmeyi önüme hedef olarak koydum. O seviyeye gelmesem bile dilimi öğreneyim. Toplum önünde bir yerlere geleyim o bana yeter. Burada alt işleri yapmak istemiyorum. Kaba bir işçi olmak istemiyorum. Onları küçümsemiyorum ama Türkiye’de bıraktığım yerden devam etmek istiyorum.(2010-Cenevre-Kadın-28)

Başka bir görüşmeci ilticayı ucuz işgücü ve kötü işle ilişkilendirmektedir. Ona göre kendisi gibi Türkiye’den üniversiteyi yarım bırakmak zorunda kalmış ya da bitirmiş kimseler için iş alanları sınırlı olmaktadır.

İş yaşamı benim için zor. Ben gelir gelmez almanca öğrenmem gerektiğini düşündüm. Burada birçok insan tanıdım uzun süre burada kalmışlar iş yapıp para sahibi olmuşlar ama dil öğrenemeyip entegre olamamışlar. Benim hedefim gelirken , gider dil öğrenir ve okula devam ederim dedim. İşe çok bulaşmadım, özellikle dönercilik sektörüne. Dil öğrenmeye gayret ettim. Yaklaşık 2 sene sonra üniversiteye gidebilecek seviyede dil öğrendim. Ve üniversiteye başladım. Daha yeni iş hayatına bakıyorum da bizim için yani Türkiye’den diplomasıyla gelenler için dönercilik, bulaşık yıkamak, hamallık gibi işler var. İltica demek ucuz ve kötü iş demek. Çünkü normal bir işçi getirtse işini sigortasını evini her şeyini ayarlamak zorunda kalırlardı ve bu daha masraflı olur. O yüzden ilticacılar kampta kalıyor ve çoğu da kaçak çalışıyor. Bence bu ülke için kaçak çalışılıyor olması önemli değil önemli olan çarkın dönmesi. O yüzden iltica işi, tamamen kendi çıkarları doğrultusunda başka da bir şey değil.(2010-Zürich-Erkek-29)

Başka bir görüşmecinin anlatısı İsviçre’nin konfederal bir ülke olması ve farklı kantonlarının olması nedeniyle barınma, oturma, eğitim, çalışma yaşamı konusunda kantonlar düzeyinde farklı uygulamaları hatırlatmaktadır. Zira İsviçre’ye giren sığınmacılar ülkeye girerken, ülke genelinde var olan 8 farklı federal merkezden birine gönderilmektedir.

Benim politik olmam ve geliş amacım farklı. Ben buraya yollandım onlar geldiler. Ben sürgünüm. Ben ülkesinden gitmek istemeyen biriyim. Farkımız bu. Diğerleri buraya özendikleri için. Ben

özenmedim İsviçre'ye Avrupa ya da İsviçre benim için tatil yeri olabilirdi ancak. Benim derdim ülkemi istediğim gibi bir yer yapmaktı. Sonuçta bu dünyayı kapitalist ülkeler bu hale getirdiler ve ben onlar yüzünden buradayım ve onlar için kalifiye bir emek gücüyüm. Benim kantonum biraz daha yumuşak ve bana insan olarak da bakıyorlar bunu biliyorum. Özellikle Alman kantonları insanlara kalifiye emek gücü olarak bakıyorlar.(Ağustos-2010-Fribourg-Erkek-26)

Türkiye'de ana dilleri olan Kürtçe yerine Türkçe eğitim görmüş söz konusu kişiler, Türkiye'de yaşadıkları dil sorununun benzerini İsviçre'de yaşamaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Dil bilmemekten kaynaklı kendini ifade edememek, iletişim kuramamak, yalnızlaşmak, yabancılaşmak gibi sorunları İsviçre'de sıkça yaşadıklarını anlatan görüşmeciler, ilk amaçlarının dil öğrenmek olduğunu özellikle vurgulamışlardır. Kamp yaşamı sırasında başlangıç seviyesinde dil öğrenmeye başlayan görüşmeciler, İsviçre'de farklı kantonlarda farklı diller konuşulması nedeniyle öğrendikleri diller Fransızca, Almanca şeklinde değişiklik göstermiştir. Göçmenlerle ilgili çalışmalar yürüten çeşitli sivil toplum kuruluşları, kurumlar veya kişiler aracılığıyla dil kurslarına giden görüşmeciler üniversitelerin ilgili bölümlerinde de dil eğitimi almaktadırlar. Türkiye'de yarım kalan üniversite eğitimlerini tamamlamak isteyenlerin yanı sıra İsviçre'de kendilerinin deyimiyle 'alt ve kötü işler' de çalışmamak için Türkiye'de sahip oldukları üniversite diplomalarına ek olarak İsviçre'de diploma edinmek isteyenler bulunmaktadır. Görüşmecilerin hepsi dil öğrenmek ve üniversite eğitimlerini tamamlamakla meşgul olduklarından düzenli bir işte çalışmamaktadırlar. İsviçre Devletinin verdiği sosyal yardımlarla hayatlarını idame ettiren görüşmeciler kurs ve okuldan arta kalan sürelerde yarı zamanlı ve resmi olmayan bazı işlerde çalışabilmektedirler. Bu işler mevsimsel ve dönemsel özelliklere sahiptir. Meyve toplayıcılığı, hamallık, konserlerde içecek satmak, restoran ve kafelerde garsonluk, dil öğrenip sertifika aldıktan sonra tercümanlık (Türkçe/ Kürtçe-Almanca, v.b...) gibi işler sayılabilmektedir.

4.3. Sosyal İlişkiler

Türkiye’de, üniversite yaşamında, sosyal ve politik yaşamda çoğunlukla Kürtlerle ilişkilenmiş olduklarını ifade eden görüşmeciler İsviçre’de benzer ilişki örüntüleri kurduklarını anlatmışlardır. Buna neden olarak yukarıda belirtilen bir politik gruba mensubiyete; ayrıca buna ek olarak İsviçre’de dil ve kültür farklılığına görüşmecilerin anlatılarında rastlanmaktadır. Çoğunlukla arkadaşlık çok az da olsa akrabalık bağı üzerinden iltica edilmiş İsviçre’de ilk başta birbirleriyle daha sonra oradaki Kürt diaspora topluluğuyla ilişki ağları geliştirilmiştir. Birbirlerini Türkiye’de tanıyanların yanı sıra İsviçre’deki diasporalar özellikle Kürt kültür dernekleri ve çeşitli siyasi yapılar aracılığıyla ilişkilenenler olmuştur.

Buradaki Kürt toplumu ile Türk toplumu ayrılmış durumda. O bariz bir şekilde ortada. Buradaki Türkler genelde geçmişte işçi olarak gelmiş insanlar. Tamamen kapalılar ve dini yönleri ile milliyetçilikleri çok ağırlıkta. Bu nedenle Türkiye’den Türk olarak Türk solundan gelen tanıştığım insanlarla görüşüyorum. Aynı zamanda Kürtlerle, burada derneğimiz var , orada görüşüyorum ve yabancılarla görüşüyorum. Yabancılarla şu şekilde oluyor , yabancı olduğunuz için o milliyetçi kesime çarpmamak için genelde ortaklaşarak bunu yapmaya çalışıyoruz. O da değiş tokuş üzerinden, herhangi bir şey , yemek olsun , kitap gibi film gibi değişimler üzerinden arkadaşlık kurmaya çalışıyoruz. (2010-Montrö-Erkek-27)

Sosyal olarak kimlerle ve nasıl ilişkilendiğini ifade eden yukarıdaki görüşmecinin daha çok kendisi gibi Kürt ve solcu olan Türkiyelilerle ve sınırlı da olsa diğer göçmenlerle görüştüğü anlaşılmaktadır.

Görüşmecilerin çoğunun ilişki örüntüleri arasında dünyanın farklı yerlerinden gelen Kürtler bulunmaktadır. Aynı dili konuşan farklı ülkelerden Kürtlerle iletişim kurduklarını ifade eden görüşmeciler dünyanın farklı yerlerinden gelip onlardan farklı olan ve benzer şeyler yaşayan diğer insanlarla da dil probleminden kaynaklı iletişime geçemediklerini anlatmışlardır.

Kampta kaldığımda birçok ülkedeki Kürtleri tanıdım. Irak, Gürcistan gibi ülkelerdeki Kürtleri tanıdım. Özellikle aynı dili konuştuğum insanları tanıdım. Anlaşabiliyorduk yani. Onlarla bir iletişim kurdum. Diğer insanlarla, herkesle iletişim kuruyorum ama dil sorunu olduğu için çok fazla paylaşım olamıyor. Burada Tamiller var onlarla ilişki kurmak istiyorum ama dilin yetmiyor. Zamanla daha farklı milletlerle, herkesle iletişim kurarım diye düşünüyorum. (2010-Cenevre-Erkek-24)

Yukarıda olduğu gibi dünyanın farklı halklarından farklı insanlarla karşılaşan görüşmeciler bu durumun kendilerine daha evrensel bir bakış açısı kazandırdığını ifade etmişlerdir.

Burası farklı uluslardan farklı insanların yaşadığı bir ülke.sizinle aynı kaderi yaşayan insanları görüyorsunuz ve duyuyorsunuz, Afrika'dan gelenler . Gidip onlarla iletişim kurmaya çalışıyoruz burada, tabi o zaman daha bir enternasyonal düşünmeye başlıyorsunuz.bir nesneye bir konuya bakarken artık tamamen kendi açımdan değil de bütünden bakmaya başladım.(2010-Montrö-Erkek-27)

Birçok görüşmeci Türkiye’den İsviçre’ye gelenlerle görüştüğünü, bunun dışında kendileri gibi göçmen olan dünyanın farklı ülkelerinden, bölgelerinden gelen insanlarla görüştüğünü belirtmiştir.

Genelde Türkiye, İran, Irak, Suriye Kürtleriyle ilişki kuruyorum. Yabancılarla iletişim şansı çok yok. Bir kamp sürecinde biraz konuşma fırsatım oldu. Yaşama atılamadığım için çok farklı insanlarla iletişime geçemedim.(Ağustos-2010-Nüchatel-Erkek-26)

Dilsel ve kültürel pratiklerin Türkiye ve İsviçre’de farklı olması ilişki örüntülerini belirlemiş durumdadır. Dil bilmemekten kaynaklı Türkiye dışında olan göçmenlerle ve İsviçrelilerle iletişime geçemediklerini ifade eden söz konusu kişiler ilişki kuramamanın diğer nedenleri olarak kültürel, siyasal v.b... farklılıkları göstermişlerdir.

Her mültecinin kaderi bu olsa gerek genelde geldiğin yerdekilerle ilişki kuruyorsun. Ben de Kürtlerle ilişkideyim. Tabi bu paylaşımın düşünsel yönüyle ilgili. Şimdi senle anlaşılamazsam aynı ortamı paylaşamam. Tabi zorunlu koşulların dayattığı ilişkiler var. Ve bu yüzden kendinden taviz vererek ilişki kuruyorsun. O noktada çok görüştüğüm insan yok daha çok Kürt öğrencilerle ilişkideyim. Geliştirdiğim tepki İsviçrelilerin kapalılığı bir türlü aynı dili yakalayamıyorum. Biraz da ukala oldukları için o paylaşıma set çekiyor. Açıkçası düşünsel olarak da uzağız. Tarihinde savaş vermemiş kaybı olmayan bir ülkeyle acılarla yoğrulmuş bir coğrafya var. Ve bunların aynı düzeyde paylaşımda bulunması mümkün değil. İkincisi bende ki tepkiler var. (2010-Luzern-Erkek-28)

Yukarıdaki anlatının benzerini başka bir görüşmeci İsviçrelilerle ilişkileneememesinin nedeni olarak İsviçrelilerin farklılıklarını göstererek yapmıştır.

Yalnızlık, kendini ifade edememek, paylaşamamak aynı kalıyor yani. Tamam dil belli seviyeye geliyor ama paylaşım sınırlı. Sadece dil değil yani kültürel farklılıklar da etkili iletişim kuramamak da. İsviçreliler de yabancılara kucak açmıyorlar yani onlar da zorlanıyor. Evet güler yüzlü insanlar ve herkes birbirine selam veriyor ama hepsi bu kadar çünkü onların kendi aralarında da sınırlar. Belli bir zihniyetleri var. O yüzden komşuluk ilişkileri yok. Bakalım sonrası ne olacak üniversitede bir çevre edinebilirim belki. Çok da ümitli değilim. (2010-Nüchatel-Kadın-37)

Görüşmecilerden biri, İsviçre'deki yaşamında ilişki içerisinde bulunduğu kişilerin sayısının azlığı kendisine Türkiye'deki sosyal yaşamıyla İsviçre'deki sosyal yaşamı arasında karşılaştırma yaptırmaktadır. Bu durumun kendisi için zorlayıcı olduğu da alıntıdan çıkarılabilmektedir.

Buraya ilk geldiğimde Türkiye'den arkadaşlar vardı onlar epey yakınmışlardı insanlardan ve Türkiye'dekinden farklılaştıklarını söylüyorlardı. Ben şöyle düşündüm. Çok Avrupalı sevdalısı biri olamadım. O yüzden çok heyecan yaratmadı. Herkesle tanışayım ve bir sürü arkadaşım olsun heyecanı yaratmadı bende hep temkinli oldum. Zaten gelirken mutsuzdum ve ekstra yaşadıklarım daha çok mutsuz etmesin istedim ve insanlara ve ilişkilerime her zaman temkinli yaklaştım. Türkiye de tanıdığım arkadaşlarla ilişkilerimi sürdürdüm ve buradan tanıdıklarım üzerinden oldu. Burada bir kuzenim var 3.5 saat uzaklıkta. geldiğimden beri iki kere görüştük. Çok insan yok yani çevremde ve en zoru da buydu çünkü gelmeden

önce çok kalabalık bir çevrem vardı ve bu yalnızlık en çok zorlayan oldu.(2010-Bern-Kadın-35)

İlişki ağlarından söz eden iki görüşmeciden İsviçrelilerle daha az ilişki kurulduğu anlaşılmaktadır.

Bazen yabancılarla dayanışma şeyleri oluyor. Bazı İsviçreli gruplar tarafından düzenleniyor. Onlara da katılıyoruz onlarla da ilişkimiz var. Ama sıradan bir İsviçreliyle pek fazla bir şey paylaşamayacağımı sanıyorum. Çünkü aradaki yaklaşım şeyini ben pek fazla doğru bulmuyorum. En azından eşit seviyede insanlar bireyler olarak bir araya gelemiyorsunuz.En basitinden iletişim sorunuz var.Sürekli öyle bir baskı hissedebiliyorum.O yüzden pek fazla tercih etmiyorum.(2010-Schfaussen-Erkek-28)

Daha çok Kürtler ya da Türkiye'den tanıştığım arkadaşlarla.Yaklaşık 15-20 kişi varız zaten.Buraya geliş yaşımızdan kaynaklı olarak buradaki halkla pek bir ortaklığımız yok.Üniversitede de öyle.Vallahi benden kaynaklı bir şey yok. Daha çok buranın yaşam tarzından. Üniversitede öğrenciler birbiriyle konuşmuyorlar. Hoca derse ara veriyor.Herkes durmuş öyle,duruyor yerinde, kimse konuşmuyor.Ben saçma sapan muhabbetler açıyorum.Geçen hava nasıl diye konuşmaya çalışıyorum.Bakıyorum o hava muhabbeti bitti çıt yok kimsede.Öyle.Bir şey sorsan sadece pekala pekala.Ben de diyorum ki benim bunlarla sohbet etmemin vakit geçirmemin bir anlamı yok.Bana bir şey katmaz ya da benden de bir şey götürmez hani.(2010-Nüchatel-Erkek-27)

Yukarıdaki bütün anlatılardan ve gözlemlerimden yola çıkarak, söz konusu kişilerin kendileri gibi Türkiye’den politik iltica yoluyla İsviçre’ye giden üniversite öğrencileriyle; İsviçre’deki Kürt diaspora topluluğuyla; Irak, İran, Suriye gibi ülkelerden gelen Kürt göçmenlerle; Türkiye’den ve başka ülkelerden İsviçre’ye gelen göçmenlerle ilişki halinde oldukları görülmektedir. İsviçrelilerle ilişkileri oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu ilişkiler göçmenlerin entegrasyonunu sağlamada görevli ve gönüllü bazı kurum, kişi, dernek ve sivil toplum kuruluşlarıyla kurulmaktadır. İsviçre halkı ve göçmenler arasında bir iletişimsizlik halinin mevcut olduğunu çalışmamıza konu olan kişilerin anlatıları üzerinden varılmaktadır.

4.4. Politik Katılım- Derneksel Faaliyetler

İsviçre’de politik ilticacı olan bir grup insanın Türkiye’deki üçüncü bölümde ayrıntılı olarak anlatılan yaşamlarına bakıldığında, oldukça politize oldukları görülecektir. Bu politize olmuş yaşamın bir sonucu olarak politik sığınmacı ya da mülteci olarak bulundukları İsviçre’deki yaşamlarına bakıldığında ise Türkiye’deki kadar aktif olmayan hatta pasif denebilecek siyasi yaşamlarından ve katılımlarından söz edilebilmektedir. Türkiye’de bırakmak durumunda kaldıkları aktif siyasi yaşamlarını İsviçre’de daha çok internetten takip ettiklerini anlatan görüşmeciler, Türkiye’deki aktif ve hareketli, sosyal ve siyasal yaşamlarından sonra İsviçre’de zorlandıklarını eklemişlerdir. İsviçre’deki Kürt Diasporasının kurduğu Kürt kültür ve politik dernekler ile yapılar aracılığıyla siyasi yaşama katılan söz konusu kişiler İsviçre’nin politik yaşamına bazı sol, anarşist ve sendikal yapılar vasıtasıyla dil sorunlarını aşabildikleri oranda katıldıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’deki politik yaşamı ve gelişmeleri internetten takip ettiğini ifade eden görüşmecilerin çoğunun anlatılarında İsviçre’deki politik yaşamlarının Türkiye ile karşılaştırıldığında yok denecek kadar az olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’deki gelişmeleri internetten takip ediyorum. Türkiye’de hiçbir şeyin değişmediğini görüyorsunuz. Bizim buradaki beklentimiz var olan sorunların çözülmesi. Oradan kaçma nedenlerimiz hala orada ortada duruyor. Bundan etkilenen iki milyonun üzerinde insan var Avrupa’da yaşayan. Burada Bizim Kürt derneğimizle ilişkimiz var. Aynı zamanda buradaki sosyal demokratla kurumlarla, sendikalarla, sosyalist gruplarla ilişki sürdürmeye çalışıyoruz. Var olan genel etkinlik günlerine katılmaya çalışıyoruz. (2010- Montrö-Erkek-27)

Başka bir görüşmeci için Avrupa’da politika yapmanın kendisi tartışma konusu haline gelmiş bulunmaktadır.

Politika, Avrupa’da ayakları yere basan bir kavram gibi gelmiyor. İnsanların siyasal kaygıları ve beklentileri çok daha farklı. Burada devlet sana verebileceği her şeyi verebiliyor ve isteyeceğin çok şey bırakmıyor. İnsanlar ne isteyeceklerini bilmiyor. Örneğin 30 bin nüfuslu Romanların bile kendi okulları var. Ha belki biraz bürokrasi sorun haline getirilebilir.(2010-Zürih-Erkek-27)

Görüşmecilerin neredeyse tamamı Türkiye’deki politik ve hukuki gelişmeleri internetten izlediklerini ve çeşitli refleksler geliştirdiklerini ifade etmektedirler. İsviçre’de Kürt ve diğer göçmenlerin kurduğu politik yapılar aracılığıyla reflekslerini ortaya koyduklarını anlatmaktadırlar. İsviçre’nin politik yaşamına katılım konusunda da aşağıdaki görüşmecide olduğu gibi ortaklaşmaktadırlar.

Aktif politikaya katılmıyorum ama hayatımızı çok etkiliyor. Herhangi bir yasa değişikliği olur mu diye bekliyorum. Ya da bir şey olduğunda hemen refleks verebiliyorum. Burada Avrupa’da da bir şey olduğunda mesela bir baskı ya da olay tepki verebiliyoruz. Reflekslerimiz açık ama aktif bir politikaya giremiyorum. Çok fazla yok. İsviçrelilerde bunu göremediğim için de çok yok. Buradaki insanlar için politika bir angarya. Türkiye’de insanlar prestij ya da para kazanmak için de politikaya giriyor ama burada insanlar para kaybediyor. Çünkü işini bırakmak durumunda kalıyor. O yüzden insanlar çok ilgilenmiyor. Bir de politik altüst oluşların olduğu bir ülke değil. Ben çok giremiyorum ama tanımak da istiyorum. Derslerde görüyoruz da aslında İsviçre konfederasyonunu aslında ilgi de çekici. Burada uzun süre kalmayı

düşünmeyince bir yerlere girmek de istemiyorsun. (2010-Nüchatel-Kadın-37)

Görüşmecilerin çoğu Türkiye ile İsviçre’yi politik zemin olma ya da olmama konusunda karşılaştırmaktadır. Bir görüşmeci bu karşılaştırmayı yapmakla beraber İsviçre’de kendisi gibi göçmen ya da mülteci olan ve politika yapmakta olan Kürt topluluğunu eleştirmektedir. Ayrıca uzun anlatısında politika yapmakla ilgili gelecek tahayyüllerini de ifade etmektedir.

Bir kere İsviçre çok siyasi yapılanmalara uygun değil. Özellikle insanlar burada çok muhalif değiller, çok barışık yaşıyorlar. Diyebilirim ki buradaki insanlar sistemin mükemmel birer parçası ve muhafızı ve örgütlenmek gibi bir dertleri yok. Bu çok zorlaştırıyor. Gelen Kürtlerin ortak bir nokta yakalayamamasının nedeni, ülkeden geldiğimiz gibi düşünmeye devam ediyoruz. Burada yaşıyor ama oradaki problemleri düşünüyoruz. Zaman zaman buradaki çalışmaların kendileri için tehlike olduğunu düşünen bir çok İsviçreli de var. Bu aslında sadece bu ülkeyle ilgili değil. Dünya üzerindeki bütün insanların dertlerinin ortaklaşabileceği bir yapıda yer almak en güzeli tabi. Ve İsviçre bunun için uygun aslında çünkü çok fazla farklılık var ama dediğim gibi herkes kendi üzerine yoğunlaşıyor. Örneğin Sri Lanka ya da Afrika için çok düşünmüyoruz. Bazen diyorum belki ben buradaki yapıları tanımıyorum ama eğer burada çalışma yürüteceksem bu sadece Kürtlerle sınırlandırılmış olmayacak. Çeşitli düşüncedeki ve farklı ülkelere gelmiş olanlarla birlikte mücadele etmek isterim. Ben pek kolay olacağını düşünmüyorum. Çünkü en önce yabancı olma olgusunu biz aşamıyoruz ve onlarda pek kabul etmiyorlar. Bunu aşmak için buranın yaşamını çok iyi

oturtmamız lazım ve bunu yapamıyoruz. Alışkanlıklarımıza çok fazla bağlıyız. Gelmeden önce kendinizi var ettiğiniz şeyleri birden bırakamıyorsanız o yüzden yerine yeni bir şey koymak çok zorlaşıyoruz ve rahat dahil olamıyoruz. Ve şunu da söyleyebilirim insanlar Türkiye’den geldiklerinden geriye düşüyorlar. Bilinç olarak ahlak olarak yaşam olarak . çünkü hep arada kalıyorlar ve bu gerilik yaratıyor. (2010-Temmuz-Bern-Kadın-35)

İsviçreli sol kesimlerin ve anarşistlerin Türkiye’den gelenler birlikte kurdukları bazı yapıların göçmenlere yardım ettiğini, dil kursu açtığını belirten birkaç görüşmeci bu gibi politik yerlerle ilişkilerinin bulunduğunu anlatmaktadırlar. Bir görüşmeci dil öğrendikten sonra İsviçre politik yaşamına Kürtlerle ilgili politika yapmak için katılmak istediğini belirtmektedir. Örneğin 1 Mayıs İşçi Bayramı ve benzeri günlerde İsviçreli solcu ve anarşistlerle dayanıştıklarını ifade eden görüşmeciler uluslararası çevre sorunlarıyla ilgili de ortak yürüyüşler düzenlediklerini belirtmektedirler.

İsviçre politik yaşamına ilgim yabancıları dışlamayan ve ya sağcılara göre biraz daha ılımlı bakan partiler var onlara ilgim var. Dilimi geliştirdikten sonra onların içinde bir üyelik durumu var ve oraya kendi arzularımı oraya taşımak istiyorum. Kürtlerin geliş amaçlarının haksız gerekçeleri olamadığını ve bildikleri gibi düzen bozucu olmadıklarını anlatmak istiyorum.(2010-Zürich-Erkek-31)

Görüşmecilerin çoğu dil öğrenimi ve üniversite eğitimiyle uğraşmaktadır. Aralarından biri İsviçre’deki politik yaşama ilişkin değerlendirmeler yaparak katılım düzeyini anlatmaktadır.

Türkiye'ye göre biraz daha sınırlı. Ama tabi buradaki şartlar da farklı. Buradaki siyasal aktivite düzeyidir ve yapılması gerekenler Türkiye'den daha farklı. Yöntemler ve şartlar bir değil. Onun için şuan özellikle eğitim durumunun çok zaman almasından dolayı aktif değilim. Biraz da eğitim durumundan sonra bu yönlü şeyler yapmak istiyorum. Buranın yerel derneklerine zaman olmadığı için çok ilgilenemiyorum. Bir ara insan hakları dernekleri ile çalışmak istiyorum. Gözlemlediğim kadarıyla çalışma tarzı çok soğuk, daha bürokratik. Kürt dernekleriyle ilişkilerim var. Geçen sene Kürtçe kurs veriyordum çocuklara yönelik. Orda. Bu sene çok fazla onlardan kaynaklı bir şey yapmadım. Gelecekte belki farklı çalışılabilir. Burada insan hakları derneğimiz var, orda çok bir şey yapacak kapasitede insan olmadığı için çok bir şey yapmıyoruz. (2010-Cenevre-Erkek-29)

Yukarıdaki olduğu gibi Kürtlerle ilgili İsviçre'de güncel politika yapmak gerektiğini ifade eden görüşmeciler bulunmaktadır.

Politikayı hep güncel bir şey olarak görüyorum ve bunun dışında olmanın mümkün olduğunu düşünmüyorum. Herkes politik bir durumun içinde ama bazıları bunun üzerine fikir yürütüyor ve bazıları da daha edilgendir. Türkiye'deki gibi aktif olmasam da neler olup bittiğini takip etmeye çalışıyorum internet üzerinden. Her gün gelişmeleri yakından takip ediyorum. İsviçre politik yaşamına katılmayı çok istiyorum ama öncelikle çok iyi dil bilmeniz gerekiyor ve şimdi bu dil problemini yaşıyorum. Ve onu çözmek istiyorum. Gerçekten İsviçre'nin politik yaşamına katılmak gerekiyor. Burada ciddi bir Kürt nüfus da var ama bu toplumun çoğu politik yaşamın

dışında. İlişkilerim Kürt kurumlarıyla ve Kürt örgütlenmesiyle var ama aktif bir çalışma yürütmüyorum.(2010-Biel-Erkek-30)

Bir görüşmeci İsviçre'ye geldikten sonra Türkiye'deki politik geçmişiyile ilgili farklı düşünmeye başladığını ifade etmektedir.

Aslında koşullar biraz daha netleştirdi bazı düşüncelerimi.Burada birçok şeyi daha farklı görebiliyorsun.Çünkü Türkiye'deyken siyasi ortamı anı anına sığağı sığağına görüyorsun.Farkında olmadan içindesin.Burada daha çok görebiliyorsun , kendince bir yorum getirebiliyorsun.(2010-Nüchatel-Erkek-27)

İsviçre'de, politikanın dışında kalarak Türkiye'deki politik yaşamına eleştirel yaklaşan yukarıdaki görüşmecinin yanı sıra İsviçre'ye gelmenin kendilerini politik, düşünsel ve duygusal olarak daha radikalleştirdiğini ifade edenler çoğunluğu oluşturmaktadır.

Hala Kürtler haksızlığa uğruyor. Ben buraya gelerek bile bedel ödediğimi düşünüyorum. Bu bedelden dolayı duygusallık var bende. Daha çok bir Kürt duygusallığı, milliyetçilik de diyebiliriz. Kesinlikle buradaki derneklerde gidip geliyorum bir dönem çalışmada yaptım. Şimdi bu yapılar içinde kendimi çok ifade edemedim ama ilerde kesinlikle çalışmalara katılacağım. Ekonomik anlamda da elimden geleni yapıyorum.(2010-Aarau-Kadın-28)

Anlatılardan yola çıkılarak çalışmamıza konu olan insanların siyasi ilgi ve katılımları anlaşılmasına çalışılmıştır. Hiçbirinin Türkiye’de olduğu kadar İsviçre’de siyasi olarak aktif olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Bundan kaynaklı hayatlarında bir boşluk olduğunu ifade eden söz konusu kişiler İsviçre’deki Kürt ve diğer göçmenlerin ve sol yapıların kurduğu dernek, siyasi oluşum, v.b... yerlerle ilişki halinde bulunduklarını belirtmişlerdir. Türkiye’deki siyasi yaşamı internetten takip ettiklerini, dil sorununu aştıklarında İsviçre politik yaşamına katılmak istediklerini anlatan görüşmeciler Türkiye ile İsviçre siyasi yaşamlarını karşılaştırarak değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirmede; İsviçre’nin Türkiye kadar Kürt meselesiyle ilgili olarak aktif politika yapmaya uygun olmadığı, insanların muhalif olmadığı, İsviçre politik yaşamına katılımın kolay olmadığı ifade edilmektedir.

Çalışmamıza konu olan kişiler açısından İsviçre’ye sığınmayı, barınma, kamp yaşamı, oturma, dil öğrenimi, eğitim, çalışma yaşamı, sosyal ilişkiler ve politik katılım ile derneksel faaliyetler gibi konuları ele almış olduğumuz bu bölümde; İsviçre’ye sığınmanın ilk adımlarının Türkiye’deyken atılmış olduğunu görmekteyiz. İltica başvuruları kabul edildikten sonra gözaltı kampı denilebilecek ilk kamplarda tutulan görüşmeciler, daha sonra mülteci statüsü elde edene kadar kalacakları kamplara yerleştirilmişlerdir. Mültecilik statüsü alana kadar geçen süre her görüşmeci için farklı olmuştur. İlk hedefleri ve önemli uğraşları dil öğrenmek olan söz konusu kişilerin ikinci önemli uğraşları üniversite öğrenimlerine devam etmektir. Sosyal ilişki ağlarının büyük bir bölümünü kendileri gibi Türkiyeli politik Kürt ve diğer göçmenlerin oluşturduğu görüşmeciler, yanı sıra İsviçre’ye Ortadoğu, Asya, Afrika, Latin Amerika gibi coğrafyalardan gelen diğer göçmenlerle de ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bu ilişkiler, yaşadıkları kamplarda, dil öğrenmek için gittikleri kurslarda vs... gelişmektedir. Çalışmamıza konu olan göçmenlerin Türkiye’deki aktif politik yaşamlarından ötürü İsviçre’de yaşamak zorunda kaldıkları hatırlandığında politika yapmanın kendileri için önemi anlaşılacaktır. Söz konusu kişiler, İsviçre politik yaşamına dil bilmemekten, İsviçre’nin katı vatandaşlık yasalarından ötürü katılmadıklarını ifade etmişlerdir. İsviçre’deki Kürt Diaspora topluluğu tarafından kurulan çeşitli kültürel ve politik dernekler üzerinden sosyal ve

politik olarak örgütlendiklerini anlatan görüşmeciler İsviçreli sol sendikal yapılarla sınırlı da olsa ilişki içerisinde olduklarını eklemişlerdir. Bu alt bölümde görüldüğü kadarıyla; kamp, dışlanma, politik katılımsızlık gibi meseleler tez çalışmamıza konu olan kişilerin aidiyetsizliklerini beslemektedir. Bir sonraki bölümde görüşmecilerimizin dışlanma ve aidiyetsizlik meseleleri konu edilecektir.

5. TÜRKİYE VE İSVİÇRE’DE DIŞLANMA DENEYİMLERİ

‘....Milliyetçiliğin millet olarak inşa ettiği şeyin çevresinin hemen dışında, ‘biz’i yabancı olandan ayıran sınırdaki tehlikeli bir alan, yani ait olmama alanı yer alır. İlk çağlarda insanların sürgün edildiği ve modern çağda da muazzam sayıda insanın mülteci ve yerinden edilmiş kişiler olarak dolaşıp durduğu yer burasıdır işte.’¹⁴⁹

Göç eden birey ve grupları konu alan göç sosyolojisi genelde göç nedenlerini, göç edilen ülkeye uyum ve entegrasyon sorunlarını ve kimlik ve aidiyet meselelerini ele alır. Bu çerçevede göçmenlerin aidiyetleri ve ulusal sadakatleri her iki ulus devlet açısından da sürekli bir sorgulama konusudur. Günümüzdeki çalışmalar çifte aidiyet, yeni aidiyet biçimleri, melezleşme, ulus aşırı kimlikler gibi yeni kavramlar geliştirmişlerdir. Bu bölümde tez çalışmamıza konu olan bireylerin toplumsal ilişkileri ve dışlanmaları üzerinden aidiyet meselelerine değinilecektir. Sırasıyla; söz konusu kişilerin; İsviçre ile ilişkilerine, Türkiye ile ilişkilerine ve çifte dışlanmaları bağlamında ‘yeni aidiyetsizlik’lerine bakılacaktır. Bu çalışmadaki kişiler ‘vatan’/ ‘yurt’/ ‘anayurt’ ile kurdukları ilişkinin farklılığı ve dışlanma nedeniyle daha çok yurtsuzluk/ vatansızlık ve aidiyetsizlikle ilişkilendirilerek anlatılabilecektir.

¹⁴⁹ SAID, *Kış Ruhu*, 32.

5.1. İsviçre İle İlişkiler

Göç ile ulusal kimlik ve bu bağlamda ulus devlet arasında bir çatışma mevcuttur. Göç ve göçmenlerin toplumsal bir sorun olarak algılanması, tanımlanması ve düşünülmesi Abdelmalek Sayad'a göre göçü konu alan sosyolojik söylemlerin ve göç ile ilgili sosyal bilimlerdeki sorunsallaştırmanın bir dayatmasıdır.¹⁵⁰ Bu söylem ve sorunsallaştırmalar yerini giderek özellikle 11 Eylül'den sonra güvenlik söylemine bırakmaktadır. Güvenlik söylemi, göçmenlerin etnik/dinsel/ kimlik taleplerinin ve entegre olmadaki isteksizliklerinin aslında yoksulluk, işsizlik, ayrımcılık, yabancı korkusu, farklılık korkusu, milliyetçilik ve ırkçılık gibi var olan yapısal problemlerden kaynaklandığı gerçeğini gizlemektedir.¹⁵¹ Devlet, güvenlikleştirme söylemini, varoluşuna yönelik inandırıcı bir iç veya dış düşman göstererek, toplumu siyasal olarak bütünleştirmeyi amaçlayan bir siyasal teknik olarak kullanmaktadır. Göç bağlamında bu tehdit; polis ve ordu gibi devletin güvenlik aygıtları tarafından göçün uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, suç ve terörizmle birlikte algılanıp anlatılmasıyla ile yaratılmaktadır.¹⁵² Bu durumu takiben sınır kontrolü, ortak istihbarat örgütleri, vb... şeklinde göç politikaları sertleştirilmektedir.

Göç deneyimi ile uyum süreci göç alan ülkenin ve göçe kaynaklık eden ülkenin ekonomik, toplumsal, kültürel, siyasal koşullarından; aynı zamanda da göç eden kişinin bireysel güzergâhından ayrı düşünülemez. Mülteci ya da göçmenleri sadece yaşadıkları sorunlarla ele almak onları bir sorun olarak gören kişi, kurum, devlet, yapılarla benzerlik arz eder.

¹⁵⁰ Abdelmalek Sayad'dan akt. Derya Fırat, **Göçmenlerle İlgili Fransız Sosyolojik Düşüncesinin Çözümlemesi**, 74.

¹⁵¹ F. KENTEL – A. KAYA, **Belçika Türkleri Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?**18.

¹⁵² Hysmans'dan akt. KAYA- KENTEL, a.g.k. 18-19

Tezimize konu olan bireyler İsviçre’de tamamen yabancıları oldukları bir durumla karşı karşıya kalmamışlardır. Türkiye’deki deneyimlerinden kaynaklanan Kürt olmak, öteki olmak, yabancı ve dışlanmış olmak gibi sığınmacı ya da göçmen olmak gibi algıları zaten bulunmaktadır. Birçoğu kendisini İsviçre’de daha güvende hissettiğini, diğer ülkelerden gelen Kürtlerle tanışmanın yanı sıra başka halkları tanıma ve bu sayede daha evrensel bakabildiğini anlatmaktadır. İsviçre’nin dört tane resmi dilinin oluşu ve yabancıların kendi dillerini rahat öğrenip öğretmeleri de görüşmeciler tarafından takdir edilen yönleridir.

Bir görüşmeci yaşadığı zorluklarla beraber İsviçre’nin olumlu taraflarına da değinmektedir.

İlk başlarda zorluklar yaşadım, dil konusunda. Onun dışında çok fazla mücadele ettim. Uzun süredir burada olanlara yardım etme düzeyine geldim. Ama karşılaştığımda yine de kötü durumdasın , zorluklar var. Beklediğimden daha iyi ama. Mesela doğası çok güzel, her yeri yeşil. Bu kadar yeşil olduğunu bilmiyordum çok şaşırdım. Kendine ait hissetmiyorsun cennet kadar da güzel olsa. Ama sunduğu olanaklar açısından güzel, mesela benim için bisiklet sürmek harika bir şey. Bunu Türkiye’de düşünemezdim. Böyle bir ilginin olabileceğini bile düşünemezdim. Mesela yüzüyorum. Burası kadınlar açısından rahat bir ülke. Yani gece vakti tek başına sokağa çıkabilirsin. Ya da tek başına güneşlenebilirsin kimse rahatsız etmez. Kadın açısından iyi yani. Onun dışında dil insanı çok zenginleştiriyor ve dünya insanı haline getiriyor. O yüzden almanca öğrendim. Kitap okuyorum mesela o ayrı bir lezzet veriyor. O açıdan seviyorum ve bana yeni şeyler öğrenme ve yeni şehirler görme imkânı tanıdı. Mesela Türkiye’de yaşadığım semtin dışına çıkmayı sevmeyen ben başka yerler görmek istiyorum. Bu anlamda İsviçre’nin, İsviçre değil yurtdışının iyi geldiğin söyleyebilirim.(2010-Aarau-Kadın-28)

Öte yandan İsviçre'nin ırkçılık, ötekilik yabancı olarak dışlayan yönleriyle karşılaşan görüşmecilerin sığınmacı ve mülteci olarak yaşadıkları deneyimler olumlu olmamaktadır ve çoğu; kampta, sokakta, diğer yaşam alanlarında çeşitli sorunlar yaşadıklarını belirterek çeşitli şekillerde dışlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu kişiler gündelik yaşamlarında, trende, sokakta, ya da çeşitli kurumlarda karşılaştıkları bazı tepkileri faşizan olarak değerlendirmişlerdir. Castles, gündelik faşizmi, insanların ırkçı bir yapıda olmalarını gerektirmeyen ancak ırkçı yapı ve ideolojilere güç veren davranışlar sergilemeleri olarak anlatır.¹⁵³ İsviçre yasaları itibariyle ayrımcılık, dışlayıcı özelliklere sahip değilken, görüşmecilerin ifade ettikleri dışlanma, ayrımcılık vs. gündelik faşizmle açıklanabilmektedir.

Bir görüşmeci bir göçmen olarak çeşitli önyargılara maruz kaldığını şu şekilde ifade etmektedir.

‘Yani istenmiyoruz. Otobüse bindiğinizde insanların bakışları bunu anlatıyor. Ya da birinin arkasında yürüdüğünüzde çantasını korumaya alıyor. Bu çok feci bir şeydir. Beyinlerde bir profil oluşmuş ve bu beni çok rahatsız ediyor. Biz böyle değiliz.’(Ağustos 2010-Zürih-Erkek-23)

Gündelik ırkçılık, güvensizlik ve göçmenlere yönelik olumsuz önyargılarla ilgili birçok görüşmecinin anlatılarında rastlayabiliyoruz. Sadece ‘Kara kafalı’ olmaları yüzünden önyargıların muhatabı olduklarını ifade eden görüşmeciler, markette, otobüste, sokakta insanlar arası etkileşimlerde bunları yaşayabildiklerini yukarıda da belirtildiği üzere anlatmışlardır. Bu yaşananların İsviçre toplumuna özgü olduğu kuşkusuz söylenemez. Sosyologlar Kuzey ve Batı Avrupa’ya doğru olan göç dalgalarının beraberinde getirdiği ırkçılık ve yabancı düşmanlığı tehlikesini vurgulamışlardır. Castles ve Miller’in ifade ettiği gibi; Kuzeye göç medya, uzmanlar ve milliyetçi siyasi partiler tarafından tehditler, tehlike, işgal şeklinde tanımlanıp bir

¹⁵³ S. CASTELLS, *International Migration at the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues*, 270.

güvenlik sorunu olarak tartışılmakta ve değerlendirilmektedir.¹⁵⁴ Aynı şekilde Batıya göç de bu şekilde değerlendirilmektedir.

Bunun günlük yaşama yansıması görüşmecilerden de anlaşılacağı üzere; bu kişilerde psikolojik sorunlara yol açabilmektedir. Ayırıcı ve ırkçı tutumla karşılaşan bireyin bu tutuma maruz kaldığı toplumla sosyolojik olarak sağlıklı bir bağ kurması beklenmez. Başka bir görüşmecinin anlatısına bakılacak olursa bu durum gündelik yaşama yansımaktadır.

‘Aslında faşizan şeylerle çok karşılaştım. Örneğin trenlerde birinci bölüm ikinci bölüm var. Ben trene yetişemedim. İlk vagon birinci bölümdü. Birinci vagona yetiştim. Bende merdivenlere oturdum. Sonuçta sürekli gidilen yer. Biri geldi burada oturamazsın dedi. Burası birinci bölüm bize ait dedi. Bende merdivenlerde oturuyorum dedim. Yine de oturamazsınız gidin dedi. Faşizan olduğu çok aşikâr. Arkadaşlarım da çok anlatmıştı. Burada tanıştığım yakın bir arkadaşım anlatıyor. Bir gün çok yağmur yağıyor ve zenci biriyle bir balkonun altına sığınmışlar ama ev sahipleri gidin buradan demişler. Bu tür faşizan şeyler görüyorsun yani.’(Ağustos 2010-Zürich-Erkek-31)

Göç sosyolojisi; çokkültürlülük, adaptasyon, entegrasyon, akültürasyon, asimilasyon gibi kavramlarını getirmiştir. Literatürde; çokkültürlülük, aynı sınırlar veya ulus devlet içinde pek çok farklı kültürler ve kültürel ifade biçimlerinin varlığı olarak; adaptasyon, uyum sağlama olarak; entegrasyon, bütünleşme olarak; akültürasyon, farklı kültürlere ait insan gruplarının süreklilik arz eden doğrudan

¹⁵⁴ CASTELLS - MILLER

ilişkisinden kaynaklanan ve gruplardan birinde veya her iki grupta da kültürel değişimlere yol açan süreç olarak tanımlanmaktadır. Görüşmecilerden birinin entegrasyon anlatısı şöyledir:

Siz elbette geldiğiniz toplumdan etkileneceksiniz ve o toplumu etkileyeceksiniz. Tamamen kendi benliğinizi bilincinizi ve kimliğinizi bırakmayı isteseniz de yapamazsınız ve bu anlamda entegrasyon dediğimiz şey çift taraflı. Ülke sizi etkileyip sisteme dâhil etmeye çalıştıkça sizde taşıdıklarınızla onu bir yerlere taşıyorsunuz?(Ağustos-2010-Lozan-Erkek-32)

Yukarıdaki alıntıda da olduğu gibi görüşmecilerin entegrasyonu akültürasyonla birlikte düşünmektedirler. Entegrasyon vb... kavramların siyasi yorumları ve genelde göçmeni bir ‘sorun’ ve ‘yabancı’lığı pekiştireçler olarak ele alan ifade tarzları mevcuttur. Farklı ülkelerin hatta -İsviçre örneğinde olduğu gibi- aynı ülkenin farklı bölgeleri ve kentlerinin siyasi ve sosyal yapılarına göre bu kavramların ele alınışının farklılaşması çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Bu kavramların farklı yorumlanıp siyasi malzeme haline getirilmesi göçmenin bulunduğu toplumla ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir. Bir görüşmecinin anlatısı bunu destekler niteliktedir.

Daha çok insanları baş belası ve sorun olmaktan çıkaralım ve kendilerini ekonomik olarak yaşatabilsinler ve bize yük olmaktan çıksınlar gibi bakıyorlar entegrasyona. Tabi farklı kantonlarda farklı politikalar var. Mesela Fransız kantonunda daha sosyal olarak yaklaşıyorlar. Hani entegrasyon ve asimilasyon arasında çok ince bir çizgi var. Asimilasyona bakarsan, gelenleri kendi dilinden uzaklaştırma, kültüründen uzaklaştırma entegrasyon değil asimilasyondur. Bu gibi yaklaşımlarda oluyor diğer bazı kantonlarda.

Bazılarında ise asimle edip içime alayım demenin tersine dışarıda kalıp sen benden değilsin diyor. Tek bir yaklaşım yok yani.(2010-Lozan-Erkek-31)

Fransız ve Alman kantonlarındaki bu konudaki ayrım, kuşkusuz Fransız ve Alman kantonlarındaki göçmen politikalarının farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Fransız kanton yasalarının göçmenlere yaklaşımlarının Alman kantonlarınıninkine göre daha yumuşak olduğu görüşmeciler tarafından sıkça dile getirilmiştir. İsviçre’de görüştüğümüz sığınmacı ve mültecilerin İsviçre toplumuyla bütünleşme meselesinde söz konusu kişiler İsviçre kültürüne uyumlarının tek taraflı olarak algılanmasından rahatsızlık duymaktadırlar. Entegrasyon ve adaptasyon meselelerini tek taraflı algılanması bazı sosyologlarca eleştirilmektedir. Dominique Schnapper’e göre:’...göçmenler ve ‘yerliler’ karşılıklı olarak etkileşim içinde ‘kültürel uyuşma’ (acculturation) yaşayarak, farklı kültürel etmenleri kazanır, kaybeder, yeniler, geliştirir, yorumlar, reddeder veya kabul ederler. Pazarlık edilen, hatta tartışılan kimlik bütünlüklerinin oluşturulmasında dinamik bir biçimde yer alırlar.’¹⁵⁵

Carmel Camilleri de ‘kültürel uyuşma’nın karşılıklı etkileşim içinde her iki tarafın değişmesi durumundan, bir tarafın asimetrik olarak diğer taraf üzerinde kültürel egemenlik kurması durumuna kadar değişen farklı biçimler alabileceğinden bahseder. Burada vurgulanan, iki kültürel yapı arasında söz konusu kültürleri oluşturan öğelerin değiş tokuşu değil, her iki kültürün de dönüşümüdür.¹⁵⁶ Bir görüşmeci entegrasyonu İsviçre toplumunu anlamak ve kendini onlara anlatmak şeklinde görmektedir.

¹⁵⁵ Dominique Schnapper, 1991, akt.Derya Firat , Toplumbilim Göç Özel Sayısı, sy.17. 2003, s.80.

¹⁵⁶ A.g.k.

Benim için entegrasyon burada kalırsanız buranın dilini öğrenmektir. En azından buradaki insanlarla ilişkili olmak ve onları tanımak. Kendi kültürünüzü bu insanlara anlatabilmek. Sosyal hayatın içerisine girebilmek. Bir iş sahibi olmak. Kendi derneğinizde çalışsanız bile onların olduğu bir derneğe de gidebilmek ve orda da çalışabilmek. Biz zaten birbirimizi tanıyoruz, biliyoruz. (2010-Cenevre-Erkek-29)

Görüştiğimiz kişilerin çoğu entegrasyonla ilgili olumsuz yargılara sahip. Entegrasyonun tek taraflı olarak algılandığını ve dayatılan bir şey olduğunu düşünenlerin yanı sıra entegrasyonun gerekli olduğunu düşünenler de bulunmaktadır. Türkiye’den benzeri konularda söz ederken asimilasyon sözcüğünü sık sık kullanan görüşmeciler İsviçre söz konusu olduğunda entegrasyon kelimesini kullanmakta ve bunun dil öğrenme, günlük yaşamı idame ettirme, eğitim alma, İsviçre’nin yaşayış tarzını öğrenme, kültürlenme, vb... olarak tanımlamaktadırlar.

Burada entegrasyona karşı şu an kurum kuruluşların kendi düzenlemeleri yönetmelikleri var. O çerçevede bu biraz Türkiye’deki asimilasyona denk geliyor. Dilimiz öğrenin, iş bulun, çalışın. iş dediğiniz temizlikçilik gibi hizmet sektörünü içeren işler. Belli anlamda ekonomik kriz kapsamında da kısıtlamalar var. Entegre olmamızı istiyorlar mı istemiyorlar mı orada bir gelgit yaşıyoruz. Size sundukları ile engelledikleri birbirine denk gelmiyor. Ama bizim açımızdan entegrasyon demek buranın dilini öğrenmek, buradaki insanların yaşam tarzlarını, kültürlerini öğrenmek demek. Aynı zamanda bizimle olan ortak noktalarını bulup iletişim kurabilmek. (2010-Montrö-erkek-27)

Çalışmamıza konu olan kişilerce İsviçre’deki entegrasyon, adaptasyonun Türkiye’deki asimilasyonla birlikte düşünüldüğü görülmektedir. Bu konuda farklı

yaklaşımlar söz konusu olsa da İsviçre'nin entegrasyon konusunda Türkiye gibi asimile edici olmadığı vurgulanmaktadır. Entegrasyonun kendisi için önemli olduğunu anlatan bir kadın görüşmeci ise, entegrasyonun en önemli sağlayıcısının dil öğrenmek olduğunu ifade etmektedir.

Benim için entegrasyon çok önemli. Bir yerde yaşıyorsan dilini tamamen bilmem gerekiyor. Sadece dil değil kültür ve yaşam biçimlerini bilmen gerekiyor. Yapman gerekmiyor ama bilmen gerekiyor. Dili sadece mücadele için değil, kitap ve gazete okuyabilmek için, kurumlara girebilmek için bilmek gerekiyor. Mutlu olabilmek için bilmek gerekiyor yani. Ben entegrasyonu böyle düşünüyorum.(2010-Aarau-Kadın-28)

Bir başka görüşmeci ise entegrasyonun sadece dil öğrenmekle olamayacağını yanı sıra kendisi gibi politik ilticacı olarak gelen üniversite öğrencilerinin entegrasyonda daha başarılı olacağını anlatmaktadır.

Aslında ben entegrasyonu burada yaşamayı istemek ve kabul etmek olarak algılıyorum. Ama dediğim gibi çok başaramıyoruz. Yani entegrasyon dil öğrenmekle ilgili değil daha çok kafanın içiyle ilgili. Yani kafanı geldiğin yerle ilgili boşaltman gerekiyor. Ama sanırım burada yaşamayı başarsak bile hep geldiğimiz yeri özleyeceğiz ve güzel şeyler hatırlayacağız. Sanırım entegrasyonda en başarılı kesim politik kimlikle gelen üniversiteliler. Onlar için daha kolay oluyor çünkü onlar biraz daha kendilerine yapabilecek şeyler buluyorlar. Ya da önleri daha açık oluyor. Bir işçi için entegrasyon çok da umurlarında değil. Bilinç düzeyinde bir gelişme yaratmayı çok da umursamıyor. Her gelen üniversitelinin ilk düşündüğü şey okula

devam edebilmek ve dil öğrenmek bu da entegrasyonun en güçlü sağlayıcıları yani.(2010 Temmuz-Bern-Kadın-35)

Göç alan toplumun tüm göçmenleri toplumsal, siyasi ve kişisel farklılıklarını gözetmeksizin aynı görmesi aşağıdaki görüşmecimiz tarafından tepkiyle anlatılmaktadır. Bunun bütünleşme ve uyum sorunlarını beraberinde getirdiği anlatılardan çıkarılmaktadır.

Açıkçası İsviçreliler yabancılara bakış açısını değiştirmeli. En önemlisi budur. Gerisi bireylere kalmış ve dili öğrendikten sonra, kendini ifade etmek ettikten sonra entegrasyon olur. Sen savaştan çıkıp gelmişsin ama o senin ekonomik nedenlerle geldiğini düşünüyor ya da onun vergisiyle yaşadığını düşünüyor. Bunlar tehlikeli şeyler yani. Irkçılık da var biraz. (2010-Nüchatel-Erkek-26)

Entegrasyon, kendi kimliğini de koruyarak bunun farkında olarak buradaki topluma uyum sağlamak. Kendim entegre olmak istemiyorum. Buradaki insanlar gibi yaşadığında köreliyorsun. Dünyada ne oluyor ne bitiyor duyarsız oluyorsun. Çok az insan gazete okuyor. Ve dünyayla ilgilenmeyen bir yer burası. Daha çok eğlence ve rahatla ilgileniyorlar. Güvenli bir hayatla ilgileniyorlar, yaşlanınca gidecekleri huzur evlerini düşünüyorlar. O yüzden de politikayla ilgilenmiyorlar. Buradaki Kürtlerin ciddi entegrasyon sorunları oluyor. Belki biz bir kulağımız ülkemizde olarak yaşayabiliriz. Böyle daha iyi olur. Geçmişte çok olumlu politikalarının olduğunu söylüyorlar ama ben şimdi için böyle olduğunu düşünmüyorum. Biraz da zorunluluktan yapıyorlar. Mesela Türkiye'den gelen kim olursa olsun ister eğitimsiz olsun ister on üniversite bitirmiş olsun onların gözünde aynı. Asıl dertleri kötü ve ağır işlerini yaptırmak çünkü yaşlı nüfusu fazla bir ülke ve çalışanı az dolayısıyla bütün kötü ve zor işler başka

yerlerden gelen insanların elinde. O yüzden mesela üniversiteye girişi zorlaştırmışlar. Mesela 30 yaşına kadar hiç eğitim almamış birinin üniversiteye gitme hakkı var ama bu nerdeyse hiç işlenmiyor. Geçmişte entegrasyon için çeşitli kurslar ve aktiviteler varmış ama artık yok. Şimdi temizlik yapacak kadar ya da bir restoranda çalışacak kadar dil bil yeter onlar için. Hani İsviçre'nin demokrasisi hakkında çok fazla şey duyarsın ama demokrasi biraz kendine demokrasi oluyor. Senin istediğin kadar bir eğitim seviyen olsun ama bunu kabul etmiyor mesele. (2010-Nüchatel-Kadın-37)

Görüşmecilerimizin anlatılarından yola çıkarak göç alan toplumların, tüm göçmenleri, geçmişlerinden ya da özgünlüklerinden bağımsız, birbirinden farksız sadece göçmen olarak gördükleri söylenebilir. Ancak göçmenlerin kendileri için ise farklılıkları önemlidir çünkü bu farklılıklar onların yeni ülkedeki gündelik yaşamından yeni ülkeyle kurdukları her düzeydeki ilişkilerinde büyük etkiye sahiptir. Sığınmacı/ mülteci olarak konumları ve siyasi, toplumsal geçmişleri ile mevcut sosyal ve politik konumları görüşmecilerin İsviçre ile olan ilişkilerini etkilemektedir. Yeni ortamlarında, ortama alışmak ve kimliklerinde bir devamlılık bulmak için kendilerini, deneyimlerini ve bilgi birikimlerini yeniden değerlendirmek zorunda kaldıkları bir sürece başlamakla beraber bu süreç aynı zamanda yeni bir çevreye uyması gereken deneyim ve bilgi birikimiyle beraber devam etmektedir. Entegrasyon ile ilgili anlatılarda da görüşmecilerin İsviçre ve Türkiye'yi karşılaştırdıkları görülmektedir. 'Türkiye'de entegrasyonu kabul etmedik' diyen aşağıdaki görüşmeci için İsviçre kültürünü öğrenip sahiplenmek daha kolaydır.

Zorlanmadan bu kültürü öğrenme ve bu kültürü sahiplenmedir. Biz Türkiye'de neden entegrasyonu kabul etmedik çünkü onların bize saygısı yoktu ve bizim de onlara saygımız yoktu. İsviçre öyle değil. En azından benim bulunduğum Cenevre öyle değil. Onların bana saygısı var benim de onlara saygım var. Mesela bir İsviçre bayrağı

giyebilirim ama Türkiye bayrağını öldürseler de giyemem. Bence entegrasyon bir ülkeyi sevmek ve onu keşfetmeyi istemektir.(2010-Cenevre-Kadın-28)

Mesela bizim Türkiye’de çok tanıdığımız vardı ve biz onlarla yaşıyorduk. Ama belli başlı arkadaşlarımız yine de Kürt’tü. Çok iyi Türkçe okumamıza rağmen çevremiz hep Kürt’tü ve onlar bizi anlamazdı bu yüzden entegre olamadık. Bir Kürt ile aynı şeyler yaşıyorduk ve bir Türk’e anlatmak uzaydan konuşmak gibiydi. Türkiye’de entegre olduğumuzu düşünmüyorum. Burada da dil öğreniyoruz belki ama çevremiz yine Kürt. Entegre olmayız yani. İlişkilerimiz olabilir, Almancayı kullanabiliriz ama buraya entegre olmak başka bir şey buradakiler de yabancı olarak, dışarıdan gelmiş insan olarak bakıyorlar. Yani Kürtlerin entegre olacaklarını düşünmüyorum.(2010-Bern-Erkek-26)

İki görüşmecinin yukarıdaki anlatıları Türkiye’deki geçmişleri ve İsviçre’deki mevcut durumlarını bir arada düşündüklerini göstermektedir. İsviçre’de yaşadıkları Türkiye’deki geçmişleri için yorumlayıcı bir çerçeve oluşturmuştur diyebiliriz. Türkiye’de anadil sorunu yaşamış kişilerle yaptığımız görüşmelerde entegrasyon için dil öğrenmek gerektiği sıkça vurgulanmıştır. İsviçre’nin Kürtlerin kendi dilleriyle ve kültürleriyle yaşaması konusunda asimilasyoncu olmadığını söyleyenlerin yanı sıra tam tersini söyleyenlerde mevcuttur. Bu konuda yaklaşımlar farklılaşmaktadır.

Öncelikle insana bir yabancılaştırma şeyi var. Bu psikolojik olarak insana geliyor.Yani sizin onlarla bir paylaşım içine girmeniz için daha çok onlar gibi olmanız gerekiyor.Dayatılan şey o.Yoksa aslında görünürde bazı haklar veriyor.Kendi dilinizi öğrenin biz finanse edeceğiz gibi.Ama öbür yandan sizin daha onların aslında belki de kullanabileceği duruma gelmeniz için sizin kendinizden biraz uzaklaşmanız gerekiyor.Kültür olarak yaşam olarak sizin kendinizi biraz da o kalıplara oturtmanız gerekiyor.Bu o yüzden entegrasyondan

ziyade asimilasyona gidebiliyor, kendinden daha uzaklaşarak öteki olarak.(2010-Schfaussen-Erkek-28)

İsviçre'nin kendisini Türkiye gibi direk ve açıkça asimile etmeye çalışmadığını ancak bunu yavaşça yaptığını ifade eden görüşmeci için Türkiye ve İsviçre'nin farklı yollarla aynı sonuca gittiği düşüncesini taşımaktadır denilebilir.

Yüzeysel baktığın zaman görmüyorsun. Ama bizim ülkedeki gibi sistemle direkt sana dayatılan bir şey yok, yaptırım olarak cezaevleri yok ama buradaki insanlar üzerinde de sana rahat bir ortammış gibi sunan ama aslında seni yavaş yavaş düşünmekten, farklı olmaktan alıkoyan, yavaş yavaş kendisine benzeten.Ne biliyim mesela ay sonu olduğunda onların geleceği bir ayda tarih kılan, onun dışında onların dediği şeyleri yapmadığında mesela aylık benim imzaladığım karşılığında ihtiyacım olan parayı verecekleri belgeyi , o imzaya gitmediğinde senin bir miktar parayı kesiyor ya da toplantı çağırdıklarında gitmediğinde seni terbiye edecek, terbiye edecek derken çok böyle katı yaklaşıyor ama Altan alta seni rencide edebilecek ama aynı zamanda uzun sürede de seni kendisine faydalı olabilecek 10 yıl sonra sana baktığında sadece şuna bakacak istesin, aç değilim açıkta değilim, çünkü bu durumda olan bir sürü insanla karşılaştım. Seni o noktaya getirip ona tabi tutabilecek böyle sistematik ama çaktırmadan kendi sistemine yontabilecek mekanizması var. (2010-Lozan-Kadın-31)

Entegrasyon hep itici geliyor. Biçilen bir yaşamı yaşamak gibi. Hazır bir gömlek gibi. Entegrasyon gizli asimilasyon olarak görüyorum. Biri şiddet içeriyor diğeri daha gizli. Tabi toplumun belli kuralları vardır ve bir ülkenin dilini öğrenmek değil entegrasyon. Tamamen onlar gibi yaşamak olarak görüyorlar entegrasyonu. İsviçre'nin entegrasyona

bakış açısı tamamen o sisteme göre yaşamaktır. Onlara göre en küçük ters bir şey yaptığınızda entegre olamamışsındır. Entegrasyondan çok kendi sistemini dayatma var. O açıdan olumlu bir kavram değil benim için entegrasyon. Ama zorunlu olarak hiç fark etmeden oluyorsun aslında. Karşı çıkmaya rağmen sıradanlaşıyor ve sıradanlık sende kural haline geliyor ve İsviçre entegrasyon konusunda çok güçlü. Tabi bunu parası, gücü ve sistemiyle yapıyor. Ama entegrasyon bireyi öldürüyor.(2010-Luzern-Erkek-28)

Bu alt bölümün konusunu İsviçre toplumuyla ilişkiler oluşturmuştur. Anlatılarından yola çıkarak görüşmecilerin İsviçre toplumuyla ilişkilerinin sınırlı olduğu söylenebilir. Söz konusu bireylerin, Türkiye'deki geçmişleri ve İsviçre'deki mevcut durumlarını entegrasyonla ilgili de bir arada düşündüklerini söyleyebiliriz. Görüşmelerde entegrasyon için dil öğrenmek gerektiği sıkça vurgulanmıştır. İsviçre'nin Türkiye gibi Kürtlerin kendi dilleriyle ve kültürleriyle yaşaması konusunda asimilasyoncu olmadığını söyleyenlerin yanı sıra tam tersini söyleyenler de mevcuttur. Bu konuda yaklaşımlar farklılaşmaktadır. Göç alan toplumun tüm göçmenleri toplumsal, siyasi ve kişisel farklılıklarını gözetmeksizin aynı görmesinin görüşmecilerdeki etkisi olumsuz olmuştur. Görüşmeciler, Türkiye söz konusu olduğunda asimilasyon kelimesini; İsviçre söz konusu olduğunda entegrasyon kelimesini kullanmakta ve bunun dil öğrenme, günlük yaşamı idame ettirme, eğitim alma, İsviçre'nin yaşayış tarzını öğrenme, kültürlenme, vb... olarak tanımlamaktadırlar.

5.2. Türkiye ile İlişkiler

Cezalarından dolayı Türkiye'ye kısa vadede dönüş yapamayacaklarının farkında olan görüşmecilerin çoğu uzun vadede Türkiye'ye dönmek istemektedirler. Bu konudaki görüşler farklılaşmaktadır. Kimileri Türkiye'de kendilerini iltica etmeye zorlayan sosyo-politik koşullar değişmeden, onları İsviçre'ye gitmek zorunda bırakan toplumsal ve siyasal koşullar olumlu anlamda değişmeden Türkiye'ye dönmelerinin zor olduğunu ifade etmiştir. Kimileri tek istediklerinin Türkiye'ye dönüş olduğunu, kimileri ise bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiştir. Anlatılara bakılacak olursa; gelecek tahayyülleri dil öğrenmek, üniversite eğitimi almak, İsviçre çalışma yaşamına katılmak konusunda ortaklaştığı; Türkiye'ye dönüş konusunda ise farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bazı anlatılar bu farklılaşmayı gösterir niteliktedir. Şöyle ki;

‘Türkiye'ye dönmek isterim. Ülkem orası benim, ailem, sevdiklerim, arkadaşlarım orada ve dönersem ne mutlu bana. Ama bu haliyle değil tabii. Onun değişmesi gerekiyor.’(2010-Montrö-Erkek-27)

‘İlginç şeyler yaşadım. İstiyorum ama istemiyorum. Belki bir kaç yıl sonra ziyaret amaçlı yaşayıp doğduğum yerleri görmek isterim ama yeni bir yaşam kurmak çok zor gelir.’(2010-Zürih-Erkek-26)

‘Türkiye'ye dönmek istiyorum. Dava sonucumun daha belli olmamasına rağmen düşünüyorum. Yalnız yaşamak istemiyorum. Burada başarılı olabilir para kazanabilirim belki ama sanırım manen yarım kalırım. Dönmek istiyorum ama kaygılar yok mu çok fazla yani belli bir yaştan sonra başka yerlerde yaşamak çok kolay olmuyor. Zaten Türkiye’’de zorla bir şeyler yapma durumundayken bırakıp buraya gelmek sonra burada bir şey oluştururken tekrar dönmek çok

zor olacaktır. Hele bir kadın olarak çok daha zor. Dönmek istiyorum ama koşullar her açıdan olgunlaşmış değil. Hem benim koşullarım hem de Türkiye'nin koşulları pek uygun değil.'(Temmuz-2010-Bern-Kadın-35)

Yukarıdaki anlatının sahibi görüşmeci İsviçre'de gelecek planları olduğunu görüşmenin ilerleyen dakikalarında ifade etmektedir. Dil öğrenmenin başlıca hedefi olduğunu ve dil öğrendikten sonra görüşmenin yapıldığı zamanki yaşamından daha rahat bir yaşamı olacağını dile getirmiştir.

'Beni burada tutan tek şey gelecek. Özellikle dil öğrendikten sonra çok daha rahat olacağını düşünüyorum. Yani gazete, kitap okuyamamak, tiyatro sinemaya gidememek çok zor. Hep burada hayat bize çeyrek akıyor diyorum. Mesela ülke gündeminde ne var ya da tren de yanınızdakilerin ne dediğini anlayamamak yaşamı çeyrek kılıyor. Ve ben dil öğrendikten sonra daha rahat olacağını düşünüyorum ve okul hayatına dönmek istiyorum. Daha öncede söylediğim gibi her gelen üniversiteli gibi üniversiteye gidip daha sonra master yapmak istiyorum.'

Türkiye'ye giymiş oldukları hükümlerden ve sürmekte olan davalarından ötürü gelemeyen görüşmeciler bu yasağın kalkmasını istediklerini görüşme boyunca yinelemişlerdir.

Belki çok çok ilerde yaşamak için dönebilirim. Ama bir yaşam kurmak ve çalışmak için istemiyorum. Ama şimdi yasaklıyım ve gidemiyorum ve bunun kalkmasını isterdim gidip gelebilmek için. Yeni bir yaşam kurmak için değil çünkü yeni bir yaşam kurmayı göze alamıyorum. Belli bir yaşa geldim ve sürekli başlangıçlar yaptım artık istemiyorum.'(Ağustos-2010-Aarau-Kadın-28)

Türkiye’yi can ve mal güvenliği-politik haklar açısından güvenli bir ülke olarak görmeyen aşağıdaki görüşmeci İsviçre’yi bu çerçevede koşulları itibariyle olumlamaktadır. Türkiye’yi insan hakları, vatandaşlık hakları açısından yaşanılacak bir ülke olarak görmemektedir.

‘Bu koşullar daha iyi ve bu haliyle Türkiye’yi yaşanılacak bir ülke olarak görmüyorum. Politik olarak sorunların çözümüne katkı için geri dönüş olabilir ama günlük olarak yaşanacak bir yer değil yani. Bu koşullarda Türkiye’de yaşamayı kimseye önermiyorum. Ölüm her an gelebiliyor. Can güvenliğiniz yok ya da hukuksal politik haklarınız yok. Bir yürüyüşe katılıyorsunuz otuz yıl ceza alıyorsunuz. Türkiye’nin coğrafya, iklim, yer altı yer üstü zenginlikleri burdan daha iyi. Potansiyeli olan bir ülke ama buranın tam tersi sonuçta.’(2010-Biel-Erkek-30)

Görüşmecilerin hepsi kendilerini ekonomik nedenli gelmiş göçmenlerden ayırmaktadır. Nitekim bir görüşmeci hedeflerini anlatırken bu ayırma vurgu yapmaktadır.

Politik olanla olamayan arasında yaşama bakışta çok farklar oluyor. Ekonomik amaçla gelenler için Avrupa bir kurtuluş olmuştur. Ve amaç ekonomi olunca insanlar kendini işe veriyor ve çalışma memlekete para gönderme ya da araba alma gibi kaygılar güdüyorlar. Amaç ekonomiktir ama benim gibi olanlar için daha farklı kaygı ve hedefler vardır. Örneğin akademik kariyer yapma, dil öğrenme ve ciddi politik çalışmalar yapma gibi. Ben burada ekonomik hiçbir hedef taşımıyorum ve buradaki politik hedeflerimi gerçekleştirmek istiyorum.(2010-Biel-Erkek-30)

Gelecek planlarını tamamen İsviçre üzerine kuran ve bunun yanı sıra görüşmecilerin çoğu gibi Türkiye’den ‘ülke’ diye söz eden bir görüşmeci ileride ‘ülke’ye gitmek serbest olduğunda Türkiye ve İsviçre’de birden yaşamak istediğini ifade etmektedir.

Eğitimimi tamamlamayı düşünüyorum. Farklı bir alanda bir şey düşünmüyorum. Daha çok artık, buraya yerleşmeyi düşünüyorum ve buraya yönelik bir şeyler de yapmak istiyorum. Kafamın sadece ülkede kalmasını istemiyorum. Buradaki insanları da tanımak istiyorum. Buradaki insanların sorunlarıyla da ilgilenmek istiyorum. Bir yerdeki insanların sorunlarını anlayamazsanız olmaz. Zaten ülkeyle ilgili kalmak zorundasın. Orası ayrı konu. Kesinlikle. Burayı bırakıp gittiğimde burada bir şeyler kalacak bende. Buradaki zorluklardan geçmek, oluşan arkadaşlıklar, onlar kalacak. Ülkeye gittiğimde buraya da gelmek isteyeceğim. Eğer ülkeye gitmek serbest olursa iki tarafta da yaşamak isterim. Bir tarafta değil. (2010-Cenevre-Erkek-24)

Çalışmamıza konu olan kişilerin hiçbirisi Türkiye’ye dönmek istediğinde dönebilecek koşullara sahip değildir. Türkiye’de devam eden davaları ve bazılarının kesinleşmiş cezaları bulunmaktadır. Durum böyle olunca ancak Türkiye’de hukuki ve siyasal koşullar söz konusu kişilerin lehine değişirse dönme şansları olacaktır. Bir görüşmeci dışında hepsinin ailesi Türkiye’de yaşamaktadır. Gerek aile gerek arkadaş ya da sosyal çevrelerinin büyük bir kısmı Türkiye’de bulunduğu için Türkiye ile ilişkileri çeşitli şekillerde devam etmektedir. İlişkilerin çoğu internet ve telefon gibi araçlarla sağlanmaktadır. Görüşmecilerin birkaç tanesi ailesi ve arkadaşlarının kendilerini ziyaret amaçlı İsviçre’ye geldiklerini aktarmışlardır. Bir görüşmeci İsviçre’de, diğer ülkelerden kendisi gibi gelen Kürtleri görerek Türkiye Devleti’nden uzaklaştığını ifade etmektedir. Bu durumun görüşmecilerin ifade ettiği haliyle Türkiye ile ilgili olumsuz yargıları büyüttüğü söz konusu edilebilir.

Şu an buradaki mültecilere İsviçre devletinin sunduğu iki şey var. İki kimlik türü var. Biri politik diğeri de insani oturma dedikleri. O da işte kendince bireysel sorunlar yaşayan insanlar için. Ben politik mücadele etmiş insanlar olarak fark göremiyorum. Farklı nedenler olabilir. Buraya çalışmak için gelen insanların politik düzeylerini görünce şaşırmadım. Türkiye’de zaten buna alıştım. Ama beni etkileyen bir şey oldu. Iraktan, İran’dan, Suriye’den ve Türkiye’den Kürtlerin buraya gelmesi. Yani Kürtlerin yaşadıkları her coğrafyada aynı sorunları yaşıyor olmaları ve aynı nedenlerden dolayı buraya gelmiş olmaları. Bizim Türkiye’de mücadele ederken bir tereddüdümüz vardı ama buraya gelince bu netleşti. Evet Türkiye Kürtlere karşı çok acımasız ve diğer ülkelerle birlikte çalışıyor ve tarih bunun hesabını soracaktır.(2010-Montrö-erkek-27)

Türkiye ile ilişkilerini akrabalık ve arkadaşlık ağları üzerinden sürdüren görüşmeciler Türkiye gündemini takip ettiklerini anlatmaktadırlar. Görüşmeciler açısından internetin yanı sıra telefon Türkiye ile ilişkilerin somutlaştığı önemli bir iletişim aracıdır. Önceki bölümde de değindiğimiz gibi İsviçre’de politik faaliyet içine girmeyen/ giremeyen görüşmecilerimiz Türkiye ile ilişkilerini Türkiye ‘ye yönelik politik faaliyetleri ve kimlikleri üzerinden devam ettirmektedirler.

Ne kadar da burada yaşasak da Türkiye’nin gündemini takip ediyoruz. Türkiye’nin ekonomik, politik, sosyal koşulları yaşamınızın bir parçası. Burada da bir şeyler yaparken bir yönüyle orayı düşünerek ve oradaki sorunların çözümüyle ilgileniyorsanız orayla hala bir ilişkiniz var demektir. Şu an çok fazla bir şey yaptığım yok, sadece eğitimime devam ediyorum ve hedef ilerde buranın sosyal yaşamına girebilmek.

Her yönüyle sosyal, ekonomik ve politik olarak hayatın içine girmek.(2010-Cenevre-Erkek-29)

Türkiye ile ilişkilerinin konu edildiği bu alt bölümde; politik kimliklerini Türkiye’de bırakmış olan görüşmeciler İsviçre’de politika yapamamakta olup Türkiye ile ilişkilerini Türkiye ‘ye yönelik politik faaliyetleri ve kimlikleri üzerinden devam ettirmektedirler denebilir. Türkiye ile ilişkilerini akrabalık ve arkadaşlık ağları üzerinden sürdüren görüşmecilerin Türkiye gündemini takip ettikleri, internetin yanı sıra telefonu Türkiye ile ilişkilerini sürdürdükleri iletişim aracı olarak kullandıkları anlaşılmaktadır.

5.3. Çifte Dışlanma

‘yurdumdan uzak
yağmurlar
içindeyim
akşam oldu
sürgün susuyor’¹⁵⁷

Göçmenler, ulus-devletlerin homojenleştirme sürecini gerçekleştirme arzusunu kesintiye uğrattığı düşünülen kimselerdir. Göçmen kavramı, ‘biz’ ve ‘diğerleri’ arasındaki sınırları çizen bir kavramdır. Göçmenler ‘biz’ ile aynı vatandaşlığı paylaşsalar bile ‘bize’ ait olanlar diye inşa edilmezler. Göçmen söylem aracılığıyla inşa edilir, yaşar ve dışlanır. Söylem, hem tarihsel hem de toplumsal olarak oluşturulan ve şartlar, bilgi nesnesi, kimlikler, sosyal gruplar, arasındaki ilişkiler açısından esas olan bir sosyal uygulamadır.¹⁵⁸ Söylem, ya var olan düzeni güçlendirmeye katkıda bulunur ya da dönüştürür. Söylemin etkileri, eşit olmayan gücü ve sosyal kategoriler arasındaki toplumsal ilişkileri yeniden üretmeye imkân verebilir ve bu eşitsizlikleri kaçınılmaz veya doğal olarak meşrulaştırabilir; böylece hegemonik bir toplumsal düzeni sürdürebilir.¹⁵⁹ Söylem vasıtasıyla ‘göçmen’in hâkim temsiliyetler yüzünden nasıl bir bilgi nesnesi olduğunu ve kendisine bir maddilik, aynı zamanda hâkim kimliğin zıddı olan bir kimlik yüklendiğini anlayabiliriz. Söylem, göçmen kavramı ve belli kişilerin veya grupların göçmen olarak sınıflandırılmasının hâkim özneler tarafından tabi edilmesi ve dışlanması için politik araçlar olduğu gerçeğini kolaylaştırır. Temsilin ikili biçimleri güç ve kaynaklara dair eşit olmayan haklarla konumsallıklar yaratmak için güçlü araçlardır.

¹⁵⁷ Tez çalışmamıza katılan bir görüşmecenin Paris’te çektiği Ahmet Kaya’nın mezar fotoğrafından alınmıştır.

¹⁵⁸ N. FAIRCLOUGH- R. WODAK (1997), ‘Critical Discourse Analysis’, 258.

¹⁵⁹ A.g.k.

Bu konumsallıklardan dolayı bazı kişiler diğerlerinden daha fazla haklara sahip olduklarını düşünürler. Çünkü onlar söylem aracılığıyla hâkim öznelerle ait olarak inşa edilmiş ve ‘biz’in ‘diğerleri’ne karşı temsili alanına dâhil edilmişlerdir. Tartışmalı araçlar yüzünden kendini olumlu ve diğerlerini olumsuz sunma gibi dışlayıcı ‘biz’ ve ‘onlar’ söylemleri için temel oluşturur.¹⁶⁰

Sığınmacılar ve mülteciler olumsuzlukların yüklendiği yabancılar olarak algılanmaktadırlar. Söz konusu bireyler bir yandan belirsizlik hali içinde travmatik bir süreci yaşarlarken öte yandan ‘dışarıdan gelen’ olmaları nedeniyle de genellikle toplum tarafından kabul görmezler. Goffman'a göre, toplum örgütlenmesini sağlayabilmek için “normdan sapanı” bir kaynak olarak kullanmaktadır. Goffman'ın geliştirdiği “damgalama” kavramı bu konuyu anlamaya yardımcı olabilir. Damgalama; “normlara uygun olan”ların ve “normdan sapan”ların, karşılıklı etkileşim içinde kendi kişisel rollerini ön planda tuttıkları, kendilerini korudukları ya da ifşa ettikleri ve kendi durumlarıyla koşullarını ilgilendiren bir tepkisel süreçler dizisidir.¹⁶¹ Tehlikeli, zor, pis diye nitelendirilebilecek işlerde çalışan mülteciler ve/veya yasadışı göçmenler toplumun refah düzeyi ne olursa olsun, bu damgalama süreçlerinden nasibini almaktadırlar.

Hiçbir kimlik sabit değildir. Buna rağmen İsviçreli ve İsviçrelilik gibi inşa edilen şeyleri tanımlamak için bir anlamla sabitlemeye dönük girişimler söz konusudur. Göçmen olarak adlandırılan kişiler, öznelliklerini İsviçre toplumu için yük/ kaynak gibi ikili zıtlıklara iliştiiren damgalayıcı söylem vasıtasıyla oluştururlar. Bununla birlikte bütün farklılıklardan bağımsız İsviçre’ye göç eden bütün özneler ‘göçmen’ olarak görülmektedir. Örneğin bir Alman ya da Hollandalı, İsviçre’de hâkim öznelerin ‘göçmen’ olarak gördüğü kişiler değildir çünkü bu adlandırma bir Ortadoğuluyu, Afrikalıyı, Asyalıyı, Güney Amerikalıyı kastetmektedir. Toplumsal bir süreç olarak ırkçılık farklı biçimlerde yaşanabilir ve varlığını meşrulaştırmak için

¹⁶⁰ R. WODAK (2008), ‘Us and Them’: Inclusion and Exclusion.

¹⁶¹ ERVING GOFFMAN, *Stigma and Social Identity*, 24

farklı dayanakları söz konusu edebilir. Bundan dolayı; değerleri korumak, adına dışlayıcı uygulamalar; kişinin dinini, toplumsallıkları, ulusu, etnisite, kültür ve görünüm haklı gösterilebilir. Bu tez çalışmasına katılan görüşmeciler, damgalanma, dışlanma deneyimlerini anlatmakla beraber hâkim temsiliyetleri reddetmiş veya yaşanmış deneyimlerine alternatifler sunmuşlardır.

Göç varlıksal ve maddi yer değiştirmeye ilişkisi bakımından aidiyet meselesiyle tartışılır. Aidiyet kelimesi bazı kaynaklarda; ait olma durumu, ilişkinlik anlamlarına gelmektedir.¹⁶² Aidiyet; ait olma durumu; ilişkinlik: bir kimse ya da şeyle ilgili olan anlamını taşımaktadır, bu duruma göre kişinin bir ülkeye bir devlete, bir dine mensubiyetinin yanı sıra, bir aileye, bir kulübe, bir derneğe olan üyeliğine de dile getirir. Bütün bu ilişkiler sonucu kazanılan gelenek, görenek, dil ve din kişiye belli kimlikler altında toplanır; kişi bireysel ve toplumsal bellek sayesinde bu değer normları içselleştirir. Düşünce ve duygularıyla kendi kimlik ve aidiyetlerini ifade eder. Hangi ülke vatandaşsın, dilin ne, inancın ne, nerelisin gibi sorular aslında aidiyete dair sorulardır.

Aidiyetle ilişkilendirilebilecek bir diğer kavram ise Habitus'dur. 'Habitus' içselleştirilmiş eğilimler ve zihinsel tutumlar olarak ifade edilebilir. Pierre Bourdieu'ya göre habitus, pratiği belirleyen bir katı kurallar topluluğundan ziyade, bireylerin stratejiler geliştirmelerini, yeni durumlara ayak uydurmalarını ve yeni pratikler geliştirmelerini mümkün kılan gevşek bir kılavuzlar topluluğudur. Habitus hem toplumsal yapının ürünüdür, hem de toplumsal yapıları yeniden-üreten üretici toplumsal pratikler yapısıdır; o hem öznel (yorumlama şemalarından oluşur) hem de nesnel (toplumsal yapının etkisini taşır); hem mikrodur (bireysel ve kişiler arası düzeylerde işler) hem de makrodur (toplumsal yapıların bir ürünü ve üreticidir). Ancak, habitus her zaman 'alanlar' ve 'sermaye' ile ilişki içinde işler.¹⁶³

¹⁶² Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Yay.

Gérard Noiriel ise Ulusal Habitus'u şöyle tanımlar: "Günlük hayatlarında bireyler, sudaki balıklar gibi, kendi ulusal grupları içinde yaşadıklarından, bu etiketlenmenin farkında değildirler. Kendilerinin bu özelliği, kişisel kimliklerinin diğer unsurlarının ardından ikinci sırada gelir. Bir birey, kendi ulusal grubuna ayrılmış toprakların dışına çıktığında, (geçici olarak ya da orada yaşamak için) bu gizli kalmış kimlik ortaya çıkar". Yabancılığı yalnızca bir pasaportu olması gerekliliğiyle değil, aynı zamanda 'ulusal davranışın' (konuşma şekli, tavırları, vs...) içinde bulunduğu ülkenin kültürel şemalarına uyumsuzluğuyla en kısa sürede yüzüne vurulur."¹⁶⁴

Minoo Alinia'ya göre; küreselleşme ve uluslararası göç ile beraber birçok insanın hayatında kimlik ve aidiyet sorunları önemli bir yer kaplar.¹⁶⁵ İçine doğulan ve içinde yaşanılan kültürel ortamlar davranışları etkileyerek onları şekillendirir. Çocukların veya toplumun başka yeni üyelerinin toplumlarının yaşam biçimini öğrenme süreci olarak da tanımlanan toplumsallaşma aynı zamanda farklı kuşakları birbirine bağlayan başlıca kanaldır.¹⁶⁶ Toplumsallaşma sürecinde bireysel tercihler de önemlidir ancak bu süreçte her birey bir kimlik duygusu ile bağımsız düşünce ve eylem kapasitesini geliştirir.¹⁶⁷ Buradaki kimlik kavramı çok yönlü bir kavramdır ve sosyal bilimlerde bu kavram değişik açılardan ele alınıp değerlendirilmektedir. Bilgin, kimliği, bir kişi veya grubun kendisini tanımlaması ve kendini diğer kişi veya

¹⁶³ Güney ÇEĞİN, **Pierre Bourdieu: Pratikleri Mantığı, Habitus ve Alan Teorisi**, http://www.bisav.org.tr/yayinlar.aspx?module=makale&menuID=3_3&yayintipid=3&page=2&yayind=14&makaleid=253

¹⁶⁴ Gerard NOÏRIEL, **The French Melting Pot: Immigration, Citizenship, and National Identity**, Rev. Stanley Hoffmann.

¹⁶⁵ Minoo ALİNİA, **Diaspora Mekanları Kürt Kimlikleri Öteki Olma Deneyimleri ve Aidiyet Politikaları**, 15

¹⁶⁶ A. GIDDENS, **Sosyoloji**, 25.

¹⁶⁷ A.g.k. s.29.

gruplar arasında konumlandırması olarak tanımlarken kimliği bir resim ve bir adres olarak nitelemektedir.¹⁶⁸

Günümüzde ise sosyal bilimler alanında genellikle kimliğin kültürel-tarihsel-sosyal bir inşa olduğu fikrinde uzlaşılmaktadır.¹⁶⁹ Bu çalışmada da kimliklerin inşa ürünü olduğu ve kimliğin bitmiş olmadığı, aksine sürekli akışkan ve değişken, sınırlarının belirsiz olduğu, dinamik bir süreç olduğu görüşü benimsenmektedir. Kimliğin bu şekilde inşası da zıtlıkların belirlenmesine ve “ötekinin” inşasına bağlı olarak gerçekleşmektedir.¹⁷⁰

İnsanların o çevreye yükledikleri anlama bağlı olarak aidiyet duyguları ortaya çıkmaktadır. Yer aidiyeti bir yerleşmede oturan bir sakinin, kısmi bir egemenlik alanına karşı sahip olma duygusuna bağlı olarak gelişmektedir.¹⁷¹ Bu da öz kimliği (benlik) veya sosyal kimliği ile arasındaki iletişimi sağlamak için gereklidir. Aidiyet hissinin temel taşlarından biri olan kendileme süreci, önce belirli bir mekân parçasının sınırlandırılması, işaretlenmesi, ardından mekânla yakınlaşmanın gerçekleşmesi ve nihayet kişisel bir mekânın inşası aşamalarını kapsar; kendileme, bakışla, mekânı düzenleme ve döşemeyle, fiziksel ve psikolojik olarak sınırlandırma ve keşfetmekle, gözleme vasıtasıyla gerçekleşir.¹⁷² İnsanlar kendilerini bir mekân ile kuvvetlice tanımlarlarsa, orayı kişiselleştirmeye çalışırlar ve sık sık kişiselleştirmek için aynı objeleri kullanırlar. Kullanıcıların kişiselleştirmek için kullandıkları bu objeler, sahiplenme işlevini sağlayan araçlardan bazılarıdır. Yer aidiyeti yerlerin ve objelerin özellikleri ile resmi rollerden rahat duruma geçebilmeyi, yaratıcı olma şansını ve bir kişinin hayatını kontrol etmeyi sağlamaktadır.¹⁷³ Başka bir düzeyde bakıldığında yer aidiyeti, kişileri arkadaşları, çocukları, akrabaları ile birleştirmektedir. Yer aidiyeti, yer, değer ve inanış sembollerle insanları dinlerine,

¹⁶⁸ N. BİLGİN, **Kimlik İnşası**, 11.

¹⁶⁹ A.g.k. s.59.

¹⁷⁰ Edward Said'den akt. İlhan Kaya, **Müslüman Amerikalılar Göç, Kimlik Ve Entegrasyon**, 26.

¹⁷¹ Candan ILGIN - Orhan HACIHASANOĞLU, **Göç – Aidiyet İlişkisinin Belirlenmesi İçin**

Model:Berlin / Kreuzberg Örneği, 59-70.

¹⁷² <http://www.bibilgi.com/Kendileme>

¹⁷³ ALTMAN, 1992 aktaran C. ILGIN, Yayınlanmamış Tez Taslak Metinleri, 2005.

uluslarına veya kültürlerine birleştirmektedir, aralarında bağlantı kurmaktadır. Aidiyet fikirlere, kişilere, psikolojik durumlara, geçmiş deneyimlere ve kültüre bağlı olarak oluşmaktadır. Aidiyet esas olarak sadece yere odaklanmamaktadır, aidiyeti, grup, toplum ve kültürel kimlik teşvik etmekte ve desteklemektedir.¹⁷⁴ Aidiyet toplumsal ilişkiler ve bağlarla ilgilidir. Aidiyet bir toplumdaki veya kolektif kimlikten dışlanma hissi yaşandığında güçlü olarak harekete geçirilebilmektedir.

Bu teorik çerçeveden hareketle, bu alt bölümde tez çalışmamıza konu olan bireylerin aidiyet meselelerine değinilecektir. Politik mültecilerin aidiyetleri nasıl ele alınabilir? Politik gerekçelerle, güvenli ve özgür yaşam hakkını koruyabilmek için yaşadığı ülkeyi terk etmiş olan sığınmacıların aidiyeti nasıl analiz edilebilir? Köken ve iltica edilen ülkenin her ikisinde de dışlanma deneyimine sahip olmaktan kaynaklı her iki ülkeye aidiyet-siz olunabilir mi? Mültecilerden çifte dışlanmayla birlikte yeni aidiyetsiz olarak bahsedilebilir mi?

Bu tez çalışmadaki kişiler ‘vatan’/ ‘yurt’/ ‘anayurt’ ile kurdukları ilişkinin farklılığı nedeniyle daha çok yurtsuzluk/ vatansızlık ve aidiyetsizlikle kavramıyla ilişkilendirilmektedirler. Bu bağlamda söz konusu kişilerin çifte dışlanmalarına ve ‘yeni aidiyetsizlik’lerine bakılacaktır.

Görüşmecilerin hepsi kendilerini birinci sırada ‘Kürt’ olarak tanımlamaktadır. Bu sırayı; ‘insan’, ‘kadın’, ‘alevi’ gibi sıfatlar takip etmektedir. Kürt kolektif belleğinde sürgün, zorunlu ayrılık, ötekilik yer etmiştir. Her bir görüşmecinin bireysel bir belleği, tarihi, sürgüne dair bir yaşamışlığı içinde barındırmakla beraber Kürt ortak hafızasından kaynaklı bir tür duygusallık da hepsine yansımıştır. Görüşmecilerin ezici çoğunluğu Türkiye’de de öteki, ikinci sınıf vatandaş olduklarını, İsviçre’de de en altta olduklarını sıklıkla ifade etmişlerdir.

¹⁷⁴ A.g.k.

Ben mülteciyim, saçın kaşın karaysa mültecisindir. Polis her gördüğünde polis soruyor mesela. Dışarıdayız falan polis istediği zaman istediği kişiyi durduruyor bu istedikleri ise genelde mültecidir. Bu amaçla o insanı rencide ediyorlar. Ne kadar zaman geçerse geçsin biz gene de mülteciyiz. Ben burada yaşıyorsam bana neden seçim hakkı vermiyor ki; demek ki ben ikinci vatandaşım. Türkiye de olduğu gibi ikinci sınıfsın. Nereye gidersek gidelim ikinci sınıf vatandaşız. (2010-Zürih-Erkek-31)

Yani aslında sığınmacıyım ama sürgünüm demek daha doğru. Kendimi burada 2. Ya da 3. Sınıf vatandaş gibi görüyorum. Hala çalışma hakkına sahip değilim. Belki 10 yıl geçmesi gerekiyor buranın vatandaşı olabiliyorsunuz. Ama yine de en alt katmanda yaşayan siz oluyorsunuz.(2010-Zürih-Erkek-31)

Başka bir görüşmeci sürgünlüğünü anlatırken bir arkadaşı üzerinden ‘iradi kırılma’¹⁷⁵ denilebilecek duygu ve düşüncelerden söz açmaktadır. Bu anlatı sözü edilen kişilerin Türkiye’deki sosyal, kültürel ve politik sermayelerini ve bununla bağlantılı İsviçre’de sığınmacı, mülteci ya da kendi deyimleriyle sürgünken yaşadıkları sorunları hatırlatmaktadır.

Sürgünüm. Çünkü kendi ülkeneye bu kadar bağlıyken ve onu bu kadar çok seviyorken gidememek ve uzak kalmak , başka bir ülkeye sığınmak çok acı veriyor. Gönül isterdi ki okulumu da orada okuyayım ve kendi insanlarım içinde kendimi ifade edeyim. Kendini

¹⁷⁵ İrade kelimesi Türkçe sözlükte: Bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü, istenç olarak açıklanmaktadır. (<http://tdkterim.gov.tr>) İradi kırılma ise bir şeyi yapıp yapmama kararını verme gücünü, politik varoluşunu kaybetme Agamben’in terimleriyle ifade edersek; ‘bios’tan zoe’ye indirgenme’ ve / veya böyle algılanma karşısında duyulan öfkeyi ifade eder.

dil olarak ifade edemediğin zaman bir çocuk gibi oluyorsun bir engelli gibi oluyorsun. Kendimi böyle hissediyorum. Oturup saatlerce Kürtçe veya Türkçe konuşabiliyorken bir İsviçreliyle en fazla 5 dakika konuşabiliyorsun. O yüzden konuşmak da istemiyorsun seni anlamayacaklar diye. Kendinde burada kalmanın haklılığını buluyorsun. Diğerlerinin başka yerlere gitme şansı var. Keşke onların yerinde olsam dediğim de oluyor ama tam öyle değil bir süre sonra onu da görüyorsun. Sonuçta onlar da bir bağ kurmuş oluyorsun. Tabii bizim için daha zor. Mesela burada bir arkadaşım var Türkiye’de öğretmenlik yapmışlar ve politik nedenlerle buraya gelmişler ve keşke biz hiç okumasaydık da buraya gelseydik. Çünkü ekonomik nedenlerle gelenler daha çabuk entegre oluyorlar ve sen olamıyorsun. Çünkü bazı şeyleri kaldıramıyorsun. Kabul etmiyorsun. (2010-Nüchatel-Kadın-37)

Kendisini iki yaşındaki bebeğe benzeten görüşmecinin yanı sıra Türkiye ve İsviçre’nin kendisini nasıl algıladığıyla ilgili olumsuz yargılar içerisinde olan görüşmeci de bulunmaktadır.

2 yaşında bebek diyelim. Çünkü dili yeni öğreniyoruz ve buradaki insanları pek tanımıyoruz. Şu an daha çok devletle bürokrasiyle tanışıyoruz. En uç en sivil kesim okuldaki öğretmenler. İnsanlarla iletişim kurma konusunda dilden kaynaklı sorun var ortada.(2010-Montrö-Erkek-27)

Yukarıdaki görüşmecilerden biri, dil bilmediği ve çevresini tanımadığı için kendisini bebek gibi hissettiğini anlatmıştır.

Görüşmecilerimizin çoğu kendilerini ‘sürgün’ olarak tanımlamaktadır, sürgünlük iradi bir seçimin sonucu olmayan İsviçre’ye sığınma durumundan kaynaklanmaktadır.

‘Bir kere istekli bir geliş değil. Birilerinin zoruyla geliyorsun ve hiçbir tercih şansınız yok. Geldiğiniz yerde her şeye razı olmak ve kabul etmek zorundasınız. Onun dışında kendinize dair her şeyden mahrum bırakılıyorsunuz. Sosyal taleplerden, psikolojik durumunuza kadar her şeyden mahrum bırakılıyorsunuz ve burada mevcut olanla bir şeyler kurmak zorundasınız.’(2010-Temmuz-Bern-Kadın-35)

İki yıl önceki ben ile karşılaştırdığımda, eskiden daha gamsız daha deli doluydum. Şu an belki yaşıma da getirdiği bir şey ama daha fazla oturuyorsun. Daha fazla insanın içine bir keder oturuyor. Eskiden amcalarım falan 70lerde gurbetten gelirlerdi. Ama nasıl bir gurbet, gurbet de ne ki şuan cuk diye kafama oturuyor gerçekten. Hani Mevlana’ya sormuşlar, demişler aşk nedir, demiş ben ol da bil. Ben orda gerçekten öyleydim. Diyordum gurbet ne ki bu insanlar gurbetten bahsediyor. Demek ki benim o kavramı anlamam için yaşamam gerekiyormuş. Tam böyle bana cuk diye oturuyor. Bir de çok buna bağlamam doğru mu bilmiyorum ama unutkanlık gelişti bende. Dalgınlık, unutkanlık. (2010-Lozan-Kadın-31)

Bu alıntılar bize, Edward Said’in; Sürgün Üzerine Düşünceler’ini hatırlatmaktadır.

‘Sürgün hakkında düşünmek tuhaf bir biçimde davetkâr hatta kışkırtıcı bir şeydir de, sürgünü yaşamak korkunçtur. Sürgün bir insan ile doğup büyüdüğü yer arasında, benlik ile benliğin gerçek yuvası

arasında zorla açılmış olan onulmaz gediktir. Özündeki kederin üstesinden gelmek mümkün değildir. Tarihin ve edebiyatın, sürgünü insanın hayatında kahramanca, romantik, şanlı hatta muzafferane sayfalar açan bir durum olarak betimleyen hikâyeler barındırdıkları doğrudur. Ama bunlar hikâyeden, yabancılaşmanın kötürümleştirici hüznünü alt etme çabasından ibarettir. Sürgünde elde edilen kazanımlar sonsuza dek arkada bırakılmış bir şeyin kaybedilmesiyle sürekli olarak baltalanır.¹⁷⁶

İltica edilen İsviçre'deki kimlik 'sürgün' olarak tanımlanırken görüşmecilerin tamamı için anavatanın neresi ya da ne olduğuna ilişkin benzer bir biçimde ortak belirgin bir duygu, düşünce ve söylemin varlığından bahsetmek oldukça zordur. Siyasi anlamda yani bir ülke olarak Kürdistan'ın mevcut olmaması belki bunu açıklayabilir.

Öte yandan görüşmecilerin doğdukları yerler ile ilgili duyguları da karışıktır. Bir kısmı Türkiye'yi ya da Bölgeyi vatan olarak tanımlarken diğer bir kısmı ise doğum yerleriyle Kürdistan arasında bir ayrım yapmaktadırlar. Vatana ilişkin öznel ve farklı yaklaşımlar söz konusudur. Vatan bir kısmı için, yaşanmışlıklar olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu durum aidiyet duygusunun da kişiden kişiye göre farklılaşmasına yol açmaktadır. Görüşmecilerin büyük çoğunluğu 'Türkiye'de de ait değildik burada da değiliz' demektedir.

'Çok iğrenç kelimeler. Vatan kimin vatanı, bayrak ne ki. Vatan dendiği zaman aklıma sınır geliyor ve kim sınır koyabilir ki. Artık ulus devlet ve bununla ilgili kavramlar saçma geliyor. Ben de bunun sonucunda buraya geldim. Türkiye tek ulusçuluğu dayatmasaydı benim burada ne işim vardı. Ben orda mutluydum yoksa. Çok

¹⁷⁶ Edward, Said, **Kış Ruhu**, Metis Yayınları, 28.

mantıksız bir şey onun için benim için bir anlamları yok. Aidiyet konusu insanın kendini bir yere ait hissetmesiyle ilgili. İsviçre, Türkiye ve Kürdistan'ı karşılaştırdığımız zaman ben kimi zaman kendimi Türkiye'de de ait hissetmiyordum. İstanbul'da da kendimi yabancı hissedebiliyordum. Ankara'da uzun süre kaldığım halde bir Diyarbakır gibi değildi. Aidiyet denilince doğduğum yere ait olmak istiyorum. Kendimi buraya İsviçre'ye ait hissetmiyorum ve buradaki hiçbir şeyi de kendime ait hissetmiyorum.' (2010-Nüchatel-Erkek-26)

Türkiye'ye ait olmadım hiç. Şimdiye kadar iki türlü aidiyetsizlik yaşadım. Uzun süre Türkiye metropolünde yaşadım ve tam ülkeme döneceğim derken bir anda İsviçre'ye geldim. Düşüncemde hep Kürdistan var.(Ağustos-2010-Fribourg-Erkek-26)

İsviçre'ye gelme ve burada farklı ülkelerden gelen Kürtlerle karşılaşmaları, görüşmecilerimiz için 'Kürdistan'ın hâlihazırda mevcut olmasa da en azından tahayyülde bir ülke oluşunu güçlendirmiştir.

Ülke diyince benim için Kürdistan çağrışıyor. Bu kadar.Türkiye hiçbir şekilde şey yapmıyor.Daha netleşti. Daha arttı ki ben buraya gelene kadar da bu kadar keskin değildi. Yani ben geldiğimde zaten demiştim Türkiye'ye dönmeyeceğim diye.Buraya geldikten sonra netleşmesinin sebebi de dört parçadan Kürtleri görmem, İran'dan, Irak'tan , Suriye'den ve Türkiye'den.Kürtlerin ne kadar parçalanmış olduğunu burada daha iyi fark ediyorum.Bir İran'dan gelen Kürdün yaşadığı kültür bambaşka olmuş, Türkiye'den gelen farklı.Birbirine yaklaşımları kuzey güneyi, güney kuzeyi aşağılar.Bu daha çok siyasi çevrelerin yaptığı bir şey.ama buradaki Kürtlerin böyle bir sorunu yok.Bu yüzden biraz daha ülke kavramı netleşti kafamda.Artık bir

sorun olarak görmüyorum. Benim için net bir şey. Türkiye olursa ben dönmem. Kürdistan olmadan dönmem. (2010-Nüchatel-Erkek-27)

Görüşmecilerimiz vatan ve coğrafya arasında bir ayrım yapmaktadırlar. Vatan; tarihe, ulus devlete, ulusal tarihe, dikey bir aidiyete özetle Türkiye'ye gönderme yaparken, coğrafya; ana dile, toprağa, içine doğulan dünyaya, çocukluğun geçtiği yerlere, politik kimliğe, yatay bir aidiyete özetle Kürt coğrafyasına ve kimliğine gönderme yapmaktadır.

Bizim için coğrafya Kürdistan'dır. Birileri ret ederse de etsin ama bu gerçek. Bir gün kurstayken Irak Kürdistan'ından, İran Kürdistan'ından, Suriye Kürdistan'ından ve Türkiye Kürdistan'ından yani aynı coğrafyanın parçalanmış bölgelerinden gelen ve aynı dili konuşan 4 kişiydik ve o zaman kaba saba bir vatan kavramından çok evet bu coğrafyada yaşıyoruz ve hepimiz aynı dili konuşuyor ve aynı kimliğe sahibiz ve sorunlarımız da bu yüzden var. (2010-Montrö-erkek-27)

Ortak kültürü dili paylaştığım coğrafya Kürdistan'dır. Tabi bizim ki sistemleşmemiş. Devletimiz bayrağımız yok ama duygu anlamında toprak olarak sınırimız da var bayrağımızda ve yaşadığım yer Kürdistan'dır. (2010-Luzern-Erkek-28)

İnsanın doğduğu yer memleketi oluyor ve kendimi oraya ait hissediyorum ve politik olarak Kürdistan coğrafyasıdır benim için. Kürdistan hem politik hem de psikolojik bir şekillenme yaratmış oluyor. (2010-Biel-Erkek-30)

Benim için toprak kavramı çok önemli. Elbette ki orda kalmayı çok istiyorum. Bazen bunlar çok mu önemli, insan her yerde insandır diyorum ama değil nereyi kendime ait hissediyorsam ve kendimi rahat

ifade ediyorsam orda yaşamak isterim. Diyarbakır'da yaşamaya başlayınca anladım. Başka şehirlere gidince bile orayı özledim. Buraya gelince özlem daha çok arttı. Burada tamamen bir aidiyetsizlik hâkim. Diyarbakır'da ise ilk defa kendimi Diyarbakır'a ait hissettim. 29 yaşında hem de. Çok farklı yerlerde kaldım ama bir tek Diyarbakır'da bunu hissetmişim. Bu kadar zamandan sonra bunu hissedip ondan sonra oradan ayrılmak çok zor oldu. Burada tamamıyla aidiyetsizsin ama orda senin bir çevren, küçük bir grubun, paylaşımın oluyor. Orayla bir bağ geliştiriyorsun ama burada herhangi bir bağ geliştiremiyorum. Sadece buradayım ve belli bir süre buradaki imkânlardan yararlanmaya çalışıyorum ama zorla burada kalmak rahatsız edici.(2010-Nüchatel-Kadın-37)

Çocukluğumu yaşadığım ve özlemini çektiğim Silvan'ı, Diyarbakır'ı tanımlıyor. Memleket de Diyarbakır'ı tanımlıyor. Vatan ise ortak demokratik bir ülke olarak Türkiye'dir ama coğrafya olarak Kürdistan coğrafyasını çağrıştırıyor.(2010-Zürih-Erkek-31)

Türkiye ile aidiyet ilişkisi oldukça sorunludur. Türkiye ortak demokratik bir ülke olduğunda veya olduğu oranda vatandır. Bu bağlam zaman zaman hasretle özlenen zaman zaman ise nefret edilen bir yerdir.

Vatan, doğup büyüdüğün yerdir ama bazen vatansız da olabiliyorsunuz. Vatan Türkiye'dir ama bazen özlediğim gibi nefret de ediyorum. Beni buraya attığı için nefret ediyorum ama ailem orda olduğu için özlüyorum. Öz vatanım olmasa da ailem orda.(2010-Zürih-Erkek-31)

Şeklindeki anlatısıyla Türkiye ile kurduğu ilişkiyi özetlemektedir. Türkiye konu edilen kişiler için yaşanmış deneyimler olarak arkadaşlar, aile, renkler, kokular vb. şeylerle iç içedir. Demokratik bir ülke olduğu oranda 'vatan' sayılan Türkiye,

demokratik olmadığı takdirde de geri dönüşü olanaksız kılan, görüşmecilerimizi daimi bir sürgünlüğe mahkûm eden üvey vatan olmaktadır. Said, ‘yurduna geri dönüşü engellenen kişilerin sürgün olduğu sonucuna varır.’¹⁷⁷ Sürgünlerin geri dönecekleri bir yurtları yoktur. Yurt ya da memleket bu çalışmada topraktan ziyade söz konusu bireylerin anıları, tarihi, duyguları, sosyal ilişkileriyle bağlantılıdır.

Öte yandan bir birey aynı zamanda kendi memleketinde ya da yurdunda yaşarken de sürgün olabilir. Nitekim çalışmamıza konu olan kişilerin anlatılarında Türkiye’de de yabancılık duygusu yaşamış oldukları görülmektedir. Görüşmecilerden biri mülteci olmaktan yani zorunlu ve gönülsüz göçmen olmaktan kaynaklı hissettiklerinin ve yaşadıklarının yeni olmadığını, Türkiye’deki geçmişinde benzer duyguları yaşadığını ve yabancılık halini şu şekilde ifade etmiştir:

‘Mültecilik hayatının her alanında her anında karşına çıkan ve yabancı olduğunun farkında olduğun bir durum. Ama bizim açımdan kendi adıma konuşayım.Benim açımdan çok da yabancısı olmadığım bir durum yabancılık.Çünkü Diyarbakır’dan İstanbul’a gittiğim zaman da ben benzer durumlar yaşadım ve çocuk yaşında ailesiz bir şekilde.Dilimiz farklıydı, kültür farklıydı ve bizim bölgemizde yaşananların farkına İstanbul’a geldikten sonra vardım.Çünkü aradaki farkı o zaman görebildim.Aksi takdirde ben Diyarbakır’dayken durumumuz çok normal zannediyordum.Bütün dünya bizim gibi yaşıyormuş gibi bir algımız vardı.Ama İstanbul’a geldiğimde bunun farkına vardım.İsviçre’de de biraz daha hazırlıklaydım tabi.Ama gene de yabancılık her anda.’(10.08.2010-Montrö-Erkek-27)

¹⁷⁷ SAİD, 36.

Anlatılar görüşmecilerin Türkiye’deyken de İsviçre’deyken de kendilerini yabancı, sürgün, vatansız olarak gördüklerini anlatır niteliktedir. Aşağıdaki görüşmeci vatansızlığını Türkiye’den ayrıldıktan sonra daha fazla hisseder olduğunu ifade etmektedir. Türkiye’deki yabancılık halinin kendilerini İsviçre’deki yabancılık halinden daha çok rahatsız ettiği de anlatılardan çıkarılabilmektedir.

Ülke vatan dediğimiz zaman kendi kimliğim doğrultusunda söylüyorum, o toprak üzerinde yaşarken bile bir vatanının bir ülkenin olmaması acıtıyor yani. Tabi biraz fiziksel olarak uzaklaştığın zaman biraz daha hissedilir oluyor. Kendi caddende yürüyüp kendi kahvende çay içmeyi, kendi özgür ülkende üniversite okumayı çok isterdim. Ona hizmet etmeyi çok isterdim. Ama maalesef yaşam şartları bize bunu kılmadı. Orda yabancıyken burada daha da yabancılaşıyorsun. Daha katmerli oluyor. Daha yabancı oluyorsun. Mesela baban buradan geçmedi bu ağaçları sulamadı. (2010-Zürich-Erkek-23)

Yani ben de şöyle bir duygu Türkiye’de de vardı yani Türkiye’de kendi ülkemizde değildik ve gurbetteydik. Belki Türkiye’de asimilasyonla birlikte bazı şeyleri benimsedik ve daha kabul ettik bazı şeyleri ama buraya daha ileri yaşlarda geldiğimizde her şey daha köşeli geliyor ve bence buradaki yaşamın Türkiye’dekinden bu anlamda bir farkı yok.(2010-Biel-Erkek-30)

Görüşmeciler İsviçre’ye geldikten sonra Türkiye’de de İsviçre’de olduğu gibi yabancı ve gurbette olduklarını daha fazla hisseder olduklarını ifade etmişlerdir.

Türkiye kendi ülkem insanının orada yabancı olması daha kötü. Burada yabancı olduğunun farkındasın ki bu sana yansıtılıyor ve sen bunun bilincinde olarak burada varsın. Türkiye’de bir sahiplenme yok.

Kendi vatanımızda olduğumuz hissiyatı bile yok. Şimdi daha iyi hissediyorum. Burada değil de aslında orada daha çok yabancı olduğumu hissediyorum. Biz İsviçre’de misafiriz zaten ya. Ama benim için Türkiye’deki yaşamımla buradaki aynı benim için. Burada yabancıyım , orada kendi ülkemde yabancıyım. O yüzden şartlar ne kadar kötü olsa umurumda değil. ama kendi ülkemdeki şartların kötü olması daha kötü. (2010-Nüchatel-Erkek-27)

Türkiye Kürtlerinden bir grup genç insanın bir nevi sürgünlüğünü ele alan çalışmamızda ‘memleket/ vatan/ yurt’ kavramları söz konusu bireylerin anlatılarıyla da desteklendiği gibi yaşanmışlıklara, anılara, belleğe, duygulara, ailevi ve sosyal ilişkilere gönderme yapar. Bu nokta, bu tez için oldukça önemli olmakla beraber çalışmamıza konu olan kişilerin Türkiye’deyken bir ulusal ya da etnik gruba politik ve sosyal aidiyetleri olduğunu hatırlatmakta fayda var. Vatan/ anavatan mefhumları farklılıklar gösterse de bu kişilerin grup, sosyal çevre ya da politik aidiyetlerinden yani Kürt hareketine bağlanmalarından bahsetmek gerekir. Hal böyle olunca yabancı bir yere gelmiş olan söz konusu kişilerin aidiyet/ aidiyetsizlik meseleleri su yüzüne çıkmaktadır.

Ekonomik, kültürel, sosyal veya herhangi bir nedenle ortaya çıkan göç olgusuyla kimlik arasında önemli ilişki vardır. Kişiler uzun süre kendi kültürlerinden çok farklı ortamlara gittiklerinde öncelikle bir kimlik arayışına girmektedirler. Göç öncesi insanların belli kimlikleri vardır, ancak kim olduklarını ve nereye ait olduklarını yeniden sorgulamaktadırlar. Kimlik ve aidiyet sorunu yaşayan insanlar kendi olanakları çerçevesinde göç ettikleri çevreyi sahiplenmekte/kendilemekte ya da sahiplenememektedir.

Göçmenlik ve yabancılık halinin kendileri için yeni olmadığını vurgulayan görüşmecilerin çoğu kendini vatansız olarak nitelendirmiştir. Vatansızlıkla ilgili

duygular ve yabancılaşma ise görüşmecilerimizin ifadelerinde hayali bir Kürt vatani ile ilgili politik söylemlere neden olur, bu da ne Türkiye’de ne de İsviçre’de sahip olunmayan aidiyeti yani çifte aidiyetsizlik hissini besler. İsviçre’de Kürt olmak ve buna dair politika yapmak Türkiye’deki gibi sorun olmamakla beraber, İsviçre toplumu için sadece birer göçmen olduklarının bilincinde olan görüşmeciler, İsviçre’de Türkiye’de yaşadıkları ötekiliğin farklı türleriyle karşılaştıklarını ifade etmektedirler. Görüşmecilerin parçalı aidiyetleri/ aidiyetsizlikleri bulunmaktadır.

Sıkışmış biriyim. Ait değilim. Ne Diyarbakır, ne Kürdistan, ne Türkiye ne de İsviçre’ye ait değilim. Çocukluğumuz Kürdistan’ın savaş döneminde geçti ve gözlerimizin önünde insanlar öldürüldü. İstanbul’a geldiğimizde farklı sorunlar yaşadım. Her yaşta farklı problemler yaşadık yani. Yani hiç bir şeye ve yere ait değilim. Belki benim gibi İstanbul’a göç eden insanlara ait olabilirim.(2010-Montrö-Erkek-27)

Türkiye’de kendimi, yani ben Manisa’da doğup büyüdüm, oraya ait olmadığımızı çok farklı şekillerde görüyorduk. Bir gün Kürdistan’a gideceğimizi düşünüyorduk. Hiçbir yere ait değilim galiba. Hiç bir yere ait olamadım. (2010-Zürih-Erkek-31)

Türkiye’den politik nedenlerle gelmişseniz zaten bir sürü yara almışsınızdır. Cezaevi işkence hakaret kimliğinizde çok fazla yara açmıştır. Aslında bazen şöyle düşünüyorsunuz oraya da ait değilim buraya da değilim. Orada sadece duygusal bağlar ve emek vermişlik var ama burada bir şey yok. Aslında burada mutlu olmak istiyorsan ait olmayı düşünmemelisin. Orada savaş varı veya aileni düşünürsen mutlu olamazsın. Sanırım en kolayı burası dahil hiçbir yere ait olmamayı istemek lazım. Daha çok hayatı güzelleştirecek araçlar bulmak gerekiyor. (2010-Bern-Kadın-35)

Belki son dönemde ciddi bir anlamda karşı karşıya kaldığım bir kavram. Kesinlikle vicdan kavramıyla ilişkisi var aidiyetin. Aidiyetliği vicdanın şekillendirdiğini düşünüyorum. Vicdan da toplum ve ailemizin bizde yarattığı düşünce ve inanç sistemidir. Bu gün kendimi ne buraya ne de başka bir yere ne de aileme ait hissettiğimi söyleyemem.(2010-Biel-Erkek-26)

Biz orada da mülteciydik burada da mülteciyiz ama burada yasal statüsü var. Burayı katlanılmaz kılan ve orayı katlanılır kılan orda verdiği mücadelenin kazanımları. Bir de oradaki toprak yaşadıkların ve kültürün. Burada sana bir kimlik veriliyor ve hakların bunlar deniyor çok bir şey yapamıyorsun. Genel olarak sosyal , ekonomik ve kültürel olarak burası çok daha gelişmiş. Ama yine de kültürel ya da duygusal yaşam maddi yaşamı görünmez kılıyor. Politik mülteci olanların çoğu zaten zorunlu geliyorlar. Burayı istemeden koşulların dayatmasıyla geliyor.(2010-Luzern-Erkek-28)

* * *

Todorov, farklı seyyah portreleri çıkarır.¹⁷⁸ Birinci grup “asimileştirici” lerdir. “Evrenselci bir bakış açısı ile tüm insanların eşit olduğu fikrine inanan ancak kendi idealleri için dünyayı değiştirmeye çalışanlardır. Asimilatörün klasik figürleri, kendi dinlerini yaymak için çabalayan Hristiyan misyonerlerdir.”¹⁷⁹ İkinci grup ise “çıkar sağlayıcı” olanlardır. Tüccar ya da sanayi ile ilgili olan iş adamlarıdır.

¹⁷⁸ Tzvetan TODOROV, *Nous et les autres: la réflexion française sur la diversité humaine*.

¹⁷⁹ A.g.k. s.452

Ötekilerine bakış açısı kendi çıkarı için onları kullanmak üzerine odaklıdır. Çıkar sağlayıcılar, Asimile edicilerden farklı olarak herhangi bir ideolojiyi beraberlerinde taşımazlar.”¹⁸⁰ “Turist”ler ise bu iki gruptan çok farklıdır. İnsanları anıtlara tercih eden acelesi olan bir ziyaretçidir. Sadece modern insanın karakteri olduğu için değil, mesleki bir neden yerine tatilini geçirmek için geldiğinden acelecidir. Yerli öğelerle “tipik” bir şekilde temasa geçerler: Ziyaret edilen ülkede üretilen ürünler, bayramlar gibi.”¹⁸¹ Başka bir grup olan izlenimciler ise rafine turistlerdir: Öncelikle seyahat için bolca vakti vardır. Ziyaret ettikleri ülkenin sadece fotoğrafik veya sözlü klişeleri ile yetinmez, aynı zamanda resim, edebiyat gibi alanlarda da dolaşırlar.¹⁸²

Asimile olmuş olan grupta ise göçmen işçi ya da alanında uzman kişileri alabiliriz. “Öncelikle ve çoğunlukla sadece seyahat etme amaçlı değillerdir: Göçmenlerdir. İçlerinde yaşamak zorunda oldukları için ötekileri tanımak isterler. Davranışları kesinlikle asimile edicilerin zıddıdır. Amerikan rüyasında olduğu gibi topluma katılabilmek için onlar gibi olmaya çaba sarf ederler.” Göçmen işçiler için ise çıkar sağlayıcıların aksine bir durum söz konusudur. “Kısıtlı bir süre için geldiklerinden ne kendi kültürlerinden vazgeçmeye ne de içinde bulundukları kültürü tanımaya niyetleri vardır. İçinde bulundukları toplumu tanıma ve kimlik açısından özdeşim kurma süreci tamamlandığında ise göçmen işçi de artık asimile olacaktır.”¹⁸³

Altıncı tip ise yabancılarıdır. Yabancıların bizim alışkanlıklarımızı paylaşmak gibi bir derdi yoktur, onun yerine bunlara maruz kaldıklarını düşünürler. “Yabancı için bizler doğal değildir, bu nedenle sürekli olarak üstü kapalı bir şekilde kendi ülkesi ile bizimkini karşılaştırır ve eksiklerimizi bulmaya öncelik tanır.”¹⁸⁴ Kinayeci karakter ise söylemek istediğini dolaylı yoldan anlatandır: “Kendi toplumu ile ilgili yaşadığı başka bir şey hakkında içinde bulunduğu (yabancı) toplum ile tartışarak iddiaya girer. Aslında amacı kendisine ve kendi kültürüne dair yaşadığı bir

¹⁸⁰ A.g.k. s.453

¹⁸¹ A.g.k. s.453-454.

¹⁸² A.g.k. s.454-456.

¹⁸³ A.g.k., s.456

¹⁸⁴ A.g.k.,s. 457-458.

sorundur.”¹⁸⁵ İnsanlığın iyiliğine inanmayan birey ise Todorov’un sınıflandırdığı başka bir gruptur. “Evini seven kişi ne onu ne de vatanını terk etmez ve asla bundan pişmanlık duymaz. Ancak aynı zamandan gezgin bir karaktere de sahip olan bu birey, dünya turuna çıkıp bunu kendi evinde sonlandırır.”¹⁸⁶ Son olarak filozof grubundan bahseder. Filozofların da asimile ediciler gibi olduğunu belirten Todorov, ayrıldıkları noktanın filozofların farklılıkları görmeye yönelik yoğun bir gözlemci olmalarına ve evrenselliklerinin salt bir etnomerkezcilikten uzak durmasına bağlar.”¹⁸⁷

Todorov’un betimlediği bir başka seyyah kategorisi ise, sürgündür. Sürgün olan [kişi], içinde bulunduğu topluma hiçbir şekilde karışmayan, kendi çevresi ve cemaati ile görüşen kişilerden bahseder: “Sürgünde olan kimdir? Sadece kendi hayatı ile ilgilenen, kendi insanları ile görüşen; aynı zamanda yabancı bir ülkede yaşama deneyimi böylece mümkün kılan ve ait olmayan kişidir. Aynı fakat daha da geliştirilmiş duygularla, tüm bütünleşme süreçlerinin gerçekleştiği ve kendi cemaatleri tarafından kabul edilebilecekleri büyük kentlerde yaşarlar.”¹⁸⁸ Todorov’un çizdiği bu farklı seyyah portrelerinden yola çıkarak araştırmamıza konu olan kişilerin daha çok “sürgün” kategorisine girdiğinden bahsedebiliriz. Sürgün en başta aidiyetsizliğiyle tanımlanan kişidir. Görüşmecilerimiz söz konusu olduğunda yaşananın çifte aidiyetsizlik olduğu söylenebilir. Said ise sürgünlüğün, kesintili bir oluş hali olarak onu yaşayan insanlara bölünmüş hayatlarını yeniden bir araya getirmek, kimliklerinin ve topluluk aidiyetlerinin devamlılığı ihtiyacını hissettirdiğinden bahseder.¹⁸⁹ Çalışmamızda görüşmecilerin bireysel vatan algılarının da böyle bir ihtiyacı barındırdığı söylenebilir. Hiçbir yere ait olmamayı, Türkiye’de yaşadıkları aidiyetsizlik hissinin İsviçre’de yeni bir aidiyetsizlik olarak tekrar yaşanmasının da görüşmecilerin vatanla kurdukları karmaşık ilişkilerden doğduğu söylenebilir. Yaşanmış deneyimler olarak vatan, anavatan; arkadaşlar, aile, renkler,

¹⁸⁵ A.g.k., s.459.

¹⁸⁶ A.g.k., s.460.

¹⁸⁷ A.g.k., s.462-463.

¹⁸⁸ A.g.k., s.458.

¹⁸⁹ Edward Said, 28.

kokular vb. şeylerle iç içedir. Görüşmecilerin İsviçre'deki yeni aidiyetsizlikleri hiçbir yere ait olmama hislerini besleyerek Türkiye'deki aidiyetsizlik meseleleri için yorumlayıcı çerçeve oluşturmuştur. Söz konusu olan politik gerekçelerle, güvenli ve özgür yaşam hakkını koruyabilmek için yaşadığı ülkeyi terk etmiş isviçredeki kürt mülteciler olduğunda göçmenlerin yeni aidiyetlerine benzer bir şekilde tezimiz mültecilerin yeni aidiyetsizliklerinden bahsedilebilir olduğunu ortaya koymuştur.

SONUÇ

2000’li yıllarda Kürt üniversite öğrencilerinin politik mülteci olarak İsviçre’ye gidişleri ve çifte dışlanmalarının konu edildiği tez çalışmamızda, politik nedenlerle başka bir ülkeye iltica etmek zorunda kalan bireylerin dışlanma ve aidiyet meseleleri anlatılmıştır. Vardığımız sonuçlar öncelikle mülakatçıların deneyimlerini esas almaktadır.

Politik mültecilerin çifte dışlanmayla birlikte bir aidiyete sahip olup almayacakları sorusundan hareket eden bu çalışmanın birinci bölümünde; göç hareketlerine, “zorunlu göç”, “sığınmacı”, “mülteci”, “diaspora” gibi kavramlara değinilmiş ve sosyolojinin göç olgusuna yaklaşımı ele alınmıştır. Politik mültecilerin aidiyet meselelerinin sosyolojik analizi hususunda mevcut göç teorilerinin ve sosyolojik yaklaşımların yetersiz kaldığı görülmüştür. Söz konusu teori ve yaklaşımlar daha ziyade ekonomik göçleri açıklamak için kullanılmaktadır.

İkinci bölümde İsviçre’deki Türkiyeli göçü ve Kürt Diasporası, politik ilticaya neden olan Türkiye’deki sosyo-politik, tarihsel süreç ile İsviçre’deki göç ve vatandaşlık politikaları ele alınmıştır. Bu çerçevede İsviçre’deki Türkiyeli göçünün tarihi ele alınmış, politik ilticaya neden olan Türkiye’deki 90’lı yıllar ve özellikle OHAL süreci incelenmiş son olarak da İsviçre’nin vatandaşlık yasasının sınırlılıkları ve katılığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde bu yasanın Türkiye’den gelen politik mülteciler için rahatsızlık oluşturduğu ve İsviçre toplumuna sosyo-politik katılımsızlıklarının bir nedeni olduğu görülmüştür.

Çalışmamıza konu olan mültecilerin göç etme edimlerinin nedenini oluşturan politik olma süreçlerinin konu edildiği üçüncü bölümde; söz konusu kişilerin bireysel güzergâhlarına bakılmıştır. Bu bağlamda politik sosyalizasyon süreçleri, politik angajman kazanma ve militanlık güzergahları ile göç etme edimleri analiz edilmiştir. Göç kararını vermek zorunda kalan görüşmecilerimiz zorunlu ve gönülsüz göçmen kategorisinde oldukları, göç etme edimlerinin OHAL sürecinde yaşanan toplu yerinden edilmelerden farklı olarak politik faaliyetler içerisinde olmalarından dolayı gerçekleştiği saptanmıştır. Bu açılarından görüşmecilerimizin ilticasının, zorunlu göç mağduru olan Kürt halkının göçünden farklılaştığı ve askeri darbeler sonrasında Avrupa'ya sığınan Türkiyeli politik göçmenleriyle benzerlikler taşıdığı vurgulanmıştır.

Zorunlu ve gönülsüz olarak İsviçre'ye iltica başvurusunda bulunan görüşmecilerimizin yeni yaşamlarının konu edildiği dördüncü bölümde; oturma alana kadar kaldıkları kamp, dil öğrenimleri, eğitim ve çalışma yaşamları, sosyal ilişkileri ile politik katılımları ve derneksel faaliyetleri ele alınmıştır. Bu bağlamda mülteciler açısından İsviçre'de yaşadıkları dışlanmanın, benlik referanslarından, kültürel, politik ve militan sermayelerinden arındırılıp çıplak hayata indirgenmelerinin, politik katılımsızlıklarının İsviçre'ye herhangi bir aidiyet beslemelerini güçleştirdiği görülmüştür. Bu bölümde ortaya konulmaya çalışıldığı üzere; kamp süreci, toplumsal dışlanma, politik katılımsızlık gibi hususların tez çalışmamıza konu olan kişilerin aidiyet ya da aidiyetsizliklerini beslediği sonucuna varılmıştır.

Son bölümde; 2000'li yıllarda politik mülteci olarak İsviçre'ye sığınan Kürt gençlerinin İsviçre toplumuyla ilişkileri, Türkiye ile ilişkileri ve 'yeni aidiyetsizlikleri' konu edilmiştir. İsviçre toplumuyla yok denebilecek kadar az ilişki içerisindeki olan görüşmecilerimizin Türkiye ile ilişkilerinin internet, telefon gibi araçlarla sınırlı olsa da yoğun bir biçimde sürdüğü görülmüştür. Öte yandan, Türkiye'den politik ilticacı olarak ayrılmak zorunda kalmaları söz konusu

görüşmecilerin Türkiye’deki dışlanmışlıklarını gösteriyorken İsviçre’de yaşadıkları sorunlar ve dışlanma deneyimleri çifte olarak dışlandıklarını göstermektedir. Türkiye’ye istedikleri zaman dönemeyecek olmalarının, bu kişilerin aidiyetsizliklerini beslediği sonucuna varılmıştır.

Sonuçta görüşmecilerimiz için ne orada ne burada sahip olunan bir aidiyetten bahsedilebilir. Kuşkusuz bu hissiyat Türkiye’de yaşadıkları dışlanmayla beraber aidiyetsizliğin İsviçre’deki dışlanmayla beraber yeni bir aidiyetsizlik olarak tekrar yaşanmasının bir sonucudur. Bunun ise mültecilerin vatanla kurdukları karmaşık ilişkilerden ve dışlanmalarından doğduğu söylenebilir. Yaşanmış deneyimler olarak vatan, anavatan, coğrafya, toprak, arkadaşlar, aile, renkler, kokular vb. şeylerle iç içedir. Görüşmecilerin İsviçre’deki dışlanma deneyimlerinin yeni aidiyetsizliklerini, hiçbir yere ait olmama hislerini besleyerek Türkiye’deki dışlanma ve aidiyetsizlik meseleleri için yorumlayıcı çerçeve oluşturmuş olduğundan bahsedilebilir. Söz konusu olan çifte dışlanmış İsviçre’deki politik Kürt mülteciler olduğunda göçmenlerin yeni aidiyetlerine benzer bir şekilde tezimiz mültecilerin yeni aidiyetsizliklerinden bahsedilebilir olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonucun geri dönüş umudu taşımayan tüm mülteciler yani bir nevi ebedi sürgünler için genellenebilir olduğu düşünülmektedir. Tezimize konu olan kişileri, Minoo Alinia’nın çalışmasındaki¹⁹⁰ Türkiye Kürtleriyle karşılaştıracak olursak; söz konusu kişilerin Türkiye’deki dışlanma deneyimleri ile İsviçre ve İsveç’deki dışlanma deneyimleri birbirine benzemektedir. Söz konusu İsveç’teki Türkiyeli Kürtlerin tezimize konu olan İsviçre’deki sığınmacı ve mülteci Türkiyeli Kürtlere göre daha uzun süredir göçmenlik deneyimi yaşadıkları görülmektedir ve onlardan diaspora olarak söz edilmektedir. Wahlbeck’in, Britanya ve Finlandiya’daki Kürt diaspora topluluklarına ilişkin karşılaştırmalı araştırmasında¹⁹¹ da belirttiği, tez çalışmamıza konu olan İsviçre’de sığınmacı ve mülteci olan Kürtlere ilişkin araştırmamızda da görüldüğü gibi, bu ülkelerdeki Kürt topluluklarında, dışlanma ve ırkçılık, geri dönüş arzusu, yerinden edilmişlik duyguları diğer ülkelerdeki Kürtlerle iletişim kurmalarını

¹⁹⁰ ALINIA, a.g.k.

¹⁹¹ Ötsen WAHLBECK, **Kurdish Diaspora: A Comparative Study of Kurdish Refugee Communities. Great Britain.**

sağlayan ulus-ötesi ağlar gibi pek çok ortak özellik bulunur. Yine de mülteciler arasında geldikleri ülkeler, yerleşik oldukları ülkeler ve onlarla ilişkilerine bağlı olarak önemli farklar olduğu göz ardı edilemez. Dahası hem gelineen ülkelerin bizim örneğimizde Türkiye hem de yerleşilen ülkelerin yine bizim örneğimizde İsviçre'nin mültecilerin toplumsal ilişkilerini farklı şekillerde etkileyen bağımsız değişkenler olduğu Wahlbeck tarafından iddia edildiği gibidir. Görüşmecilerimizin geldikleri Türkiye'de maruz kaldıklarını anlattıkları; dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, ötekileştirme deneyimlerine İsviçre'de maruz kaldıkları dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, ötekileştirme eklenmiştir diyebiliriz. Bu deneyimlerin bir arada düşünülebileceği ve çifte dışlanma olarak anlatılabilir olduğu görülmüştür.

EK-1

- 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde Mülteciler

Cenevre Sözleşmesi 1951 Temmuzunda kabul edilmiş ve 1954'te yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin ilk imzacı devletleri; Avusturya, Avustralya, Belçika, Brezilya, Kanada, Kolombiya, Danimarka, Mısır, Fransa, Almanya Federal Cumhuriyeti, Yunanistan, Vatikan, Irak, İsrail, İtalya, Lüksemburg, Monako, Hollanda, Norveç, İsveç, İsviçre(İsviçreli delegeler aynı zamanda Liechtenstein'ı da temsil etmişlerdir), Türkiye, Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda, Amerika Birleşik Devletleri, Venezüella ve Yugoslavya'dır. Küba ve İran da gözlemci devletler olarak katılmışlardır. Eylül 2001'de 141 devlet sözleşmeyi imzalamıştır.¹⁹²

Sözleşmede, kimin mülteci olacağına dair hükümlerle mültecilere tanınan haklar yer almaktadır. Sözleşmeye göre, mülteci; "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut milliyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yasadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişilerdir" (1951 Cenevre Sözleşmesi, 1.madde A fıkrası).

Mülteci tanımının yanı sıra sözleşmede imzacı devletlere mültecilerin kabul edileceği coğrafyaya ilişkin bir kısıtlama hakkı da tanınmıştır. Sözleşmenin 1.maddesinin B fıkrasına göre imzacı devletler,

-1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar, ya da

- 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar, sıklarından birini seçecekler; (a) sikkını seçmiş olanlar bu coğrafi kısıtlamalarını Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne gönderecekleri bir notla değiştirerek

¹⁹² BMMYK, *Mültecilerin Korunması Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi*, **Parlamentarler İçin El Kitabı**, Sayı 2, 2001.
<http://www.unhcr.org.tr/docs/ProtectionNGOs/ProtectionNGOs.doc>

yükümlülüklerini genişletebileceklerdir(1951 Cenevre Sözleşmesi,1.madde C fıkrası).

Görüldüğü gibi 1951 Sözleşmesinde mültecilik tanımlanırken tarihi ve coğrafi çekinceler konulabilmesi öngörülmüştür. Tarihsel anlamda konan çekince 1 Ocak 1951’den sonra gerçekleşen olayların sözleşme kapsamına alınmadığına ilişkin, coğrafi çekince için esneklik tanınmış, yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen mültecilerin kabulü ile tüm dünyadan gelebilecek mültecilerin kabulü arasında bir seçim yapılabilmesi sağlanmıştır. Sözleşmede Avrupa’dan olmak üzerinden bir ayrımın yapılmasının nedeni, sözleşmenin Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcından itibaren yerinden olan Avrupalı mültecileri temel alması ve bugün kurulan uluslararası mülteci rejiminin ilk olarak Avrupa merkezli kurulmuş olmasıdır.¹⁹³

- 1967 Tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne Ek Protokol’de (New York Protokolü) Mülteciler

1951 Sözleşmesinin kabulünden sonra dünyada gelişen olaylar karşısında sözleşme hükümlerinin yetersiz kalması, özellikle tarihi ve coğrafi kısıtlama nedeniyle fiilen mülteci olan kişiler sözleşme kapsamında yer almadıkları için uluslar arası korumadan yararlanamamışlardır. Bu doğrultuda, Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesine Ek Protokol oluşturulmuş ve 1967 yılında yürürlüğe konulmuştur. Protokolün 1.maddesinin 2. fıkrası Cenevre Sözleşmesi’nde getirilen “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” kısıtını kaldırmakta ve mülteci tanımına uygun herkesi, tarihsel çekince olmaksızın mülteci statüsünde değerlendirmektedir. Protokolün 1. maddesinin 3. fıkrası ise Cenevre Sözleşmesinde yer alan coğrafi kısıtlamayı kaldırmakta ancak kesin olmayan hükümlere de yer vermektedir. Buna göre, daha önce Cenevre Sözleşmesini coğrafi çekinceyle imzalamış olan ülkeler bu çekincelerini isterlerse sürdürebileceklerdir; ancak coğrafi

¹⁹³ T. KUHLMAN, *Towards A Definition of Refugees*.

çekince koymayanlar bundan sonra da hiçbir coğrafi sınırlama olmaksızın Protokol hükümlerini yerine getireceklerdir .¹⁹⁴

- 1967 Tarihli Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi’nde Mülteciler

BM ülkesel sığınma bildirisi insan Hakları Evrensel Bildirisinin 14.maddesinde yer alan sığınma hakkına dayanarak sığınma uygulamalarına ilişkin birtakım ilkeler belirlemiştir. Diğer uluslararası belgelerde konu mültecilere yönelikken, bu belgede sığınma hakkı üzerinde durulmuştur. Bu bildirinin aldığı ilkeler devletler için tavsiye niteliğindedir, bağlayıcılığı yoktur.¹⁹⁵

- BMMYK Tüzüğünde Mülteciler

1951 Sözleşmesindeki tanıma benzer bir mülteci tanımı, 14 Aralık 1950 tarihli Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Tüzüğünde yer almaktadır. Buna göre; “ırkı, dini, milliyeti ya da siyasi düşüncesi nedeniyle, zulme uğrayacağına dair haklı bir korku duyduğu için uyruğunu taşıdığı ülkenin veya eğer milliyeti yoksa eskiden ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan ve geri dönemeyen ya da uyruğunu taşıdığı ülkenin hükümetinin korumasından yararlanmak veya eğer milliyeti yoksa eskiden ikamet ettiği ülkeye dönmek istemeyen” kişilerin BMMYK’nin ilgi alanına gireceği belirtilmiştir (BMMYK Tüzüğü).

-Bölgesel Anlamda 1969 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi’nde Mülteciler

Afrika’nın sömürgeleşme sürecinde ve sonrasında ortaya çıkan çatımsa ve iç savaşlar nedeniyle birçok insan ülkesi dışına çıkmış veya çıkarılmış; başka

¹⁹⁴ M. ÖZCAN, *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku-Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*, 17.

¹⁹⁵ ÖZCAN, a.g.k.

ülkelere sığınmak durumunda kalmıştır. Bu doğrultuda Afrika Birliği Örgütü, 1969 yılında “Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen 1969 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi’ni” kabul etmiştir. Sözleşmeye taraf olan devletler: Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Cape Verde, Cezayir, Çad, Fildişi Sahilleri, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Etiyopya, Güney Afrika, Etiyopya, Fas, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Gine Bassau, Kamerun, Kenya, Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Lesoto, Liberya, Libya Arap Cemahiriyesi, Malavi, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Moritanya, Mozambik, Nijer, Nijerya, Ruanda, Senegal, Seyseller, Sierra Leone, Sudan, Swaziland, Tanzania, Togo, Tunus, Uganda, Zambia ve Zimbabwe’dir (BMMYK,2001). Yasal bağlayıcılığı olan tek bölgesel sözleşme¹⁹⁶ olmakla birlikte, sözleşmede 1951 tanımı genişletilmiş ve tanıma ek olarak, “dış saldırı, işgal, yabancı hakimiyeti ve kamu düzenini ciddi şekilde rahatsız eden olaylar” nedeniyle ülkesini terk eden kimseler de mülteci statüsüne başvurabilir hale gelmişlerdir.¹⁹⁷ Ayrıca bu sözleşmede Cenevre Sözleşmesinde yer verilen coğrafi ve tarihsel sınırlamalar yer almamakta ve iç karışıklık, şiddet ve savaş yüzünden kaçanlar mülteci statüsünü kazanmakta, 1951 Sözleşmesinde olduğu gibi haklı bir zulüm korkusunun varlığı bu mültecilerde aranmamaktadır.¹⁹⁸

-1984 Cartagena Bildirisi’nde Mülteciler

Afrika kıtasının yanı sıra Amerika’da da bölgesel anlamda mültecilerin konumunu belirlemeye yönelik kararlar alınmıştır. 1980’lerde Orta Amerika’da yaşanan iç savaş ve beraberindeki mülteci krizi sonrasında “Orta Amerika, Meksika ve Panama’daki Mültecilerin Yasal ve insancıl Problemlerden Korunması Hakkında Uluslararası Konferanslar Dizisi” düzenlenmiş ve sonrasında “1984 Cartagena Mülteciler Bildirisi” kabul edilmiştir.¹⁹⁹ Bildiride 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü kapsamına giren mülteci tanımı kabul edilmekle birlikte, bölgesel olayların

¹⁹⁶ ÖZCAN, s.19

¹⁹⁷ W. B. WOOD, **Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas**, *Annals of the Association of American Geographers*,622; D TURTON, **Conceptualising Forced Migration**, 13.

¹⁹⁸ ÖZCAN, a.g.k.

¹⁹⁹ ÖZCAN, 21

niteliğiyle bağlantılı olarak mülteci tanımı genişletilmekte; “yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan diğer durumlardan dolayı yaşamları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kimseler” de mülteci tanımına dâhil edilmektedir.²⁰⁰

Mülteci tanımı bölgesel belgelerde genişletilmiş olsa da uluslararası bağlayıcılığı olan belgelerde soğuk savaş döneminin gereksinimlerine uygun olarak “haklı zulüm görme korkusu” etrafında şekillendirilmekte; doğal afetler, savaş ve iç karışıklık gibi konular mülteci statüsüne başvurma nedenlerinden olmadığı için özellikle Cenevre Sözleşmesi literatürde eleştirilmektedir. Bunun yanı sıra mültecilere ilişkin belgelerde sığınma kavramının tanımlanmadığı da göze çarpmaktadır. Sığınma kavramı Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesinde kısaca tanımlanırken, BM Ülkesel Sığınma Bildirisinde de geçmekle birlikte tanımı yapılmamıştır. Özellikle çeşitli bölgesel sözleşmelerde yer alan mülteci tanımı “haklı bir zulüm korkusu” yerine, mültecinin yurdundan olması ya da şiddete maruz kalması gibi daha objektif nedenler üzerine vurgu yapmaktadır. BMMYK’nın tercih ettiği tanım da bu yöndedir.²⁰¹

Yukarıdakilerin dışında sığınma ve mültecilerin haklarına yer veren diğer bazı uluslararası belgeler; insan Hakları Evrensel Bildirgesi(1948), Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına ilişkin 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmesi, Uluslar arası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi (1966), Uluslar arası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966), Avrupa insan Hakları Sözleşmesi (insan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme ve Protokolleri–1950), Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme(1954), Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin Sözleşme (1961), Her Tür Irk Ayrımcılığına Son Verilmesine İlişkin Sözleşme (1965), Soykırım Suçunun Önlemesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, 1984Tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı

²⁰⁰ S. BUZ, **Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul: Mültecilik**, 13

²⁰¹ UNHCR, **The State of the World Refugees: A Humanitarian Agenda**, Oxford University Press,1997.

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/openssl.pdf?id=3eb789f42&tbl=PUBL>.

Muamele ve Cezaya İlişkin Sözleşme, 1979 Tarihli Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayırımın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin BM Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)'dir.²⁰²

- 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Doğrudan Mültecilerle İlişkili Bazı Maddeleri

Madde 1: Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 3: Yasamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 13: Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır. Herkes, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Madde 14: Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.

- Mültecilerin Statüsüne Karar Verme Sürecine İlişkin İnsan Hakları Boyutunu Da İçeren Genel Prensipler

- 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolünde yer alan mülteci tanımı, geri göndermeme ve BMMYK ile işbirliği ilkelerine uymak,
- Mültecilerin statüsüne ilişkin karar verme sürecinde prosedürlerin kanunla düzenlenmiş olması,
- Her başvurunun bireysel olarak incelenmesi, tarafsız, objektif, nitelikli ve konu hakkında bilgili kimselerce değerlendirilmesi,
- Mültecilerin statüsüne ilişkin karar verme sürecinde karar verecek olan merci ile başvuru sahibi arasında sorumluluk paylaşımı olması ve başvuru sahibine içinde bulunduğu durumu anlatabilmesi için yeterli fırsatın verilmiş olması,
- Mülteci statüsüne başvuracak olan sığınmacılara sınırlarda başvurma fırsatı, tercüman isteme, yasal tavsiye alma, BMMYK'ya giriş yapabilme ve kişisel yorumunu ifade edebilme hakkının verilmesine ilişkin sürecin yürütülmesi,

²⁰² BUZ, 45-48; ÖZCAN, 22.

- Mülteci hakkında verilecek kararın yazılı olması ve verilen kararın nedeninin belirtilmesi,
- Olumsuz kararlarda yeniden inceleme ve temyiz hakkının verilmesi,
- Karar verilene kadar ülkeden kalma hakkının verilmesi ve
- Kriterleri tamamlayan sığınmacının mülteci olarak tanınması ve yerleşme hakkı verilmesi²⁰³

²⁰³ G. S. GOODWIN-GILL **Refugees: Challenges to Protection**, 138.

Ek-2

Görüşme Cetveli

1. Yaşınız?
2. Doğum Yeriniz?
3. Türkiye’deki Mesleğiniz?
4. Ailenizin sosyo-ekonomik, politik durumu nasıldı?
5. Sizden kendinizi birkaç sözcükle tanımlamanız istenirse ilk söyleyeceğiniz sözcükler nelerdir?
6. İsviçre’ye kaç yılında geldiniz?
7. İsviçre’ye gelmeden önce Türkiye’de nerede yaşıyordunuz?
8. 7a)Neden başka bir ülke değil de İsviçre’ye geldiniz?
9. İsviçre’ye ne amaçla geldiniz?
10. Geliş sürecini anlatır mısınız?
11. Türkiye’deki politik bilinçlenme ve örgütlenme sürecinizi anlatır mısınız?
12. Türkiye’den nasıl çıktınız, İsviçre’ye nasıl girdiniz?
13. İsviçre’ye ilk geldiğiniz dönemdeki sıkıntılarınız nelerdi, aştınız mı, nasıl aştınız?
12a) Sizce İsviçreli derneklere veya politik oluşumlara girmek kolay mı, zor mu ?Bulunduğunuz ülkede politik yaşama katılmayı ister misiniz ?
14. Şimdiki durumunuzdan bahseder misiniz?
15. İsviçre’de aktif politika içerisinde misiniz? Hangi yapı içerisinde misiniz?
Sadece geldiğiniz ülke ile bağlantılı politik oluşum ve dernekler ile mi ilişki içerisinde misiniz ? İsviçre’nin yerel yapılarıyla ilişkili misiniz ?
16. Entegrasyon sizin için neyi ifade ediyor? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?
17. İsviçre’de daha çok kimlerle görüşüyorsunuz?
18. Yaşadığınız evi seçme şansınız var mı? Varsa seçerken nelere dikkat ediyorsunuz?
19. Türkiye ile İsviçre’yi karşılaştırır mısınız? (Gündelik, politik, sosyo-ekonomik olarak)
20. Bu ülkeye geldikten sonra yaşamınızda ne değişti?

21. Kendinizi `mülteci, sığınmacı, göçmen, sürgün` sözcüklerinden hangisiyle tanımlarsınız? Neden?
22. Kendinizi diğer göçmenlerden farklı hissediyor musunuz? Neden?
23. Planlarınız, yapmak istediğiniz şeyler nelerdir?
24. Aidiyet konusunda ne düşünüyorsunuz? Kendinizi İsviçre'ye ait hissediyor musunuz?
25. Türkiye'ye dönmek istiyormusunuz? Neden?

Ek-3- Görüşmeci Listesi

Cinsiyet	Doğum Yılı	Doğum Yeri	İsviçre'ye Geliş Yılı	Görüşme Yılı
Statüsü				
Kadın	1980	Adıyaman	2009	2010
Sığınmacı				
Erkek	1985	Şırnak	2010	2010
Sığınmacı				
Erkek	1989	Mardin	2008	2010
Mülteci				
Erkek	1984	Mardin	2008	2010
Mülteci				
Kadın	1987	Kahramanmaraş	2007	2010
Mülteci				
Erkek	1982	Şanlıurfa	2009	2010
Sığınmacı				
Kadın	1982	Tunceli	2009	2010
Sığınmacı				
Erkek	1984	Bingöl	2010	2010
Sığınmacı				
Erkek	1984	Mardin	2009	2010
Sığınmacı				
Erkek	1981	Kars	2006	2010
Mülteci				

Erkek Mülteci	1986	Diyarbakır	2009	2010
Erkek Mülteci	1979	Kahramanmaraş	2008	2010
Erkek Mülteci	1978	Erzincan	2008	2010
Kadın Sığınmacı	1982	Diyarbakır	2009	2010
Erkek Mülteci	1983	Diyarbakır	2008	2010
Kadın Sığınmacı	1979	Ankara	2008	2010
Erkek Mülteci	1983	Diyarbakır	2006	2010
Kadın Mülteci	1973	Kahramanmaraş	2006	2010
Erkek Mülteci	1984	Diyarbakır	2009	2010
Erkek Mülteci	1976	Şanlıurfa	2008	2010
Erkek Mülteci	1980	Malatya	2006	2010
Erkek Sığınmacı	1987	Diyarbakır	2008	2010
Erkek Sığınmacı	1987	Diyarbakır	2009	2010

Erkek	1979	Adıyaman	2009	2010
Sığınmacı				
Kadın	1981	Diyarbakır	2007	2010
Mülteci				
Erkek	1979	Manisa	2006	2010
Mülteci				
Erkek	1982	Batman	2006	2010
Mülteci				
Kadın	1982	Ardahan	2007	2010
Mülteci				

KAYNAKÇA

a) Kitaplar

....., (2012) **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar**, Der.: S. Gülfer İhlamur- Öner N. Aslı Şirin Öner, İletişim, İstanbul.

.....(2008), **Entegrasyonun Ötesinde Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri**, Der. Didem Danış -Verda İrtis, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

.....,(2011), **İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık Kuram Gözlem ve Politika**, Ed. Özlen Çelebi-Saime Özçürümez-Şirin Türkay, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK).

ABADAN-UNAT, Nermin (2006), **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

AGAMBEN, Giorgio (2001), **Kutsal İnsan: Egemen iktidar ve Çıplak Hayat**, Çev: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

AGAMBEN, Giorgio (2010), **Tanık ve Arşiv: Auschwitz'den Artakalanlar**, Çev: Ali İhsan Başgöl, Dipnot Yayınları, Ankara

AKSOY, Asu (2007), **Göçmenlik Deneyimine Kozmopolit Perspektiften Bir Bakış**, Der. A. Kaya – B. Şahin, **Kökler ve Yollar: Türkiye'de Göç Süreçleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

ALINIA, Minoo (2007), **Diaspora Mekanları: Kürt kimlikleri öteki olma deneyimleri ve aidiyet politikaları**, Çev: Fahriye Adsay, Avesta, İstanbul

APPADURAI Arjun (1997), **Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization**, University of Minnesota Press, Mineapolis

AYBAY, R. (2005), **Yabancılar Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

BARNOUW, Eric (1989), **İnternational Encyclopedia Of Communication**, vol.4, Oxford universty press, New York

BASCH, Linda; GLICK SCHILLER, Nina; SANTON BLANC, Cristina (1994), **Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deteritorialized Nation States**, Gordon and Breach Sience Publishers, Amsterdam

BECK , Ulrich (2003), **What is globalization?**, Blackwell Publishing Company,U.S.

BEYER, Gunther (1982), **The Political Refugee: 35 Years Later**, International Migration Review

BİLGİN, Nuri (2007), **Kimlik İnşası**, Aşina Kitaplar, Ankara

BUZ, S. , (2004), **Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul: Mültecilik**, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları: Ankara

CASTELLS, S.- MILLER, M.J., (2003), **Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, Çev: İbrahim Akbulut-Bülent Uğur Bal, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

CASTLES, S.- DAVIDSON, A. (2000), **Citizenship and Migration: Globalisation and the Politics of Belonging**, Macmillan, Londra

CHAMBERS, Iain (2005), **Göç, Kültür, Kimlik**, Çev. İsmail Türkmen & Mehmet Beşikçi, Ayrıntı, İstanbul.

ÇAĞLAYAN, Handan (2007), **Analar,Yoldaşlar,Tanrıçalar-Kürt Hareketinde Kadınlar Ve Kadın Kimliğinin Oluşumu**, İletişim Yayınları, İstanbul

ÇİÇEK, Evin (2005), **Ararat'ın Yolcuları (İnsan Tacirleri, Göç, Mültecilik)**, Peri Yayınları, İstanbul.

DURKHEIM, E. (1956), **Education and Sociology**. translated and with an introduction by Sherwood D. Fox, foreword by Talcott Parsons, The Free Press, New York.

ELIASSI, Barzoo (2012), **Ülkemde Bir Yabancı İsveç'teki Kürt Gençlerinin Aidiyet Politikaları**, Çev: Hikmet İlhan, Avesta, İstanbul,

FAIST, Thomas (2003), **Uluslar arası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar**, Çev: Azat Zana Gündoğan, Bağlam Yayınları, İstanbul.

FIBBI et al. (2003), **Second Generation Immigrants from Turkey in Switzerland**

FRANÇOİS, Dubet- MARTUCELLİ, Danilo (1996), **Théories de la socialisation et définitions sociologiques de l'école**, Revue française de sociologie 37.

GIDDENS, Anthony (2010), **Göçmenlerin Emek Piyasası Üzerindeki Etkisi, Sosyoloji Başlangıç Okumaları**, Çev: Günseli Aksoy, Ed. Anthony Giddens, Say Yayınları, Ankara.

GIDDENS A. (2005), **Sosyoloji**, Çev: Ümit Tatlıcan, Ayraç Yayınevi, Ankara

GOFFMAN, E. (1974), **Frame Analysis**, Harper & Row, New York.

GOFFMAN, Erwing (1961), **Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patientes and Other İnmates**, Anchor Books, New York

KAYA, Ayhan - KENTEL, Ferhat (2008), **Belçika Türkleri Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

KAYA, Ayhan (2011), **Türkiye'de Çerkesler-Diasporada Gelenegin Yeniden İcadı**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

KAYA, İlhan (2007), **Müslüman Amerikalılar Göç, Kimlik Ve Entegrasyon**, Dipnot Yayınları, Ankara

KİRİŞÇİ, K.- WINROW, G. M. (2010), **Kürt Sorunu Kökeni ve Gelişimi**,Tarih Vakfı Yurt Kitapları, İstanbul

KOSER, Khalid (2007), **International Migration, A Very Short Introduction**, Oxford University Press, Oxford

KUHLMAN, T.(1991) , **Towards A Definition of Refugees**, Refugee Studies Centre

LAZARSELD, Paul F.; BERELSON, Bernard ; GAUDET, Hazel, (1944): **The People's Choice. How the Voter makes up his Mind in a Presidential Campaign**, New York Press

LUCKMAN, P. - BERGER, T. (2008), **Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi**, Çev. Vefa Saygın Öğütle, Paradigma Yayınları, İstanbul

MANNING, Patrick (2005), **Migration in World History**, Routledge, Londra

MANUEL, Nouveau (2009), **De Science Politique; Jous La Direction De: Antonin Cohen, Bernard Locroix, Philippe Rihtart, La Decouverte**, Paris

MCADAM, Doug (1988), **Freedom Summer**, Oxford University Press, New York

NEVEU, Eric (1996), **Sociologie des mouvements sociaux**, Paris, La Découvert

NEVEU, Eric (1996);, **Sociologie des mouvements sociaux**, Paris, La Découvert,

ROUDET, Bernard (1996), **Des jeunes et des associations**, Paris, L'Harmattan-

INJEP (coll. « Débats Jeunesses»);PASSY, Florence (1998), **L'Action**

Altruiste. Contraintes et opportunités de l'engagement dans les mouvements sociaux, Genève, Droz

NEZAN, Kendal (1996),**The Kurds: Current Position and Historical Background, Kurdish Culture and Identity**, Zed Books Ltd.

ÖZCAN, Mehmet (2005), **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku-Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara

ÖZER , Ahmet (2009), **Beş Büyük Kavşakta Türkler Ve Kürtler**, Hemen Kitap Yayınları, İstanbul.

PATRICK WEIL, **La France et ses étrangers, L'aventure d'une politique de l'immigration, 1938-1991.**

PERCHERON, Annick (1993), **La Socializasyon Politiquie**, Armand Colin, Paris

SAID, Edward (2006), **Kış Ruhü**, Metis Yayınları, İstanbul

SALOMON, Kim (1991), **Refugees in the Cold War**, Lund University Press, Lund.

SCHNAPPER, Dominique (2006), **Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki**, Çev: Ayşegül Sönmezay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

SKELDON, R. (1997), **Migration and Development**, Londra

STALKER, P. (1994), **The Work of Strangers: A Survey of International Labour Migration**, ILO, Cenevre.

TODOROV, Tzvetan (1989), **Nous et les autres: la réflexion française sur la diversité humaine**, 1. Baskı, Seuil, Paris.

TOKSÖZ, Gülay (2006), **Uluslararası Emek Göçü**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

TRAAİNİ, C. – SİMÉANT, J. (2006), **Sociétés en mouvement, Introduction / Pourquoi Et Comment Sensibiliser À La Cause? , in Christophe Traïni (dir.), Emotions... Mobilisation!**, Presses de Sciences Po, coll.

VASSAF, Gündüz, (2010), **Daha Sesimizi Duyurmadık Almanya’da Türk İşçi Çocukları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

WAHLBECK, Ötsen,(1999) **Kurdish Diaspora: A Comparative Study of Kurdish Refugee Communities. Great Britain**: Macmillan in association with Centre for Research in Ethnic Relations, University of Warwick.

YALÇIN, Cemal (2004), **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayınları, Ankara.

YEĞEN, Mesut (2006), **Müstakbel Türk’ten Sözde Vatandaşa: Cumhuriyet Ve Kürtler**, İletişim Yayınları, İstanbul

b) Makaleler

BEAUD, Stephane - NOIRIEL, Gerard (2003), **Göçmenlerin ‘Bütünleşmesini’ Düşünmek**, Toplumbilim Göç Özel Sayısı, No: 17, Çev. Derya Fırat, İstanbul

CASTELLS, S. (2000), **International Migration at the Begining of the Twenty-FirstCentury: Global Trends and Issues**, International Social Science Journal

DANIŞ, Didem (2004), **Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye**, Birikim, No. 184-185, Ağustos-Eylül

FAIRCLOUGH, N. – WODAK, R. (1997), **‘Critical Discourse Analysis’**, T. Van Dijk (Ed.) Discourse as Social İteraction (Vol. 2), London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

FIRAT, Derya (2003), **Göçmenlerle İlgili Fransız Sosyolojik Düşüncesinin Çözümlemesi**, Toplumbilim Göç Özel Sayısı-17, İstanbul

GOODWIN-GİLL, G. S. (2001), **Refugees: Challenges to Protection**, International Migration Review, vol.35, no.1.

HOLZER , Thomas et al. (2000), **Discriminating Decentralization: Federalism and the Handling of Asylum Applications in Switzerland, 1988-1996**, The Journal of Conflict Resolution 44(2)

ILGIN, Candan; HACIHASANOĞLU, Orhan, **Göç – Aidiyet İlişkisinin Belirlenmesi İçin Model:Berlin / Kreuzberg Örneği**, İTÜ Dergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım,C5, S:2

MAURER, Sophie,Ecole (2000), **Famille Et Politique:Socialisations politiques et apprentissage de la citoyenneté Bilan des recherches en science politique**, Dossier d’Etude n° 15.

MONKACHI, Nejma (2003), **Sınırdaki İki Örnekten Hareketle Göç(ler) Sosyolojisini Yeniden Düşünmek: Kazablanka’daki Fransızlar ve Paris’teki Amerikalılar**, Çev. Enes Kabakçı, Toplumbilim Göç Özel Sayısı, no.17, İstanbul

MUHLE, Maria, **Le Camp Et La Notion De Vie**, in Olivier Le Cour Grandmaison et al., **Le retour des camps ? Autrement | Frontières**, 2007.

NOÏRIEL, Gerard (1996) , **The French Melting Pot: Immigration, Citizenship, and National Identity**, Rev. Stanley Hoffmann, November/December . University of Minnesota Press.

PERRINEAU, Pascal (1994), **Engagement politique. Déclin ou mutation?**, Paris, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques

PETERSEN, W. (1958), **A General Typology of Migration**, American Sociological Review,23(3).

RIÑO, Yvonne - WASTL-WALTER, Doris, (2006a-b) **“Historical Shifts in Asylum Policies in Switzerland: Between Humanitarian Values and the Protection of National Identity”**.

SAYAD, Abdelmalek, (2003), **Çifte Yokluk: Göç Ederken Kurulan Hayallerden Göçmen Olmanın Acılarına**, Toplumbilim Göç Özel Sayısı, No: 17, Çev. Bediz Yılmaz, İstanbul

SAYAD, ABDELMALEK (1977), **Les trois âges de l'immigration algérienne en France**, Actes de la Recherche en Sciences Sociales

TURTON, D. (2003a), **Conceptualising Forced Migration**, Refugee Studies Centre Working Paper No.12, Queen Elizabeth House International Development Centre, University of Oxford.

VAN BRUÏNESSEN, Martin (1999), **The Kurds in Movement : migrations, mobilisations, communications and the lobalisation of the Kurdish question**, Working paper no. 14, Islamic Area Studies Project, Tokyo

WEÏNER, M. (1985), On **International Migration and International Relations**, Population and Development Review, 11 (3)

WOOD, W. B. (2003a), Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas, **Annals of the Association of American Geographers**, vol.84, no.4, Aralık, 1994, s.622; TURTON, D., **Conceptualising Forced Migration**, Refugee Studies Centre Working Paper No.12, Queen Elizabeth House International Development Centre, University of Oxford

WODAK, R. (2008), **'Us and Them': Inclusion and Exclusion**, D. Gerard, R. Wodak- J. Paul (Ed.) Identity, Belonging and Migration. Liverpool: Liverpool University Press.

c) Tezler ve Diğer Yayınlar

....,(2005) Zeytinburnu Belediyesi Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri, 8-11 Aralık

ALTMAN, 1992 akt.: ILGIN, C. (2005), Yayınlanmamış Tez Taslak Metinleri

MICHON, Sébastien (2006), **Études et politique: les effets de la carrière étudiante sur la socialisation politique**. Thèse pour l'obtention du titre de Docteur de l'Université Marc Bloch Strasbourg 2 (École Doctorale Des Humanités), Sous la direction de Christian de Montlibert.

PAGIS, Julie (2009), **Les Incidences biographiques du militantisme en mai 68 : Une enquête sur deux générations familiales : des « soixante-huitards » et leurs enfants scolarisés dans deux écoles expérimentales (Vitruve et Ange-Guépin)**, Thèse pour l'obtention du titre de Docteur de l'EHESS, Sous la direction de Gérard MAUGER.

PAGIS, Julie (2011), « **Engagements soixante-huitards sous le regard croisé des statistiques et des récits devie** », Politix, 2011/1 n° 93, p. 93-114. DOI : 10.3917/pox.093.0093.

Zorunlu Göç Ve Etkileri, Diyarbakır Kalkınma Merkezi, Eğitim,Araştırma, Uygulama, Danışmanlık, Üretim ve İşletme Kooperatifi (Rapor)
Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Yay.

d) İnternet Kaynakları

BMMYK (2001), Mültecilerin Korunması Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi, **Parlamenteler İçin El Kitabı**, Sayı 2. <http://www.unhcr.org.tr/docs/ProtectionNGOs/ProtectionNGOs.doc>, son erişim: 22 /10/2012

BMMYK (2003), **Mültecilerin Korunması: Sivil Toplum Kuruluşları için Alan El Kitabı**,

BMMYK Kuruluş Tüzüğü, http://www.unhcr.org.tr/docs/agreement_tr.pdf çev. Alev Örsel, Mart, <http://www.unhcr.org.tr/docs/ProtectionNGOs/Chp1.doc> , son erişim: 23/ 11/2012

Diaspora und Migranten- gemeinschaften aus der Türkei in der Schweiz (Katharina Haab, Claydio Bolzman, Andrea Kugler, Özcan Yılmaz) adlı rapordan alınmıştır. <http://www.bfm.admin.ch/content/dam/data/migration/publikationen/diasporastudie-tuerkei-d.pdf>. son erişim: 20/ 12/2012

Güney ÇEĞİN, **Pierre Bourdieu: Pratikleri Mantığı, Habitus ve Alan Teorisi**, http://www.bisav.org.tr/yayinlar.aspx?module=makale&menuID=3_3&yayintipid=3&page=2&yayinid=14&makaleid=253, son erişim: 05/ 12/2012

<http://tdkterim.gov.tr> , son erişim: 10/ 12/2012

<http://www.bibilgi.com/Kendileme> , son erişim: 10/ 12/2012

Kurdish Diaspora (2005), Encyclopedia of Diasporas, [http://books.google.com.tr/books?id=7QEjPVyd9YMC&pg=PA214&dq=Kurdish+Diaspora+\(2005\),++Encyclopedia+of+Diasporas,&hl=tr&sa=X&ei=sjnHUMyzDsP_4QTrlYD4Bg&ved=0CDEQ6wEwAA#v=onepage&q=Kurdish%20Diaspora%20\(2005\)%2C%20%20Encyclopedia%20of%20Diasporas%2C&f=false](http://books.google.com.tr/books?id=7QEjPVyd9YMC&pg=PA214&dq=Kurdish+Diaspora+(2005),++Encyclopedia+of+Diasporas,&hl=tr&sa=X&ei=sjnHUMyzDsP_4QTrlYD4Bg&ved=0CDEQ6wEwAA#v=onepage&q=Kurdish%20Diaspora%20(2005)%2C%20%20Encyclopedia%20of%20Diasporas%2C&f=false) , son erişim: 11/ 12/2012

Kürt Diasporası, <http://www.ansiklopedika.org/K%C3%BCrtler> , son erişim: 10/12/2012

LYNCH, M., **Forced Back: International Refugee Protection in Theory and Practice**, Refugees International, <http://www.refugeesinternational.org> .,son erişim: 10/ 09/2012

ÖNGÖR, Sami (1980), **Coğrafya Terimleri Sözlüğü**, Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları, <http://tdk.gov.tr> , son erişim: 02/ 09/2012

ŞAHİN, Cengiz, **“Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisi İlişkin Kuramsal Bir İnceleme”**, G.Ü.Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 21 (2), 57-67, http://www.gefad.gazi.edu.tr/window/dosya_pdf/2001/2/2001/2/57/67/5/cengizcahin/pdf/ son erişim: 10/08/2012

UNHCR (1997), **The State of the World Refugees: A Humanitarian Agenda**, Oxford University Press.<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/openssl.pdf?id=3eb789f42&tbl=PUBL>., son erişim: 10/ 10/2012

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Ardahan’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ardahan’da, lise öğrenimini Kars’ta tamamladı. 2003 yılında Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünü kazandı. 2008 yılında mezun oldu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Yüksek Lisans Programına 2009 yılında girdi. Şu anda İstanbul’da bir lisede öğretmenlik yapmaktadır.